Alberto Mussa

Bărbatul din stânga

Alberto Mussa

Bărbatul din stânga

Traducere şi note de
Anca Ferro

EDITURA UNIVERS
2013

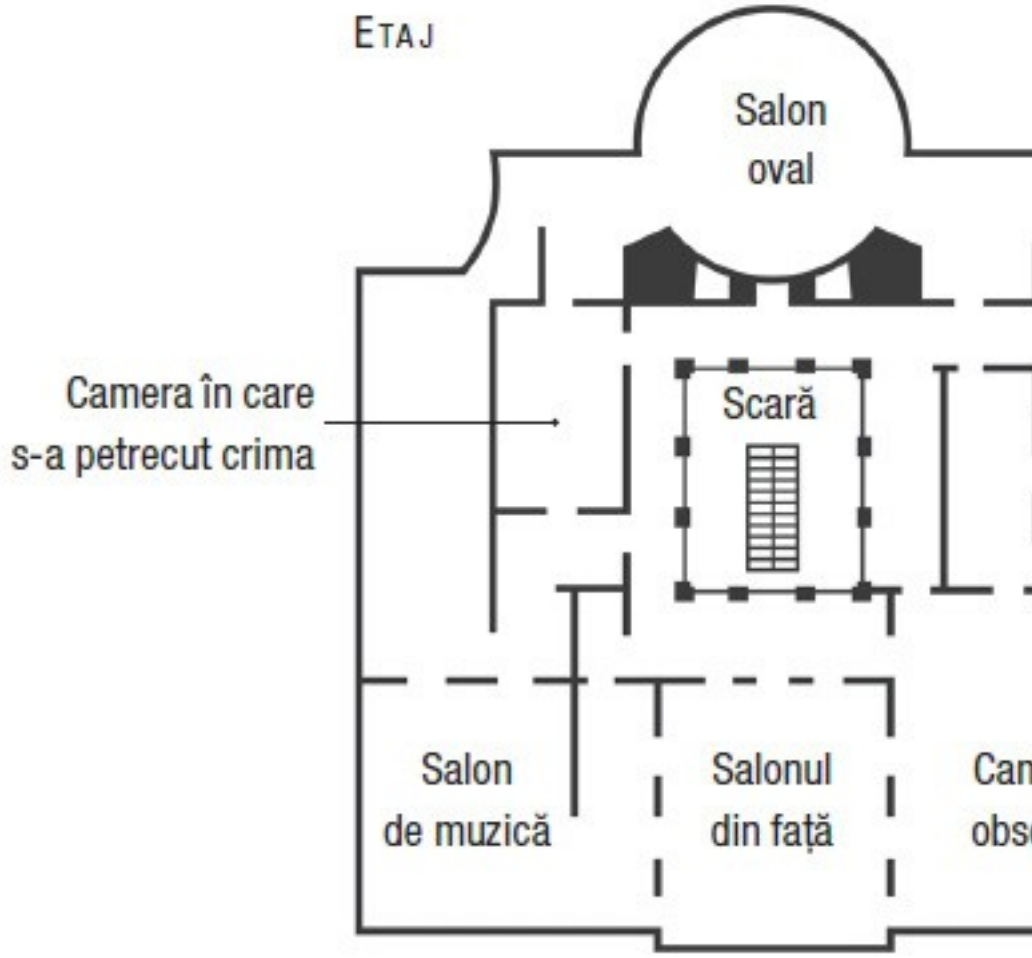

ALBERTO MUSSA

O SENHOR DO LADO ESQUERDO

Editorial Record, Rio de Janeiro, 2011
Copyright © 2011

© Editura UNIVERS , 2013, pentru prezenta traducere

EDITURA UNIVERS
Str. Suvenir, nr. 4, ap. 3, et. 1
sector 2, cod 020741, Bucureşti
tel/fax 021.31.53.308
comenzi: office@edituraunivers.ro
www.edituraunivers.ro

Redactor: Irinel Antoniu
Tehnoredactor: Constantin Niţă
Coperta credit foto: IStock Photo

ISBN ePUB: 978-606-8543-37-6
ISBN Print: 978-99931-901-0-3

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea

sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepseşte penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare

Această carte a fost publicată cu sprijinul Ministerului Culturii din Brazilia / Fundação Biblioteca Nacional

Obra publicada com o apoio do Ministerio da Cultura do Brasil / Fundação Biblioteca Nacional

MINISTÉRIO DA CULTURA
Fundação BIBLIOTECA NACIONAL

BĂRBATUL DIN STÂNGA

Această poveste este despre acela care omoară, apoi dansează cu tot satul. Atenţie! Adevăratul vânător e cel care-şi seduce vânatul.

Nu geografia, nu arhitectura, nu eroii şi nici bătăliile şi cu atât mai puţin cronica obiceiurilor sau imaginile create de fantezia poeţilor sunt cele care definesc un oraş, ci istoria crimelor petrecute acolo.

Nu mă refer, desigur, la delictele obişnuite. În orice colţ de lume există infractori fără personalitate, previzibili, banali. Vorbesc despre crimele fondatoare, necesare şi care ar fi de neconceput, care niciodată nu ar fi putut avea loc în altă parte decât în oraşul în care s-au petrecut.

Am ajuns la această concluzie cu prilejul participării mele la Congresul Permanent, sub egida UNESCO, asupra Teoriei şi Artei Naraţiunii Poliţiste, care are sediul la Londra şi sprijin financiar din partea Scotland Yard-ului.

Am făcut parte din Secţiunea a Patra, a cărei sarcină era aceea de a studia cronica criminalităţii din marile capitale ale lumii şi de a întocmi o listă cu exemple de „crime perfecte” care să fi avut cu adevărat loc şi să fi fost de aceeaşi natură cu analogele lor literare.

Deşi mă incomoda faptul că termenul „crima perfectă” este oarecum impropriu, am acceptat cerinţele stabilite de Congres şi am identificat un mare număr de cazuri din istoria oraşului Rio de Janeiro, a căror investigare îmi revenea mie. Când tocmai eram pe cale să finalizez raportul, am observat că unul dintre cazuri se deosebea în mod flagrant de celelalte.

Era tot un caz de crimă perfectă, numai că „perfecţiunea” acestei crime nu consta în imposibilitatea materială de a se găsi probe, ci în cea logică de a se admite soluţia. Nu m-am putut mulţumi cu relatarea birocratică a acelui caz.

Şedinţa din Londra, în cadrul căreia trebuia să prezint raportul, s-a dovedit a fi dificilă. Deşi oraşul se află departe de zona tropicală, nu mă aşteptam ca locuitorii săi să fie atât de exotici: nu reuşeau să conceapă noţiunile de întâmplător sau de dezordine, erau ponderaţi, măsuraţi, punctuali şi nu reacţionau foarte bine la emoţiile spontane. Până la urmă am fost demis, însă nu am predat Congresului raportul meu şi tocmai pe baza lui am scris acest roman, care fireşte că urmează formula poliţistă. El poate, totuşi, să fie citit şi ca un roman de aventuri, având o tramă tip „căutare a comorii”, în care abundă scenele de duel, ambiţia şi răzbunarea. Prin asta, e mai aproape de Dumas decât de Melville sau Conrad – ceea ce pune în evidenţă vocaţia franceză a oraşului.

Alţii îl vor citi ca pe o plimbare prin Rio de Janeiro, atât în spaţiu, cât şi în timp, fiindcă o crimă nu se poate interpreta în afara cadrului în care s-a petrecut.

Şi, deoarece crimele definesc oraşele, această crimă continuă să fie mitul oraşului Rio de Janeiro, mit fondator, deşi situat în afara cronologiei. Conceptul de oraş, cred astăzi, este independent de noţiunea de timp.

Mulţi vor spune că am recurs din nou la genul fantastic. Resping această interpretare. Aceasta este o poveste reală, o autobiografie, deşi poate părea ficţiune, pentru că literatura, pentru a fi cât de cât interesantă, trebuie să se deosebească de viaţă.

Casa Schimburilor, fosta reşedinţă a marchizei de Santos.
Sao Cristóvao, Rio de Janeiro

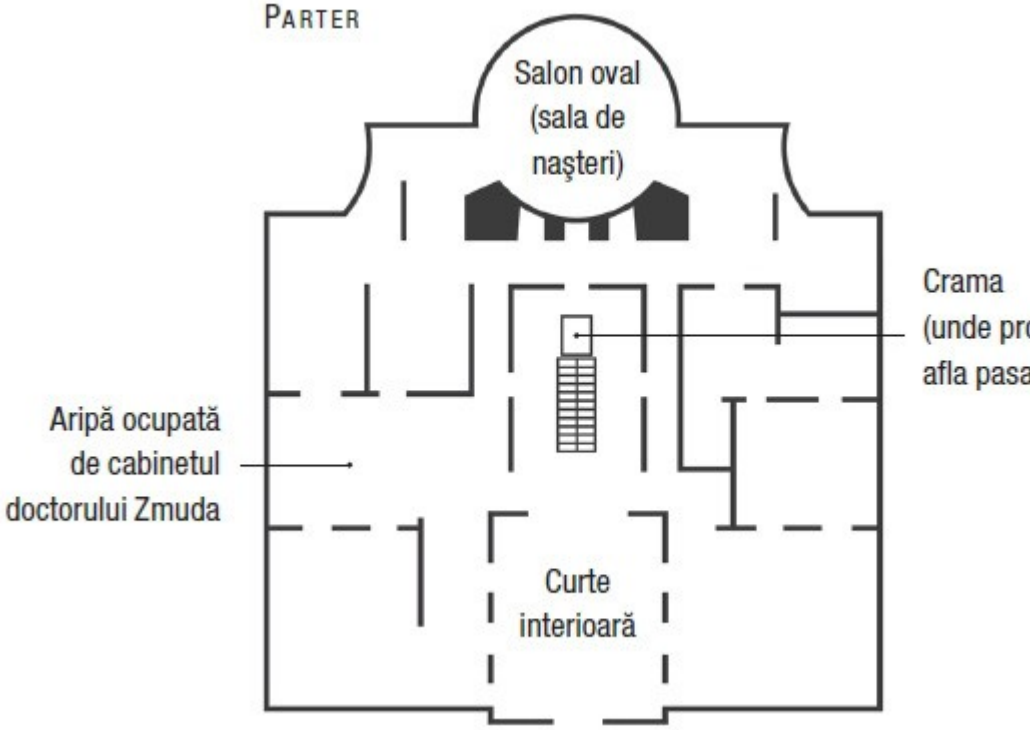
PARTER
Salon oval
(sala de
naşteri)
Crama
(unde pr
afla pasa
Aripă ocupată
de cabinetul
doctorului Zmuda
Curte
interioară

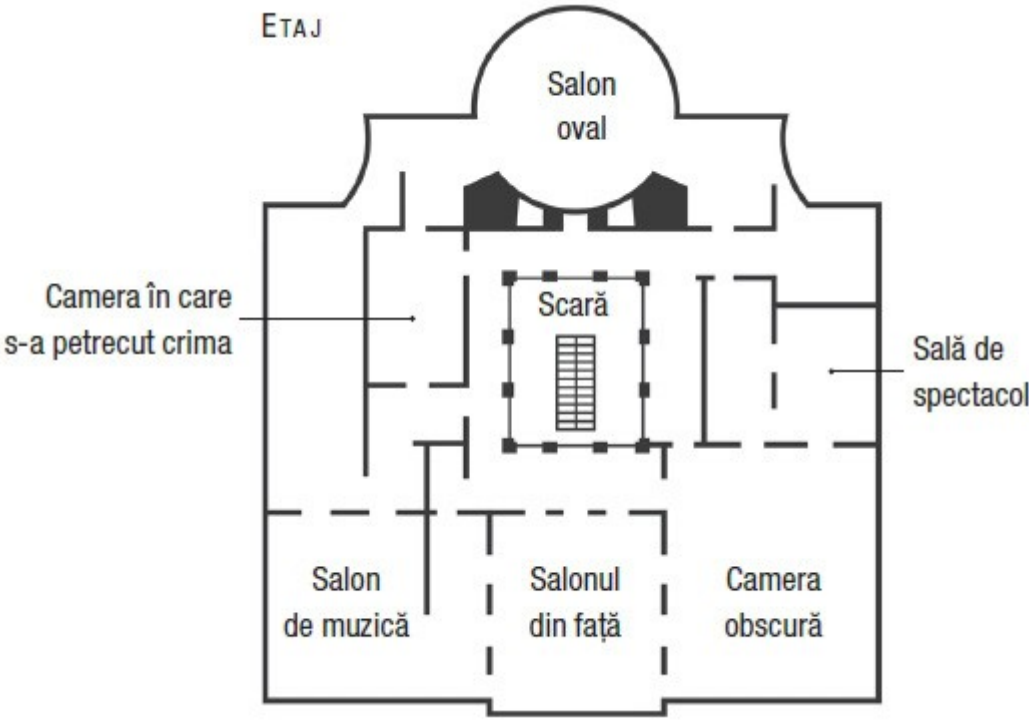

Atunci l-au întrebat pe Tiresias, iar clarvăzătorul a spus: dacă plăcerea s-ar împărţi la zece, nouă părţi ar fi ale femeii.
Atunci l-au întrebat pe profet, iar Mahomed a spus: dacă plăcerea s-ar împărţi la o sută, nouăzeci şi nouă de părţi ar fi ale femeii.

Crima căreia i-a căzut victimă secretarul Preşedinţiei republicii, în timpul Guvernului Hermes da Fonseca, a avut loc în vechiul cartier imperial São Cristóvão, pe fosta Rua

do Imperador (actualul bulevard Pedro al II-lea), în legendara vilă numită Casa Schimburilor.

Casa Schimburilor, care a fost reşedinţa marchizei de Santos[1], apoi proprietatea baronului de Mauá, a ajuns în 1906 în posesia medicului polonez Miroslav Zmuda – polemic apărător al dreptului la avort şi la sterilizare al femeilor.

Acest fabulos mic palat a fost ulterior sediul Ministerului Sănătăţii şi Muzeu al Celui de-al Patrulea Centenar, adăpostind în prezent Muzeul Primului Regat. În ziua în care începe povestirea noastră – vineri, 13 iunie 1913 – părea să funcţioneze în el superba clinică a polonezului.

Am spus că părea să funcţioneze. Aceasta este o exagerare: în aripa stângă de la parter, funcţiona efectiv numai dimineaţa cabinetul de consultaţii al doctorului Zmuda, care avea şi o sală de naşteri, foarte rar folosită. Sub acelaşi acoperiş exista, însă, în mare secret, şi un magnific bordel, ale cărui mistere se petreceau la etajul superior.

Bordelul doctorului Zmuda a fost, prin comparaţie cu altele, un stabiliment unic în istoria oraşului. Motivul era că acolo nu numai bărbaţii puteau beneficia de serviciile prostituatelor, ci şi femeile de cele ale bărbaţilor. De fapt, erau permise toate schimburile, toate combinaţiile, toate permutările.

Şi nu întotdeauna era vorba de prostituţie. Casa era frecventată şi de amanţi gratuiţi (iar preţul pentru protejarea identităţii lor era printre cele mai mari). De asemenea, o altă categorie de clienţi erau cei în căutare de iubiri aleatorii, care preferau legăturile cu necunoscuţi,

---

[1] Domitila de Castro Canto e Melo (1797-1867), celebră amantă a primului împărat al Braziliei, Dom Pedro I, care i-a conferit titlul de marchiză.

participând la intimităţi colective în nopţi de orgie sau cu ocazia petrecerilor destinate numai cuplurilor dornice să facă schimb de parteneri. De altfel, tocmai această ultimă particularitate a fost cea care a făcut ca vizitatorii de acest fel să dea stabilimentului numele de Casa Schimburilor.

Frecventată de persoane importante, păstrând discreţia cu rigurozitate, protejată de autorităţi şi apreciată în mod special de clienţii săi, Casa a făcut posibilă supravieţuirea clinicii doctorului Zmuda, care altfel nu ar fi reuşit să reziste teribilului şi neaşteptatului şoc al morţii secretarului prezidenţial petrecută între acei pereţi.

Declaraţiile martorilor au fost aproape tot timpul ferme şi consensuale, indicând o singură suspectă – prostituata cunoscută sub numele de Fortunata.

Ea a fost cea care s-a aflat în cameră cu secretarul. Era una dintre „infirmiere” – după cum erau denumite prostituatele permanente, cele care aveau un portofoliu de clienţi. În ziua aceea, ea urmase rutina normală: avusese doi clienţi înainte de sosirea victimei, la ora patru, pe care a condus-o imediat până la una dintre camere, de unde a ieşit, câteva minute după aceea, ca să ia pahare şi vin roşu.

Nimănui nu i s-a părut ciudat că, puţin timp înainte să sune clopotele pentru slujba de la ora şase, Fortunata a apărut în salonul oval de la etaj, care era locul de odihnă al infirmierelor. Arăta însă grăbită şi a refuzat într-un mod foarte nepoliticos un pahar de lichior de cajú, spunând că e deja în mare întârziere, după care a plecat, ieşind pe poarta din faţă.

Abia două ore mai târziu, când li s-a părut că odihna secretarului se prelungise excesiv de mult timp, au bătut la uşă. Din fericire, infirmiera care a descoperit crima nu a ţipat.

Corpul era întins pe pat, cu mâinile şi gleznele legate de gratiile de fier, în aşa fel încât, după cum au stabilit experţii, victimei i-ar fi fost imposibil să se elibereze singură. Pe gât se vedeau urmele adânci ale degetelor asasinului. Raportul medico-legal (care a rămas secret) urma să confirme că sugrumarea fusese *causa mortis* – deşi forţa ce fusese aplicată o depăşea, în principiu, pe cea de care ar fi fost capabilă o femeie.

După toate aparenţele, nu lipsea nici un obiect de valoare. S-a găsit tot: inelul de aur cu un splendid rubin, ceasul de buzunar cu lanţ lung din acelaşi metal şi acul de cravată cu camee de fildeş, precum şi unsprezece mii de reali, ceea ce a eliminat de la bun început ipoteza tâlhăriei.

Scena crimei mai prezenta un aspect jenant: secretarul prezidenţial, pe lângă faptul că fusese legat de mâini şi de picioare, avea şi ochii legaţi cu o eşarfă neagră, iar pe jos, lângă pat, fusese găsit un bici cu mâner de argint – ceea ce explica rănile adânci de pe picioare şi din zona pubisului.

Există o foarte veche legendă conform căreia, pe vremea când se făcuseră renovări speciale pentru a servi de reşedinţă marchizei de Santos, Casa Schimburilor fusese prevăzută cu galerii subterane care duceau la Palatul Quinta da Boa Vista şi la alte case de pe străzi din vecinătate, la care Dom Pedro se putea duce fără a stârni suspiciuni.

Aceasta este o ironie a oraşului: dintr-o clădire dotată cu pasaje secrete, criminalii ies pe poarta din faţă, aşa cum se pare că făcuse şi Fortunata. Acest lucru nu s-ar putea întâmpla în Londra, Bagdad sau Buenos Aires, pentru a da doar trei exemple.

În timp ce autorităţile încercau să înăbuşe scandalul, un număr enorm de poliţişti răscoleau străzile din São Cristóvão şi din cartierele vecine, pentru a aresta o femeie numită Fortunata, făcându-i publice semnalmentele, dar având grijă să nu pomenească nimic despre vreo crimă.

Poliţia spera că fugara nu a ajuns prea departe şi că primise probabil adăpost în casa vreunui prieten sau amant. Chiar şi aşa, grupuri de agenţi de poliţie şi de siguranţă publică împânziseră portul şi gările, încercând să prevină o posibilă tentativă de fugă a asasinei.

Fortunata locuia pe dealul Conceição, într-o cameră închiriată la etajul casei unei profesoare de croitorie. Vizita poliţiştilor care i-au percheziţionat casa a îngrozit-o pe femeie, care a declarat că nu o văzuse în acea zi pe chiriaşă, presupunând că era încă de gardă la spitalul polonezului. Versiunea ei era sprijinită de faptul că obiectele personale ale prezumtivei asasine erau la locul lor.

Percheziţia camerei şi patrularea străzilor nu au avut nici un rezultat. Pe şefii Poliţiei, care crezuseră că o vor prinde pe fugară în câteva ceasuri, eşecul acelor căutări îi pusese într-o situaţie dificilă, care-i făcuse să pună o presiune sporită pe umerii agenţilor. Toate acestea până când un incident petrecut puţin după miezul nopţii, în Gamboa, a determinat schimbarea direcţiei investigaţiilor.

Un poliţist a relatat că, în timp ce cobora pe una dintre coastele favelei Las Colinas, lângă Cimitirul Englezilor, zărise o siluetă care părea a fi a unui bărbat, probabil un profanator de morminte, care încerca să escaladeze zidul cimitirului dinăuntru spre stradă, pe o coardă pe care o legase de un arbore *camboatá*[2] care îşi întindea ramurile deasupra străzii.

---

[2] Arbore originar din Brazilia, din familia Sapindaceelor.

Nu a suflat în fluier, nu a vrut să-şi cheme colegii, pentru că nu era sigur de inexistenţa fantomelor. Dar a avut senzaţia că bărbatul – sau ce-o fi fost acea arătare – dăduse înapoi, îndată ce i-a observat prezenţa. Acest lucru l-a făcut să-şi recapete curajul. Şi, pe aceeaşi coardă pe care silueta încercase să coboare, a escaladat zidul şi a pătruns în cimitir.

Pe acel teren lugubru, printre copaci ale căror coroane adânceau întunericul, vajnicul poliţist s-a apucat să caute urmele profanatorului. Şi deodată a văzut într-adevăr, înmărmurit, un spectru trecând prin spatele capelei. Pe jumătate panicat, pe jumătate regretând că nu-şi chemase ajutoare, a reuşit să articuleze o somaţie. În acel moment, umbra care se mişca în întuneric şi-a trădat adevărata natură, fugind, de data aceasta pentru a se ascunde după o piatră de mormânt.

Orice prădător capătă curaj în proporţie inversă cu teama pe care o arată prada. La fel s-a întâmplat şi cu poliţistul, care a pornit în urmărirea aceluia ce nu putea fi decât un hoţ de morminte.

Fără să aibă loc vreo luptă, peste puţin timp, agentul a pus mâna pe un bătrân îmbrăcat în haine foarte simple şi cu un sac mare legat cu o curea petrecută în diagonală peste piept.

– Am venit cu o treabă. Mă priveşte ce. Nu mă întrebaţi cine m-a trimis.

La circa de poliţie din piaţa Mauá, sediul primului district (sub a cărui jurisdicţie se aflau zona portuară şi partea de nord a centrului oraşului, de la vechiul chei al Minerilor până la canalul Mangue, în dreptul plajei Formosa), în posesia bătrânului au fost găsite, la percheziţie, diferite obiecte ciudate: scoici, pietre, piese mici de metal, aşchii de lemn, cioturi de *pemba*, lumânări de seu, frunze

macerate, sticluţe cu mixturi bizare şi cartuşe de *fundanga*[3]. Pe lângă acestea, au mai fost găsite o sticlă de rachiu de trestie de zahăr, precum şi fragmente de oase de animale.

Dar ceea ce a surprins cel mai mult autorităţile au fost obiectele de aur: o pereche de cercei în formă de căluţi de mare. Comisarul de serviciu, care primise deja o descriere a Fortunatei – o mulatră cu înălţimea de aproximativ un metru şi şaptezeci, îmbrăcată într-o rochie de tafta turcoaz şi purtând cercei în formă de căluţi de mare –, a tras concluzia că nu putea fi vorba de o simplă coincidenţă, că acei cercei se aflaseră, cu puţin timp înainte, în posesia femeii date în urmărire.

– Asta a fost plata pentru serviciile mele.

Acel bătrân era cunoscut de poliţie. Singurul lui nume era Rufino şi avea faimă de mare vrăjitor şi vraci. Vechi personaj al oraşului, omul locuia pe dealul Santa Teresa, într-o zonă îndepărtată, cu numai câteva cocioabe, la marginea pădurii, dar era adeseori văzut în preajma bisericii Rosário, pe lângă Pedra do Sal, în piaţa Lapa, pe uliţa Misericórdia – unde-l căutau chiar şi oameni bogaţi, care apelau la el pentru rugăciuni, leacuri şi amulete. Rareori primea clienţi la el acasă, cu excepţia cazurilor grave, în care magia sau leacurile sale necesitau prezenţa pacientului, într-un mediu intim.

Se spunea că avea mai mult de o sută de ani şi că era posesorul unei comori îngropate, deşi puţini erau aceia care credeau asemenea legende. Era temut şi respectat,

---

[3] Praf exploziv, folosit în unele ritualuri afro-braziliene şi în practicile de magie asociate cu acestea, pentru a alunga spiritele şi energiile negative, fiind aprins în aşa fel încât să formeze un cerc de foc în jurul persoanei sau al locului care trebuie purificat.

pentru că puterea sa venea de la o calitate rară, aceea de a nu fi spus niciodată şi de a nu putea să spună minciuni.

Comisarul era însă o persoană sceptică. Voia să ştie de unde obţinuse Rufino bijuteriile aparţinând unei fugare aflate sub urmărire din ordinul direct al şefului Poliţiei.

– Aurul ăsta mi l-a dat un bărbat.

Surpriza comisarului nu s-a datorat acestui răspuns, ci reacţiei solemne şi reverenţioase a subalternilor lui.

– Credeţi-l, şefule. Bătrânul ăsta nu minte.

Şi Rufino a declarat că cerceii îi fuseseră daţi de un bărbat, în schimbul unei vrăji pentru care a fost nevoit să intre în cimitir, şi că acel om urmează să vină la el acasă, pe dealul Santa Teresa, peste paisprezece zile, pentru a desăvârşi vraja.

După o oarecare ezitare, comisarul a hotărât să-l reţină pe bătrân în arest până ce superiorii săi vor lua o hotărâre, pe baza informaţiilor despre acest caz, care a ordonat să le fie trimise. În plus, a confiscat bijuteriile, ca probă materială a unei posibile infracţiuni legate de cazul Fortunatei, deşi nu ştia pentru ce era aceasta căutată.

Vrăjitorul a protestat, spunând că acela era furt. Înainte de a fi condus în celulă de către gardieni, care s-au şi scuzat, cu tot respectul, Rufino l-a înfruntat pe reprezentantul autorităţii:

– Dacă o să aveţi vreodată nevoie de mine, domnule comisar, să nu mă căutaţi.

Era îndrăzneţ bătrânul.

În mod ciudat, a doua zi după omor, rubricile de anunţuri funebre anunţau decesul secretarului Preşedinţiei republicii, în urma unui infarct.

Nu a existat nici o ştire referitoare la asasinat, nici la incidentul din Cimitirul Englezilor. De asemenea, nu s-au menţionat nici percheziţiile de pe dealul Conceição, nici

numele Fortunatei. O singură gazetă a fost mai perspicace şi a publicat un scurt material în care se vorbea despre „o moarte ciudată”, „circumstanţe învăluite în mister” şi „tăcerea autorităţilor”. Cu toate acestea, nu s-au mai stârnit alte suspiciuni.

Cum aceasta este o naraţiune poliţistă, e important ca cititorul să ştie exact cum s-au petrecut lucrurile. Pentru asta, vom reveni la noaptea cu pricina, pentru a stabili cronologia precisă a celor întâmplate şi a înţelege cum a putut rămâne un mister o tragedie atât de scandaloasă.

Desigur, ceea ce a făcut doctorul Zmuda, care avea relaţii strânse cu persoane sus-puse, a fost decisiv pentru disimularea crimei. Prima măsură pe care a luat-o, îndată ce a constatat absenţa respiraţiei şi a pulsului, a fost să dea ordine ca nimeni să nu atingă nimic. A hotărât, de asemenea, să nu mai fie primit nici un client în acea noapte şi ca toate infirmierele să rămână, până la noi ordine, în salonul oval..

Din fericire, era o vineri, zi mai puţin aglomerată. Polonezul şi-a luat rămas-bun de la ultimii doi clienţi – care nu-şi dăduseră seama de nimic – şi, puţin după ora opt şi jumătate, i-a telefonat şefului Poliţiei.

Din 1907, conducerea Poliţiei oraşului Rio de Janeiro era direct subordonată ministrului Justiţiei, acesta fiind cel care o numea. În subordinea şefului Poliţiei se aflau trei delegaţi adjuncţi şi sub aceştia, pe scara ierarhică descendentă, în conformitate cu categoriile şi gradele, se aflau delegaţii districtuali şi comisarii, evident, pe lângă agenţii propriu-zişi.

Poate că şeful Poliţiei a avut chiar sprijinul ministrului, fiindcă anumite decizii trebuie luate imediat: atribuind crimei un substrat politic, a scos investigaţia de sub jurisdicţia districtului São Cristóvão, unde se petrecuse

fapta, şi s-a ocupat personal de ea, ajungând la locul crimei înainte de ora nouă şi un sfert.

Acolo, după ce a ascultat relatarea pe scurt a incidentului şi i s-a comunicat descrierea suspectei, a hotărât declanşarea căutărilor, care au început chiar de la ora nouă şi jumătate.

Şeful Poliţiei avea contra sa timpul: nu se mai putea întârzia prea mult informarea familiei. Dar nu dorea ca rudele victimei să-i vadă corpul în acea stare, înainte să poată disimula urmele agresiunii, în special cele de pe gât.

Pe de altă parte, era indispensabilă o examinare, oricât de sumară, a scenei crimei. Până la urmă, acea omucidere putea avea cauze sumbre şi grave implicaţii politice. Şi în tumultul acestor idei i s-a adresat doctorului:

– Spune-mi ceva, Zmuda: cine dintre oamenii Poliţiei vine pe aici?

Polonezul nu dădea niciodată acest tip de informaţie. Şi a ezitat cât a putut. Dar, în acele circumstanţe, nu ar fi reuşit să refuze să dea acele informaţii fără a se compromite. Şi a răspuns: pe lângă mulţi care frecventau casa în mod sporadic, clienţii obişnuiţi erau delegaţii districtelor Lapa, Botafogo, Gávea, Tijuca, Santa Teresa, Mem de Sá, Madureira, Mayer, cel al pieţei Bandeira, un comisar din Vila Isabel care era implicat şi în loteria animalelor[4], doi din cei trei delegaţi adjuncţi şi un expert în dactiloscopie.

Unele coincidenţe îi ajută mult pe romancieri: şeful Poliţiei îl cunoştea pe acel expert. Mai mult decât atât: aprecia temperamentul ambiţios şi inteligenţa ascuţită a subordonatului, de aceea îl şi numise şef al serviciului de identificare criminalistică.

---

[4] O bursă ilegală de pariuri pe numere care reprezintă diferite animale.

Astfel, în timp ce se desfăşura căutarea Fortunatei, şeful îl convoca pe acel important personaj – care de acum încolo va fi o prezenţă sclipitoare în paginile acestei cărţi – pentru a se prezenta de urgenţă la Casa Schimburilor. Tot acelui personaj, şeful Poliţiei i-a delegat investigarea cazului, care trebuia condusă într-un mod strict confidenţial.

În timp ce expertul examina scena crimei, şeful Poliţiei nu a avut nici o dificultate în a-l convinge pe doctorul Zmuda, care mai comisese delicte de acest fel, să confirme certificatul medico-legal care atesta o altă *causa mortis* decât cea reală. Şi, fiindcă era sigur că infirmierele, la ordinul doctorului însuşi şi al administratoarei, nu vor îndrăzni să comită nici o indiscreţie, a putut să construiască versiunea finală: secretarul, după ce ieşise de la o întrunire secretă cu înalte personalităţi din guvern, pe când trecea într-o maşină închiriată, prin São Cristóvão, se simţise brusc rău şi-i ceruse şoferului să-l ducă la reşedinţa doctorului Zmuda – clinica medicală cea mai apropiată la care ar fi recurs oricine în acea situaţie care s-ar fi aflat în zonă. Polonezul îi administrase o medicaţie de urgenţă, dar pacientul nu mai putuse fi salvat.

Aceasta a fost varianta adusă la cunoştinţă văduvei, fiilor, rudelor, presei. Când, în jurul orei patru dimineaţa, corpul neînsufleţit a fost depus în Palatul Catete, era deja pregătit şi înveşmântat într-o frumoasă uniformă cu guler înalt. Nimeni nu a văzut, deci, urmele crimei.

Casa marchizei, amanta lui Dom Pedro, nu-i singurul edificiu din oraş despre care se spune că ar avea pasaje secrete. Cazurile cele mai cunoscute sunt legate de două dintre cele mai vechi ordine religioase instalate în Rio de Janeiro: cel al Sfântului Bento, situat pe dealul cu acelaşi

nume, şi cel al iezuiţilor, care au construit un colegiu pe dealul Castelului.

Benedictinii au fost acuzaţi de multe ori că au promovat contrabanda, pentru care foloseau un tunel secret ce ducea până la chei. Noaptea târziu, din când în când, o anumită piatră se mişca pentru a permite trecerea unor mici sau chiar mai mari ambarcaţiuni încărcate cu marfă, care urmau să aprovizioneze corăbii ancorate în apropierea insulei Paquetá.

Şi iezuiţii – iar asta se ştie de mult timp – au săpat galerii similare: una care pleca de sub altarul principal al vechii biserici a Colegiului şi se ramifica în mai multe tunele (ieşirea unuia dintre acestea fiind descoperită în 1905, cu ocazia lucrărilor la Bulevardul Central) şi alta care lega biblioteca iezuiţilor de Podul Temniţei, prin aceasta din urmă umblând vorba că s-a făcut transferul fabulosului tezaur al Ordinului, puţin timp înainte de expulzarea lui din oraş, după o scurtă rezistenţă, în 1760.

Şi mai sunt şi alte cazuri: de exemplu, în 1831 a fost descoperită, sub podeaua de lemn a depozitelor vămii portuare, o galerie care ar fi servit de ascunzătoare răzvrătiţilor şi sclavilor fugari şi care îi conducea apoi pe aceştia spre libertate, pe Oceanul Atlantic.

Evadarea acestor prizonieri şi condamnaţi la galere era promovată de marea reţea a aşa-numiţilor „seducători de sclavi”, de fapt o organizaţie subversivă compusă în mare parte din africani liberi, aflaţi în legătură cu membrii frăţiilor de negri şi cu militarii din paza îngrozitoarei închisori a arsenalului marinei, în care deţinuţii erau supuşi la muncă forţată în carierele de piatră ale Insulei Şerpilor.

Incredibil în această poveste este faptul că, din subsolul vămii, fugarii traversau printr-un tunel subacvatic – primul

din lume de acest gen – până la arsenal, unde se îmbarcau clandestin.

De pasajele secrete mai este legat şi cazul unui omor de mare notorietate, victima fiind căpitanul francez de marină Jean du Clerc. Acest faimos pirat fusese capturat, după ce încercase să cucerească oraşul Rio de Janeiro, în 1710. Deţinut cu onoruri în reşedinţa unuia dintre gentilomii timpului, du Clerc ar fi fost omorât de o bandă de mascaţi, care reuşiseră în mod ciudat să pătrundă în casă, fără ca gărzile să-i simtă.

La numai câteva luni după această crimă, în 1711, un alt faimos pirat, căpitanul René du Guay, profitând de o ceaţă densă, a reuşit să forţeze intrarea în port şi a debarcat pe plaja Gamboa împreună cu mai mult de cinci mii de oameni. De data aceasta, el a reuşit să cucerească oraşul, răzbunând înfrângerea lui du Clerc. Deşi a extorcat o răscumpărare fabuloasă, René du Guay nu a găsit ceea ce căuta – harta pierdută a lui Lourenço Cão, care se aflase în posesia lui du Clerc, când plecase din portul La Rochelle.

Această hartă – pe lângă faptul că dezvăluia enigmele legate de ipotetica descoperire a golfului Guanabara de către fenicieni – indica drumul către preţioasele mine din Irajá, localizarea unui oraş locuit numai de femei, pe lângă multe alte locuri importante, inclusiv intrarea în laguna subterană care conţine apa salină a nemuririi, la care se spunea că s-ar ajunge printr-un mare tunel de piatră (probabil o concavitate naturală în rocă), ale cărui intrări erau atât de bine ascunse, încât nici indigenii nu le cunoşteau.

Un pasaj secret a avut rolul său şi în cazul celei mai cunoscute crime din Rio de Janeiro: asasinarea monstruosului criminal Pedro Spaniolul, într-o carceră

subterană a închisorii Aljube, unde a fost găsit mort în dimineaţa zilei în care urma să fie spânzurat.

Pedro era galician, nu spaniol. Porecla îi fusese dată de oamenii simpli din Rio, ca o insultă. Şi-a început seria crimelor încă de foarte tânăr, în Galicia natală, omorând prieteni şi rude. După aceea s-a stabilit în Portugalia, unde şi-a ucis amanta cea frumoasă şi bogată care-i oferise totul. Apoi a fugit în Rio de Janeiro.

Pedro Spaniolul nu fusese niciodată practicant de *capoeira*: omora prin vicleşug, aproape întotdeauna pe la spate. Asasinase binefăcători, eliminase tovarăşi de bandă, comisese cruzimi inutile asupra unor persoane lipsite de apărare. Şi nici măcar nu avea patima îmbogăţirii, nici viciul desfrânării şi cu atât mai puţin o ideologie. Mă opresc aici cu relatarea despre el: cine suportă să afle amănuntele sângeroase poate citi romanul lui José do Patrocínio.

Dar Pedro Spaniolul a intrat în istoria crimelor din Rio de Janeiro nu ca asasin, ci ca victimă. În dimineaţa zilei în care urma să fie spânzurat, Pedro Spaniolul zăcea mort în celula lui. S-a vorbit atunci de vrăjitorie şi de otrăvire; s-a vorbit, de asemenea, de pasaje secrete. Dar nu a existat nici o anchetă; poate că atunci când au intrat în celulă nici nu şi-au dat seama că era deja mort.

Contrar a tot ceea ce ar fi fost firesc, sau poate – cine ştie? – chiar dinadins şi premeditat, l-au condus pe acel prizonier, în starea în care se afla, în piaţa unde se înălţa spânzurătoarea. Şi o mare mulţime de oameni a asistat la execuţia abominabilului bandit, care n-a scăpat de funie, fiind omorât pentru a doua oară.

Cu câteva zile înainte de a părăsi Guvernul, în noiembrie 1910, Nilo Peçanha a inaugurat, pe strada Curţii de Apel, colţ cu strada Invalizilor, Palatul Sediului Central al Poliţiei,

operă a arhitectului Heitor de Melo, probabil principalul promotor al stilului francez care, începând cu domnia lui Dom João al VI-lea, predomină la marile edificii ale oraşului.

Importanţa istorică a palatului transcende însăşi arta, deoarece în acest edificiu s-au instalat noile departamente de specialişti, a căror misiune era aceea de a oferi sprijin tehnic secţiilor districtuale de poliţie, prin folosirea metodelor celor mai avansate în acea epocă ale criminalisticii şi criminologiei. În acelaşi palat au fost înfiinţate Şcoala de Poliţie Ştiinţifică şi fascinantul Muzeu al Crimei.

Colecţia de exponate a muzeului era impresionantă. Toate piesele proveneau de la locurile reale ale crimelor sau fuseseră folosite ca probe în rezolvarea cazurilor: arme şi proiectile supuse expertizei balistice, diferite instrumente folosite cu scop letal, obiecte pe care fuseseră găsite amprente (o noutate în epocă), mulaje ale obiectelor de încălţăminte, fragmente de materiale textile (destinate examinării comparative), scrisori care ilustrau expertize grafologice.

Muzeul dispunea şi de o lugubră colecţie de organe umane, extrase în timpul necropsiei victimelor şi conservate în formol, pentru studii medico-legale.

De asemenea, ceea ce atrăgea atenţia era enormul număr de piese legate de activităţi ilicite, precum samba, *candomblé*[5] şi diferite jocuri: rulete cu pedală de control, zaruri măsluite, cărţi de joc cu figuri ezoterice ale ţiganilor şi vastul arsenal al mamelor şi taţilor de sfinţi[6] –, printre care se evidenţiau cele mai variate tipuri de tobe, inclusiv

[5] Religie animistă de origine africană.

[6] Sacerdoţi supremi în religia braziliană, cu rădăcini africane *candomblé* şi în alte rituri înrudite.

cea mai veche *puíta* fabricată în Rio de Janeiro, deosebită de cea africană prin faptul că are băţul întors spre interiorul instrumentului.

În fine, muzeul dispunea şi de o secţie cuprinzând documente: anchete, rapoarte, statistici, fotografii de cadavre în poziţia în care fuseseră găsite la scena crimei, precum şi fişe de identificare antropometrică, după modelul creat de Alphonse Bertillon, metodă la care urma să se renunţe peste puţin timp, în favoarea metodelor mai moderne, adoptate de ţări precum Argentina, Statele Unite şi Imperiul Britanic.

Toate aceste materiale se aflau în custodia expertului Sebastião Baeta, care – deşi era fiu ilegitim – studiase la Londra, New York şi Buenos Aires unele tehnici folosite de Poliţia acelor state şi mai ales dactiloscopia.

Talentul său în domeniul investigaţiilor şi ştiinţelor criminologice era recunoscut, fiind unul dintre precursorii folosirii tehnicilor fotografice şi ai evidenţierii amprentelor digitale prin aplicarea pudrei.

Aşadar, nu este surprinzător faptul că înaltul comandament al Poliţiei l-a numit pe cel mai bun expert al său şi şef al departamentului respectiv, pentru a culege şi a analiza, în secret, probele legate de omorul săvârşit în Casa Schimburilor. Cititorul a intuit deja că tocmai acest Baeta a fost convocat de urgenţă de către şeful Poliţiei, în noaptea crimei.

Baeta avea vocaţia disciplinelor medico-legale şi, cu toate că nu era medic, dobândise temeinice noţiuni de anatomie şi fiziologie şi rareori se înşela în privinţa cauzei deceselor şi altor circumstanţe ale unui omor.

Astfel, legistul (numit de însuşi ministrul Justiţiei), după numai un examen sumar, a confirmat concluziile expertului, pe care acesta le comunicase şefului Poliţiei: că

secretarul murise asfixiat, prin comprimarea căilor respiratorii la nivelul gâtului, şi că – ţinând cont de temperatură şi de primele semne de rigiditate mandibulară şi cervicală – strangularea avusese loc cu puţin timp înainte de ora aproximativă la care Fortunata părăsise clădirea.

Analiza amprentelor digitale, mai ales a celor de pe pahare şi de pe sticla de vin, a revelat că acolo băuseră două persoane: secretarul şi o altă persoană. În conformitate cu declaraţiile infirmierelor, care fuseseră martore la mişcările suspectei înainte de asasinat, Fortunata a luat paharele şi sticla pentru a le duce în cameră. Prin urmare, era de presupus că celelalte amprente îi aparţineau ei.

La un moment dat, probabil deja în cameră, sticla a fost ţinută de corpul ei, şi nu de gât. Dimensiunile mâinii care-şi lăsase amprenta pe sticlă coincideau cu cele ale mâinilor care strangulaseră victima. Deci, neexistând nici un temei pentru a se suspecta prezenţa unei a treia persoane la scena crimei, se presupunea că prostituata fusese cea care-l omorâse pe secretar.

Totuşi, nici această ipoteză nu a fost admisă fără polemici: lui Baeta i se părea oarecum excesivă forţa, greu de admis din partea unei femei, a mâinilor Fortunatei, care reuşiseră să fractureze cartilajele laringale ale secretarului, al cărui gât era robust şi relativ adipos, pe lângă faptul că secţionaseră curba cervicală a coloanei, în dreptul vertebrei a cincea. Poate că, din orgoliu, legistul a minimalizat importanţa acestei mici observaţii.

Dintre obiectele găsite în posesia lui Rufino, cerceii în formă de căluţi de mare erau cei care prezentau interes pentru anchetă, dar pe ei amprentele se suprapuneau, ceea ce nu permitea o identificare precisă.

Sebastião Baeta s-a deplasat şi la Cimitirul Englezilor. Primul lucru care i-a atras atenţia au fost resturile unui foc, stins de cel puţin douăsprezece ore, care, pe lângă cenuşă, conţinea fragmente de piele arsă, probabil resturile unui pantof care fusese incinerat acolo.

Nu existau semne de morminte profanate, nici de pământ recent săpat, cu excepţia unei zone mai izolate, pe vârful dealului, la dreapta, într-o adâncitură de teren unde – cu câteva zile înainte de arestarea lui Rufino – fusese săpată o groapă comună, în care fuseseră îngropate trupurile a vreo zece marinari, morţi în timpul unei carantine instituite la bordul unui cargou britanic venit din Ceylon, de unde aduseseră o boală asemănătoare cu ciuma.

Episodul cu cargoul provocase un conflict între comunitatea anglicană şi autorităţile braziliene. Englezii comunicaseră că acceptă în pământul sfânt al cimitirului lor numai corpurile a patru marinari, care erau supuşi ai coroanei britanice şi adepţi ai aceleiaşi religii. Municipalitatea a decis, totuşi, că fie erau îngropaţi acolo toţi cei unsprezece morţi – printre care se aflau indieni, africani şi malaiezieni –, fie urmau să fie îngropaţi toţi într-o groapă comună, în alt cimitir.

De aceea, pentru că fusese silită să accepte musulmani şi idolatri într-un pământ sfânt, administraţia cimitirului s-a opus şi a încercat să împiedice examinarea criminalistică, pe care o considera o infamie, întârziind munca experţilor cu vreo zece zile. Până la urmă, groapa a fost deschisă pe data de 23 iunie, în prezenţa unui comisar de la districtul întâi şi a unui adjunct al expertului, negăsindu-se, însă, acolo, nici un cadavru al vreunei femei. Astfel, a fost eliminată ipoteza că Rufino ar fi omorât-o pe Fortunata, i-ar fi furat cerceii şi ar fi ascuns corpul.

Baeta a adăugat la colecţia Muzeului Crimei sticla de vin şi o fotografie a gâtului secretarului (faţa fiindu-i acoperită), focalizată pe regiunea strangulării, pentru a putea ilustra metoda comparativă predată de el studenţilor de la Şcoala de Poliţie.

Era cât pe ce să uit ceva fundamental: pe biciul cu capăt de argint, care a provocat atâtea comentarii răutăcioase, au fost identificate amprentele pe care experţii le atribuiau femeii. Cu toate acestea, nefiind folosit ca armă, nu a fost adăugat la exponatele muzeului.

Poate că marele merit al lui Sebastião Baeta, ca expert, era experienţa sa anterioară de anchetator. Intrase în Poliţie ca agent, în cadrul districtului cinci, în zona sumbră a Lapei, cuib de bandiţi şi de capoeirişti. Aproape imediat a demonstrat talent în rezolvarea cazurilor complexe, folosind o metodologie simplă, rezumată în următoarele cuvinte, care-i aparţin: nimeni nu rezistă la o indiscreţie continuă şi exhaustivă.

Pentru Baeta, scena crimei spunea multe despre criminal, care invariabil îşi punea „semnătura” pe ea. Munca ştiinţifică a poliţistului consta, la modul ideal, din a descoperi şi identifica aceste semnături, fără a recurge la failibilitatea sau chiar venalitatea martorilor, pe care tradiţia judiciară anterioară îi considera un element fundamental în stabilirea probelor.

Din acest punct de vedere, era firesc entuziasmul expertului pentru dactiloscopie. Proiectul său cel mai ambiţios era să se creeze o arhivă dactiloscopică a întregii populaţii din Rio de Janeiro, pentru a se putea identifica autorul unei crime la scurt timp după comiterea acesteia.

Cu toate acestea, în 1913, serviciul de identificare criminalistă era încă la începuturile sale. Fără a putea angaja şi pregăti personal, administraţia Poliţiei nu avea

cum să obţină date ale tuturor locuitorilor oraşului: numai indivizii care ajungeau la secţiile districtuale de poliţie (şi nici aceştia toţi) erau duşi la sediul central de pe strada Relação pentru a fi înregistraţi, odată cu prelevarea amprentelor lor digitale.

Şi astfel ajunse prima dată Baeta faţă în faţă cu Rufino. În după-amiaza zilei de 23 iunie, după încheierea cercetării făcute în Cimitirul Englezilor, şeful Poliţiei a telefonat la sediul districtului întâi, dispunând punerea în libertate a vrăjitorului, după ce va fi dus la sediul central pentru procedurile obişnuite. Delegatul districtului ezita, dar decizia fusese deja luată.

– Omul ăsta e o momeală: dacă rămâne închis, nu ne va fi de nici un ajutor.

Atât şeful Poliţiei, cât şi Baeta aveau convingerea că Rufino nu a omorât-o pe Fortunata – şi asta dintr-un motiv foarte simplu: de câte ori trecuse pe la o secţie de poliţie, fusese mereu pe baza articolului 399, pentru infracţiunea de vagabondaj. Toţi ştiau cine era, ce făcea, unde locuia. Aceasta era, de altfel, marea speranţă: că mai exista o anumită relaţie între el şi prostituată şi că vor reuşi să pună mâna pe ea. Dacă era, însă, moartă, descoperirea motivului crimei sau a identităţii celui care o comandase devenea aproape imposibilă.

Singura problemă – cel puţin în opinia lui Baeta – era păstrarea secretului în privinţa legăturii dintre moartea secretarului şi căutarea Fortunatei, mai ales după ce se găsiseră cerceii ei în posesia vrăjitorului.

De aceea, expertul nu a văzut cu ochi buni aducerea lui Rufino la sediul central al Poliţiei, însoţit de un agent şi de însuşi delegatul districtului întâi.

– Am nevoie să vorbesc cu dumneata, colega.

Situaţia era delicată. Baeta – care ar fi profitat de ocazie pentru a-l interoga pe bătrân – a lăsat această sarcină în seama adjuncţilor şi l-a invitat pe delegat într-o cămăruţă discretă. Expertul a făcut un semn dezaprobator cu capul, văzând că şi agentul dădea să intre.

– Nu vă îngrijoraţi. Noi, cei de la districtul întâi, suntem ca fraţii.

Delegatului i se părea foarte important să ştie pentru ce crimă anume era căutată Fortunata. Expertul a spus, evident, că nici el nu ştia, având în vedere că lucra într-un domeniu birocratic al Poliţiei şi că nu intra în atribuţiile lui să pună întrebări superiorilor. Delegatul nu părea foarte convins.

– Aveţi idee ce legătură este între femeie şi acel bătrân?

Situaţia nu era numai delicată, ci şi periculoasă. Dacă el, Baeta, nu avea să acţioneze cu repeziciune, poliţiştii aceia de la districtul din piaţa Mauá ar fi putut pune mâna primii pe Fortunata. Şi cu siguranţă ar fi forţat-o să vorbească, ceea ce ar fi făcut publică întreaga poveste. Astfel, expertul şi-a schimbat poziţia, abandonând atitudinea defensivă.

– Voi l-aţi avut pe bătrân zece zile, timp suficient ca să fi obţinut o mărturisire.

De data aceasta, spre surpriza expertului, agentul a intervenit, reproducând mărturia lui Rufino, care declarase că nu primise cerceii direct de la Fortunata, ci de la un bărbat.

– Acest bărbat o să-l viziteze vinerea viitoare.

Expertul a sesizat o anumită îndoială în expresia delegatului. Agentul, însă, a insistat:

– Aşteptaţi până vineri, şefu’. Bătrânul ăsta nu minte.

Baeta auzise şi el, vag, această legendă. Şi, pentru a fugi de subiect, a recurs la o provocare:

– Persoana care minte nu poate spune altceva decât că nu minte. Asta e destul de evident, nu crezi?

Mixila – după cum era cunoscut agentul – aproape că a luat-o ca pe o ofensă. Şi a început să depene poveştile care circulau pe seama vrăjitorului. Dintre toţi poliţiştii, el era cel care făcea cea mai mare reclamă mitologiei legate de Rufino, povestind lucruri incredibile despre vindecări miraculoase, profeţii uluitoare, indivizi legaţi făcând tot felul de lucruri împotriva propriei lor voinţe, persoane care s-au îmbogăţit subit sau care au intrat în contact cu rude decedate.

Se mai referea şi la experienţe personale: spunea că vrăjile bătrânului îl protejau de arme din metal şi de gloanţe, că astfel a fost apărat în mod miraculos în confruntarea cu cei mai periculoşi răufăcători, la care au fost cu toţii martori, inclusiv delegatul însuşi.

– Lui îi datorez viaţa mea.

Şi s-a descheiat la cămaşă, ca să-şi arate cicatricele. În acel moment, au bătut la uşă, ca să comunice că au terminat cu înregistrarea bătrânului.

În faţa lui Rufino, care se uita cu dispreţ la delegat, Baeta nu s-a putut abţine să-l întrebe:

– Ştii să spui ce legătură există între femeie şi bărbatul care ţi-a dat cerceii?

Rufino, pe un ton impertinent, a răspuns fără ezitare:

– Au crescut în acelaşi pântece.

Deci, asta era! Mai simplu decât se credea. Poate că merita să se aştepte până când va fi găsit acest frate, în speranţa că el se va duce într-adevăr vineri acasă la vrăjitor.

Atunci Baeta l-a eliberat pe bătrân, dându-i înapoi şi perechea de cercei. Însă, spre surprinderea sa, acest lucru a stârnit protestul delegatului:

– Omul acesta a fost arestat sub jurisdicţia mea. Probele unei posibile crime, oricare ar fi aceasta, trebuie să rămână în custodia mea, la sediul de poliţie pe care-l conduc.

Şi, fără a mai aştepta un răspuns, a întors spatele şi a plecat, urmat de agentul Mixila.

În 1890, în timpul lucrărilor de renovare a sediului Poştei, instalat în fostul Palat Imperial, a fost dezgropat un sicriu, în care au fost găsite osemintele unui individ adult.

Faptul că fuseseră îngropate într-unul dintre alcovurile Palatului, că se aflau într-un sicriu, că niciodată nu existase nici un zvon despre vreun asasinat comis în intimitatea acelui edificiu public a făcut ca minţile cele mai înzestrate cu imaginaţie să impute crima însuşi împăratului sau, mai exact, primului împărat.

Poate că există chiar motive în sprijinul acestei ipoteze: Dom Pedro era impulsiv, un bun spadasin, antrenat în tehnicile de bază ale capoeirei şi avea nenumărate amante căsătorite. Prin urmare, conform scenariului celui mai plauzibil, scheletul ar fi aparţinut unui soţ dezonorat sau unui tată răzbunător care ar fi avut acces în Palat.

Cazul scandalos al scheletului, numit şi „crima lui Bragança”[7], a făcut materia foiletoanelor satirice şi senzaţionaliste, precum acela al lui Vitor Leal (pseudonim adoptat de Olavo Bilac, Aloisio Azevedo, Pardal Mallet şi Coelho Neto), care au dat poveştii forma sa actuală şi definitivă.

Există, totuşi, posibile obiecţii la această ipoteză: din ceea ce se poate citi în ziarele epocii, starea în care se afla sicriul indica faptul că decedatul nu putrezise acolo. Era vorba, deci, de o a doua îngropare, după exhumarea

[7] Primul împărat al Braziliei, Dom Pedro I, aparţinea dinastiei portugheze Bragança.

resturilor pământeşti ale primei. Fiindcă acea crimă fusese prescrisă, nu au avut loc nici o anchetă şi nici o examinare criminalistică. Prin urmare, nu există nici o dovadă că acel cadavru ar fi fost de sex masculin.

Ipoteza conform căreia scheletul îngropat în Palat ar fi fost al unei femei se leagă de tenebrosul mister al vrăjitoarei zidite.

Alcătuirea unei liste cu vrăjitorii din Rio de Janeiro, începând cu cele mai îndepărtate timpuri, este o sarcină imposibilă într-un roman ca acesta. Lima Barreto, care a fost şi ocultist, şi-a construit multe dintre povestiri pe baza cazurilor pe care le-a studiat: de exemplu, cel al alchimistului francez care a făcut parte din banda lui du Clerc, în 1710, şi care se declara capabil de a transforma oasele umane în aur – ceea ce a provocat, în Rio de Janeiro, episoadele de profanare a mormintelor, narate ca ficţiune în clasicul *Noua Californie*.

Tot Barreto a fost cel care a dezgropat cazul unui vrăjitor din acest oraş, a cărui operă principală a fost crearea unei biblioteci elementare – adică, literalmente, o bibliotecă ce cuprinde o singură carte, în care se pot citi toate istoriile pe care imaginaţia umană le poate concepe.

Aş putea cita şi alte exemple: *Cimitirul*, *Numărul mormântului*, *Vrăjitorul şi deputatul*. Lima Barreto s-a inspirat destul din vrăjitorie, dar nu s-a ocupat de vrăjitoarea zidită.

Legenda vrăjitoarei care a dispărut subit în 1699, fără să lase nici o urmă, după ce i-a blestemat pe călugării iezuiţi – a căror sclavă era – şi tot regatul Portugaliei, prevestind cutremurul din Lisabona[8], a fost într-adevăr uitată.

[8] Marele cutremur de pe 1 noiembrie 1755, care a distrus, după unele estimări, 85% din oraşul Lisabona.

Pentru acest roman, importanţa farmazoanei sau – mai demn spus – vrăjitoarei nu se reduce la apartenenţa ei şi a lui Rufino la aceleaşi tradiţii *ganga* şi *mulójis* africane, fiind moştenitorii aceloraşi arte şi cunoştinţe; dar vrăjitoarea zidită a fost prima în istoria oraşului care a adăugat acestei moşteniri patrimoniul milenar acumulat de acei *pajé*[9] autohtoni, pe lângă tradiţia europeană a vrăjitoriei.

Ca sclavă la Lisabona, a memorat conţinutul cărţilor oculte ale Sfântului Ciprian, mai ales învăţămintele faimoasei vrăjitoare de la Évora, al cărei discipol a fost acest sfânt, pe când se afla printre caldeeni.

La Rio de Janeiro, ca sclavă a Companiei lui Isus, a muncit pe plantaţii (având, deci, un contact strâns cu indigenii), a ajuns să cunoască toate proprietăţile şi modurile de folosire ale tutunului, tehnicile native de interpretare a viselor şi metoda de desprindere temporară de corp, pentru a intra în contact direct cu spiritele celor morţi.

Tot în acest oraş, a cunoscut doctrina ţigănească şi s-a împrietenit cu creştinul-nou[10] şi cabalistul Semeão din Arganil, pe care l-a ajutat să creeze un golem efemer – singurul înregistrat în istoria oraşului.

Era, precum Rufino, centenară; şi poate, ca el, nu spunea, nu putea spune minciuni – fiind probat faptul că niciodată nu a dat greş în vreunul dintre blestemele sau profeţiile sale. Şi cine cunoaşte câte ceva despre magie ştie la ce mijloace putea recurge vrăjitoarea.

Şi tocmai din acest motiv, pentru a se fi dedicat variantei mai puţin nobile a vrăjitoriei, zidita şi-a pecetluit destinul:

---

[9] În unele triburi indigene din Brazilia, *pajé*-ul este un vraci înzestrat cu puteri oculte sau un îndrumător spiritual.

[10] Denumire dată în Portugalia, Spania şi Brazilia evreilor şi musulmanilor convertiţi la creştinism.

în miercurea cenuşie a anului 1699 – prima zi a furtunilor teribile care au ţinut pe toată durata carnavalului –, vrăjitoarea a sculat oraşul cu un mare scandal la uşa Primăriei, cerând pedepsirea unor preoţi care o maltrataseră în ultimele trei nopţi.

Dar nu a luat-o nimeni în serios, poate pentru că acel lucru nu era considerat un abuz, poate pentru că o considerau prea estropiată pentru ca nişte preoţi, fie ei şi bătrâni, s-o fi supus la cazne. A fost arestată prima dată când a strigat proorociri înspăimântătoare împotriva iezuiţilor, în piaţa Episcopiei.

La puţin timp după ce a fost eliberată, s-a întors pe stradă, unde a proferat blesteme în care descria în mod viu şi impresionant dezastrul seismic care, aproape o jumătate de secol mai târziu, a devastat capitala imperiului.

Arestată, de această dată, în plină piaţa a supliciilor, lângă stâlp, în timp ce se adresa mulţimilor, a fost dusă la judecată şi condamnată la biciuire, dispărând, puţin timp după ce şi-a ispăşit pedeapsa, fără urmă. Dispariţia a fost notabilă dintr-un singur motiv: fusese legată de un stâlp gros şi suferise cincizeci de lovituri de bici. S-a împrăştiat zvonul că murise în timpul caznei, din neglijenţa autorităţilor, fiindcă un medic ar fi trebuit să urmărească executarea pedepsei, pentru a se evita asemenea accidente. Astfel, călăii ar fi fost cei care au constatat moartea, fără a recunoaşte, însă, acest lucru.

Împotriva acestei versiuni, înşişi preoţii au răspândit mitul conform căruia ea s-ar fi evaporat, aşa cum făceau adevăratele vrăjitoare, scufundându-se apoi direct în iad.

Anumite adevăruri, totuşi, se răspândesc, fie şi numai parţial. Iar povestea care s-a păstrat de atunci e aceea că vrăjitoarea a fost zidită în Colegiul Castelului.

Coincidenţa a făcut ca, în acelaşi an, să se înceapă construcţia edificiului Monetăriei – nucleu arhitectonic al viitorului Palat. În timpul Guvernului lui Gomes Freire, devenit mai târziu conte de Bobadela, clădirea a suferit modificări semnificative, adăugându-i-se un al doilea etaj, pentru a servi drept reşedinţă guvernatorilor şi, apoi, viceregilor. Pentru asta, au fost sparţi unii pereţi, pentru a face loc scărilor.

Vă prezint teoria mea: vrăjitoarea care profera blesteme a fost dezlegată încă vie de stâlp. Dar nu de către călăii ei. Persoane ilustre ale oraşului, oameni cu inimă bună care asistaseră la supliciu au înţeles că ea era în pragul morţii. Şi, prinzând o ocazie potrivită, i-au ascuns corpul într-un perete – nu în cel al colegiului, ci în acel edificiu în construcţie, care se afla chiar acolo, în piaţa cu stâlpul de pedeapsă.

Primii care au găsit cadavrul – patruzeci de ani mai târziu, când Monetăria a fost renovată pentru a fi transformată în Palat – au hotărât tacit să pună scheletul într-o urnă decentă, după ce l-au spălat, îngropându-l apoi din nou, în acelaşi edificiu.

Erau meşteri, constructori de schele, de pavaje, zidari, zugravi, pietrari de tot felul, foarte utili în asemenea lucrări. Şi, în vechile tradiţii ale acestei arte, este necesar, în construcţiile de mari dimensiuni, să fie zidită o persoană vie, de preferinţă o femeie, pentru ca structura să nu se dărâme. N-ar fi putut risca, deci, să o scoată de acolo.

Am văzut cum a decurs primul contact între Baeta şi bătrânul Rufino şi cum, în acea scurtă întâlnire, expertul a avut o singură manifestare de îngrijorare, şi anume referitor la relaţia dintre prostituata Fortunata şi personajul încă nedeterminat care i-ar fi dat bătrânului cerceii în formă de căluţi de mare.

Cititorul nu trebuie să se mire de acea îngrijorare: investigaţiile făcute până în acel moment nu o legau pe Fortunata de nici o persoană din afara cercului Casei Schimburilor, cu excepţia, desigur, a profesoarei de croitorie care-i închiriase camera.

Conform tuturor acestor martori, nu avea nici prieteni, nici rude în oraş. Proprietara casei insistase mult asupra acestui aspect: înainte de vizita Poliţiei, chiriaşa se arătase a fi o femeie foarte virtuoasă – duminicile şi în zilele de sărbătoare aproape că nu ieşea din casă, nu pleca la plimbare, nu se întâlnea cu prietene şi nu avea admiratori. Părea dedicată numai serviciului; şi, cu toate că era frumoasă şi îmbrăcată cu gust, nu-şi risipea banii pe haine scumpe.

Ajunsese la clinica doctorului Zmuda la recomandarea unei veterane, fată de mare încredere, una dintre cele mai vechi infirmiere ale casei. Doamna Brigitte – administratoarea fetelor, de loc din statul Espírito Santo, deşi se dădea drept franţuzoaică – era o persoană foarte circumspectă şi i-a mărturisit expertului că i se păruse ciudată acea recomandare, pentru că ei, doamnei Brigitte, îi revenea de drept iniţiativa admiterilor. Expertul a vrut să ştie cine era veterana.

– Vă amintiţi, desigur, de ea, de Cássia. S-a măritat cu un client, un judecător, puţin timp după aceea, şi se pare că au plecat în Europa.

Baeta îşi amintea de fata aceea, pentru că beneficiase de serviciile ei cu puţin timp înainte de a face ultima sa călătorie de specializare în Statele Unite. Şi a insistat pe acest subiect: dacă veterana Cássia nu oferise referinţe despre Fortunata, dacă nu făcuse vreun comentariu referitor la viaţa anterioară a acesteia. Doamna Brigitte era foarte stânjenită.

– M-a rugat atât de mult, mi-a spus atâtea lucruri bune despre prietena ei, mi-a dat atâtea asigurări, că, până la urmă, m-am înduplecat.

Fortunata a fost primită în aripa ocupată de cabinetul doctorului Zmuda, în stânga vestibulului.

Doamna Brigitte insistase ca ea să respecte rutina oficială a clinicii şi o interogase despre calificarea ei ca soră medicală, pentru a o pune la încercare. În cele din urmă, pe lângă faptul că a recunoscut frumuseţea concurentei, a şi simpatizat-o – avea o privire maliţioasă, un surâs al cuiva care înţelege foarte bine semnificaţia acelor disimulări.

Au făcut rost de hârtii de la Santa Casa da Misericórdia, cum făceau şi în alte cazuri, atestând că avea experienţă anterioară. Era singurul document în care apăreau date minime despre prostituată: Fortunata Conceição, născută în Rio de Janeiro. Nimic altceva.

– Trebuie să înţelegeţi că este o hârtie falsă.

Primul client a fost un importator de produse agricole, adept al sexualităţii clasice, care – deşi nu era violent – era un pic cam prea energic şi foarte corpolent. Doamna Brigitte voia dinadins să o impresioneze pe Fortunata, pentru ca ea să înţeleagă bine care erau vicisitudinile profesiei. Ceea ce nu se aştepta să găsească era acea pată de sânge pe cearşaf, când a intrat în cameră, după plecarea clientului.

– Asta a fost prima dată.

Consternată, chiar emoţionată, doamna Brigitte nu a descoperit niciodată adevăratele motive ale acelei frumoase femei de douăzeci şi ceva de ani, care a ales în mod absolut ciudat acel fel de viaţă.

Fortunata, la rândul său, nu a arătat nici o părere de rău. Se afla acolo prin propria sa voinţă. Şi avea vocaţie pentru

acea profesie. Era permisivă, delicioasă, se dedica actelor sexuale cu dispoziţia celui ce practică acte creştine. Nega teza preconceptă şi neverosimilă – pe care intelectualii o susţin până azi – conform căreia femeile uşoare nu-şi practică profesia cu plăcere, fiindcă ea, Fortunata, avea orgasme intense şi minunate.

Era numai foarte rezervată: nu povestea episoade din viaţa ei personală, niciodată nu a vorbit despre familie şi nici nu a comentat motivele care au adus-o la Casă. Şi, cu timpul, a fost cunoscută şi apreciată; şi nu a durat mult până să fie invitată la întâlnirile colective: Fortunata avea relaţii cu femei, distra cupluri şi nu avea limite.

– Vagabondei ăleia îi plăcea profesia – a fost declaraţia finală a madamei, care l-a şocat pe expert.

Baeta le-a interogat şi pe infirmiere. Lor nu li s-au părut ciudate loviturile de bici, pentru că, în mod normal, secretarul era cel care le cerea. Singurul fapt relevant, dar care nu avea mare importanţă în sine, era că, în ultimele zile, Fortunata părea foarte grăbită şi manifestase de mai multe ori o anumită agresivitate – muşcând chiar, fără să vrea, buzele unui client.

Expertul îl interogase şi pe însuşi Miroslav Zmuda, dar nu obţinuse date suplimentare. Dimpotrivă, aproape că a avut un conflict cu medicul, pentru că insista să obţină o listă a clienţilor principali ai Fortunatei.

– Trebuie să includ şi numele dumneavoastră?

Expertul a râs, detensionând atmosfera. O cunoscuse pe prostituată într-o circumstanţă insolită. Se aflau în faimoasa „cameră obscură”, una dintre invenţiile doamnei Brigitte. O dată pe lună, întotdeauna într-o zi de luni, ea convoca toate infirmierele în aripa dreaptă a etajului, stingând lumina. Clienţii casei intrau. Atunci aveau loc perversiunile cele mai fascinante.

Încă nu ştia că o cheamă Fortunata pe femeia care l-a atras. Aşezat întâmplător lângă ea, pe o sofa acoperită cu perne, i-a presimţit prezenţa, după miros şi după căldura pielii. Şi a abordat-o pe necunoscută. A avut o reacţie de repulsie când a observat că mai era un bărbat, la capătul celălalt al sofalei, mângâind aceleaşi forme, disputând cu el acelaşi spaţiu. Dar era irezistibilă acea textură, acea carnaţie; şi Baeta a insistat, pentru a se face preferat. Dar Fortunata nu a făcut nici o opţiune; şi au împărţit-o amândoi, simultan.

Nesigur pe el, gelos, plin de suspiciuni, expertul a avut şi un sentiment de eşec, pentru că momentul culminant al misterioasei partenere părea că fusese atins cu celălalt. Când a plecat, ştia că se va reîntoarce – cum s-a şi întâmplat – pentru a descoperi cine era, pentru a fi din nou cu ea, pentru că nu putea admite să ocupe o poziţie secundară.

Concluzia pe care a tras-o a fost că acea femeie – capabilă să ducă un bărbat ca el la asemenea extreme şi la asemenea pericol, care părea a se lăsa condusă, când, de fapt, era perfect stăpână pe situaţie – nu avea nevoie să omoare pentru a obţine tot ceea ce dorea.

La prima oră a dimineţii de vineri, 27 iunie, omul care îngrijea Cimitirul Englezilor, curăţând pietre de mormânt şi tunzând copacii, căra găleata cu var şi bidineaua pentru a spoi peretele extern al capelei mortuare, când a văzut, cu spaimă, un corb apropiindu-se în zbor razant de prunul din dosul terenului.

Fără să facă nici o mişcare, a urmărit pasărea şi nu i-a venit să creadă: se aşezase pe un val de pământ, în zona unde se aflau îngropaţi marinarii. Mirosul fetid, zgomotul de aripi şi de carne sfâşiată l-au făcut să deducă ceea ce avea să vadă în câteva secunde la marginea gropii. Unele

corpuri parţial vizibile, într-un stadiu avansat de putrefacţie, serveau drept hrană unei întregi confrerii de carnivore cu pene negre.

Imediat a pus mâna pe cazma şi s-a apucat să acopere groapa cu pământ, ceea ce nu a părut să sperie păsările. În acel moment, şi-a dat seama că era un caz care trebuia rezolvat de poliţie; şi s-a hotărât să-i informeze pe cei responsabili.

A fost foarte jenant pentru administratori, care, cu numai două săptămâni înainte, i-au tratat cu ostilitate pe experţi. Acum nu mai încăpea nici o îndoială: cimitirul fusese profanat exact în locul care a stârnit suspiciuni prima dată.

Răscolirea acelei materii putrede, din nou şi urgent, era imperioasă. Cu o mască ce abia acoperea mirosul, de data aceasta Sebastião Baeta a asistat personal la inspecţie, însoţit de comisarul districtului întâi.

Dacă, în urmă cu câteva zile, obiectivul cercetării fusese găsirea corpului Fortunatei – posibil ucisă şi ascunsă, de către asasin, în acea groapă comună –, acum, principala întrebare era dacă avusese loc furtul vreunui cadavru de către persoana care răscolise mormântul.

Baeta a consultat registrul cimitirului, pentru a verifica numărul de morţi din groapa comună. Rezultatul a adus şi alte probleme: pe data de 9, unsprezece marinari au fost depuşi în groapa comună; şi tot unsprezece persoane au găsit şi pe data de 27.

Expertul a mai identificat, în locuri apropiate gropii, resturi de lumânări şi o grămadă de cenuşă în care se aflau fragmente de cearşaf alb, care fusese incinerat în acelaşi loc. Acesta era un element care îl incrimina pe Rufino, fiindcă deşeuri similare fuseseră găsite şi cu prima ocazie, în acelaşi loc.

Din păcate, când a asistat la atacul corbilor, primul impuls al groparului a fost să pună la loc pământul peste groapă, ceea ce îngreuna cercetarea, pe lângă multele urme de încălţăminte ale persoanelor care au călcat prin preajmă, după descoperirea incidentului. Cu toate acestea, Baeta a reuşit să desluşească mai multe urme de picior gol. Iar acel picior descălţat era, bineînţeles, alt indiciu împotriva bătrânului, care nu pierduse unele obiceiuri din închisoare şi nu purta niciodată pantofi.

Din anchetele întreprinse în vecinătate, o anume martoră, femeie în vârstă şi vrăjitoare, a declarat că, puţin peste Crucea Nopţii (adică miezul nopţii), ea, martora, s-a dus să depună o ofrandă pentru Seu Caveira[11] la poarta cimitirului, ofrandă care consta din *farofa*[12], rachiu, tutun şi şapte lumânări negre.

Seu Caveira îi ordonase să cânte şi să deseneze douăzeci şi unu de puncte de *quimbanda* (adică linii magice), de câte şapte ori fiecare. Şi dacă vede ceva, să închidă ochii; dacă aude ceva, să nu răspundă.

Să te afli în cimitir la acea oră, Crucea Nopţii, nu-i pentru oricine. Dar ea, martora, credea în *catiços* (adică entităţi supranaturale), în mod special în Seu Caveira.

Apoi, după ce trasase punctele cu cretă pe poartă, pe la ora două, a început să audă paşi care se apropiau din ce în ce mai mult. Fără să se oprească din cântat, deşi vocea i se transformase într-un murmur, lăsase capul în jos şi închisese strâns ochii; şi – când ea, martora, ajunsese aproape să simtă răsuflarea Omului – a auzit vocea ironică:

---

[11] În mitologia braziliană cu rădăcini africane *yoruba,* Seu Caveira, reprezentat printr-un schelet sau un craniu, este un spirit care păzeşte cimitirele.

[12] Fel de mâncare din făină de *mandioca* sau de porumb.

– Bună seara, doamnă!

Depoziţia nu a fost luată, desigur, în toate amănuntele sale.

Dar Baeta a insistat asupra unui detaliu:

– Reuşiţi să vă amintiţi cu precizie dacă paşii acelui om erau cei ai unei persoane încălţate?

Martora nu a fost nevoită să facă un efort de memorie foarte mare pentru a răspunde afirmativ. Totuşi, această depoziţie – care ar fi putut genera anumite îndoieli asupra identităţii profanatorului – nu l-a împiedicat pe delegatul districtului întâi de poliţie, după ce a primit un bilet de la comisarul care asista la expertiză, să ia singura măsură pe care o considera potrivită: să ordone arestarea individului implicat în circumstanţele cazului.

Rufino a fost arestat de către trei agenţi, în ziua în care, înainte de ora unsprezece, cobora strada în pantă Santa Teresa, colţ cu strada Riachuelo.

La sediul districtual, delegatul a însărcinat câţiva agenţi să se întoarcă la Santa Teresa şi să percheziţioneze casa suspectului.

– Nu am dezgropat nici un mort din acel mormânt.

Declaraţia aceea nu l-a convins, totuşi, pe delegat.

– Ai fost sau nu noaptea trecută în Cimitirul Englezilor, după închiderea porţilor?

Rufino nu a răspuns, declarând că îndeletnicirile sale sunt secrete. A fost jignit, ameninţat, chiar agresat de al doilea comisar, cu lovituri de picioare. Agenţii, totuşi, l-au potolit pe agresor, pentru că, în fond, îl apărau pe bătrân, într-atât le era de frică de el.

– Nu a fost el, şefule. Bătrânul ăsta nu minte.

Delegatul se îndoia că Rufino nu minte, că nu minţise niciodată – după cum se spunea –, pentru simplul motiv că, după părerea sa, era imposibil ca fiinţele umane să

suporte povara absolută a adevărului. Dar a dezvoltat un raţionament foarte logic, pornind de la acea premisă: dacă nu minţea, dacă nu putea minţi, faptul că păstra tăcerea era o confesiune. Prin urmare, bătrânul vrăjitor fusese în Cimitirul Englezilor în noaptea anterioară, unde a practicat infracţiunea prevăzută la articolul 365.

Au existat, cu toate acestea, proteste ale agenţilor; şi s-a alcătuit un mare conciliabul, pentru a se împiedica punerea în practică a mandatului de arestare. Delegatul îşi respecta oamenii, subordonaţii săi din districtul întâi, care-i erau ca fraţii. Nu voia să facă nimic fără ca toţi să fie de acord şi încerca să-i convingă că jurisdicţia districtului fusese încălcată de chiar şeful Poliţiei.

În acel moment, un zgomot de voci a întrerupt conversaţia: agenţii trimişi să percheziţioneze casa vrăjitorului tocmai se întorseseră, aducând cu ei un bărbat, arestat în momentul în care încerca să intre în cocioaba bătrânului, pe care-l strigase.

– Aceasta este persoana care mi-a dat cerceii.

Primul caz de profanare de cimitire din istoria oraşului Rio de Janeiro este menţionat într-o scrisoare din 1551 adresată de un preot iezuit unui superior regional – document pe care Serafim Leite l-a atribuit părintelui Nóbrega.

Povestea este aproximativ următoarea: un grup de indieni *tamoios*, aroganţi şi bine înarmaţi, a plecat din satul Uruçumirim pentru a captura indieni *maracajás* în satele din Paranapuã. Au debarcat unde este astăzi plaja Ribeira şi imediat şi-au văzut inamicii.

Lupta a fost crâncenă, iar grupul de *tamoios* era în avantaj, până când alţi *maracajás*, veniţi din toate părţile, au început să-i respingă pe agresori. Războinicii *tamoios* s-au pus atunci pe fugă, luând cu ei câţiva prizonieri. Scena

este descrisă pe un ton foarte viu, care pune în evidenţă şuieratul săgeţilor şi pocnetul sec al ciomegelor – probă a „furorii cu care indigenii luptă cu adversarii lor”.

Dar ceea ce l-a impresionat cel mai mult pe părintele Nóbrega – dacă a fost într-adevăr el autorul scrisorii, având în vedere că ştiu că în acea perioadă se afla la Pernambuco – nu a fost violenţa luptei, ci infamia răzbunării.

Aici e nevoie de o scurtă digresiune: indigenii *tupi*, spre deosebire de alte popoare – precum portughezii, ţiganii şi etiopienii –, nu acceptă că moartea are loc odată cu simpla întrerupere a vieţii. Cu excepţia marilor *tuxauas* – răzbunători şi canibali, cum a fost, de exemplu, Cunhambebe –, o persoană moare doar dacă are craniul fracturat. Începând cu acel moment, sufletul său începe să întreprindă tenebroasa aventură pe căile morţii, luptând împotriva spiritelor canibale, pentru a învinge anihilarea absolută şi pentru a atinge eternitatea, pe tărâmul lipsit de rele.

Prin urmare, indigenii *maracajás* (după cum ne povesteşte părintele Nóbrega), cunoscând sau bănuind că agresorii *tamoios* se vor întoarce la locul confruntării pentru a sparge craniile duşmanilor căzuţi în luptă şi a garanta astfel acumularea de nume, i-au îngropat, în locul propriilor lor morţi, pe acei *tamoios* ucişi de ei, ca şi cum ar fi fost *maracajás*.

Astfel, capetele pe care indigenii *tamoios* le-au crăpat, cinci ani după aceea, în acelaşi loc, erau cele ale propriilor lor rude.

Mai târziu s-a spus că acest fratricid a fost cel care i-a slăbit până la înfrângerea totală de către triburile *temiminós* conduse de Arariboia (care sunt chiar acei

maracajás), în războiul care a culminat cu întemeierea oraşului.

Rio de Janeiro, deci, s-a născut pe un cimitir profanat. Şi această tradiţie s-a păstrat. În 1567, deşi piatra care marchează locul considerat a fi leagănul oraşului a fost transferată de pe plaja Pão de Açúcar pe dealul Castelului, o modestă bisericuţă, făcută din lut şi acoperită cu stuf, care încă adăpostea sfânta icoană a Protectorului, a rămas în ceea ce era oraşul vechi. Această bisericuţă aproape că s-a dărâmat, probabil din cauza vreunei alunecări de teren, în timpul ploilor torenţiale din decembrie. Cu ocazia reconstruirii, s-a descoperit că fusese violat mormântul lui Estácio de Sá[13], care fusese îngropat cu o imensă cruce de aur pe piept.

Crucea, desigur, a dispărut. Şi, câţiva ani după aceea, în 1583, când resturile pământeşti ale întemeietorului au fost în sfârşit mutate de la prima biserică la noul său locaş de odihnă din oraş, a fost descoperit un nou ultraj: capul său era strivit – cu siguranţă o răzbunare a vreunui *tamoio* învins în bătălia de la Uruçumirim, care deschisese mormântul nu pentru a-l jefui, ci pentru a mai obţine un nume.

Iar oraşul şi-a urmat destinul. În anii 1660, puţin timp după Răscoala Rachiului[14], a apărut o sectă de fanatici care dezgropa sclavi, nerecunoscând dreptul lor la un mormânt, împrăştiind corpurile în pieţele publice, în bătaie de joc. Principalele atacuri ale acestor sacrilegi erau

[13] Estácio de Sá (1520-1567) a fost un militar portughez, fondator al oraşului Rio de Janeiro şi primul guvernator general al Căpităniei Rio de Janeiro.

[14] Episodul a avut loc între sfârşitul anului 1660 şi începutul anului următor, fiind provocat de creşterea impozitelor pe care trebuiau să le plătească fabricanţii de rachiu de trestie de zahăr.

îndreptate împotriva cimitirelor franciscanilor şi sclavilor convertiţi de aceştia.

Am menţionat deja cazul obscur al alchimistului francez care s-a alăturat clicii lui du Clerc şi a provocat dezordini similare. Dar marile terori s-au dezlănţuit în secolul al XIX-lea, când a început valul de necrofilie, al cărui apogeu e atins în epoca parnasiană. Probabil aceasta a fost coincidenţa care a dat loc acuzaţiilor împotriva poetului Bilac[15]. Detractorii săi nu l-au înţeles niciodată; şi fac o analogie care mi se pare destul de crudă, conform căreia şi parnasienii, şi necrofilii se preocupă numai cu forma, dispreţuind conţinutul.

Datează din această epocă şi comerţul sistematic de cadavre, furate din cavouri pentru a fi vândute şcolilor de medicină şi de chirurgie. Cazul cel mai interesant a fost cel al licenţiatului Paiva, prieten intim cu Alvares de Azevedo, care a disecat, fără să ştie, trupul propriei lui surori.

Şi tot din anii 1900 datează şi primele apariţii de morţi-vii – denumiţi *cazumbis* –, care nu au nimic de-a face cu golemul lui Semeão din Arganil. Adevăraţii *cazumbis* sunt defuncţi resuscitaţi, pentru a servi ca sclavi ai creatorilor lor.

Unii specialişti pretind că sunt de origine din regatul populaţiei *jeje* din Daomé. Nimeni nu poate nega puterea magiei *jeje*; dar atât mumificarea, cât şi resurecţia *cazumbilor* provin din vechea Nubie, asimilată de Egiptul faraonic şi de mai multe societăţi secrete care începeau să înflorească în regiunea lacului Nzanza, practicate mai ales de cei care aparţineau clanurilor de fierari ai triburilor vorbitori ai limbii bantu.

---

[15] Olavo Bilac (1865-1918), jurnalist şi cel mai important poet parnasian brazilian.

În aspra bejenie în care au pornit spre sud, triburile bantu s-au împrăştiat pe arii din ce în ce mai largi. Deşi multe obiceiuri s-au pierdut în acea diaspora, anumite populaţii s-au format pe baza acelor cunoştinţe şi acelor asociaţii secrete. Exemplul cel mai notabil este al populaţiei *caçanje*, din Angola.

Acestui neam îi aparţinea vrăjitoarea zidită. Dar nici delegatul, nici expertul Baeta nu suspectau că Rufino i-ar fi aparţinut.

De când ordonase eliberarea lui Rufino, pe data de 23, şeful Poliţiei ceruse personalului din districtul al şaptelea, Santa Teresa, să-l menţină sub observaţie pe bătrân, comunicându-i lui, şefului, orice mişcare suspectă, orice atitudine care ieşea din rutina perfect cunoscută a legendarului vrăjitor. Urmărirea trebuia să fie discretă: scopul era de a afla cine îl căuta sau cine era căutat de el şi dacă trecea prin vreun loc pe unde nu avea obiceiul să treacă.

Astfel, în dimineaţa zilei de 27, îndată ce agenţii din districtul de poliţie din piaţa Mauá l-au arestat pe bătrân, şeful Poliţiei a fost informat de cele petrecute şi s-a dus să bată la uşa cabinetului expertului Baeta, care se afla în aceeaşi clădire. Atunci a aflat despre mormintele profanate şi despre indiciile cam vagi privitoare la modul în care se petrecuse arestarea.

Dacă nu ar fi fost energic, dacă nu ar fi avut o atitudine arbitrară în legătură cu districtul întâi, ar fi pierdut controlul asupra cazului. Dar a rezolvat problema cu un telefon, care l-a surprins pe delegatul districtului exact în momentul în care intra în scenă acel nou personaj.

– Îi voi interoga pe amândoi personal, chiar aici, la sediu.

Iar depoziţia lui Aniceto – omul arestat când încerca să intre în casa lui Rufino – închidea căile investigaţiei şi

practic rezolva ancheta, adâncind misterul care înconjura crima din Casa Schimburilor.

Aniceto se născuse pe dealul Santo António şi trăise între Gamboa, Saúde, dealul Pinto şi Pedra do Sal: mama sa, necăsătorită, înainte ca pruncul să împlinească zece zile, l-a încredinţat unei doici, pierzându-şi apoi urmele în cartierul Bangu. Băiatul era Aniceto Conceição – şi nu era doar această coincidenţă de nume cu prostituata Fortunata: Baeta, care asista la anchetă lângă şeful său, a recunoscut în acel om multe trăsături din fizionomia femeii.

– Şefule, e sora mea. Sora mea geamănă. Pe ea a luat-o mama. Eu am rămas.

Povestea era banală. Aniceto a ajuns ajutor de tipograf la firma tatălui său, care l-a sprijinit, deşi nu l-a recunoscut ca fiu legitim. Dar, când tatăl a murit, fraţii l-au alungat. După aceea şi-a petrecut toată viaţa în zona cheiului, trăind din munci umile. Nu-şi mai văzuse mama niciodată şi îşi reîntâlnise de puţin timp sora.

Nu avea cazier la poliţie, dar agenţii care l-au adus la secţie nu au uitat să informeze că Aniceto era destul de cunoscut ca făcând parte dintr-un cerc de practicanţi de *capoeira*, dar şi pe acesta îl abandonase în ultimul timp.

– Am trăit în Alagoas, şefule. Aici sunt de aproape o lună.

Capoeiristul a confirmat spusele lui Rufino: cerceii în formă de căluţi de mare fuseseră daţi ca plată pentru un serviciu pe care i-l făcuse bătrânul. Şi, înainte de aceasta, aparţinuseră surorii lui. Evident că o asemenea declaraţie, dacă nu arunca direct suspiciunea asupra autorului ei, cerea multe explicaţii. Expertul a vrut să ştie mai multe amănunte despre relaţia dintre gemeni, având în vedere că existenţa lui Aniceto era complet necunoscută şi în Casa Schimburilor, şi de către profesoara de croitorie.

Iar Aniceto a povestit întreaga întâmplare: între ziua de 3 iunie (ziua sosirii sale) şi data de 13 (când a dispărut Fortunata), a fost găzduit în camera ei, ea dându-i chiar şi cheile. Îşi petrecea zilele în cameră, cu uşa închisă (pentru că proprietăreasa nu trebuia să ştie de prezenţa lui), şi ieşea noaptea târziu, ca să se plimbe şi să se distreze, întorcându-se întotdeauna înainte de ivirea zorilor.

Fortunata promisese să-l ajute să-şi găsească un loc de muncă, prin clienţii ei influenţi. Ajuns cu povestirea în acest punct, într-un mod foarte sugestiv – şi care conţinea şi o ameninţare voalată –, capoeiristul a dovedit că nu era un secret pentru el viaţa ocultă a surorii.

– Ştiu unde lucra ea, şefule. Ştiu foarte bine ce făcea acolo.

Pe data de 13, pe la ora şapte, Fortunata a intrat în cameră disperată, pentru a lua bani şi alte obiecte, spunând că era nevoită să dispară imediat. Fără alte explicaţii, i-a dat şi lui o parte din bijuteriile ei şi a scris un bilet pe care el trebuia să i-l dea doamnei Brigitte – sarcină de care nu-i prea venea să se achite, fiindcă rândurile acelea grăbite conţineau o confesiune.

– Dar n-am rupt biletul. Probabil e printre lucrurile pe care mi le-a dat.

Aniceto a părăsit camera surorii sale la scurt timp după ea; şi, cum îşi dorea de mult ca bătrânul Rufino să-i facă nişte vrăji, s-a dus imediat să-l caute, dându-i cerceii ca plată.

Chemată să depună mărturie, profesoara de croitorie, proprietăreasa casei, a fost categorică:

– Nu l-am văzut niciodată pe ticălosul ăsta.

Dar Aniceto putea dovedi. Mai întâi, a descris casa în toate amănuntele ei: scaunul-balansoar, masa de lemn preţios, statueta Sfântului Gheorghe, cu faţa spre uşă, o

nişă în care se afla un Sfânt Anton în cameră şi o nişă din coridor, cu Sfântul Francisc din Assisi. A pomenit şi vasul de flori cu o oribilă fundă galbenă, precum şi un cuţit mare, ruginit. Mai mult decât atât: a demonstrat că ştia obiceiurile stăpânei casei, care se culca devreme şi se trezea în zori. Ştia numele a două sau trei dintre elevele sale şi faptul că duminica mânca găină cu bame.

Profesoara de croitorie – care nu obişnuia s-o incomodeze pe infirmieră şi nu avea o copie a cheii de la camera închiriată – nu a avut ce să spună. Aniceto a profitat de ocazie pentru a-i înapoia cheile. Iar ea a ieşit, palidă, tremurând, blestemând perfidia şi caracterul urât al chiriaşei.

Capoeiristul tocmai se mutase într-o cameră mobilată, în apropierea pieţei Harmonia. A mers acolo, însoţit de agenţi, ca să le arate proba. Biletul chiar exista şi pe el scria: „Am făcut o prostie. A fost fără să vreau. Iertaţi-mă. Vă mulţumesc pentru tot ce m-aţi învăţat”. Şi era semnat distinct: „Fortunata”. În josul paginii, ca şi cum ar fi fost un post-scriptum, prostituata se ruga pentru sufletul secretarului, scriindu-i chiar numele.

Mai târziu, martorii din Casa Schimburilor au recunoscut ca aparţinându-i prostituatei toate bijuteriile aflate în posesia lui Aniceto. Baeta a putut şi el să confirme autenticitatea semnăturii de pe bilet, prin confruntarea cu rapoartele false pe care doctorul Zmuda, din precauţie, le cerea periodic infirmierelor.

Expertul a dorit să ştie şi dacă Aniceto nu ar fi fost capabil să indice, dintre cunoştinţele sale, pe cineva care avusese o relaţie de o anumită intimitate cu Fortunata.

– Niciodată n-am vorbit despre ea, şefule. Nimeni nu se apucă să spună că are o soră într-un bordel.

Într-una dintre vechile cârciumi din piaţa Santa Rita, mai exact la colţul cu vechea fundătură a Căţeilor, întunecoasă şi plină de fum, în zumzet de voci, în timp ce consumatorii trăgeau din ţigări şi beau rachiu, colegii de la districtul întâi, după o zi extenuantă la serviciu, discutau despre cazul Cimitirului Englezilor.

În acel moment, primul comisar, care asistase la examinarea gropii comune presupusă a fi fost violată, îşi exprima părerea de rău în privinţa unei greşeli fatale în investigaţie, care ar fi putut compromite definitiv ancheta.

– Prima dată n-am numărat trupurile. N-am verificat decât dacă erau corpuri bărbăteşti.

Teza era aceasta: Poliţia a pornit de la o premisă falsă – cea că Rufino o omorâse pe prostituată şi că ascunsese trupul în groapa comună. După examinarea experţilor, cum nici o femeie nu fusese exhumată, au ajuns la concluzia că nu a avut loc nici o crimă. Cu toate acestea, după părerea comisarului, povestea era alta: bătrânul deschisese mormântul, furase un cadavru, pentru a se servi de el pentru vreo vrăjitorie abominabilă, lucru pentru care primise perechea de cercei de aur. Şi după aceea, înainte de ziua 23, îl reînhumase şi de aceea, la a doua inspecţie, numărul de morţi coincidea cu rapoartele.

– Şi de ce n-aţi cerut chiar dumneavoastră să fie număraţi?

Pur şi simplu nu-i trecuse prin cap această posibilitate. Şi poate ambianţa sinistră, frica de a nu se îmbolnăvi de ciumă, greaţa de a vedea acele corpuri aruncate unele peste altele au stimulat urgenţa cu care toţi au tratat problema.

– Şi unde apare în toate astea numita Fortunata?

Nu apărea: pentru el, comisarul, asemenea speculaţie era de neconceput. Rufino trebuia arestat pentru violare în

formă repetată de morminte. Şi a amintit revolta publică în cazurile recente de furt de cadavre, rămase toate cu autor necunoscut, în care se suspecta că ar fi fost implicaţi necrofili chiar din cadrul morgii Poliţiei.

– Era timpul să terminăm cu banditul ăsta!

Cu toate acestea, agenţii continuau să creadă în nevinovăţia bătrânului. Poliţişti oneşti aproape toţi. Dar de o onestitate exagerată, aproape mistică. Un motiv important era faptul că majoritatea provenea din acelaşi mediu, chiar din mediul acelor criminali pe care obişnuiau să-i aresteze. Mulţi consultau interpreţi ai Coranului şi mame de sfinţi[16], îşi făceau tunsori ca pentru ceremoniile de iniţiere, participau la ritualuri de invocare a spiritelor, aprindeau lumânări lunea. Crescuseră în intimitate cu practicanţii de capoeira, asistaseră la lupte. Căpătaseră în mod firesc viciul jocului; şi nu pariau doar la loteria animalelor, ci şi la alte jocuri de cărţi ilegale. Aveau, prin urmare, credinţele, mentalitatea şi viciile omului din popor.

– N-a fost el, dom’ comisar. Bătrânul ăsta nu minte.

Argumentul era simplu şi foarte raţional: în timpul interogatoriilor, Rufino fie dădea declaraţii compromiţătoare şi riscante (de exemplu, dezvăluind că derbedeul care îi dăduse cerceii urma să treacă din nou pe la el pe acasă), fie nu spunea absolut nimic.

Şi tăcea când era normal sau ar fi fost mai puţin suspect să dea măcar un răspuns evaziv. De exemplu, la întrebări precum „O cunoşti pe prostituata Fortunata?”, vrăjitorul nu a răspuns nimic, când ar fi fost mult mai uşor să spună „Nu o cunosc”. Tăcând, reieşea clar că bătrânul admitea, în mod tacit, că a cunoscut-o pe Fortunata – femeie căutată de poliţie, cu care, dacă ar fi fost asociat, şi-ar fi

[16] Preoteasă supremă în *candomblé* şi în alte ritualuri înrudite.

complicat situaţia. A nu răspunde, deci, „Nu o cunosc” era o prostie.

Ei, poliţiştii, care aveau de-a face de ani de zile cu tot felul de răufăcători, ştiau cum procedau de obicei oamenii din acea categorie. Dacă Rufino nu a spus nimic, era pentru că nu spunea – nu putea spune – minciuni.

Delegatul, la rândul său, nu era de acord nici cu unii, nici cu alţii. Era un individ dur şi idealist. Putea să se laude că niciodată nu a arestat vreun nevinovat şi că niciodată nu a dat greş în a dovedi o suspiciune. El credea că exista o legătură între Rufino şi Fortunata, dar că primul era protejat de şeful Poliţiei. Iar argumentul principal erau cerceii de aur, care aparţinuseră femeii şi fuseseră găsiţi în posesia bătrânului.

– Gândiţi-vă bine. În mai puţin de şase ore, o femeie aflată pe fugă găseşte timp să se întâlnească cu un om, căruia îi dă o pereche de cercei de aur, care imediat după aceea ajung în mâna unui vrăjitor. Nu are nici un sens, scuzaţi-mă.

Acei oameni, obişnuiţi cu analiza poliţienească a faptelor, nu reuşeau să-l combată pe plan logic. Delegatul a simţit că era pe cale să-i convingă. Şi a aprofundat argumentarea. Părerea lui era că natura crimei comise de Fortunata nu avea mare importanţă. Tot o mică importanţă avea şi dacă Rufino făcuse sau nu vrăji în Cimitirul Englezilor. Ceea ce el dorea să afle era motivul pentru care comandantul Poliţiei era interesat de acel bătrân şi de acea femeie. Insista pe acest punct, care era o chestiune importantă – că ei toţi, întreaga echipă de la acea secţie de poliţie, erau împiedicaţi să-şi facă treaba.

Delegatul a amintit că, pe data de 13, Rufino fusese surprins în Cimitirul Englezilor, având cerceii de aur în posesia sa; iar între 26 şi 27 a fost din nou acolo (expertiza

identificase urme de picioare desculţe, care era puţin probabil să fi fost ale unei alte persoane). Dacă Rufino primise, pentru primul serviciu – cel făcut lui Aniceto –, o pereche de cercei de aur, probabil că primise ceva echivalent şi pentru ce făcuse a doua oară.

Or, acest bătrân intra şi ieşea din cimitire tot timpul: de două ori pe lună (asta era media care fusese calculată), fiindcă toţi ştiau că cimitirele erau locuri nepăzite de nimeni. Deci, dacă avea într-adevăr peste o sută de ani, după cum se spunea (după cum înşişi agenţii spuneau), deja acumulase probabil adevărate averi în aur – sau în pietre preţioase, argint ori chiar bani.

Acest lucru dădea multă verosimilitate uneia dintre legendele care circulau despre el; singura poveste pe care, din păcate, poliţiştii din subordinea sa nu o luaseră până acum în serios: bănuiala că Rufino este proprietarul unei magnifice comori îngropate în Rio de Janeiro.

Atunci, dintr-odată, s-a petrecut fenomenul: brusc, această variantă a început să li se pară plauzibilă, căzând cu toţii în mrejele fascinaţiei milenare pe care o exercită comorile asupra oamenilor.

Nu era în joc onoarea sau probitatea; nu era o dilemă privitoare la concepte morale. Nimeni nu dorea şi nu se gândea să fure. Poliţiştii din districtul întâi ar fi refuzat oricând orice fel de mită. Niciodată nu ar fi comis vreo crimă pentru bani.

Dar oameni erau şi ei. Şi nici unul dintre ei – nici unul dintre noi – nu rezistă, de când e lumea, la tentaţia vânătorii de comori.

Şi dialogul a continuat, iar poliţiştii nu se grăbeau, bând şi fumând, complet vrăjiţi de acel miraj, de acea posibilitate concretă – existenţa materială a legendarei comori – despre care auziseră vag vorbindu-se, în care

poate chiar credeau, dar de care niciodată nu şi-au imaginat că ar fi putut fi atât de aproape.

Nu există altă credinţă, nu există alt adevăr care să aibă atâta forţă pentru a pune în mişcare oamenii. Mai ales în Rio de Janeiro.

În cele din urmă, mult după miezul nopţii, însuşi Mixila a bătut cu pumnul în marmura murdară a măsuţei:

– Ce mizerabil, bătrânul ăsta!

Primul tezaur care a dispărut în Rio de Janeiro nu a fost probabil îngropat, ci s-a scufundat în mare, aproape de chei, odată cu un galion spaniol de mai mult de trei sute de tone. Se pare că acea corabie se întorcea dintr-o expediţie pe râul Prata, probabil încărcată cu aur incaş, şi, fiind târâtă de o teribilă furtună, s-a sfărâmat de nişte stânci uriaşe, posibil cele ale insulelor Cagarras.

Câţiva supravieţuitori – care s-au salvat pe scânduri ori apucaseră să se lanseze pe mare în bărci – au fost culeşi din apă câteva zile mai târziu de o ambarcaţiune care făcea parte din aceeaşi flotilă, dar care, abătându-se din greşeală de la rută, scăpase de furtuna fatală.

Toate acestea sunt poveşti marinăreşti care au foarte puţină acoperire în documente. Dar, dacă naufragiul e cert, dacă e rezonabil să se creadă în aurul incaş, este absurd să-şi imagineze cineva că unul dintre acei supravieţuitori ar fi reuşit să lupte cu valurile uriaşe agăţat de o scândură de lemn şi, în acelaşi timp, cărând un cufăr plin de bijuterii de aur, pentru a-l îngropa apoi în pământ.

Aşa sunt legendele despre comori pierdute, cele care rezumă cel mai bine esenţa umanităţii. Cât despre legenda referitoare la comoara de pe galionul spaniol, ea a fost cea care a adus primii piraţi la Guanabara şi care l-a făcut, în 1531, pe Martim Afonso de Souza să facă scufundări în zona vestică a golfului, în dreptul gurii de vărsare a râului

Carioca, pentru a aduce la suprafaţă un seif, tot el fiind cel care a organizat mai multe expediţii nereuşite, în căutarea aceluiaşi aur.

Faptul că tezaurul galionului nu a fost niciodată descoperit, că, în general, comorile nu sunt niciodată descoperite este, pentru aceşti căutători, cea mai convingătoare dovadă a materialităţii lor. Nu altul este fundamentul faimei probabil a celei mai mari comori din istoria carioca – cea a iezuiţilor, dispărută după expulzarea Companiei, în 1759.

Despre existenţa concretă a comorii există puţine îndoieli. Ceea ce nu se ştie cu siguranţă este dacă era ascunsă în subteranele Colegiului, pe dealul Castelului. Când acest edificiu a fost, în sfârşit, evacuat, după o lungă rezistenţă a călugărilor, a sclavilor şi a multor studenţi, bande de soldaţi, cărora li se adăugaseră oameni de toate soiurile, au răscolit clădirea de sus până în subterane, dar nu au găsit nimic.

Atunci au început să circule zvonuri despre un pasaj secret care ar fi legat Colegiul de Podul Temniţei. Se spunea că informatori ai Companiei i-ar fi alertat la timp pe călugării din Brazilia, care ar fi îmbarcat preventiv imensa lor avere pe corăbii clandestine, a căror destinaţie este astăzi imposibil de ghicit. Această poveste – să convenim – face parte aproape din literatura fantastică: nici o corabie, în acele vremuri, nu ar fi trecut fără să fie văzută de pe cheiul inexpugnabilului golf, ocupat numai o dată în toată istoria lui.

Astfel, cred că nu este adevărată teza evacuării pe furiş a comorii iezuiţilor. Aceasta a rămas în Rio de Janeiro şi a continuat să fie căutată pe toate şantierele din oraş care implicau excavaţii, mai ales când a fost dărâmat dealul Castelului, deja în secolul al XX-lea.

Nu este de mirare că o a doua versiune a legendei (complet imaginară) asociază comoara iezuiţilor cu presupusele inscripţii feniciene de pe Pedra da Gávea[17], care menţionează un prinţ din Tir (inexistent, după părerea mea). Acea imensă colecţie de obiecte preţioase ar fi aparţinut iniţial templierilor şi, înaintea lor, regelui Solomon, descoperitorul minelor din Ofir.

Iar iezuiţii ar fi fost primii care au identificat, graţie erudiţiei lor, mormântul din Rio de Janeiro al prinţului, pionier al rutei atlantice prin golful Guanabara, ascunzând după aceea, într-un loc ce a rămas o enigmă, tezaurul pe care l-au găsit lângă sarcofag.

Este interesant de observat un detaliu al acestei poveşti: chiar capturaţi, deportaţi şi torturaţi, cum au fost călugării Companiei, nici unul dintre ei nu a dezvăluit ascunzătoarea comorii. Aceasta este altă caracteristică a marilor deţinători de comori îngropate: conspiraţia tăcerii.

Aşa s-a întâmplat cu o comoară de smaralde, adusă la Rio de Janeiro înainte ca drumul lui Garcia Rodrigues Paes spre Minas Gerais să fi fost construit, dovadă că locuitorii carioca intraseră în lupta pentru exploatarea minelor în acelaşi timp cu teribilii paulişti.

Încă înainte de fondarea oraşului circulau zvonuri referitoare la existenţa pietrelor verzi în zona agrestă. Expediţia lui Martim de Góis, care, în 1695, a pornit spre Inhomirim, ajungând până la cursului râului Piabanha, nu avea altă intenţie decât aceea de a căuta faimoasele pietre. Este posibil să fi ajuns până la Tocantins, însă Martim de Góis nu s-a mai întors. Au fost omorâţi, el şi alţi

[17] Monolit de granit care se extinde pe suprafaţa mai multor cartiere din Rio de Janeiro, având înălţimea de 842 de metri faţă de nivelul mării, fiind prin asta cel mai mare bloc de piatră de la malul unui ocean de pe planetă.

tovarăşi ai săi, de un grup de rebeli conduşi de mamelucul Nuno Esteves.

Oamenii aflaţi sub comanda mamelucului au sosit la Rio de Janeiro, aducând cu ei trupurile mai multor indieni, toţi cu capetele zdrobite.

Povestea lui Nuno Esteves este greu de crezut: se spune că oastea lui, trecând printr-un sat de indigeni, pe malurile râului Iguaçu, la trei zile distanţă de mers pe jos până la oraş, a surprins un clan de canibali care se pregăteau să-şi pună la grătar, după obiceiurile lor, victimele pe care tocmai le sacrificaseră.

Acei morţi, care făceau parte probabil din populaţia *jacutinga*, erau pesemne deja creştinaţi, fiindcă în sat exista o cruce. Nuno Esteves şi tovarăşii săi au reuşit să-i pună pe fugă pe canibali şi au luat cu ei trupurile celor morţi, pentru a-i înmormânta cum se cuvine.

În ciuda disconfortului provocat de mirosul cadavrelor, mamelucul a insistat să fie privegheate, spunând că jurase să facă acest lucru. Tocmai ciudata devoţiune a atras atenţia tuturor şi, a doua zi, au descoperit că, pe lângă craniile sparte, trupurile erau sfârtecate de la gât până la burtă, fiindu-le scoase măruntaiele. Reuşise să se disculpe de acest act, punându-l pe seama altor sălbatici, care se vor fi pregătit să devoreze cadavrele, începând prin a le scoate măruntaiele. Cu toate acestea, cineva a observat că victimele nu fuseseră pictate conform tradiţiei. Aceasta era dovada înscenării. De altfel, când au manipulat cadavrele, un smarald a ieşit din gâtul unuia dintre ele. Mulţi dintre cei care participaseră la expediţie au ajuns să fie torturaţi, dar nici unul nu a dezvăluit unde au fost ascuns pietrele. Mamelucul Nuno Esteves nu a recunoscut niciodată asasinarea lui Martim de Góis şi a fidelilor săi.

Nuno Esteves şi ai lui şi-au susţinut poziţia cu demnitate, până la moartea lor prin spânzurare.

Dar despre comorile care, deşi se ştie unde au fost îngropate, nu pot fi găsite ce să mai vorbim? Acesta a fost cazul celebrului Manuel Henriques, supranumit Mână Înmănuşată, aristocrat şi tâlhar, care jefuia la drumul mare transporturile de aur extras din Minas Gerais, care se îndreptau spre oraşul São Sebastião.

Povestea aristocratului este interesantă: fiind îndrăgostit de regina Maria Nebuna[18], i-a fost permisă o singură dată onoarea de a-i săruta mâna, reuşind cu acea ocazie să atingă vârful augustelor degete. Începând din ziua aceea, ca zălog al pasiunii sale, şi-a pus pe mână o mănuşă pe care nu a mai scos-o niciodată.

Se spune că regina Maria a început să-şi piardă minţile tocmai după acel episod, ceea ce a provocat iritarea Curţii, supunându-l pe Mână Înmănuşată la diverse persecuţii. Fapt este că suferinţa amoroasă, dacă n-a înnebunit-o pe regină, l-a împins pe îndrăgostit să se consoleze comiţând crime.

Manuel Henriques a terorizat nordul statului Rio de Janeiro şi sudul statului Minas Gerais în ultimele decade ale secolului al XVIII-lea. A acumulat o avere regească, dar nu a avut parte de femeia vieţii lui.

Comoara lui se afla într-o cavernă pierdută la periferia cartierului Vargem Pequena, într-un loc aparent impenetrabil numit Cova de Macacu, în munţii Grota Funda. Eu însumi am vizitat acel loc, în perioada în care

---

[18] Este vorba despre regina Portugaliei Dona Maria I (născută la Lisabona, în 1734 şi moartă la Rio de Janeiro, în 1816), care, înainte de a urca pe tron, a fost şi prinţesă a Braziliei. A fost supranumită Nebuna din cauza bolii mintale de care a suferit în ultimii douăzeci şi patru de ani de viaţă.

locuiam în Recreio şi băteam acele păduri. Se spune că sclavii care au transportat comoara au fost ucişi după ce au adus-o.

Cazul cel mai ieşit din comun al comorilor din Rio de Janeiro este, însă, cel al regelui Coastei de Fildeş sau al Chicăi da Silva. Ideea importantă în acest caz e valoarea relativă, subiectivă a comorii, şi nu impenetrabilitatea misterului care o înconjoară.

Regele Coastei de Fildeş era de fapt un principe din puternicul imperiu Axanti, care a venit în Brazilia, la Rio de Janeiro, pentru a impulsiona comerţul cu sclavi. Aici a rămas fermecat de frumuseţea femeilor şi, evident, a dorit să o cunoască pe regina locurilor.

Coincidenţa a făcut ca Chica da Silva tocmai să sosească de la Arraial do Tijuco, pentru a vedea prima oară marea. Şi le-a fost prezentată oaspeţilor drept suverana Braziliei – ceea ce nu era complet neadevărat.

Se pare că negustorul João Fernandes de Oliveira, soţul Chicăi, a dormit un somn adânc în noaptea pe care au petrecut-o la bordul galerei principelui. Iar la petrecerea de adio oferită de negustorul de sclavi Manuel Coutinho, Chica da Silva a primit ca ofrandă o mare cantitate de aur african, pe lângă pietre preţioase şi magnifice bijuterii de fildeş, care au încântat privirea celor prezenţi.

Acea comoară nu a ajuns, însă, niciodată la Castelul da Palha, în Tijuco: când João Fernandes a pus să se deschidă cuferele, au găsit acolo numai nisip şi scoici. Negustorul a făcut mare tămbălău, a interogat sclavii, a ameninţat cu moartea în stânga şi-n dreapta. Chica da Silva nu s-a sinchisit prea mult: pentru cineva care tocmai văzuse, deşi avea să fie pentru ultima oară, imensitatea oceanului, pierderea aceea nu era prea mare.

Expertul Baeta a ieşit din Casa Schimburilor la ora cinci după-amiaza, în ziua de miercuri, 18 iunie, după ce luase declaraţiile formale ale medicului, infirmierelor şi administratoarei, crezând că strânsese toate informaţiile disponibile despre Fortunata, inclusiv lista secretă a clienţilor ei, obţinută cu mare greutate şi care era sigur că îl va interesa pe şeful Poliţiei, având în vedere că includea câteva personalităţi politice şi militare.

Asta credea expertul. Dar doamna Brigitte evident că nu spusese tot ce ştia. Omisese acea informaţie esenţială referitoare la faptul că observase o contradicţie, de fapt o minciună, în ceea ce îi spusese infirmiera Cássia, veterana care o recomandase pe Fortunata şi insistase atât de mult să fie acceptată.

Se pare că Fortunata şi Cássia fuseseră vecine, erau fiicele a două cuscre şi prietene din copilărie. Doamna Brigitte remarcase că cele două nu-şi dădeau dovezi de afecţiune reciprocă sau de intimitate, dar nu dăduse importanţă acestui comportament, punându-l pe seama unei anumite pudori, mai ales că Fortunata era o fire foarte rezervată cu toată lumea.

Doar că venise momentul căsătoriei Cássiei cu un fost client, trei săptămâni după ce prietena ei din copilărie fusese primită la Casa Schimburilor. Evenimentul înfierbântase imaginaţia fetelor, care fuseseră foarte dezamăgite după ce Cássia nu le permisese să participe la ceremonie. Nici Fortunatei nu i-a dat voie, ceea ce doamna Brigitte remarcase.

Dar ea, doamna Brigitte, a participat şi, după ce i-a felicitat pe miri, făcând cunoştinţă cu mama Cássiei, a întrebat-o de cuscra ei, menţionând-o în treacăt şi pe Fortunata. Expresia de nedumerire a mamei i-a spus totul: povestea cu cuscrele fusese o minciună. Cu capul în

pământ, trecuse peste acest moment, considerând că minciuna fusese bine-intenţionată şi că nu avea rost să deschidă un conflict cu o infirmieră deja instalată în casă şi care dăduse dovadă că avea stofă.

Doamna Brigitte chiar se căia că îi povestise expertului despre felul neobişnuit în care Fortunata ajunsese să fie primită la Casa Schimburilor. Rareori – sau poate o singură dată – făcuse excepţie de la reguli, primind o infirmieră fără ca aceasta să-i fi fost solicitată de un client. De aceea, doamna Brigitte se simţea răspunzătoare de asasinarea secretarului. Evident că Miroslav Zmuda nu avea cunoştinţă de acest sentiment de culpă şi de aceea n-a pus întrebări despre conţinutul scrisorii pe care a văzut că ea se apucase să o scrie imediat după plecarea expertului.

În realitate, doamna Brigitte nu era numai administratoarea Casei Schimburilor. Pe medic îl cunoscuse cu ocazia unei consultaţii la clinica Gloria, cu puţin înainte ca el să dobândească proprietatea asupra fostei reşedinţe a marchizei de Santos. Pe atunci, ea era o femeiuşcă oarecare, locuia într-o pensiune pentru actriţe, pe strada Lapa, şi încă nu adoptase pseudonimul franţuzesc.

Când se dezbrăcase pentru a fi examinată şi se întinsese pe pat, se simţise imediat atrasă irezistibil de doctorul Zmuda, trădându-se prin subtile contracţii ale muşchilor gluteali. Medicul, având experienţa acestui fel de manifestări, înţelesese oferta femeii şi, fără a înceta să o examineze, o satisfăcuse pe loc.

De atunci, Miroslav Zmuda începuse să-i facă vizite asidue, i-a devenit client şi a întreţinut-o, iar după ce a rămas văduv i-a dat un statut în societate. Când a cumpărat Casa, doamna Brigitte – deja îşi luase acest nume – a devenit dulcea sa concubină oficială.

Casa marchizei era pentru amândoi exact ceea ce-şi doreau. Încă de când se mutase la pensiunea pentru actriţe, visul ei era să devină franţuzoaică şi patroană de bordel. Nu pentru bani, ci numai pentru că aceea care urma să-şi ia numele de Brigitte era fascinată de intimitatea altora, îi plăcea la nebunie să afle micile perversităţi care defineau personalitatea oamenilor, credea că era posibil chiar să prevezi comportamentul unei persoane în funcţie de preferinţele sexuale.

Miroslav Zmuda, la rândul său, era ceea ce astăzi numim ginecolog sau obstetrician: făcea avorturi, steriliza, trata boli venerice. Deşi nu era un specialist în eros în accepţiunea clasică a termenului, avea un deosebit interes pentru fiziologia coitului şi a fost unul dintre primii oameni de ştiinţă occidentali care au studiat fenomenul atracţiei sexuale. Născut la Cracovia, prefera, desigur, să trăiască la Rio de Janeiro.

Şi astfel a apărut Casa Schimburilor, la a cărei concepere a contribuit mai ales doamna Brigitte. Arhitectura clădirii se preta perfect scopurilor sale: la stânga impunătoarei intrări principale, se afla o cale de acces pentru maşini, o alee mărginită de arbori înalţi care ducea în spatele casei, unde două scări de fier dădeau acces direct la etaj. Erau atâţia copaci între acele scări şi micul lac ornamental din grădină, încât vizitatorii nu puteau fi văzuţi de nimeni din afara Casei.

Intenţia doamnei Brigitte a fost aceea de a fonda o instituţie secretă, care să fie cunoscută numai de către utilizatorii săi. Astfel, nu s-a limitat să copieze stabilimentele similare, care funcţionau aproape cu porţile deschise, ci a conceput un spaţiu liber şi închis în acelaşi timp, în care bărbaţii şi femeile să-şi poată pune în

practică fanteziile cele mai absconse, la adăpost de cenzura socială.

Prin urmare, regula de bază era discreţia. Clienţii cei mai comuni, de exemplu bărbaţii care doreau prostituate, nu ştiau că erau disponibili şi băieţi, decât dacă îi solicitau. Şi întâlnirile în grup se petreceau în taină, iar infirmierele care nu erau invitate nu aveau nici o bănuială de existenţa lor.

Toate fanteziile sexuale erau învăluite în cel mai strict secret şi nu aveau cunoştinţă de ele decât cei implicaţi în realizarea lor. Doamna Brigitte putea satisface dorinţele cele mai îndrăzneţe, dar pentru asta era nevoie să se dispenseze de o parte din personal şi să suspende toate celelalte activităţi, ceea ce implica necesitatea unor importante compensaţii financiare, ca de exemplu în cazul doamnei care a dorit compania a patru bărbaţi (căreia doamna Brigitte i-a impus să poarte o mască) sau în cazul domnului căruia îi plăcea să maltrateze efebi (în general marinari străini, recrutaţi în port).

Doamna Brigitte le instruia pe fete, dezvolta în ele capacitatea de a-şi descoperi impetuozităţi de nemărturisit şi propunea clienţilor aventuri dintre cele mai exotice. Prin urmare, succesul Casei Schimburilor depindea de selecţia infirmierelor, căreia doamna Brigitte îi acorda o atenţie specială. Nu accepta decât femei talentate şi cu un trecut nepătat. În ceea ce priveşte cel de-al doilea criteriu, greşise, deci, în cazul Fortunatei.

După vizita expertului, deşi era prea târziu, matroana a dorit să limpezească anumite aspecte, fie şi numai ca să poată spune câte ceva din ce avea pe inimă. De aceea a scris scrisoarea pe care a trimis-o pe adresa unei mici ferme îndepărtate, din cartierul Encantado.

Scrisoarea a ajuns la destinaţie, dar de acolo a fost trimisă la altă adresă, în Europa. Acolo a rămas câteva luni, până când destinatara s-a întors din voiajul său estival. Când a sosit răspunsul, abia pe la sfârşitul lui septembrie, mult după momentul în care se află acum naraţiunea, doamna Brigitte a avut o mare surpriză şi o şi mai mare decepţie.

În realitate, veterana nu era prietenă cu Fortunata. Veterana nu era nici măcar o cunoştinţă a Fortunatei. Ceea ce dorise ea fusese numai să scape de acel fel de viaţă şi pentru asta avusese nevoie ca cineva să-i facă vrăji prin care să-i fure inima judecătorului, care era un om bun şi un vechi client. Vrăjitorul Rufino îi ceruse un inel cu briliante şi-i pusese condiţia să facă în aşa fel încât să introducă în Casă pe cineva de-a lui, pe prostituata Fortunata.

Cititorul cât de cât experimentat ştie că, în naraţiunile poliţiste şi în acelea care privesc enigme în general, cel puţin atunci când relaţia între narator şi publicul său este onestă, există întotdeauna un punct în care datele suficiente pentru rezolvarea misterului sunt deja oferite.

Când cititorul intuieşte că a ajuns la acest punct, simte impulsul de a ghici finalul, anticipând următoarele mutări ale pieselor naraţiunii care dau coerenţă tramei şi care, de obicei, sunt revelate abia în ultimele pagini.

Povestea noastră se află exact în acel punct: deşi unele întâmplări sunt încă necunoscute, toate pistele au fost deja indicate, unele în mod direct, altele într-o manieră simbolică. Cu toate acestea, sunt sigur că expertului Baeta îi este încă imposibil să rezolve crima din Casa Schimburilor.

Aceasta a fost, de altfel, şi concluzia personajului însuşi, în raportul confidenţial pe care i l-a trimis şefului Poliţiei la începutul lunii iulie.

Pe data de 13 iulie 1913, pe la ora patru după-amiaza, secretarul Preşedinţiei republicii ajunsese la Casa Schimburilor şi fusese primit de prostituata Fortunata. La câteva minute după ce au intrat în cameră, Fortunata a ieşit pentru a lua două pahare şi o sticlă de vin din crama improvizată de doctorul Zmuda, aflată în josul scărilor principale, acolo unde legenda spune că ar exista un pasaj secret construit de Dom Pedro I.

Acest fapt e de o relevanţă deosebită: infirmierele au văzut-o pe prostituată trecând, cu sticla şi paharele în mâini. Prin urmare, ei îi aparţin amprentele găsite pe aceste obiecte şi care diferă de cele ale secretarului.

În jurul orei şase, Fortunata a trecut prin salonul oval de la etaj, unde se aflau colegele sale, arătându-se grăbită şi reacţionând cu o bruscheţe care nu o caracteriza la un gest de gentileţe al uneia dintre fete, după care a ieşit pe uşa din faţă. Era îmbrăcată într-o rochie de tafta albastră şi purta în urechi cerceii de aur în formă de căluţi de mare.

Puţin înainte de ora opt, părându-i-se exagerat timpul de când secretarul se afla în cameră, doamna Brigitte a cerut ca ilustrul client să fie trezit, moment în care a fost găsit mort, legat fedeleş de pat şi cu urme adânci de degete pe gât. Examenul patologic a confirmat că asfixia era *causa mortis*, neexistând dovezi şi de tâlhărie.

Conform informaţiilor furnizate de capoeiristul Aniceto, fratele prostituatei (fapt dovedit ca adevărat chiar în lipsa documentelor de identitate, prin extrem de marea asemănare dintre fizionomiile celor doi), Fortunata a trecut în mare grabă pe la casa în care locuia, lăsând în urmă un

bilet în care scria că făcuse o mare prostie şi că trebuia să dispară.

Şi administratoarei Casei, doamna Brigitte, îi trimisese o scrisoare, care încă nu fusese, însă, înmânată destinatarei. Fratelui ei îi lăsase bani şi bijuterii, inclusiv cerceii deja menţionaţi. Martorii au confirmat că toate piesele îi aparţinuseră într-adevăr prostituatei.

Din calculele făcute rezulta că Fortunata ajunsese acasă între şase şi jumătate şi şapte fără douăzeci, deci după asfinţit. Proprietăreasa nu a văzut-o intrând sau ieşind, deşi nu-şi amintea dacă ea însăşi, la acea oră, se afla în casă sau nu. Nu ştia care era profesia adevărată a chiriaşei şi niciodată nu văzuse s-o viziteze vreun bărbat. Cu toate acestea, a admis că Aniceto îi cunoştea casa la perfecţie.

Versiunea capoeiristului era confirmată şi de autenticitatea caligrafiei şi semnăturii Fortunatei din scrisoarea pe care o trimisese doamnei Brigitte, comparaţia fiind făcută cu rapoarte de infirmerie pe care le cerea periodic polonezul.

Percheziţia Poliţiei la casa profesoarei de croitorie avusese loc pe la ora nouă şi jumătate. Aniceto ieşise înainte, puţin după plecarea surorii sale, şi se dusese imediat la vrăjitorul Rufino. Cu cerceii plătise un anume ritual, iar Rufino fusese surprins, puţin după miezul nopţii, în Cimitirul Englezilor, având asupra sa cerceii şi alte obiecte pe care a declarat că le întrebuinţa în activităţile sale, ceea ce adeverea povestea şi confirma depoziţia capoeiristului.

Baeta a remarcat faptul că bătrânul, în ciuda refuzului de a răspunde la unele întrebări, fusese foarte ferm în ceea ce declarase, dezvăluind chiar că Aniceto urma să-l viziteze, ceea ce s-a şi întâmplat.

Ipoteza că Fortunata fusese omorâtă pentru a fi jefuită nu se susţine, decât dacă i se găseşte corpul. În Cimitirul Englezilor era clar că nu se afla, deoarece expertiza efectuată în ziua de 23 iulie nu a găsit dovezi de morminte suspecte, iar în groapa comună săpată pe data de 9 a aceleiaşi luni nu se aflau decât cadavre de sex masculin.

Nu s-a putut stabili nici o legătură între prezumtiva crimă şi faptul că, pe data de 27, au fost observate indicii clare de violare a acelei gropi comune, deşi nici un corp nu a fost sustras. Amprente recente de picioare indicau că un bărbat desculţ trecuse pe acolo.

În ceea ce priveşte faptul că un martor a declarat că a auzit pe cineva încălţat trecând pe la poarta cimitirului, în jurul orei două dimineaţa a zilei de 27, nu s-a putut trage nici o concluzie sigură. Unica ipoteză ar fi putut fi aceea că fusese vorba de un client al bătrânului Rufino ori al unui alt vrăjitor, care participase la un ritual de magie. Resturile de materiale incinerate nu clarificau nimic, dar aveau probabil legătură cu acele ritualuri.

Raportul se încheie cu sugestia de a fi investigaţi clienţii cei mai importanţi ai Fortunatei (conform unei liste anexate). Teza expertului era că omorul ar fi putut avea o motivaţie politică, Fortunata fiind numai cea care l-a săvârşit, fuga ei fiind sprijinită de cei care l-au pus la cale.

Ipoteza morţii accidentale, dintr-un exces survenit în cursul torturii la care secretarului îi plăcea să se supună, nu se susţinea, din cauza forţei mari a mâinilor asasine, forţă pe care, de altfel, este puţin probabil să o fi avut o femeie.

Crima din Casa Schimburilor nu a fost, desigur, unica de acest fel.

Cum teza susţinută în această carte, conform căreia istoria oraşelor se confundă cu istoria crimelor care au loc

în ele, nu poate fi dovedită prin prezentarea unui singur caz, am hotărât să îmbin naraţiunea principală cu povestirea unor fapte care, într-un anumit sens, au prefigurat-o. Am numit aceste fapte „antecedente criminale”. Încep cu cea care ar putea avea titlul *Originea tragediei.*

În zona de coastă din cartierul Gávea, pe aşa-numita Plajă Mare a Harponierului, într-o zonă cu petice mlăştinoase, mici cursuri de râuri şi vegetaţie de mangrove, între bara lagunei şi stânca Doi Fraţi, se afla, prin anul 1800, un sătuc de indieni *caiçara*, pescari care locuiau în vreo cincizeci de colibe sărăcăcioase.

Acea comunitate strict endogamică trăia acolo pe jumătate izolată, pe jumătate pierdută în timp, de aproape trei secole, şi, deşi aveau legături cu populaţia oraşului, unde-şi duceau peştele pe care-l dădeau în schimbul a tot felul de mărunţişuri, deşi nu-şi mai vorbeau limba, îşi păstraseră obiceiurile un pic exotice, de multe ori în conflict cu legile Imperiului.

Două dintre ele prezintă un interes deosebit: cel privitor la faptul că erau îngropaţi numai cei care mureau de bătrâneţe sau din cauze naturale (de pildă, ca urmare a consumării cărnii şi sângelui victimelor celor mai felurite accidente), precum şi cel referitor la faptul că alegerea unei soţii era supusă controlului unei caste speciale de bărbaţi, constituită din vânătorii de rechini. Cuvântul „vânător” nu este folosit în mod impropriu, deoarece acele animale erau vânate cu forţa braţelor.

Acea bravură era impresionantă: bărbatul care îşi dorea o anume femeie trebuia să-şi confecţioneze un par de lemn, să-l ascută bine la capete şi să se arunce în mare gol-goluţ, înotând spre larg şi aşteptând să fie atacat.

Putea să ia cu el şi un peşte, ca momeală, pe care îl omora şi-l lăsa să sângereze când ajungea în larg.

Când fiara se repezea la el şi deschidea fălcile ca să-l înşface, indianul înfigea în ea parul ascuţit drept prin gură, blocând muşcătura şi rămânând cu prada înfiptă în par.

Posesorul unui astfel de trofeu avea dreptul să-şi aleagă orice femeie dorea, dacă era disponibilă. Pentru o fată aleasă astfel, aceasta era onoarea maximă.

Bărbaţii care nu treceau o astfel de probă primeau soţii numai dacă tatăl, un unchi sau un frate erau vânători şi aveau generozitatea de a le face un astfel de cadou. Femeile alese în acest mod erau, în general, de o calitate inferioară.

Aşa s-au petrecut lucrurile şi în 1830 cu unul dintre aceşti *caiçara*, pe nume Conhé, care, ca vânător, a cucerit o fecioară, pe nume Merã, o fetişcană zglobie şi cu privire învăluitoare. Dar câteodată viaţa e complicată: Conhé mai avea o soţie, pe care o primise cadou de la un unchi; dar Merã, şi nu cealaltă a fost prima care a rămas imediat grea.

Timp de nouă cicluri lunare, Conhé şi-a purtat, nemaiîncăpându-şi în piele de mândrie, harpoanele şi colanul făcut din dinţii rechinului vânat. Merã nu avea lucruri de preţ, dar faţa ei era mereu împodobită de un superb surâs.

Întorsătura nefericită a avut loc în ziua în care a venit sorocul naşterii: după ce i s-a rupt apa, Merã a început să se contorsioneze de durere, dar copilul nu părea grăbit să se nască. Prima soţie a asistat câtva timp la acest supliciu, apoi, când a început să intuiască faptul că naşterea părea imposibilă, s-a dus din vecin în vecin pentru a împrăştia, râzând, vestea.

Acei indieni *caiçaras* considerau că orice întâmplare anormală, capabilă să cauzeze daune şi în mod special moartea, era dezonorantă pentru orice persoană. Pe scurt, ei urau ghinionul.

Astfel, cei care mureau înecaţi, asasinaţi, atacaţi de animale de pradă sau de şerpi erau demni de tot dispreţul. De aceea, erau mâncaţi – dacă erau buni de consum – până la ultima bucăţică. Prin urmare, nici Merã, nici orice altă persoană aflată în acea situaţie nu erau demne de a fi ajutate. Iar prima soţie, dornică de răzbunare, a colindat tot satul, căutându-l pe Conhé.

Vânătorul a aflat de ruşinea care i se întâmpla, pe când se târguia pentru peştele său în piaţa Três Vendas, cu nişte sclavi ai arhitectului Grandjean de Montigny, care locuia, din 1826, în apropiere, într-un conac somptuos, la umbra pădurii.

Dar Conhé a avut o reacţie neobişnuită: a cerut ajutor sclavilor. Atunci, Merã a fost dusă pe braţe în *senzala*[19] acestora, urmată de soţul ei, care aproape că-şi ieşise din minţi. Moaşa, o sclavă bătrână, nu i-a dat multe speranţe.

– Copilul e cu şezutul în jos şi e aproape gâtuit cu cordonul. O să încerc s-o salvez măcar pe mamă.

Atunci Conhé a implorat-o, disperat:

– Te rog, mai întâi copilul! Nu lăsa copilul să moară!

Merã, deşi înnebunită de durere, nu a avut cum să nu-l audă. Dar soarta a vrut ca moaşa să reuşească să le salveze şi pe mamă, şi pe fiică (fiindcă fată era), care a primit numele Vudja.

Când s-au întors în sat – cu carne uscată şi un săculeţ de cafea dăruite de doamna de Montigny (care promisese şi să fie naşa fetiţei) –, primirea nu a fost tocmai bună.

---

[19] Sălaşul negrilor de pe plantaţii.

În aceeaşi noapte, cumnaţii lui Conhé, fraţii primei sale soţii, au venit să-i comunice că o luaseră înapoi, cu permisiunea unchiului.

Conhé i-a ocărât, dar de fapt lui îi păsa numai de Vudja. Ca dovadă, nu a reacţionat în nici un fel când, în ziua următoare, nişte băieţi i-au furat două harpoane, care aveau pe ele urmele dinţilor rechinului vânat.

Când Merã s-a vindecat de febră şi de celelalte neplăceri pricinuite de naştere, Conhé, fericit că o avea pe Vudja, a încercat să se apropie din nou de soţia sa. Atunci a avut o surpriză: Merã l-a respins cu vehemenţă. Şi tot aşa s-a întâmplat şi la a doua, la a treia şi la a patra încercare. Ori de câte ori Conhé încerca să o atingă, era mereu respins.

Necazul nu s-a oprit aici: ori de câte ori se arăta interesat de vreo altă femeie, tânără sau mai în vârstă, ceilalţi vânători de rechini îi spuneau că acea femeie era dorită şi deja aleasă de altul. Era felul lor neoficial de a-l exclude din castă. Conhé a fost primul vânător căruia i se aplica acest tratament.

În ceea ce o privea pe Merã, aceasta, în afară de plăcerea de a-l umili pe Conhé şi de a mânca fructe de mare, mai avea una, secretă, aceea de a o răni pe Vudja, sub disimularea unor simple accidente. De mai multe ori a ars-o pe fetiţă sau a zgâriat-o cu oase de peşte. Odată a exagerat, ajungând să-i rupă fiicei un picior, aceasta rămânând şchioapă pe viaţă.

Dar Vudja a crescut şi a ajuns la vârsta la care i-a venit menstruaţia. Totuşi, nici un vânător de rechini nu-i dădea atenţie. Fecioara şchioapă şi estropiată era invidioasă pe fetele care se măritau, în vreme ce ea era martoră la insistenţele lui Conhé, pe care mama ei îl tot respingea, făcându-l să gâfâie de unul singur în colţul opus al colibei. Aceasta a fost pregătirea pentru viaţă a Vudjei.

Este important de spus că doamna de Montigny îşi îndeplinise promisiunea. O dată pe an, Vudja mergea acasă la naşa ei, care-i făcea mereu cadou câte un flecuşteţ. Când a împlinit treisprezece ani, fiind încă ignorată de bărbaţi, pe când se afla în vizită la naşa sa, a văzut cu mare uimire, în dosul grajdului, cum vizitiul se culcase peste una dintre bucătărese.

S-a întors în satul său foarte tulburată, mai ales că observase că bucătăreasa se comportase foarte diferit în comparaţie cu mama ei. Chiar în acea noapte, a părăsit nervoasă coliba, când a văzut cum reîncepe eterna luptă dintre părinţii săi.

Şi ce s-a gândit atunci Vudja să facă? Foarte simplu: într-o după-amiază în care Conhé dormea în colibă, iar Merã pescuia fructe de mare în râul Preto, s-a dus pe furiş la o baltă din apropiere, unde a prins o enormă broască râioasă veninoasă, *Bufo marinus*.

Când Conhé a simţit plesnitura acelui corp scârbos pe piept şi peste gură, a avut reacţia pe care Vudja deja şi-o imaginase: a strivit broasca în acelaşi timp în care s-a trezit şi a deschis ochii, adică exact locul în care aceasta şi-a proiectat veninul.

Vudja ştia că Conhé nu va vedea câtă vreme urma să aibă ochii inflamaţi. Restul dramei este uşor de intuit. În acea noapte, având ochii acoperiţi cu frunze de virnanţ macerate, Conhé nu a putut-o căuta pe Merã. De aceea, a rămas uluit, dar în acelaşi timp atât de fericit încât nu a vrut să se mai gândească la nimic în momentul în care a simţit din nou umezeala unui trup de femeie.

A doua zi i-a cerut apă soţiei şi a atins-o tandru pe braţ. Femeia s-a tras înapoi, aruncând căuşul cât colo. De aici a izbucnit un schimb de insulte, ocazie cu care Conhé i-a amintit Merei ce se întâmplase în timpul nopţii. Merã,

înecându-se subit, încerca să spună ceva şi nega prin fiecare gest. Era clar că nici nu putea fi vorba de acel lucru.

Chiar atunci a intrat Vudja, cu un minciog cu raci într-o mână şi unul dintre harpoanele tatălui ei în cealaltă. Nu prinsese nici un peşte cu harponul, dar i-a aruncat mamei o privire mai ascuţită decât acesta.

E lesne de înţeles că adevărata poveste abia acum începe şi că se învârte în jurul celor patru personaje principale: Fortunata, Baeta, Rufino şi Aniceto. Pentru a fi mai exact, numai în jurul celor trei bărbaţi, având în vedere că Fortunata nu va apărea decât la sfârşit.

Primul personaj pe care trebuie să-l cunoaştem mai bine este expertul Sebastião Baeta. Fiu rezultat dintr-o relaţie ilegitimă, descindea, pe linie paternă, din una dintre acele familii tradiţionale din Minas Gerais, mama fiind din aceeaşi provincie, dar provenind din rândul foştilor sclavi care munceau pe proprietatea primei familii.

Părinţii lui Sebastião se reîntâlniseră, la vârsta maturităţii, la Rio de Janeiro: el, inginer, iar ea, spălătoreasă. Pasiunea dintre ei fusese atât de mare, încât copilul a fost recunoscut de tată, deşi inginerul era deja căsătorit cu o profesoară din Viçosa. Situaţia putea, desigur, să dea naştere mai târziu unor lungi conflicte în Justiţie în privinţa drepturilor succesorale ale acestui fiu.

Astfel, familia s-a hotărât să rezolve chestiunea amiabil, asigurându-i-se spălătoresei mijloacele financiare pentru creşterea şi mai ales pentru educarea copilului, care urma, conform promisiunilor, să fie trecut şi în testamentul inginerului.

Şi Baeta, care se născuse aproape de colina Turano, a crescut – fără a avea contacte cu rudele paterne – în

cartierul Catumbi, într-o casă simplă, aproape de cimitirul São Francisco de Paula. Când creşti în Catumbi, intri inevitabil în contact cu vagabonzii din Estácio. De la aceştia a căpătat Baeta cunoştinţele esenţiale despre viaţă.

Vocaţia lui în viaţă era legată de femei şi de cărţi. De aceea, a făcut o carieră rapidă în poliţie şi s-a căsătorit cu o tânără cu pulpe groase – conformaţie foarte apreciată la femei şi care ajunsese să domine principalele curente estetice în materie din Rio de Janeiro în tot restul secolului.

Deşi nu era un soţ rău, expertul Baeta, influenţat de mediul imoral în care crescuse, nu şi-a asumat rigorile monogamiei. Astfel, pe lângă soţia sa, Guiomar – care îi era fidelă şi pentru care era invidiat de toţi vecinii –, avea vreo jumătate de duzină de amante prin oraş, pe strada Ajuda, pe colina Livramento, în piaţa Lapa.

De asemenea, îi plăcea să frecventeze Casa Schimburilor, unde avea mare succes la femeile albe, ajungând să fie clientul multor infirmiere şi chiar al Fortunatei înseşi, fapt ce avea să influenţeze substanţial investigaţia crimei, după cum vom vedea.

Dacă acesta ar fi un roman psihologic – sau unul dintre acelea centrate pe intimitatea personajelor, care pun accentul pe subiectivitate, în detrimentul acţiunii şi al concreteţei faptelor –, am face lungi consideraţii asupra acestei trăsături a personalităţii expertului: trădarea rădăcinilor şi efortul de afirmare într-un mediu social superior.

Dar ar fi o pierdere de timp: ceea ce e important de spus este că acea reîntoarcere, acea nouă imersie în lumea primitivă a derbedeilor şi nelegiuiţilor a fost o experienţă fundamentală în biografia lui Baeta. Astfel, şeful Poliţiei, după ce a citit primul raport al expertului, a hotărât ca el

să conducă în continuare investigaţia asasinatului, pentru a finaliza supravegherea fratelui Fortunatei, în speranţa că până la urmă acesta îi va conduce la ea.

Până în acel moment, capoeiristul obişnuia să-şi petreacă ziua pe strada Ouvidor, unde părea a-şi căuta de lucru şi unde reuşise să vândă bijuteriile Fortunatei pentru aproape zece mii de reali, o mică avere pentru el, dar cu mult sub cât valorau de fapt.

Atât Baeta, cât şi şeful Poliţiei ştiau că nu era suficient ca Aniceto să fie urmărit în timpul zilei şi că acea urmărire trebuia să fie discretă. Era necesar ca supravegherea să fie făcută şi pe timpul nopţii şi să includă cheiul, colinele şi speluncile din Gamboa şi Saúde, teritoriul unde practica luptelor de capoeira era la ea acasă.

O posibilă problemă o constituia faptul că acea zonă ţinea de districtul întâi şi de colectivul său de poliţişti, o adevărată confrerie, care desigur că urmau să opună o rezistenţă surdă şi periculoasă la prezenţa expertului pe teritoriul care se afla sub jurisdicţia lor. Era nevoie de o mare măiestrie pentru a acţiona în preajma lor.

Punerea în practică a acestei strategii a durat toată luna iulie: Baeta a devenit un frecventator asiduu al cafenelelor şi barurilor, a dat câteva raite prin port şi a făcut o vizită prietenească la sediul asociaţiei carnavaleşti Rancho das Sereias, pe strada Camerino, unde, cu spatele său lat şi înfăţişarea virilă, a cucerit-o pe purtătoarea de steag[20], locuitoare a favelei Las Colinas. Relaţia era menită, desigur, să justifice prezenţa frecventă a expertului în zonă.

Primul incident – care avea să dea o altă întorsătură poveştii – s-a întâmplat într-una dintre acele vechi taverne

[20] Personaj principal, alături de maestrul de ceremonii, care reprezintă un anumit grup în cadrul defilării cu ocazia carnavalului brazilian.

de pe colina Gamboa, punct de întâlnire al muncitorilor din port. Atenţia lui Baeta a fost atrasă de un grup de derbedei obraznici care, stând în cerc, băteau din palme în ritmul replicilor în versuri improvizate pe care şi le adresau unul altuia, când a auzit în spatele său pe cineva care i se adresa:

– Aveţi vreo treabă cu mine, şefule?

Vocea care-l interpelase era a lui Aniceto. Trăgând şmechereşte dintr-o ţigară pe care o ţinea în colţul gurii, acesta purta o pălărie fără boruri, pleoştită peste ochi şi era îmbrăcat în haine mult mai ponosite decât acelea pe care le purta pe strada Ouvidor, unde expertul îl văzuse de mai multe ori. Baeta nu se afla acolo pentru a se lăsa atras în conflicte prosteşti, de aceea i-a dat o replică în doi peri, ca şi cum presupunerea lui Aniceto ar fi fost absurdă.

– A fost doar o părere, şefule. Dar vă stau mereu la dispoziţie.

Tonul capoeiristului era evident provocator. Expertul a vrut să răspundă în aceeaşi notă de zeflemea. Baeta era, şi se asuma ca atare, un tip teoretic irezistibil pentru sexul frumos. Ca să se laude cu asta, a răspuns:

– Cred că am motive mult mai atrăgătoare ca să mă aflu aici.

Şi a făcut o mişcare insinuantă spre două femei neînsoţite, care fumau şi râdeau zgomotos într-un colţ al tavernei. Capoeiristul a renunţat dintr-odată la atitudinea ostilă şi s-a relaxat. Cine ar fi asistat la acea confruntare şi-ar fi dat seama imediat că Aniceto simţea acum că lupta se dădea pe terenul său, fiindcă a răspuns cu un surâs foarte larg:

– Ce coincidenţă! Alea sunt fetele mele!

Şi, înainte ca expertul să-l poată opri, Aniceto, râzând cu toată gura, le-a strigat pe fete pe nume, spunându-le că

vrea să le prezinte poliţistului. Baeta – furios că profesia lui fusese dezvăluită în public – a fost invitat la masă chiar de fete şi s-a enervat şi mai mult când capoeiristul a tras, politicos, un scaun:

– Simţiţi-vă ca la dumneavoastră acasă, şefule!

Şi către ele, deja insinuant:

– Cu permisiunea voastră!

Insolenţa depăşea orice limită. Încurcat, Baeta a încercat să se scuze, dar a rămas uimit că ele nu păreau nici pe departe să se simtă ofensate. Îl priveau chiar cu o anumită compasiune.

– Suntem femei cinstite, domnule poliţist. Dar dacă el ne spune, vă stăm la dispoziţie.

În acel moment, însă, unii dintre consumatori deja văzuseră scena şi comentau în batjocură, printre hohote de râs. Pentru un bărbat plin de el, cum era expertul Baeta, asta era deja prea mult. Rămas fără replică, s-a îndepărtat de masă şi a vrut să-l împingă pe capoeirist spre tejghea.

– Nu am nevoie de ajutorul nimănui ca să am ce femeie vreau!

Aniceto, cu un gest care trăda îndoiala, a ridicat braţele:

– Cum vreţi dumneavoastră, şefule!

Şi, în timp ce expertul se gândea ce să răspundă, capoeiristul s-a întors spre cercul de glumeţi şi declamă, bătând din palme:

– *Maimuţa caută poame,*
regele caută dame.

După vreo cincisprezece zile, Baeta şi-a reluat traseul de la sediul Poliţiei din strada Relação, prin strada Invalizilor, traversând Campo de Santana şi cotind în dreptul Gării Centrale, în direcţia favelei Las Colinas, unde locuia amanta sa.

Urcând treptele înguste săpate în costişă, le saluta cu respect pe femei şi mângâia în treacăt creştetul copiilor. Faptul că deja îl mai văzuseră pe-acolo nu domolea ostilitatea cu care îl priveau bărbaţii. De aceea, a trebuit să sfideze cu privirea un grup de derbedei, pentru a le arăta cine era acolo reprezentantul autorităţii.

Casele favelei erau aproape toate făcute din scânduri şi bârne de lemn luate de la demolări sau de la lăzile abandonate în port, şi erau acoperite cu tablă, rareori având mai mult decât o încăpere. Şi amanta lui Baeta locuia, împreună cu bunica sa, într-o astfel de casă, pe o ulicioară în pantă, mărginită de un şanţ. În acea zi, bunica l-a anunţat:

– Nu-i acasă, domnule.

Momentul a fost foarte neplăcut. Expertul n-o suferea pe bătrână, fiindcă era ursuză şi-l evita, deşi poate că tocmai el era cauza acelei distanţe: ori de câte ori venea la ea, amanta lui îşi trimitea bunica prin vecini. Odată, Baeta i-a adus bătrânei nişte cafea, iar ea nu i-a mulţumit.

Lăsat să aştepte în faţa casei fără nici o explicaţie, iritat de absenţa fetei, expertul a fost până la urmă informat de o vecină:

– Poate că e la deal, la prăvălia galicianului, lângă capelă.

Asta depăşea orice limită. Baeta nu putea admite ca vreo femeie a sa să se afle în mijlocul derbedeilor, de aceea a pornit-o după ea, foarte tulburat şi dispus să-i aplice fetei o adevărată corecţie.

Prăvălia galicianului arăta ca orice clădire care combina băcănia cu cârciuma, de la începutul secolului al XX-lea: joasă, dreptunghiulară, acoperită cu tablă, rareori având acoperiş înclinat şi, în loc de ferestre, cu două plăci de lemn cât două treimi din faţadă, deschise în afară, ca un

fel de limbi, pentru a face loc tejghelelor, pe care era pusă marfa.

Muşteriii nu intrau în prăvălie. Unii stăteau în picioare, rezemaţi de tejghea, conversând cu proprietarul, în timp ce alţii stăteau care pe unde puteau, pe stradă.

Aceasta era scena, când a ajuns expertul. N-a văzut-o imediat pe fată, fiindcă ea nu era, de fapt, în faţa prăvăliei, ci aproape de intrarea capelei, care se afla ceva mai sus, pe culmea dealului. Pe jumătate în umbră, cu o mână în şold, fusta mai sus de genunchi, stătea cu spatele la nişte inşi care jucau *porrinha*[21] în cerc şi vorbea cu un bărbat.

Baeta s-a apropiat şi, spre marea lui uimire, a auzit:

– Ce noutate, şeful pe-aici!

Chiar Aniceto era bărbatul cu care iubita expertului stătea de vorbă. Greu de descris spaima fetei şi furia lui Baeta. Aniceto, însă, zâmbea batjocoritor, suflând în sus fumul de la ţigară. Expertul şi-a apucat amanta de braţ, demarcându-şi teritoriul.

– Tu coboară. Vreau să vorbesc ceva cu ticălosul ăsta.

Şi cei doi bărbaţi s-au măsurat din priviri.

– Spuneţi-mi ceva, şefule: de când e o crimă să stai la poveşti cu o fată nemăritată?

Baeta a dat să scoată arma. Dar a observat o mişcare a lui Aniceto, care abia-abia masca iminenţa unei lovituri profesioniste cu piciorul. De la acea distanţă şi din acea poziţie, expertul a înţeles inutilitatea armei: acelaşi picior care ar fi descris un traseu în semilună, pentru a-l dezarma, i-ar fi dat capoeiristului impulsul necesar pentru a se roti în jurul propriei axe şi a-i aplica o lovitură cu piciorul celălalt, care l-ar fi proiectat la pământ. De aceea expertul a hotărât să nu-i dea prilejul.

---

[21] Joc cu bucăţele de hârtie, monede sau scobitori, care sunt ascunse în mână şi al căror număr trebuie ghicit.

– E femeia mea. Nu te apropia de ea.

Celălalt a continuat să-l provoace:

– Nu-i vina mea că le place cum le vorbesc.

Dar Baeta îi întorsese deja spatele şi cobora strada, îndreptându-se spre cealaltă destinaţie unde trebuia să pună lucrurile la punct. Acolo, însă, contrar aşteptărilor sale, nu a găsit păreri de rău, nici supunere.

– Gata cu laţul, Tião!

Şi ea şi-a clamat nevinovăţia pe un ton indignat, gesticulând cu arătătorul ridicat, argumentând că nu-şi dăduse seama când trecuse timpul şi că Aniceto nu era cum credea Baeta. Expertul a înjurat, a ameninţat şi chiar a ajuns să o îmbrâncească pe fată. Bătrâna a intervenit, punându-se în faţa lui cu un băţ.

Baeta era deja un om învins când bunica fetei s-a dus prin vecini, după împăcarea între iubiţi. Iar acasă, mai târziu, a preferat să nu-şi trezească nevasta.

Cine l-ar fi văzut pe acel bărbat zvelt, cu o haină de stofă englezească, guler înalt, papion şi melon, trecând cu privirea în jos pe strada cu Cofetăria Colombo, probabil nu ar fi observat mersul cam şmecheresc, nici nu şi l-ar fi putut închipui pe acelaşi personaj, îmbrăcat în cămaşă în dungi, eşarfă de mătase şi pantaloni largi, bătând străzile din zona cheiului.

Mă refer, desigur, la Aniceto. Vila cu etaj la uşa căreia a bătut – şi unde a fost imediat lăsat să intre, ca unul de-ai casei – era a unei văduve din Macaé, rudă îndepărtată cu sinistra familie Mota Coqueiro, al cărei patriarh a fost ultimul om liber executat prin spânzurătoare în Brazilia.

Văduva era pe jumătate mătuşă, pe jumătate verişoară a unei moştenitoare bogate, născută la o fermă din Quisamã şi căsătorită cu un ilustru industriaş din ramura textilelor. Şi chiar acea femeie, pe jumătate nepoată, pe

jumătate verişoară, a fost cea care a bătut şi ea, discret, la uşa văduvei, o jumătate de oră mai târziu.

Dacă ar fi observat cineva intrarea la fel de furişată a celor două personaje în aceeaşi casă, la acea oră a zilei, ar fi tras concluzia că era vorba de un adulter. Asta şi era.

Incidentul are o importanţă deloc de neglijat în această povestire: e pentru prima dată când îl vedem pe Aniceto implicat într-o relaţie cu o doamnă respectabilă. De aceea este interesant de aflat cum s-a ajuns aici.

Bogata moştenitoare, soţia ilustrului industriaş, nu era nefericită în căsătorie. În tinereţe avusese mulţi peţitori atraşi de frumuseţea ei. Dar, fiind bogată şi moştenitoare a altor averi importante, şi-a putut alege singură soţul, la balurile şi recepţiile oferite de părinţii săi.

Industriaşul era mai în vârstă, dar, după cum se întâmplă de multe ori, maturitatea lui a impresionat-o pe fată. Dar nu numai maturitatea: industriaşul era pretendentul cel mai de succes dintre toţi, avea o avere de zece milioane de reali şi nici nu era printre cei mai inepţi în conversaţiile de salon. Există o idee falsă care persistă încă în mentalitatea oamenilor – şi a cărei origine se află în romanele secolului al XVIII-lea – conform căreia între sentimentele pure nu pot interveni interese financiare. Pentru multe femei, însă, aşa cum se întâmplase şi cu bogata moştenitoare, averea unui bărbat este expresia materială a calităţii de învingător, este un simptom de virilitate.

Moştenitoarei îi plăcea să-l vadă în costumul croit impecabil, să-i simtă mirosul de lavandă importată din Franţa. Era mândră că fusese aleasă de el, că se ridica la înălţimea acelui bărbat puternic, ale cărui decizii influenţau viaţa a mii de persoane. Şi simţea plăcere atunci când o poseda, fără să-i ceară permisiunea.

Atunci cum se explicau Aniceto şi prezenţa ei sub acelaşi acoperiş cu el?

Când fusese abordată prima oară de către capoeirist, se aflau pe strada Ouvidor, în faţa unui magazin de îmbrăcăminte pentru femei. Ea tocmai ieşea, el intra. Aniceto a măsurat-o cu o privire cât se poate de îndrăzneaţă.

– Doamna are nevoie să-i chem o maşină?

Expresia era vulgară, deşi el nu era îmbrăcat ca un derbedeu. A trecut pe lângă el fără să-i răspundă, găsind că de fapt corect ar fi fost ca el să se ofere să-i ducă pachetele. Ceva mai încolo, lângă magazinul de mănuşi aflat în faţa redacţiei ziarului *Notícias*, capoeiristul a abordat-o din nou, privind-o fix în ochi, de această dată propunându-i s-o însoţească până acasă. Ea s-a limitat să-i mulţumească, dar pe un ton aspru, care reproba îndrăzneala.

– Treceţi şi mâine pe aici, doamnă. Mi-ar face o plăcere deosebită să am onoarea de a conversa cu dumneavoastră.

Asta era culmea îndrăznelii. Totuşi, moştenitoarea a revenit a doua zi, şi asta fiindcă se simţea o persoană liberă şi era prea sigură că ea n-ar fi putut cădea în mrejele unui seducător oarecare. Aniceto era şi el acolo, plimbându-se pe strada Ouvidor. A zâmbit când a văzut-o ieşind din parfumeria de la colţul străzii Gonçalves Dias.

– Mergem să bem ceva, stimată doamnă?

Vulgaritatea expresiei, vulgaritatea abordării – sub toate aspectele ei – erau complet nepotrivite pentru o femeie de acea categorie, sau de categoria de care credea ea că este.

Dar tocmai expunerea la o astfel de situaţie, aceea de a fi curtată în acea manieră ordinară, de către un individ de

o asemenea insolenţă, a fost ceea ce a cucerit-o. Începuse să-i placă să se exhibe în faţa acelui derbedeu.

– Poate data viitoare, cine ştie?

Şi data viitoare chiar a avut loc, pe aceeaşi stradă Ouvidor. Dintr-una într-alta, lucrurile au început să evolueze. Ajunseseră să se întâlnească într-o cafenea discretă, pe Bulevardul Central – ea însoţită prudent de văduva din Macaé. Nu a trecut mult până când aceasta şi-a pus casa la dispoziţia celor doi amanţi, casă aflată peste drum de cafenea.

În acea zi, într-un alcov fără ferestre de la etajul vilei, bogata moştenitoare era goală şi stătea aplecată, sprijinindu-se în coate, lângă Aniceto. Acesta o mângâia pe spate, de la ceafă până la proeminenţele posterioare, pe umeri, pe interiorul picioarelor, cu o mişcare ritmată şi suavă, dar fermă. În acelaşi timp, îi şoptea la ureche obscenităţile pe care avea să o oblige să le facă. În acel joc mai exista un ingredient: capoeiristul îi spunea ce obscenităţi avea să o oblige să facă şi, în plus, că o să le facă în prezenţa altor persoane, care vor sta ascunse, observându-i pe amândoi. Iar ea suspina, unduindu-şi şoldurile, excitată de faptul că presupuşii spectatori nu ar fi fost toţi necunoscuţi, ci printre ei îşi imagina că se va număra şi un martor privilegiat, care va vedea totul, toate acele obscenităţi, şi anume soţul ei, industriaşul.

Dar să ne întoarcem puţin cu povestirea la momentul în care Aniceto, cu priviri furişe, bătea la uşa vilei. Aşa cum era îmbrăcat, mimetizând acel mediu elegant, nu l-a remarcat nimeni în mod special.

Bogata moştenitoare însă, îmbrăcată în rochii de poplină, cu mănuşi de mătase şi pălărie de dantelă, fusese remarcată de mulţi dintre clienţii cafenelei, precum şi de cei care treceau frecvent prin zonă.

A admira femei frumoase într-un mod ostentativ este una dintre tradiţiile oraşului Rio de Janeiro. Iar moştenitoarea, ca şi cum ar fi fost obişnuită cu acel tip de asediu, fiindcă îi plăcea să se expună în public, nu a observat că, în acea zi, fusese urmărită încă de acasă. E lesne de înţeles că cel care o urmărea era însuşi industriaşul.

Soţul moştenitoarei era foarte nervos, aranjându-şi mereu gulerul şi uitându-se din secundă în secundă la ceas, de parcă ar fi vrut să calculeze momentul cel mai potrivit al flagrantului. La cafenea, a băut trei păhărele de rachiu. Şi a început să asude. Mulţi dintre clienţi ştiau despre ce era vorba, iar acel comportament neliniştit a atras atenţia în mod deosebit.

Astfel, mulţi ochi îl urmăreau când, după ce a aruncat pe masă o bancnotă, fără să mai aştepte să i se aducă restul, s-a dus glonţ la vilă şi a bătut la uşă.

Desigur că industriaşul o cunoştea pe văduvă, deci stăpâna casei nu a putut să nu-i deschidă şi să nu-l invite să intre, deşi probabil că era îngrozită. Dar aceste bătrâne indecente sunt viclene: ea şi-a închipuit că la parter nu se va auzi nimic din cele ce se petreceau la etaj şi că ar fi putut să-l facă să plece repede, fiindcă un bărbat ca el n-ar fi putut avea prea multe subiecte de conversaţie cu o rudă îndepărtată a soţiei. A început să priceapă că se înşela când el a scos pistolul:

– Spune-mi unde-i!

Fără să aştepte vreun răspuns, a urcat scările şi a deschis uşa, dând buzna în alcov şi surprinzând-o pe soţia adulteră în poziţia lipsită de echivoc pe care am descris-o mai sus, chiar în momentul în care ei îi treceau prin cap fanteziile despre prezenţa lui acolo. În viaţă se pot întâmpla cele mai incredibile coincidenţe.

Industriaşul, totuşi, deşi era înarmat, deşi avea suspiciuni de mult timp, a rămas trăsnit în faţa dovezii şi nu a reacţionat pe moment. Când a tras primul foc în direcţia rivalului, nu a nimerit ţinta şi, când l-a tras pe al doilea, l-a doborât lovitura pe care soţia sa i-a aplicat-o, cu un Sfânt Anton din lemn masiv, la care s-au adăugat alte două-trei lovituri suplimentare în cap, după ce deja căzuse lat.

Simultan, văduva a dat alarma, îndată după ce a auzit împuşcăturile. Pe stradă, lumea a început să se agite, toţi clienţii cafenelei s-au ridicat de la mese pentru a interveni, dar Poliţia a ajuns prompt la faţa locului. Moştenitoarea a fost prinsă în flagrant, goală, plină de sânge şi plângând în hohote.

Aniceto, pentru a nu fi incriminat – fiindcă victima căzuse peste scaunul pe care se afla haina lui, umplând-o de sânge –, nu a încercat să fugă şi a fost condus la secţia de poliţie.

Fina clientelă a cafenelei, la grămadă cu mulţimea buimacă, fără a şti exact ce se întâmplase, îi aplauda pe adulteri şi-l huiduia copios pe industriaş, strigând „Iese încornoratul!”. Toţi s-au simţit jenaţi când au văzut ieşind un cadavru cu craniul sfărâmat.

Cazul ar fi fost unul banal, dacă n-ar fi fost comportamentul femeii, care i-a şocat pe poliţişti: când s-au dus să-l ridice pe capoeirist, ea s-a aruncat pe ei, zgâriindu-i şi muşcându-i, pentru a-i împiedica să-l aresteze. Apoi, a ţipat isteric tot drumul până la Poliţie, clamând nevinovăţia amantului şi cerând să fie eliberat. Când Aniceto a fost adus la secţie, au fost nevoiţi să o imobilizeze, în timp ce răcnea cât o ţineau puterile că ea îi va plăti avocatul.

Cercetarea nu a durat mult şi s-a încheiat cu concluzia că acea crimă fusese comisă numai de ea. Totuşi, comisarul-şef a încercat să promoveze o altă versiune:

– Nu-i nevoie decât ca doamna să dea o declaraţie, iar eu pot să aranjez lucrurile cu experţii. Spuneţi că el a fost cel care a dat loviturile.

Această propunere a fost făcută în prezenţa avocatului, care tocmai sosise la secţie. Dar femeia s-a indignat la auzul ei şi a început să facă iar scandal, pentru a denunţa frauda prin care se urmărea incriminarea capoeiristului şi cerând prezenţa presei.

Această atitudine l-a lăsat perplex pe avocat, care, neavând nici o bază legală pentru a cere eliberarea moştenitoarei, s-a angajat, la cererea acesteia, să-l apere pe Aniceto. Şi a avut succes, fiindcă, în conformitate cu articolul 279 din Codul Penal, crima de adulter trebuia să facă obiectul unei reclamaţii anterioare, or, nimeni nu înaintase o astfel de plângere.

Ideea cuiva de a-l incrimina pentru vagabondaj nu a putut fi susţinută nici ea. Articolul 399 era foarte clar: deşi nu-şi exercita profesia de tipograf, Aniceto putea dovedi că are mijloace de subzistenţă, după cum cerea legea, fiindcă transformase în depozite bancare moştenirea lăsată de Fortunata şi avea venituri din dobânzi, chiar dacă acestea erau modeste.

Astfel, el a fost pus în libertate. Cu puţin înainte de a fi eliberat, a ajuns din nou în faţa lui Baeta. Expertul a vrut să facă o „reconstituire a crimei”, la locul faptei. Nimeni nu a criticat acel exces de zel şi nu a sesizat vreo intenţie de natură personală. Dar Baeta a vrut să-l intimideze pe capoeirist.

– Nu înţeleg cum se poate încurca o femeie din acel mediu cu un individ de teapa ta.

Pe Aniceto remarca l-a amuzat:

– Şefule, lumea femeilor e sucită[22].

Pentru Baeta, era într-adevăr ceva sucit în faptul că un derbedeu cu educaţie rudimentară, crescut în mediul capoeirei şi al ritualurilor magice, ajunsese să pună mâna pe o amantă atât de bogată, capabilă de orice şi atât de neruşinată.

Iar expertul – care o admirase pe soţia industriaşului şi o considerase una dintre cele mai frumoase femei din oraş – a început să se gândească foarte serios la acel mister şi la acea putere. Astfel încât, la câteva zile după aceea, pe când cobora favela Las Colinas, respins definitiv de purtătoarea de steag, nu-şi putea scoate din cap un nume, un suspect: Aniceto.

Adulterul nu este, desigur, o instituţie carioca, în sensul originii termenului. De fapt, nu-şi are originea în nici un oraş sau ţară anume. În realitate, acest act ne diferenţiază pe noi, oamenii moderni, de australopiteci, pitecantropi, populaţiile din Java, homo erectus şi neanderthalieni.

În istoria oraşelor, totuşi, deşi este practicat în mod curent, importanţa sa diferă de la un loc la altul. Oraşe ca Pechin, Ierusalim, Tombuctu sau Calcutta nu sunt celebre pentru cazurile de adulter. Nu acelaşi lucru se poate spune despre Paris sau San Francisco şi, cu atât mai puţin, despre Rio de Janeiro.

Cu cel puţin opt mii de ani în urmă, un prim grup de excelenţi navigatori a ajuns pe litoralul carioca. Populaţia pe care au format-o pe acest teritoriu (numiţi *sambaquis* –

---

[22] În original este folosit cuvântul *esquerdo* (cuvânt-cheie în roman, începând cu titlul), al cărui sens propriu este acela de „stâng”, dar care are mai multe sensuri figurate, ca, de pildă, „nesigur”, „stângaci”, „sucit”, „nedemn de încredere”, „de rău augur”, „grosolan”.

„oamenii colinelor de scoici” şi, mai târziu, *itaipus* – oamenii „Pietrei Negre”) era foarte legată de mare, era paşnică şi sedentară, dar marcată de un puternic spirit de aventură.

În acele timpuri, nivelul oceanelor era mult mai coborât. De aceea, nici linia litoralului nu era cea de azi, nici peisajul natural.

Cei care au poposit aici primii erau o mână de bărbaţi, cu neveste şi copii după ei, care nu veniseră ca să desţelenească pământul, ci ca să fugă. Trăind într-o societate anarhică, lipsită ce conceptul de proprietate, singurele crime pe care le cunoşteau erau incestul (faţă de care aveau o aversiune totală) şi adulterul. Fondatorii oraşului Rio de Janeiro fugiseră de această a doua crimă: jumătate dintre femei fuseseră furate.

Ştim puţine despre ei, dar este cert că erau prosperi. Arheologii studiază cu interes delicatele lor podoabe făcute din os şi scoici. În această carte, vor fi menţionaţi ca fondatori ai literaturii carioca.

Am spus că populaţia *itaipu* era legată de mare. Dar ei au învăţat să exploreze şi râurile. Astfel, preferând mereu apa, nu obişnuiau să cerceteze adâncul junglei, iar bariera lanţurilor muntoase era considerată ca limita fizică a lumii.

Totuşi, câteodată era necesar să meargă în căutarea fructelor, să descopere bălţi sau izvoare, poate chiar să captureze animale mici. Aceasta era o aventură periculoasă, pentru că jungla era populată de spirite rele şi misterioase, care le persecutau în special pe femei, constrângându-le la practici ofensatoare.

Dar aşa era viaţa: în timp ce pescarii preferau să pescuiască individual (în afară de cazurile în care plecau după peşte mai mare, în larg), în păduri se duceau grupuri

alcătuite în mare parte din femei, care încercau să nu se disperseze, nici să avanseze prea mult printre hăţişuri.

Din când în când, însă, câte o femeie dispărea, reapărând câteva ore mai târziu. Iar noaptea, în jurul focului, povesteau întâmplări incredibile, despre fete virgine rămase gravide cu şerpi de apă sau despre neveste seduse de şopârle desfrânate.

Această tradiţie nu a dispărut odată cu băştinaşii *itaipu*. Cotropitorii care au venit peste ei, pe mare sau pe uscat, au continuat să cultive aceleaşi legende. Acei cotropitori făceau parte din două grupuri de războinici feroce. Ajunseseră amândouă aproximativ în acelaşi timp, acum vreo trei mii de ani, dar aveau atâtea divergenţe între ele, încât practic nu se amestecau unii cu alţii. Legile lor privitoare la adulter erau, de asemenea, în conflict.

Primul grup, cel al populaţiei *una* – strămoşi ai triburilor *puri*, *coroado* şi, parţial, ai celor numiţi *goitacá* –, nu a reuşit să se impună mult timp. Practicanţi înfocaţi ai unor jocuri şi competiţii de forţă şi îndemânare, ei le luau mult prea în serios, dând o importanţă covârşitoare ierarhiei şi rigidităţii obiceiurilor. Nu-i de mirare că socoteau adulterul o ofensă gravă la adresa persoanei lezate.

Individul prins în flagrant era bătut măr de către cel trădat, fără a avea dreptul să se apere. De multe ori, pedeapsa era aplicată cu bâta, ceea ce putea duce la moartea vinovatului.

Al doilea grup, cel care a ajuns să fie dominant, aparţinea etniei *tupi* – strămoşi ai triburilor rivale care se numeau *tamoios* şi *temiminós*, adică „bunici” şi „nepoţi”.

Iubitori de artă, plăcându-le mâncarea bună, băutura bună şi petrecerile straşnice, acei indieni îşi dezvoltaseră o filosofie a contradicţiilor şi celebrării vieţii, a cărei expresie

maximă era ritualul canibal, prin care inamicul se transforma în spirit salvator.

Indienii *tupi* erau fericiţi compulsivi – în aşa grad, încât plângeau numai când primeau veşti bune.

În cazurile de adulter, în timp ce soţiilor trădate le era permis să-şi manifeste cu orgoliu legitimitatea, soţii înşelaţi preferau să mimeze indiferenţa, pentru a evita o despărţire. Dar, cu ocazia următoarei petreceri, după ce beau mari cantităţi de rachiu de *mandioca*, unul sau altul dintre încornoraţi se punea pe zbierat şi-i trăgea câte o chelfăneală partenerei infidele. Strămoşii *tupi* se răzbunau pe femei numai la beţie.

În secolul al XVI-lea, încă două hoarde sălbatice s-au alăturat indienilor tupi: francezii, care au construit un fort pe insula Serigipe, în 1555, cu permisiunea şi sprijinul populaţiei *tamoio*, şi portughezii, care se considerau stăpânii teritoriului şi care, aliaţi ai indienilor *temiminó*, au reuşit să pună mâna definitiv pe viitorul oraş în 1567.

Această perioadă a fost una de războaie crâncene şi s-a terminat cu înfrângerea coaliţiei franco-*tamoio*, care s-a văzut nevoită să se refugieze în lanţurile muntoase îndepărtate de litoral. Astfel, triburile *temiminó* – care până atunci populau mai ales zona orientală a golfului – au avansat pe teritoriul carioca, ajungând chiar să se amestece cu indienii *tamoio* rămaşi.

Europenii – atât lusitanii, cât şi francezii –, deşi foarte fideli propriilor lor superstiţii, au asimilat o mare parte din cultura *tupi*. Înstrăinaţi de societăţile lor originare strict monogamice, au adoptat, de exemplu, poligamia indigenă, care, după legea lor, constituia o crimă.

Aceasta este o ambiguitate tipic carioca: orice relaţie între indieni şi europeni era simultan legală şi ilegitimă.

Rareori acest fenomen se petrecea în sens invers: europencele le provocau totală repulsie indienilor.

Apar, astfel, primii mameluci din Rio de Janeiro, rezultaţi din relaţii între francezi sau portughezi şi femei *tupi*. Aceştia au moştenit de la părinţi noţiunea tulburătoare de minciună şi un sentiment al onoarei foarte fluctuant, născut din asimetriile şi antagonismele oraşului, care îi făcea câteodată să pedepsească adulterul cu moartea, în conformitate cu codurile de legi ale regatului, dar şi cu vechile tradiţii ale indienilor *una*.

Dar asta nu descuraja practica adulterului. Din această cauză, părintele Heitor Furtado de Mendonça, primul trimis special al Inchiziţiei portugheze pe tărâm brazilian, în 1591, a fost convins să renunţe la vizita la Rio de Janeiro, fiindcă, după cum scria un prelat carioca într-o scrisoare către episcopul din Bahia, „având în vedere că, sub influenţa maximă a tropicelor, sunt atât de frecvente preacurvia şi concubinajul, ne temem că venerabilul părinte ne-ar putea pune să ardem pe rug toată populaţia oraşului”.

Au mai existat, desigur, întâlniri între expertul Baeta şi seducătorul Aniceto, fundamentale pentru continuarea povestirii. Dar să ne întoarcem deocamdată la început, la Casa Schimburilor. Poate că ar fi interesant să o descriem mai bine.

Clădirea, de dimensiunile unui palat, construită şi decorată de artişti aparţinând Misiunii Franceze, era aproximativ un patrulater, cu un etaj, împărţită în saloane, încăperi, coridoare şi dormitoare care comunicau unele cu altele prin nenumărate uşi, arcade şi pasaje.

Am spus că era aproximativ un patrulater, pentru că arhitecţii, atunci când au construit peretele din spate, în loc să-l facă paralel cu faţada, cam la o zecime din

lungimea totală, calculată de la fiecare latură spre interior, au făcut doi pereţi arcuiţi în mod subtil, care începeau prin a se uni printr-o linie dreaptă, întreruptă însă de inserţia unui amplu semicerc.

Aceste semicercuri, unul la parter, altul la etaj, au primit, în mod impropriu, numele de saloane ovale, ele fiind, de fapt, holurile de intrare.

În asta consta genialitatea construcţiei, a cărei formă dezvăluia caracterul celor care o locuiau: faţada dinspre stradă, deşi clasică şi elegantă, nu avea farmecul celei din spate, care prezenta cele trei planuri arhitectonice şi care dădea spre intimitatea grădinii, fiind invizibilă trecătorilor, prin poziţie şi prin zidul de arbori cu frunziş des care o străjuiau.

Cine intra în curtea interioară dădea imediat de o scară impunătoare care, la un moment dat, se despărţea în două, la dreapta şi la stânga, ducând la etaj. Deasupra se afla o cupolă cu vitralii.

La baza acestei scări, în faţa salonului oval de la parter, se afla tunelul secret, construit ca legătură între Casa Marchizei şi palatul imperial din Paço da Quinta da Boa Vista. În acest tunel, doctorul Zmuda improvizase o cramă. Şi din această cramă luase Fortunata sticla de vin, în ziua asasinării secretarului.

După cum am mai spus, toate faptele ilicite se petreceau la etaj. De acolo vom relua firul povestirii.

În acea zi, Casa Schimburilor primea cupluri. Pentru a stârni instinctele – şi a garanta secretul –, totul se petrecea în semiîntuneric, singura lumină venind de la cupola cu vitralii şi de la spaţiile dintre perdele, printre care străbătea lumina slabă de pe stradă.

Perechile soseau pe rând, aduse obligatoriu de trăsuri publice sau automobile închiriate, care trebuiau să plece

imediat ce-şi aduceau clienţii. O fată discretă, angajată a casei, cu o lumânare în mână, primea vizitatorii în grădină şi-i îndruma spre scările de fier care duceau la etaj.

Când Baeta a ajuns cu soţia, Guiomar, era încă devreme. Au urcat pe una dintre scări, urmând-o pe recepţionistă, şi au intrat în salonul oval. Acolo se pregăteau invitaţii, înainte să intre în încăperile propriu-zise ale casei.

Expertul şi soţia lui s-au dezbrăcat, dându-i hainele fetei cu lumânarea, care le-a ascuns în dosul unui paravan, pentru a nu putea fi, eventual, recunoscute de alte persoane. Apoi, s-au îmbrăcat, el, cu un halat, iar ea, cu o tunică pe jumătate transparentă, asemănătoare cu acelea purtate de bacantele grece.

Deşi, rareori, mai făceau şi excepţii, doamna Brigitte şi doctorul Zmuda preferau ca invitaţii care veneau în cuplu să poarte măşti, atunci când se aflau în zonele de folosinţă comună ale casei. În acest scop, le ofereau nişte glugi speciale, din mătase foarte fină, amintind de cele pe care le purtau, în vechime, gâzii. Acestea acopereau faţa, fiind fixate cu o bandă elastică, lăsând la vedere numai ochii şi gura, cu un orificiu discret la nivelul nasului. La spate, lăsau loc pentru părul despletit al doamnelor.

În salonul din faţă, erau deja şase cupluri, pe lângă amfitrioni şi câteva infirmiere – singurii care aveau mereu chipul descoperit. În general, persoanele beau şi conversau, până când, treptat, se ameţeau şi formau grupuri, care apoi se retrăgeau în celelalte compartimente ale casei.

Baeta a devenit interesat de o doamnă, aparent tânără, probabil blondă, cu pielea care, chiar şi în lumina slabă, era foarte albă. Guiomar, la rândul ei, încerca să îi distragă atenţia soţului acesteia, pentru ca Baeta şi blonda să se poată combina. Acesta era jocul. Guiomar, femeie aprigă şi

geloasă, nu cunoştea aventurile soţului ei, niciodată nu ar fi conceput că le-ar fi putut avea şi nici nu-i trecea prin minte de existenţa, de pildă, a fetei din favela Las Colinas.

Dar îi plăcea să îl vadă cu altele, mai ales dintre acelea cu piele albă, în faţa cărora puterea lui de seducţie era pe deplin evidentă. De aceea consimţea, de aceea îi plăcea să meargă la Casa Schimburilor, unde Baeta îşi exhiba în faţa ei virilitatea, care pe ea o extazia.

Cu toate acestea, ea, Guiomar, nu permitea să fie atinsă. Nu doar fiindcă i-o impunea soţul, ci pentru că se simţea mai bine, simţea că valorează mai mult, aparţinând unui singur bărbat, unui bărbat care putea avea orice femeie.

Acea noapte începuse bine, când s-a întâmplat ceva care l-a tulburat pe expert. Tocmai intra un alt cuplu şi Baeta a auzit clar un salut:

– Bună seara, şefule!

Salutul fusese adresat medicului, stăpânul casei, care a răspuns şi el cu familiaritate. Nu putea încăpea nici o îndoială asupra identităţii nou-venitului: timbrul vocii, mişcarea corpului şi chiar felul insolent în care sufla în sus fumul ţigării. Aniceto era ultima persoană pe care Baeta s-ar fi aşteptat să o întâlnească în Casa Schimburilor.

Cu o anxietate pe care toţi au observat-o, s-a scuzat şi l-a luat pe polonez de o parte:

– Individul acesta poate fi implicat în moartea secretarului!

Doctorul Zmuda era discret, dar vehemenţa lui Baeta şi faptul că era poliţist l-au făcut să dezvăluie:

– A venit însoţit de văduva Palhares. Au mai fost aici. Infirmierele îl adoră.

Baeta nu-şi amintea să-l mai fi întâlnit acolo pe capoeirist şi a insistat: omul era un derbedeu, care profita

de pe urma femeilor. Şi tocmai o făcuse pe una să-şi omoare soţul. Probabil mai era implicat şi în alte scheme obscure, fiindcă altfel nu se explica faptul că un simplu ucenic de tipograf găsea atât de uşor ocazia de a cunoaşte şi de a cuceri amante bogate. Medicul a dat un răspuns surprinzător:

– Din câte ştiu, lucrează pe strada Ouvidor, la La Parisienne. Este un fel de mână dreaptă a doamnei Montfort.

Acesta era, prin urmare, secretul lui Aniceto: lucra într-un magazin de lux, pentru a seduce doamne din înalta clasă. Totuşi, asta explica numai oportunităţile capoeiristului, nu şi fascinaţia pe care o exercita asupra sexului frumos, inclusiv asupra prostituatelor.

Expertul nu înţelegea, de asemenea, motivul pentru care Aniceto omisese faptul că „lucra” pentru madame Montfort, fapt care ar fost suficient pentru a-l exonera imediat de acuzaţia de vagabondaj, când fusese arestat.

Doctorul Zmuda a întrerupt conversaţia, indicând un grup care deja se ridicase. Baeta şi Guiomar s-au alăturat grupului, îndreptându-se spre încăperea care fusese budoarul marchizei. Acolo, pe lângă patul pus chiar în centru, se aflau canapele înşirate de-a lungul pereţilor, pentru cei care doreau să privească ce se petrecea în pat.

În pat au urcat Aniceto, tânăra văduvă Palhares şi încă o femeie foarte înaltă, care mai fusese acolo de trei ori, dar, până atunci, se limitase să fie numai spectatoare.

Capoeiristul a dat un spectacol de mascul dominator: cele două femei, în paroxismul lubricităţii, se aflau complet sub stăpânirea lui, care avea toată iniţiativa. Oricât de diverse ar fi fost mişcările lui, nici o clipă – şi probabil în asta consta marea artă – nu a lăsat ca trupurile femeilor să se despartă. Între ele exista un fel de timiditate, de

rezervă. Amândouă încercau să disimuleze excitaţia pe care acel fel de plăcere o provoca, de parcă totul se întâmpla în mod neaşteptat.

Baeta a observat un detaliu care poate le scăpase celorlalţi: deşi Aniceto nu-i dădea mai puţină atenţie văduvei, nu o privea deloc în ochi. Apoteoza a fost atinsă când el, cu un gest de dispreţ şi desconsiderare, a luat-o de păr şi a făcut-o să atingă cu buzele tot corpul celeilalte, care, subit, s-a relaxat, dăruindu-se şi şoptind cuvinte obscene.

Spectatorii au asistat, în cele din urmă, la o altă scenă impresionantă: punând-o pe femeia cea înaltă în decubit dorsal şi întorcându-i ostentativ spatele văduvei, le-a provocat amândurora un orgasm simultan, intrând cu putere în cea dintâi, în timp ce, cu braţele întinse, atingea părţile intime ale văduvei.

Acel comentariu făcut de medic asupra succesului lui Aniceto la infirmiere, precum şi excitaţia ieşită din comun pe care o observase la propria sa soţie l-au făcut pe expert să se simtă extrem de umilit. Guiomar nu a observat acea schimbare de dispoziţie şi i-a cerut soţului ei să se întoarcă în salon, spunând că dorea să mai bea un pahar.

Când derbedeul a trecut pe lângă ei, la braţ cu văduva, acum calmă şi surâzătoare, Baeta a priceput ce o interesa de fapt pe Guiomar.

În aproape toate romanele poliţiste, atunci când protagonistul este investigatorul, există un element de neverosimil: ei, investigatorii, par a nu mai avea nimic altceva de făcut, nimic de elucidat, în afară de cazul care constituie povestea principală. Aceasta este, evident, o greşeală.

Aici, în acest roman – care este în întregime bazat pe fapte reale –, poliţiştii au destule de făcut, asta şi fiindcă

acţiunea se petrece în Rio de Janeiro, oraş predispus la crime deosebit de sofisticate.

Astfel, agenţii districtului întâi, împreună cu comisarul-şef, au fost obligaţi să se îndepărteze de trama acestei cărţi, pentru a proceda la o anchetă, în zona cheiului.

De dimineaţă, nişte puştani descoperiseră corpul unei adolescente plutind în apele golfului, cu mâinile legate la spate cu fâşie de stofă groasă. Tocmai când se pregăteau să plece, ca să anunţe descoperirea, au mai văzut, la o distanţă de câţiva metri, adus de valuri până la scara cheiului, încă un cadavru, cel al unui bărbat adult, legat şi el cu mâinile la spate, cu acelaşi tip de material.

Expertul Baeta fusese şi el prezent la faţa locului şi a constatat – anticipând rezultatul autopsiei – că cei doi muriseră înecaţi, cu nu mai mult de patru zile în urmă. Probabil că fuseseră aruncaţi în apă chiar din acel loc, iar fâşiile de stofă cu care fuseseră legaţi proveneau de la aceeaşi pereche de pantaloni. Singura problemă era că, aparent, nu exista nici o conexiune între victime, începând cu domiciliul, el locuind în Niterói, iar ea în Itaguaí.

Poliţia considera aproape imposibil ca cineva să fi asasinat cele două persoane, în acel loc, fără să fie văzut şi fără să facă zgomot, fiindcă victimele ar fi putut striga. De aceea, probabil că fusese un act săvârşit în grup. Primii suspecţi erau cei care făceau diferite munci prin port. Cel puţin, aceasta era opinia agentului Mixila.

– Zona asta, domnule comisar, mai ales noaptea, e frecventată de tot felul de vagabonzi.

Era adevărat ceea ce spunea agentul. Acesta a adăugat că un asemenea omor nu putea fi decât unul comandat şi săvârşit de oameni plătiţi, dintre aceia, de pildă, care intimidează martori.

– Încă n-am scăpat de plaga capoeiriştilor.

În acel moment, toţi poliţiştii şi mai ales comisarul-şef erau de acord cu supoziţiile lui Mixila. De aceea s-a hotărât o inspectare a zonei cheiului, la vânătoare de suspecţi: derbedei şi capoeirişti, care mişunau pe acolo noaptea, participând la lupte cu piciorul.

Acesta era spiritul de dreptate care caracteriza districtul întâi. Nu sunt tocmai sigur că putea fi criticat, fiindcă răzbunarea – pe care se bazau sistemele juridice precum cel al Talionului sau cel al lui Hammurabi – este sentimentul uman cel mai vechi, datând încă din timpurile preistorice, şi poate că este un drept legitim şi inalienabil. Chiar Iahve s-a lăsat pradă acestui impuls, în episodul care a culminat cu popularea Pământului.

Cu toate acestea, deşi acei poliţişti erau convinşi de adevărul celor de mai înainte, deşi în alţi termeni, discuţia între ei a fost una de taină. De fapt, toate discuţiile între membrii secţiei din piaţa Mauá erau confidenţiale, atunci când plănuiau vreo operaţiune care încălca procedurile regulamentare sau normele legale.

De aceea Baeta, deşi se aflase în apropierea lor, examinând scena crimei, nu a auzit ce puneau ei la cale. Dacă ar fi auzit, nu s-ar mai fi dus pe chei noaptea, cum plănuise deja încă de joia anterioară, când îl întâlnise pe capoeirist în Casa Schimburilor.

Pentru cititor, intenţiile expertului sunt lesne de înţeles: deşi nu avea dovezi (fiindcă nu a vrut să treacă prin ruşinea de a mai fi văzut prin favela Las Colinas), era convins că amanta sa îl părăsise pentru Aniceto. Şi, ca şi cum asta n-ar fi fost destul, derbedeul devenise o celebritate şi la Casa Schimburilor şi deşteptase chiar şi curiozitatea lui Guiomar.

Vanitatea îl poate duce pe un astfel de om la acte extreme: Baeta conta pe faptul că avea să-l prindă pe

Aniceto în vreun flagrant delict, dar ceea ce-şi dorea (chiar în mod conştient) era ca acesta să opună o formă de rezistenţă, care i-ar fi dat motive să bage un glonţ în el, lucru pe care l-ar fi făcut fără nici o ezitare.

Cheiul oraşului Rio de Janeiro, noaptea, este un loc întunecos şi deci periculos. Dar cei care trec pe acolo la acele ore nu prea au ce să vadă: ticăloşiile sau ilegalităţile nu se petrec afară, ci în interiorul depozitelor.

În acea zi, a fost la fel: la lumina a două-trei lumânări, vreo doisprezece bărbaţi stăteau în cerc, înconjuraţi de grămezi de lăzi şi saci, bând rachiu şi jucând capoeira cu piciorul. Printre ei era, evident, şi Aniceto.

Una dintre caracteristicile adevăratei capoeira cu piciorul – care nu ar exista dacă n-ar fi interzisă – e faptul că la ea nu se cântă, nici nu se bate din palme. Ceea ce se marchează este un ritm abstract, corporal, care se manifestă numai prin anumite mişcări de picioare.

Iar jocul este simplu: în mijlocul cercului de privitori, un bărbat stă pe loc, aşteptând lovitura adversarului – o *rasteira*, o *banda*, o *tapona* sau o *cocada*[23]. Poate rezista loviturii sau se poate eschiva, dar nu trebuie să cadă. Adversarul se apropie de el balansându-se, rotindu-se, executând un fel de samba în faţa celui care stă pe loc, în aşteptarea momentului potrivit, şi apoi loveşte.

Exact în timpul unei scene de acest fel, poliţiştii au dat buzna în depozit, după ce au tras un foc de armă în încuietoarea porţii.

– Toată lumea pe burtă!

Spre frustrarea poliţiştilor, nimeni nu a reacţionat la acest ordin. Nici unul dintre oamenii de acolo nu era înarmat. De asemenea, nu erau bani la vedere: pariurile se făcuseră pe scobitori, care nici nu erau cerute pe loc, ci în

[23] Diferite tehnici complexe de lovituri.

ziua următoare, conform strategiei stabilite de însuşi responsabilul depozitului, care pariase şi el. Prin urmare, pe lângă lipsa unor probe, alte circumstanţe complicau lucrurile pentru poliţişti: în primul rând, practicarea capoeirei era considerată o crimă numai dacă se desfăşura într-un loc public; în al doilea rând, agenţii tocmai puseseră în pericol proprietatea mai multor comercianţi care îşi aveau marfa în depozit, fiindcă spărseseră poarta.

Chiar şi aşa, aproape toţi cei găsiţi acolo au fost reţinuţi pentru a fi anchetaţi. În momentul în care poliţiştii şi cei reţinuţi părăseau depozitul, cu toţii l-au văzut apropiindu-se pe Baeta, care se afla prin împrejurimi, încercând să-l prindă cu ceva pe capoeirist şi care se îndreptase spre depozit, după ce auzise focul de armă.

Când a trecut pe lângă el, Aniceto a râs batjocoritor:

– Tot gelos, şefuleţule?

Asta i-a umplut paharul lui Baeta. Scos din fire, i-a tras un pumn derbedeului şi l-a lipit de perete, punându-i arma în piept. Aniceto s-a mulţumit să se scuture pe cămaşă, apoi i-a spus poliţistului în şoaptă:

– Aveţi zece mii de reali de la mine, dacă reuşiţi să cuceriţi vreo femeie a mea!

Baeta i-a dat un brânci, înapoindu-l celorlalţi poliţişti. Furia lui era atât de mare, încât nu a simţit privirile confraţilor săi aţintite asupră-i.

În ziua următoare au fost toţi eliberaţi: mama fetei înecate şi-a denunţat soţul – pescar în Niterói –, care o surprinsese pe fiică practicând obscenităţi cu cealaltă victimă.

În cadrul districtului întâi, însă, cazul nu s-a încheiat definitiv; el mai avea un capitol deschis, şi anume acea ciudată prezenţă a expertului, singur, noaptea, în zona cheiului.

Când trimisul Inchiziţiei portugheze, Heitor Furtado de Mendonça, a vizitat Brazilia, în 1591, încă nu exista capoeira. S-au purtat multe discuţii pe marginea originilor sale: originea termenului, originea luptei. Prima problemă este simplă: *capoeira* vine de la cuvântul de origine *tupi caapuera*, care înseamnă hăţiş tăiat. Acţiunea de a tăia un hăţiş presupune lovituri de topor sau de coasă, aproape de rădăcina unei vegetaţii dese. Iar lovitura de bază şi cea mai tipică pentru capoeira este exact una de felul acesta.

Capoeira e, deci, numele care a fost dat acestei mişcări – care ar putea fi numită şi de „smulgere a rădăcinilor", de „cosire" a cuiva şi aproape universala „piedică". Abia la începutul secolului al XIX-lea denumirea de capoeira a început să desemneze această artă complexă ca un tot.

Pe de altă parte, scrierea unei istorii a capoeirei ca formă de luptă este practic imposibilă. Există o legendă care o leagă de frăţia secretă organizată în jurul concepţiilor cosmogonice ale reginei Jinga Mbandi. O alta se întoarce până la timpurile preistorice şi face din capoeira o societate masculină de luptă împotriva amazoanelor.

În realitate, există un dram de dreptate în fiecare dintre aceste ipoteze, fiindcă există o capoeira abstractă, care se confundă cu esenţa oraşului Rio de Janeiro, şi o capoeira concretă – expresie corporală şi filosofică, purtând amprenta africanilor.

Conform scrierilor părintelui Anchieta, în oraş existau sclavi din Guineea încă de pe la 1583. Dar, până la mijlocul secolului al XVII-lea, ceea ce atrăgea atenţia călătorilor era, de fapt, marele număr de indieni. Peisajul s-a schimbat abia în secolul următor, după infuzia masivă de etnici africani: congolezi, camundongo, angolezi, ganguela, benguela, quiçama, rebolo, monjolo, cambinda,

cabundá, caçanje. Poveştile despre capoeirişti vin abia din acea epocă. Primul care apare în documente este Adão Rebolo, care a învins în luptă de unul singur un întreg detaşament de gardă al armatei regulate, în Terreiro[24] da Polé, în timpul guvernării contelui da Cunha. Isprava este remarcabilă nu numai fiindcă africanul i-a pus la pământ pe toţi soldaţii cu lovituri de cap şi de picioare, fără ca vreunul să-l poată atinge, ci şi pentru că atacul nu a fost iniţiativa acestora. Înainte de a continua povestea, trebuie să adaug că nimeni nu a reuşit să-l captureze pe acel sclav, nici atunci, nici după aceea. Pentru istoria capoeirei, ceea ce este important, însă, sunt motivaţiile lui Adão Rebolo, care au determinat actul său de îndrăzneală formidabilă.

Capoeiristul Adão avea o iubită care era sclavă eliberată, fiind fiica unui judecător şi a unei sclave. Cum fata primise o mică sumă de bani de la tatăl său, îşi făcuse o băcănie, pe strada Latoeiros. Adão Rebolo trecea mereu pe acolo ca să-şi ia *angu*[25] şi, în cele din urmă, a cucerit-o pe fiica judecătorului, chiar dacă aceasta refuza să se mărite cu el.

În acea epocă, în Rio de Janeiro, a cuceri şi a ajunge în patul unei sclave eliberate era practic imposibil pentru un african, mai ales că femeile erau puţine, în special cele de culoare. Dar Adão Rebolo era un bărbat brav şi îndrăzneţ. Puţine calităţi virile sunt la fel de stimate ca acestea.

Timp de aproape un an, viaţa cuplului s-a desfăşurat fără probleme speciale: toate avansurile care i se făceau proprietăresei băcăniei erau pedepsite pe stradă, clienţii îşi plăteau datoriile în mod spontan, puşcăriaşii evadaţi treceau pe la prăvălie numai o singură dată.

---

[24] Piaţă în faţa unui edificiu important.

[25] Un fel de mâncare preparată cu făină de mălai.

Dar femeile sunt nestatornice, iar africanul Adão a aflat, de fapt a fost chiar martor la faptul că proprietăreasa băcăniei îl înşela cu un sergent. Dacă ar fi fost portughez, ar fi luat-o la palme pe amantă, dar Adão Rebolo era capoeirist, iar reacţia sa confirmă fundamentul etic al capoeirei carioca: nici o femeie nu poate fi învinovăţită de adulter. Orice litigiu de această natură se rezolvă între bărbaţi.

Şi, în ciuda suferinţei sale, Adão Rebolo a părăsit casa amantei fără să spargă nici măcar o cană. Apoi, îndată ce l-a găsit pe sergent, care comanda o patrulă în Terreiro da Polé, l-a atacat pe el şi, inevitabil, şi pe subordonaţii lui.

Modalitatea de luptă capoeira a instituit, prin urmare, în Rio de Janeiro, o nouă manieră de a trata adulterul, care schimba obiceiurile existente.

Deşi primii capoeirişti au fost africani, instituţia este în mod legitim carioca, fiindcă a fost concepută în acest oraş. Motivul pentru care a fost acest oraş, şi nu altul este simplu: fenomenul sclaviei a provocat schimbări în tiparul relaţiilor dintre bărbaţii şi femeile aduse din Africa, prin disproporţia numerică dintre sexe şi prin disoluţia legăturilor de familie tradiţionale.

Astfel, capoeira din Rio de Janeiro nu a apărut ca un simplu joc sau ca o suită de piruete spectaculoase, ca în cazul celei din Bahia, Cuba, Martinica, Pernambuco sau Venezuela; capoeira carioca este o tactică războinică, în care se dispută şi se câştigă favorurile sexuale feminine.

Nu ştim exact cum s-a răspândit această formă de artă, dar procesul a fost rapid. Deja pe timpul marchizului de Lavradio, între 1769 şi 1779, s-a ajuns ca o treime din totalul populaţiei să fie mulatri şi practicanţi de capoeira, creându-se premisele formării faimoasei Gărzi Negre a lui Dom Pedro al II-lea.

Tot din această perioadă datează şi legenda din jurul viceregelui însuşi, creată de imaginaţia sau cu îngăduinţa lui Joaquim Manuel de Macedo[26]. Spune legenda că marchizul de Lavradio obişnuia să iasă noaptea, deghizat, pentru a seduce false fecioare şi femei căsătorite, dându-se drept locotenentul Amotinado, personaj real şi renumit capoeirist, a cărui faimă tăia dorinţa de răzbunare a taţilor şi a soţilor.

Mulţi nobili sau potentaţi au fost, sau au pretins că au fost, practicanţi de capoeira, ca de exemplu maiorul Vidigal (adjunctul şefului Poliţiei regale şi, în mod contradictoriu, însărcinat cu misiunea de a combate capoeira, considerată a fi un rău social), împăratul Dom Pedro I şi consilierul său, Chalaça, ilustrul general duce de Caxias (a cărui strategie militară datorează mult capoeirei), precum şi mareşalul Floriano, pe lângă alte figuri, ca părintele Perereca, Paula Brito, André Rebouças şi José do Patrocíni.

Dar, de fapt, deşi poveştile despre personaje ca acestea sunt interesante, adevăraţii reprezentaţi ai capoeirei erau sclavii africani şi creoli care, în primele decenii ale secolului al XIX-lea, au creat trăsăturile definitorii ale capoeirei.

Moştenitori direcţi ai filosofiei *tupi* – deja impregnată în caracterului oraşului –, conform căreia un individ nu-şi dă adevărata măsură decât dacă are un duşman, ei au început să se organizeze în bande, fiecare cu teritoriul ei bine definit şi având embleme specifice (panglici colorate, eşarfe, fluiere şi spirite tutelare). Populaţia feminină a acestor teritorii era, în mod evident, proprietatea bandei locale, iar războaiele se duceau pentru seducerea femeilor din zonele inamice sau pentru răzbunarea adulterului.

[26] Medic şi scriitor brazilian (1820-1882).

Lupte se duceau şi pentru controlul bisericilor şi al clădirilor publice de pe teritoriul altor bande, dar niciodată nu s-a pomenit ca vreun capoeirist să agreseze o femeie sau să se ascundă pentru a ataca pe la spate.

Luptele se puteau solda, însă, cu morţi, deoarece permiteau folosirea armelor albe şi a bâtelor; existau chiar şi furturi, fiindcă, se ştie, unele fete apreciază mult cadourile. Din aceste cauze, capoeira a fost scoasă în afara legii şi pedepsită implacabil, încă de dinainte de epoca lui Dom João[27].

Dar puterea bandelor era atât de devastatoare, încât abia un secol mai târziu, după instaurarea republicii, Poliţia a obţinut unele succese în combaterea capoeirei, odată cu ofensiva iniţiată de Sampaio Ferraz. Acesta însă, chiar după ce a reuşit să prindă şi să deporteze sute de capoeirişti în arhipelagul Fernando de Noronha, nu a putut obţine o victorie totală, fiindcă, în acea perioadă, eliminarea capoeirei nu s-ar fi putut realiza decât odată cu distrugerea oraşului însuşi.

Nume precum Prata Preta, Ciríaco, Manduca da Praia, Mestre Canela, Gabiroba, Bernardo Mãozinha, Mano Juca, Cabacinho şi travestitul Madame Satã (care lupta şi pentru a cuceri băieţi) demonstrează că tradiţia capoeirei se menţine şi chiar evoluează în secolul al XX-lea.

Nu este nevoie să exaltăm măreţia acestei arte belicoase, nici să insistăm asupra importanţei moştenirii pe care o lasă eticii banditeşti, dar putem remarca, spre

---

[27] Dom João al VI-lea, rege al Portugaliei, Braziliei şi Algarvelui (zonă sudică a Portugaliei) între 1816 şi 1822. Prin Tratatul de la Rio de Janeiro din 1825, care recunoştea independenţa Braziliei (proclamată încă din 1822), fiul său, Dom Pedro I, a devenit *de facto* primul împărat al Braziliei.

lauda practicanţilor săi, că ei au fost primii feminişti ai lumii occidentale.

Pariul – sau poate duelul – dintre Baeta şi Aniceto nu fusese făcut, aşa cum ar fi fost normal, în prezenţa unor martori ai părţilor şi nici nu fusese desemnat cineva căruia să i se încredinţeze spre păstrare premiul pus în joc. Era mai mult o chestiune de cuvânt de onoare.

Dacă pierdea, capoeiristul urma să-i dea rivalului toţi banii care constituiau legatul Fortunatei, plus o altă sumă pe care ar fi câştigat-o sau ar fi împrumutat-o de la madame Montfort. În schimb, învinsul era Baeta, celălalt nu câştiga nimic, fiindcă poliţistul nu dispunea de o asemenea sumă de bani şi nu ar fi putut să facă rost de ea în mod cinstit, ca funcţionar public.

Poate că era ciudat aerul liniştit al expertului, a doua zi după întâlnirea de la depozitul de pe chei. Dar, dacă cititorul îşi aminteşte scena, ar putea găsi motivele acelei linişti: în primul rând, expertul Baeta nu acceptase în mod explicit pariul. De fapt, acesta nu dăduse nici un fel de răspuns. Se mulţumise să-şi pună din nou arma în toc, în timp ce agenţii îl luau pe capoeirist, pentru a-l conduce la secţia de poliţie.

Sigur că Aniceto a interpretat acel gest – repunerea, fără nici un cuvânt, a revolverului în toc – ca pe o acceptare tacită. Baeta simţea şi el acelaşi lucru: orgoliul, vanitatea lui îl împiedicau să facă uz de un subterfugiu atât de mărunt pentru a justifica ignorarea unei provocări de acel fel.

În realitate, problema era cu totul alta. În formularea pariului, nu fusese specificat nici un termen: Aniceto se obliga să plătească acei bani îndată ce Baeta ar fi reuşit să cucerească una dintre femeile sale, fără să menţioneze cât timp avea să aştepte ca acel lucru să se întâmple. Chiar

dacă aveau să treacă, să spunem, cinci ani până atunci, expertul tot ar fi fost îndreptăţit să primească banii.

Am vorbit de vanitate, am vorbit de orgoliu. Tare vanitos era expertul. Puţin îi lipsea să se considere perfect ca om şi avea certitudinea că este unul dintre bărbaţii cei mai atrăgători, fie ei din Londra sau din Buenos Aires, dar, mai ales, dintre toţi bărbaţii care frecventau Casa Schimburilor, care avea, pentru el, o semnificaţie existenţială: a abuza de femeile altora şi a vedea-o pe a lui înfierbântată de apropierea altor masculi era un fel de triumf pentru care merita să trăiască. De aceea, faptul că exista pe faţa pământului, faptul că exista în Rio de Janeiro cineva ca Aniceto pur şi simplu îi anihila ceea ce el considera a fi cel mai important dintre meritele sale umane.

Lipsa unui termen de valabilitate a pariului îi permitea, prin urmare, expertului să-şi alcătuiască în tihnă planul de acţiune, îi dădea ocazia să studieze pe îndelete terenul adversarului, adică femeile seduse de el. Baeta dorea o victorie deplină. Astfel, primul loc pe care s-a dus să-l cerceteze cu amănunţime a fost, în mod logic, clinica doctorului Zmuda.

Doctorul a rămas surprins de vizita expertului şi, trebuie s-o spun, un pic iritat de insistenţa poliţistului în cazul morţii secretarului. Opinia doctorului Zmuda era că acea crimă avea un caracter politic, iar cel care o comandase era un om puternic, pentru că reuşise să o facă pe asasină să dispară fără urmă. Aceasta era şi opinia autorităţilor din poliţie de la cel mai înalt nivel, ai căror reprezentanţi i-o comunicaseră şi lui.

Baeta a rămas oarecum intimidat de tonul iritat al doctorului, dar nu avea alt mod onorabil de a aborda ceea ce-l interesa de fapt, fără a folosi pretextul investigaţiei. De aceea, a încercat o cale mai puţin întortocheată: a spus

că avea nevoie de unele elemente, de unele informaţii despre capoeiristul Aniceto, care se întâlnise cu Fortunata în ziua crimei, după cum o dovedea faptul că ajunsese în posesia cerceilor ei, pentru a clarifica unele date mai obscure pe care le obţinuse între timp.

Miroslav Zmuda era străin, nu tâmpit. Reacţia expertului cu ocazia ultimei reuniuni între cupluri indica faptul că avea unele interese personale în acea chestiune. Cu abilitatea sa caracteristică, doctorul a hotărât că era mai bine să spună sec ceea ce ştia: Aniceto fusese pe acolo cu două sau trei ocazii, de fiecare dată în nopţile în care se reuneau cupluri şi mereu însoţit de văduva Palhares, o femeie cunoscută ca având moravuri îndoielnice în societatea carioca, al cărei soţ se presupunea că se sinucisese de ruşine, deşi cauza oficială a morţii fusese aceea de embolie pulmonară.

Văduva Palhares frecventa de multă vreme Casa şi, de-a lungul timpului, avusese nenumăraţi amanţi. Un lucru cu adevărat remarcabil pe care el, doctorul Zmuda, îl observase era fidelitatea văduvei faţă de noul partener, ceea ce denota un comportament neobişnuit şi ciudat al acelei femei atât de destrăbălate.

Nu mai puţin demn de luat în seamă era ceea ce toţi observaseră, şi anume scena între văduva Palhares şi femeia înaltă, având în vedere că nu se ştia ca ele să fi împărtăşit plăcerile apreciate pe insula Lesbos.

Cât despre infirmiere, acestea îi spuseseră că bărbatul era un amant excepţional, una dintre ele mărturisindu-i chiar că Aniceto fusese primul bărbat care-i produsese orgasme cu limba.

Pentru doctorul Zmuda, faptul că un bărbat era atât de apreciat de femei nu era cu totul surprinzător. Ceea ce i se părea ieşit din comun erau capacitatea de seducţie,

rapiditatea şi intensitatea cu care atrăgea sexul feminin un astfel de individ atât de grosolan şi de o condiţie atât de proastă.

– Este ceva realmente supranatural.

Cuvintele au o anumită forţă: Baeta a înţeles că medicul, străin fiind, folosise termenul în sensul de „neobişnuit” sau „extraordinar”, dar nu a putut să nu facă unele asociaţii. Şi, dintr-odată, a schimbat firul discuţiei, întrebând:

– Când a venit mai exact aici pentru prima dată banditul ăsta?

Miroslav Zmuda îşi amintea, fiindcă apariţia văduvei Palhares acolo, la numai câteva zile de la mesa de o lună după moartea soţului ei, fusese ceva scandalos şi pentru el, şi pentru doamna Brigitte.

– La sfârşitul lui iulie... dacă nu mă înşel, după calculele mele... pe 24.

Pentru Baeta, toate lucrurile acelea absurde începeau să capete sens.

Întrerup aici naraţiunea, pentru a menţiona o crimă anterioară, povestită într-o nuvelă carioca numită *Tronul reginei Jinga*.

Fac aici un scurt rezumat al nuvelei, pentru a nu pierde prea mult timp, mai ales timpul celor care deja au citit-o: în Rio de Janeiro, în jurul anului 1626, se petreceau o serie de crime, ai căror autori erau membrii unei frăţii secrete de sclavi africani şi creoli, dar şi negri eliberaţi şi chiar indigeni, crime ale căror caracteristici cele mai evidente erau cruzimea şi aparenta lipsă a motivelor.

Frăţia menţionată propovăduia mult comentata erezie a lui Iuda (într-o formulare ignară), conform căreia misiunea de mântuitor a Răstignitului de fapt eşuase, în ciuda imensei suferinţe pe care o îndurase. Şi Iuda Iscarioteanul pătimise, torturat de mustrările de conştiinţă şi de ruşinea

pe care le simţise şi care îl făcuseră să se spânzure de un smochin, copacul Diavolului, conform multor tradiţii.

De fapt, atât frăţia, cât şi erezia pe care aceasta o îmbrăţişa aveau drept fundament gândirea metafizică a reginei Matambei, Jinga Mbandi, care considera răul ca fiind una dintre mărimile fizice ale universului, el fiind finit, măsurabil şi constant. Manifestările răului erau unele senzaţii fizice sau emoţionale, precum durerea, frica, tristeţea, ura sau sentimentul de vină.

Astfel, cu cât durerea fizică simţită de un anumit grup de indivizi era mai mare, cu atât mai puţină ar fi fost, în consecinţă, durerea pe care o sufereau celelalte persoane. De aceea, crimele comise de acea frăţie erau de o cruzime barbară. Fiind sclavi, erau adesea supuşi celor mai mari suplicii, de aceea credeau că puteau preveni această posibilitate provocând ei oamenilor liberi o intensă suferinţă fizică.

Aici nu ne interesează, însă, nici una dintre crimele înfăptuite de acea frăţie. Vreau să menţionez doar un episod privitor la unul dintre acei eretici, un anume Cristóvão, sclav plătit, de meserie fierar, care acum nu-mi amintesc dacă era congolez sau angolez.

Cristóvão era îndrăgostit peste poate de maestra frăţiei, sclava Ana, numită şi Camba Dinene, în *quimbundo*, limba oficială şi liturgică a grupului.

Ana era, însă, amanta unui indigen, un *caboclo*[28], pe care Cristóvão îl dispreţuia. Acest metis de alb cu indian, cunoscut printre membrii frăţiei sub numele de Lemba dia

[28] În religia afro-braziliană *umbanda*, sunt consideraţi spirite de indieni războinici morţi, transformaţi în ghizi de lumină care se reîntorc pe pământ pentru a-şi manifesta caritatea faţă de oameni şi a-i îmbărbăta pe cei descurajaţi.

Muxito (dar născut Boicorá[29] şi reprezentat astăzi în templele religiei *umbanda* ca spiritul Şarpe-Corail, era un cunoscător al junglei şi o învăţase pe maestră totul despre principiile active ale veninurilor.

Ceea ce îl indigna pe Cristóvão şi-l făcea să sufere şi mai mult era faptul că Lemba dia Muxito se purta cu Ana ca şi cum ar fi fost o femeie oarecare, fără nici o consideraţie, ca un lucru pe care, dacă nu-l ai, nici nu cauţi să-l ai. El nu înţelegea că tocmai de aceea, tocmai datorită acelui dispreţ calculat, metisul devenise atât de dorit, atât de ea, cât şi de altele.

Pradă dilemei iubirii imposibile, Cristóvão a trădat-o pe Camba Dinene: şi-a scos singur ochii, ca să n-o mai vadă, şi-a tăiat limba, ca să n-o mai poată săruta, şi-a rănit corpul, ca să devină respingător, şi şi-a asumat, ca Iuda, o vină care nu era numai a lui.

Când am citit această istorisire, am presupus că el a vrut să atragă asupra sa toată durerea, tot răul din lume şi să izbăvească de ele toată omenirea, atingând, astfel, idealul lui Isus Cristos.

Acum mă gândesc că intenţia ar fi putut fi alta: Cristóvão era gelos pe metis şi a făcut o asociaţie de idei, ajungând la concluzia că iubirea era şi ea o constantă şi că era finită, ca toate celelalte mărimi fizice ale universului. Astfel, dacă el, Cristóvão, simţea iubirea supremă, iubirea absolută, nu mai rămânea iubire pe lume pentru nimeni.

Această sinucidere a fost, fireşte, o nebunie. Dar în tradiţia poporului a rămas zicala care spune că eşti cu atât mai puternic cu cât iubeşti mai puţin.

Fireşte că doctorul Zmuda nu spusese tot ce ştia. Îndată ce expertul a plecat, s-a aşezat la biroul său de mahon, cu incrustaţii de fildeş, după ce luase, dintr-un dulăpior pe

[29] Specie de şarpe.

care-l deschisese cu o cheie, un carnet de notiţe cu coperte negre.

Pe una dintre coperte era o etichetă pe care scria, cu o caligrafie elaborată, titlul în germană *Das Aniketos Problem*, pe care îndrăznesc să-l traduc prin „problema Aniceto”.

Văzând concentrarea cu care personajul nostru răsfoieşte carnetul, începem să descoperim un univers nou şi chiar mai misterios decât celelalte din casa doctorului Zmuda.

Ciudată figură cea a polonezului. Ar fi putut fi unul dintre cei mai faimoşi oameni de ştiinţă de la sfârşitul secolului al XIX-lea, dacă şi-ar fi îndreptat eforturile în această direcţie. La nouăsprezece ani a intrat la facultatea de medicină din Viena, obţinând diploma de medic în 1879. A fost contemporan cu Sigmund Freud, împărtăşind cu acesta admiraţia pentru celebrul fiziolog Ernst von Brücke.

Studentul Miroslav, după cum am mai spus, a arătat, încă de la începutul studiilor sale, un interes deosebit pentru fiziologia coitului, orientându-şi cercetările spre componenta feminină. Unul dintre primele sale articole lega teoriile lui Darwin de caracteristicile despre care credea că diferenţiau diferitele rase umane, demonstrând că rolul sexual al femeii era factorul care determina acele diferenţe.

În acel text, astăzi obsolet, Zmuda afirma că steatopigia femeilor africane, asociată practicii copulatorii în poziţia câinească, tipică pentru culturile inferioare şi la majoritatea mamiferelor, a avut ca efect evoluţia în sensul creşterii dimensiunii medii a penisului în Africa.

Pe de altă parte, instituţii precum cea a gheişelor din Japonia, ca şi alte forme de servilitate sexuală feminină existente în Asia Orientală ar fi generat, prin absenţa

orgasmului la femei, o diminuare progresivă a membrului viril în acea regiune.

În virtutea aceluiaşi principiu, cel mai bun indice de performanţă sexuală masculină, cel al arabilor, luând în considerare parametrii referitori la „gradul de rigiditate”, „perioada de erecţie” şi „timpul de recuperare”, ar fi legat de vechile tradiţii poligame ale semiţilor, prezervate de civilizaţia musulmană, care avea legătură cu tendinţa lor spre insaţiabilitate.

În cazul europenilor, aceştia s-ar distinge printr-un echilibru absolut al funcţiilor sexuale (reprezentat de plăcere şi procreare), care corespunde înaltului stadiu de evoluţie al rasei albe, manifestat prin preferinţa aproape generală pentru poziţia „faţă în faţă”, prin imperativul monogamiei (cel puţin ulterior epocii romane şi răspândirii creştinismului) şi prin respectul faţă de maternitate.

Această temă l-a condus ulterior spre studierea Mitului Marelui Penis, pentru a încerca să înţeleagă reacţia feminină la dimensiunile relative ale membrului viril. Luând drept criterii lungimea şi circumferinţa, Miroslav Zmuda a identificat cinci categorii de penisuri: infime, modeste, bine făcute, robuste şi colosale. Primele şi ultimele erau considerate patologice, pentru că fie produceau durere, fie nu provocau nici o reacţie.

La cele trei clase intermediare, constata prezenţa unor discrepanţe interesante: cele modeste puteau produce în cele din urmă orgasm, depinzând de coexistenţa diverselor variabile de natură emoţională.

În cazul celor normale şi al celor robuste, doctorul nota că aveau rate de succes mai constante, dar cu o diferenţă: conform relatărilor unor paciente, chiar dacă aveau orgasme de aceeaşi intensitate, produse de cele două

tipuri de penisuri, ele le-ar fi ales, dacă ar fi putut, pe cele robuste.

Aceste fapte erau importante, pentru că explicau o aparentă contradicţie surprinsă în cursul cercetării: cele infime şi cele colosale fiind deformaţii organice, era de aşteptat să fie respinse în acelaşi procentaj. Cu toate acestea, cele colosale erau mult mai bine acceptate şi chiar, în unele cazuri, preferate, ceea ce nu se întâmpla deloc cu cele infime.

Conform concluziei pe care o trăgea Miroslav Zmuda, Mitul Marelui Penis se dovedea adevărat, scriind acele fraze pentru care avea să fie mereu criticat: „Spiritul uman s-a modelat într-un fel care-l face să aprecieze lucrurile mari, să idolatrizeze imensitatea: admirăm palatele, catedralele, monumentele, munţii şi oceanele, din aceleaşi motive pentru care femeile apreciază un falus de dimensiuni generoase”.

Cam în aceeaşi perioadă, doctorul Zmuda a cunoscut-o, în timpul unei plimbări prin Viena, pe brazilianca pe care a luat-o de soţie şi cu care a venit să locuiască la Rio de Janeiro, în 1883. Şi abia la Rio, oraş unde se amestecau o mulţime de rase, şi-a perfecţionat teoriile.

Am spus că doctorul Zmuda era polonez, era slav, prin urmare, credea în superstiţia superiorităţii ariene. Astfel, a adăugat unele consideraţii la prima variantă a teoriei despre Mitul Marelui Penis, acordând o mai mare importanţă aspectelor afective (pe care colegul său Freud le-ar fi numit psihologice) ale sexualităţii. Aspectele subiective ale atracţiei între parteneri erau cele care o pregăteau sau o predispuneau în maniera cea mai eficientă pe femeie pentru contactul cu bărbatul, crescând considerabil probabilitatea orgasmului.

Astfel, volumul penisului nu avea influenţă numai ca factor fizic sau senzorial: vederea membrului, seducţia optică era elementul fundamental, ceea ce explica succesul celui colosal printre unele femei, chiar când acesta era anatomic inconfortabil, şi totodată preferinţa pentru cele robuste, prin comparaţie cu cele bine făcute.

Cu toate acestea, un penis mare producea acel efect pentru că era asociat cu ideea de putere, percepţie care putea fi provocată, chiar simultan, şi de alte trăsături virile pasibile de admiraţie, precum forţa, inteligenţa, elocinţa, cultura, talentul artistic, poziţia socială, bogăţia sau superioritatea de rasă (aici intervenea opinia sa despre rasa ariană), poate cea mai elocventă (în concepţia medicului), pentru că era asociată cu selecţia naturală.

Miroslav Zmuda a constatat că atracţia sexuală reprezenta o relaţie de putere: o femeie superioară nu acceptă bărbaţi inferiori, în vreme ce aceştia doresc să domine cât mai multe tipuri de femei. De aceea, un arian, dacă nu face parte dintre aceia cu un penis minuscul, fără să fie neapărată nevoie să aibă unul robust sau colosal, este mereu preferat şi îşi predispune într-o mai mare măsură partenera la orgasm.

Aşa se întâmplase cu brazilianca pe care o cunoscuse la Viena, şi tot aşa cu Brigitte. Iar medicul zâmbea în sinea lui, când se gândea că el, Miroslav, pe lângă că era arian, aparţinea şi clasei celor înzestraţi cu un penis robust.

Ceea ce doctorul Zmuda nu a dorit să povestească expertului Baeta erau toate aceste secrete ştiinţifice, pe care el deja nu le mai putea publica, printre altele şi fiindcă, pentru ca totul să fie temeinic explicat, ar fi fost nevoie să comită o indiscreţie de nemărturisit, şi anume unul dintre multele mistere legate de Casa Schimburilor: acolo, în acea casă, prin dulapurile şi sertarele ţinute sub

cheie din cabinetul doctorului Zmuda, se aflau toate datele despre intimitatea sexuală a clienţilor, scrise în caiete cu coperte negre, exact ca acela pe care tocmai îl răsfoia.

În acele caiete erau consemnate toate fanteziile solicitate doamnei Brigitte, practicile constatate prin observarea directă (în încăperile unde aveau loc întâlnirile colective), precum şi – acesta fiind conţinutul cel mai sensibil – reproducerea relatărilor verbale, cerute cu regularitate tuturor infirmierelor, asupra a tot ceea ce făceau cu clienţii lor.

Expertul Baeta, soţia sa Guiomar, toate persoanele care treceau pe acolo aveau şi ele numele scrise pe etichetele lipite pe caietele bine păstrate, unde comportamentele şi însuşirile lor sexuale erau descrise cu amănunţime.

Casa care aparţinuse marchizei de Santos nu era numai clinică ginecologică, maternitate, bordel, loc pentru întâlniri clandestine şi orgii. Acum ştim că era şi cel mai secret şi complet laborator de observaţie din lume şi o arhivă de date asupra vieţii sexuale a unui întreg oraş.

Aşadar, Miroslav Zmuda nu-i putuse revela expertului conţinutul „problemei Aniceto”, care contrazicea puncte cruciale ale teoriei sale.

Din cercetările pe care le-a întreprins pe urmele lui Aniceto, de la începutul lunii iulie, expertul Baeta a marcat pe hartă zone dintre cele mai diferite ale oraşului. În fiecare dintre acestea a localizat mai multe amante, aflate în competiţie sau neştiind una de alta, ceea ce făcea ca talentul rivalului să pară din ce în ce mai fabulos.

Prima zonă avea ca punct nodal strada Ouvidor. Acolo, în magazinul cel mai elegant şi sofisticat din Rio, Aniceto o sedusese pe proprietara lui La Parisienne, madame Montfort, şi, plecând de la acea cucerire, a dezvoltat o întreagă reţea de relaţii cu clientele magazinului: cu

nevasta industriaşului, rezidentă în Botafogo, şi cu văduva Palhares, locuitoare a cartierului Laranjeiras, unde deja circulau zvonuri despre o anume vecină a acesteia, cu o situaţie bună, care începuse să-şi înşele soţul cu un individ de joasă speţă.

Prin urmare, Aniceto îşi stabilise în strada Ouvidor un cap de pod, pornind de la care îşi croia drum spre cartierele de lux şi către sferele sociale înalte. Pe lângă asta, văduva Palhares îi deschisese şi calea de acces la Casa Schimburilor.

Pornind din acest punct, potenţialul său de seducţie creştea în proporţie geometrică. Dar, odată cu acesta, creşteau şi şansele expertului de a avea acces la locaţiile unde se aflau amantele pe care şi le lua capoeiristul şi de a încerca să i le sufle.

Totuşi, deşi Casa Schimburilor era un teritoriu unde el, Baeta, era obişnuit să se bucure de mare succes, simţea în legătură cu acel loc o oarecare inhibiţie, o teamă de a nu eşua de faţă cu alţii, de aceea şi-a îndreptat atenţia spre cea de-a doua zonă pe care o frecventa Aniceto.

Era vorba de cartierele sărace ale oraşului, unde locuiau spălătoresele, servitoarele, vânzătoarele ambulante, bucătăresele, croitoresele, muncitoarele din fabrici şi lucrătoarele cu ziua în general. Nu era un univers necunoscut pentru Baeta, care avusese pe acolo câteva amante, printre care şi pe purtătoarea de steag. Intuia că acel mediu îi era mai propice pentru scopul propus, poate şi pentru că acele femei probabil că ar fi preferat un poliţist în locul unui bandit.

Locurile pe unde umbla capoeiristul cuprindeau, pe lângă zona portului, cartierele Saúde şi Gamboa, străzile Senador Pompeu şi Barão de São Félix, şi aşezările de pe

dealurile Livramento şi favela Las Colinas, până la dealul Pinto.

Aniceto locuia pe strada Harmonia, într-o cameră dintr-o pensiune cu bucătărie şi baie la comun, care, nefiind dărăpănată, scăpase de furia demolării locuinţelor precare de la începutul secolului. Era o clădire sobră, cu opt camere la etajul adăugat ulterior peste construcţia iniţială, care avea la parter numai patru camere, lăsând un spaţiu generos pentru bucătărie şi baie. Investigaţiile expertului au pornit de acolo, pe la mijlocul lunii septembrie, într-o zi când Aniceto nu era acasă.

În cartierul Saúde, un poliţist care pune întrebări îi sperie pe oameni. Baeta nu a fost bine primit. Ca să o convingă pe proprietara casei, o portugheză, să vorbească, a trebuit să o ia cu binişorul, încet-încet, să-i garanteze că nu avea nimic împotriva chiriaşului, că de fapt o căuta acolo pe una dintre iubitele acestuia. Expertul voia să afle de câtă consideraţie se bucura Aniceto în ochii proprietarei:

– Nu aduce femei în casă, mă respectă. Dar, de când s-a întors, umblă numai după fuste.

Această informaţie era importantă: portugheza nu-şi amintea să fi fost atât de muieratic înainte de perioada pe care o petrecuse în Alagoas. Data de 24 iunie, menţionată de doctorul Zmuda, indica faptul că Aniceto îşi dobândise talentul de amorez după ce Rufino făcuse vrăjile din cimitir. La sfârşitul dialogului cu el, portugheza i-a dat lui Baeta două-trei adrese.

Expertul nu intenţiona, desigur, să bată la uşa acelor fete, dar indicaţiile clarificau o trăsătură fundamentală a eticii capoeiristului: cel puţin în acea regiune, nu se ştia de vreo legătură a lui cu femei căsătorite. Asta aparent facilita lucrurile. Dar, înainte de toate, Baeta avea nevoie să pregătească terenul, să se facă mai cunoscut în zonă,

să domolească ostilitatea pe care faptul că era poliţist o inspira localnicilor.

În zilele următoare, mereu atent să evite să-l întâlnească pe rivalul său, Baeta a bătut bodegile, băcăniile, locurile unde ar fi putut să-i cunoască amantele. A ajuns chiar să rişte să asiste la o *roda de batuque*[30], pe strada Propósito. Dar abia într-o prăvălie din cartierul Santo Cristo, unde se vindeau mai ales cod sărat, cârnaţi şi carne uscată – care atârnau în cârlige, din tavan, îmbâcsind aerul cu un miros sufocant de sare şi grăsime –, a ajuns să-l cunoască pe primul inamic declarat al capoeiristului.

– Ăla-i un ticălos. Într-o zi o să crape şi nici n-o să ştie ce l-a lovit.

Comentariul a fost făcut pe un ton de ură. Baeta a sesizat accentul străin al omului, care nu a mai adăugat nimic, întorcându-se cu spatele şi reluându-şi conversaţia cu alţi doi indivizi, aşezaţi pe nişte saci de cartofi. În acel moment, un al patrulea bărbat din acel grup, abandonând o partidă de cărţi, a făcut un gest sugestiv pentru a-i chema pe ceilalţi să se adune mai deoparte ca să stea de vorbă.

Antônio Mina, bărbatul cu accent străin, proprietar al unei case pe strada Hospício, era unul dintre ultimii *babalaô* africani din Rio de Janeiro. Ceilalţi sacerdoţi ai lui Ifá nu-l plăceau, pentru că susţinea că era singurul continuator legitim al tradiţiei, singurul care cunoştea cele două sute cincizeci şi şase de căi ale fiecăruia dintre cele două sute cincizeci şi şase de *odu* (adică destine individuale), ceea ce însemna memorarea a mai mult de şaizeci şi cinci de mii de poeme, pe care le putea recita.

---

[30] Dansuri în cerc, în sunetul instrumentelor de percuţie.

Cel care i-a dat aceste informaţii lui Baeta era ucenic al africanului. Expertul nu auzise până atunci ca negrii *mina*[31] să fi avut un zeu al cunoaşterii şi un fel de alfabet, în care erau scrise versetele *odu* – reprezentate printr-un semn complex, a cărui semnificaţie se descifra prin analiza aritmetică a liniilor din care era compus. Activitatea divinatorie avea un caracter raţional, urma principii şi aplica anumite metode, poate tocmai de aceea cei care frecventau templul îl venerau pe *babalaô* Antônio Mina – chiar şi proprietarul prăvăliei, care era galician.

În timp ce expertul asculta aceste istorisiri, a plătit câteva rânduri de rachiu şi cârnaţi, până ce însuşi Mina s-a apropiat pentru a povesti, personal, varianta sa.

Dintotdeauna, Antônio fusese cel care consulta oracolul pentru Aniceto. Capoeiristul fusese părăsit de mama sa, îndată după ce se născuse şi, mai târziu, murise şi tatăl său, după care fraţii îl renegaseră. După aceea, ajunsese să fie întreţinut, din milă, de către *babalaô*. Acesta, precum şi ucenicul său nu-şi mai aminteau de Fortunata, fiindcă fraţii fuseseră separaţi de mici.

În afară de tatăl său şi de Mina, capoeiristul nu mai fusese ajutat în viaţă de nimeni, de aceea negrul nu ierta trădarea lui Aniceto, care, înainte să dispară o perioadă în nord, îl căutase pe un vrăjitor al unui alt cult, un *macumbeiro*[32], şarlatan şi profitor.

Aniceto recursese la celălalt vrăjitor, pentru că Antonio refuzase să-l iniţieze pe capoeirist ca *babalaô*, în urma consultării oracolului, care dăduse un rezultat potrivnic dorinţei lui Aniceto:

---

[31] Negri proveniţi din regiunea golfului Guineea.

[32] Termenul este folosit fie cu sensul de vrăjitor şi vraci, fie cu acela de practicant al mai multor culte sincretice reunite sub numele de *macumba*, influenţată de religii precum *candomblé*.

– I-a ieşit Odi-Oturá, care spune că dacă îl iniţiezi în Ifá pe acel om îţi atragi necazuri şi nenorociri.

Expertul a rămas impresionat de rivalitatea acerbă dintre vrăjitori, întru totul similară celei dintre oamenii de ştiinţă adepţi ai unor curente teoretice divergente.

– Acum umblă pe-aici şi se dă mare şi tare; se zice că are multe femei şi mulţi bani. Lumea crede că la mijloc sunt vrăjile *macumbeiro*-ului, dar eu nu cred asta. Are multe femei pentru că are mulţi bani şi dacă are mulţi bani înseamnă că e un hoţ.

Băuse el, expertul, cam mult rachiu, dar tot şi-a dat seama cu uşurinţă cine era bătrânul *macumbeiro*: o putere precum cea dobândită de Aniceto, femeile şi banii, merita preţul unei perechi de cercei de aur în formă de căluţi de mare.

Nu era prima dată când expertul Baeta lua act de realităţile fantastice, de cunoştinţele ezoterice, de lumea magiei. Viaţa de zi cu zi a mamei sale, spălătoreasa, era mereu în contact cu supranaturalul şi ei îi plăcea să povestească întâmplări supranaturale, mai ales crime, despre care auzea fie de la vecine, fie de la oamenii pe care-i întâlnea prin prăvălii sau pe la târguri.

În Catumbi, unde se născuse Baeta, locuiau zid în zid cu o ghicitoare în cărţi, doamna Zezé, care primea deseori vizita unui negru bătrân, un medium şi vraci *quimbanda*[33]. Micul Sebastião îl văzuse doar o dată pe acel bătrân, Tatăl Cristóvão das Almas, fiind dus la el pe furiş de o mătuşă, când fusese muşcat de un câine despre care se spunea că ar fi fost turbat.

Scena fusese de neuitat: doamna Zezé, în transă, cu pielea şi mai zbârcită ca de obicei, stătea contorsionată, ghemuită într-o poziţie nefirească, greu de suportat pentru

[33] Ramificaţie a religiei *umbanda*.

cineva de vârsta ei. Iar Tatăl Cristóvão, în stare să dea pe gât litri de rachiu fără să-şi piardă o clipă luciditatea, cu vocea sa pentatonică, venită parcă din adâncul mileniilor, emiţând melodii care te înfiorau, tăind aerul cu un ditamai cuţitul şi cu un pumnal, în timp ce scotea valuri de fum amar dintr-o pipă şi făcea să explodeze pulberea *fundanga* presărată într-un cerc larg.

Fiul spălătoresei s-a vindecat şi a ajuns să afle şi mai multe poveşti uimitoare, de pildă despre oameni care mureau exact în ziua şi în felul prezise de acel bătrân, despre mesaje transmise de dincolo de mormânt, cu detalii atât de precise şi de intime încât nu puteau fi simple coincidenţe, despre diagnosticarea unor boli, care ulterior era confirmată de doctori, şi despre multe alte miracole.

Dar el nu dăduse niciodată importanţă acelor poveşti. Influenţa, fie şi de la distanţă, a tatălui, inginer, a pus o barieră între el şi lumea în care creştea, i-a format părerea că oricine rămânea acolo nu putea fi decât un ratat. Inginerul, dându-şi seama de inteligenţa extraordinară a băiatului, a investit mult în educaţia sa formală, dar, pe lângă asta, a cultivat excesiv în el o mentalitate – să-i zicem – „ştiinţifică”.

Poate de aceea, din cauza acelui exces, Baeta trata cu scepticism chiar şi ramurile mai puţin ortodoxe ale ştiinţei. Vehemenţa cu care respingea, de pildă, antropologia criminalistică a lui Lombroso nu venea numai din nenumăratele probe contrarii găsite de el chiar în mediul său originar, ci şi din faptul că medicul italian studiase anumite fenomene spirituale, precum hipnotismul şi magnetismul, foarte în vogă în Europa în acea perioadă. Expertul considera un asemenea interes ca fiind

incompatibil cu mentalitatea ştiinţifică şi descalificant pentru acel teoretician.

Babalaô Antônio Mina a fost, pentru Baeta, un element deopotrivă perturbator şi conciliator: mai întâi, când a priceput că gândirea magică avea fundamente uimitoare în teoria numerelor, apoi, pentru că expertul nu mai avea nici o îndoială că puterea de seducţie a lui Aniceto fusese obţinută pe căi supranaturale. Relatările negrului Mina, ale portughezei şi ale doctorului Miroslav Zmuda însuşi confirmau că acele performanţe erau de dată recentă şi coincideau cu vrăjile făcute de Rufino în Cimitirul Englezilor.

Ştim că minţile matematice au o propensiune spre misticism: Baeta era fiul unui inginer şi, în acelaşi timp, fusese crescut cu poveştile despre lumea supranaturală ale spălătoresei. În acel moment, cele două moşteniri s-au contopit: logica şi magia au început să coexiste şi să aducă la suprafaţă toate înclinaţiile spre fantastic ale structurii sale intelectuale.

Expertul simţea că, dacă ar fi recurs şi el la magie, ca mijloc de a câştiga pariul, aceasta nu ar fi fost o trădare a naturii sale esenţialmente raţionale.

La doamna Zezé nu mai putea, totuşi, să apeleze: chiar el fusese la înmormântarea acesteia, în urmă cu câţiva ani, împreună cu mama sa. Antônio Mina era şi el exclus din start. Deşi nu înţelesese foarte bine care fuseseră obiecţiile sale la pretenţiile lui Aniceto, Baeta intuia că acesta nu-l căutase pe Rufino decât fiindcă *babalaô* fusese greu de convins.

Cel care deţinea, deci, puterea aceea atât de invidiată şi care o putea transmite nu putea fi decât profitorul, şarlatanul, *macumbeiro* Rufino.

Una dintre poveştile fantastice pe care Baeta le auzise de la mama sa circula, pe vremea aceea, sub titlul de „Neaşteptata răzbunare a Mariei do Pote” şi era cunoscută încă în 1983, când regretatul Baeto da Cuíca a făcut din ea text de samba.

În poveste era vorba despre un anume Dito, derbedeu, *batuqueiro*[34], care locuia pe dealul Rato, dar frecventa *roda*[35] din sinistrul loc numit Terreirão, pe dealul São Carlos. Acel loc, un fel de treaptă tăiată în panta abruptă a dealului, rămăsese blestemat de când acolo fusese smuls din rădăcini un smochin alb, deschizându-se, cum ar fi, însăşi poarta iadului.

Cui trecea pe acolo, mai ales în cazul în care călca chiar pe locul unde fusese copacul, i se întâmplau tot felul de nenorociri, care îl măcinau până la moarte.

În epoca în care se întâmplau cele ce vor fi povestite, aceste fenomene nu fuseseră încă observate. De aceea, nu numai că locuitorii din acea vecinătate nu pierdeau nici o ocazie să participe la o *batucada* la Terreirão, ci mulţi veneau tocmai din nordul oraşului, din cartierul Andaraí, atraşi de faima sambei din Estácio.

Se pare că Dito nu era numai *batuqueiro* şi derbedeu, ci mai cu seamă un mare bandit. Dădea lovituri din proprie iniţiativă şi omora la comandă, ceea ce nu înseamnă că nu avea la activ şi câteva crime din motive personale, să zicem, fără legătură cu banii. Dito omora pentru bani, dar şi din răzbunare.

Era ceva ce distingea unul de celălalt cele două tipuri de crime: în cazul celor la comandă, Dito respecta ziua care i

---

[34] Practicant al genului de dans şi muzică *batuque*.

[35] Dansul ceremonial în cerc.

se indica, însă cele comise din răzbunare se petreceau numai în zilele de sâmbătă, în lunile aprilie sau martie.

Dito îşi pregătea cu atâta artă şi premeditare crimele, încât nu-l deranja eventualitatea ca viitoarea victimă să-şi cunoască dinainte condamnarea. Nimeni, oricum, nu-i scăpa.

Pentru Dito, consecinţele nefaste ale trecerii prin Terreirão au început să se manifeste când, într-o zi, a văzut-o dansând într-o *roda* pe o mulatră tânără, frumoasă şi focoasă, care atrăgea atenţia derbedeilor prin piruetele şi mişcările ei excentrice, foarte provocatoare. Aceasta era, se înţelege, Maria do Pote.

Maria do Pote era de prin partea locului, dar făcea parte dintr-o comunitate *candomblé* de pe strada Barão de Itaúna, unde fusese iniţiată în cultul Bamburucemei, care este un fel de Sfânta Barbara. Se spune că femeile iniţiate în cultul acestei divinităţi sunt foarte iubăreţe.

De aceea, n-au folosit la nimic sfaturile femeilor mai în vârstă, care-i spuneau că tipii ca el trebuiau ocoliţi. Ele habar nu aveau cât de delicios era să te dăruieşti unui ticălos. Şi astfel, Dito a făcut din Maria do Pote femeia lui, după terminarea dansului, pe coasta acelui deal.

O poveste a cărei temă e trădarea, care începe prin a vorbi despre răzbunare şi în care sunt implicaţi un bărbat care este un bandit şi o femeie care joacă rolul de seducătoare, nu poate avea decât un deznodământ legat de un adulter. Şi chiar aşa se vor petrece lucrurile.

Dar, înainte de orice, trebuie spus: Maria do Pote nu era o femeie uşoară, o vagabondă, aşa cum a fost descrisă. Este important de amintit, în primul rând, că era fecioară şi că dansase chiar pe locul de unde fusese smuls smochinul.

Această specie de smochin e un copac interesant. Coroanele dese, încâlcite, neregulate par a simboliza imprevizibilitatea vieţii. Ramurile arată, în mod paradoxal, ca nişte rădăcini, ca şi cum copacul ar creşte sub pământ şi ar avea rădăcinile în aer. Datorită acestei ambivalenţe, sunt un fel de porţi către lumea subterană, unde locuiesc spirite descărnate. Copacul însuşi se hrăneşte cu materie moartă, deoarece nu germinează decât pe cadavrul unui alt pom.

Maria do Pote – ca, de altfel, Dito însuşi – a fost pătrunsă de vibraţia smochinului. Şi, o singură dată, după o samba la care bărbatul şi stăpânul ei nu fusese prezent, s-a culcat cu altul, chiar pe aceeaşi coastă de deal ca prima dată. Dito, uns cu toate alifiile, a aflat, dar nu a făcut nimic pe moment, profitând de timpul cât Maria mai avea să fie în viaţă.

Pe 15 aprilie 1911, în Sâmbăta Mare, ziua Marii Răzbunări, în care se săvârşise, ca de obicei, ritualul snopirii în bătaie a unei păpuşi reprezentându-l pe Iuda, după care lumea se dusese să bea şi să danseze la Terreirão, Dito a înjunghiat-o pe Maria, în mijlocul cercului de dansatori.

Femeile în vârstă au jelit-o, după care nimeni nu a mai vorbit despre cele întâmplate. Ceea ce lumea a început să constate cu uimire era comportamentul banditului. Mai întâi, ocolea oricât era nevoie de mult, numai ca să nu treacă prin cimitirul São Francisco de Paula. Apoi, a început să se teamă de toate răscrucile de drumuri, pe care le traversa numai cu ochii închişi. Atunci s-a aflat că Dito vedea strigoi.

Nici un tată de sfânt sau descântec n-au reuşit să-l vindece. Dimpotrivă, Dito era din ce în ce mai abătut. Până când a venit o nouă Sâmbătă Mare. Dito se afla la

Terreirão, luptând cu tristeţea, când s-a întâmplat un lucru mare: un derbedeu, bandit, om rău, s-a repezit deodată în centrul cercului de dansatori şi a început să-şi unduiască şoldurile în felul exotic, provocator şi inconfundabil al defunctei Maria do Pote. Se spune că până şi hohotele sale de râs aveau exact timbrul vocii tinerei mulatre.

Să ne întoarcem, însă, la Rufino. Baraca în care locuia, pe culmea dealului Santa Teresa, se afla la marginea pădurii, mai sus de locul în care Antônio Valentim îşi construise impunătorul castel, într-o zonă în care începuseră să se ridice, încet-încet, mai multe cocioabe.

Baraca lui Rufino era cea mai izolată, dar nu fusese făcută, precum cele mai recente, din scânduri şi alte materiale de pe şantierele de demolări: era o construcţie de lemn, joasă şi fără ferestre. Ventilaţia, foarte precară, se făcea printr-o mică fantă dintre pereţi şi acoperiş, care era făcut din fibre de palmier. Pe lângă uşa din faţă, care avea un zăvor drept încuietoare şi pe care era desenat cu vopsea un şarpe-coral, mai exista o alta, mai joasă decât un stat de om, pe peretele din fund, prin care se ieşea direct în desişul pădurii.

Aceasta era o diferenţă importantă: în timp ce locuitorii celorlalte barăci se străduiau să cureţe locul în jurul caselor, Rufino prefera umbra şi umezeala pădurii. Mai mult, dacă apărea cineva cu o coasă, un cuţit sau un topor, Rufino devenea ameninţător, clamând că acea vegetaţie exuberantă nu era lucrarea lui Dumnezeu, ci era creaţia lui, tot aşa cum Antônio Valentim îşi construise castelul. Bătrânul spunea că poate identifica fiecare copac, arbust sau floare pe care le plantase timp de patruzeci de ani.

Mai circula o poveste despre el, şi anume că fusese unul dintre sclavii folosiţi de maiorul Archer pentru

reîmpădurirea masivului Tijuca, începută în 1861, la ordinul împăratului, cu intenţia de a recupera izvoarele râurilor Comprido, Maracanã şi Carioca şi de a rezolva lipsa cronică a apei din oraş.

Rufino chiar s-a achitat de sarcină, dar numai după ce a comandat şi condus fuga sclavilor. A apărut, astfel, misteriosul *quilombo*[36] Cambada – niciodată distrus, nici localizat – a cărui căpetenie a fost Rufino.

În timp ce maiorul continua lucrarea, dar, de data aceasta, cu mână de lucru plătită, fugarii făceau aceeaşi treabă, replantau pădurea, în diferite puncte ale masivului.

Pentru Rufino, replantarea pădurii Tijuca nu a servit numai la salvarea râurilor şi a unor specii de vânat. Bătrânul a vrut, de asemenea, să creeze un labirint, în care Cambada să poată fi la adăpost.

Casa lui Rufino, care era tipică pentru un *quilombo*, avea, astfel, o importanţă mai mare decât castelul, fiindcă a fost una dintre ultimele construcţii în acest stil din oraş.

Când Baeta s-a dus la Rufino, acesta nu era acasă, iar afară ploua. Până acolo făcuse o adevărată drumeţie, pornind pe jos, din piaţa Guimarães, de aceea nu ar fi vrut să facă imediat cale întoarsă, deşi nu avea unde se adăposti. Cei din casele vecine, mai de la vale, păreau a nu-l agrea prea mult pe bătrân, fiindcă-i indicaseră expertului drumul până acolo cu destulă răceală.

Chiar în momentul în care ploaia se înteţise, Baeta a auzit un zgomot ciudat venind dinspre pădure. A dat colţul casei, cu arma în mână, crezând că era vorba de vreun animal sălbatic. Când a ajuns la portiţa din dos, şi-a dat seama că era deschisă. Şi nu a rezistat ispitei.

Mobilierul propriu-zis consta în nişte scânduri puse pe podeaua acoperită cu frunze şi dintr-un scaun de lemn

[36] Refugiu pe care şi-l construiau sclavii fugari.

acoperit cu piele de tapir. Mai erau şi un trunchi de arbore de pâine, care servea probabil şi el de scaun, precum şi un cuptor de fier, pe care era aşezat un trepied pentru oale. În rest, mai erau diferite obiecte: coşuri pentru pescuit, atârnate de tavan, o tobă din piele de şarpe şi diferite cranii de animale, pe pereţi. Scenariul era completat de diferite obiecte răspândite pe jos: funii, lumânări, sticle, unelte primitive, cuţite şi o ţeapă foarte ascuţită, care putea fi folosită şi ca armă de vânătoare, şi ca armă albă.

– Cauţi moartea, băiete?

Baeta s-a întors spre Rufino, care stătea în picioare, ud leoarcă, desculţ, dezbrăcat până la brâu şi ţinând în mână un fel de macetă. Mai mult decât cuţitoaiele, există şi unele atitudini de o demnitate care te poate înspăimânta. De aceea, deşi era înarmat, deşi era poliţist, expertul s-a cutremurat.

Bătrânul l-a recunoscut pe expert. Intuia că era de aceeaşi teapă cu sceleraţii de poliţişti de la secţia Mauá, de aceea şi-a păstrat privirea dură, aşteptând să i se dea satisfacţie. Atunci, Baeta, cu multă iscusinţă, a început prin a se scuza, şi abia apoi a abordat subiectul care-l interesa:

– Am venit ca să vorbim despre omul care v-a dat cerceii.

Rufino s-a arătat neîncrezător, s-a aşezat pe scaunul de lemn şi a aruncat maceta în trunchiul de copac, pentru a-i indica poliţistului unde putea să se aşeze.

– Ce legătură e între omul cu cerceii şi povestea asta?

Baeta nu a înţeles. Nu ştia despre ce fel de poveste era vorba. Se dusese acolo cu un scop foarte bine definit, legat de Aniceto. Despre el voia să vorbească.

– Să nu crezi că mă poţi înşela, băiete. Toţi sunteţi la fel.

Expertul s-a gândit că, încă o dată, condiţia lui de poliţist i se punea de-a curmezişul. Dar nu a vrut să se justifice şi a vorbit direct despre ceea ce-l interesa: a vorbit despre Antônio Mina, despre nenumăratele femei ale lui Aniceto şi despre bănuiala că vrăjile făcute pentru capoeirist, în Cimitirul Englezilor, şi plătite cu cerceii aveau o legătură cu puterea de seducţie a aceluia.

– Am venit aici pentru acelaşi lucru.

Rufino nu i-a răspuns imediat. Şi-a şters mâinile cu o cârpă, a scos dintr-unul din coşuri o pipă, a aprins-o, a tras două fumuri şi abia la al treilea a spus:

– Nu mai vreau să am nimic de-a face cu poliţiştii.

Şi atunci Baeta a aflat: îi invadaseră casa, o scotociseră, îi aruncaseră toate lucrurile pe jos ca pe gunoaie, iar el fusese torturat. Mai avea urmele loviturilor pe care le primise pe spate, pe lângă cele de arsură de pe faţă, mâini şi tălpi. Totul pentru o comoară pe care credeau că el o are.

Toţi agenţii care îl chinuiseră umblau încă pe urmele lui, îi spionau casa şi-i urmăreau pe cei care veneau să-i ceară ajutor.

Baeta, care deja accepta magia ca abstracţiune, nu o vedea ca pe o cale spre o bogăţie atât de palpabilă, constând în pietre şi metal. Şi i-a spus asta bătrânului, pentru a-i dovedi că nu venise la el cu intenţia de a-l jefui. Rufino, însă, a rămas în continuare concentrat pe pipa sa, indicând limpede că închisese orice discuţie.

– Dar până la urmă chiar există acea comoară?

Era numai o provocare, dar bătrânul nu a mai deschis gura decât ca să scuipe pe jos. Înainte de a pleca, Baeta a încercat să mai joace o carte:

– O să vorbesc cu poliţiştii şi ne mai vedem după aceea.

Expresia dură de pe faţa lui Rufino a dispărut şi s-a mulţumit doar să râdă drept răspuns.

Problema Aniceto – în descrierea doctorului Zmuda – consta într-o sumă de observaţii care puteau fi enunţate sub forma a trei subiecte distincte, care corespundeau ariilor fenomenului sexual feminin pe care medicul le cerceta în ultimii ani.

Am văzut deja că, pe când se afla la Viena, Miroslav Zmuda era interesat mai cu seamă de fiziologia coitului, de evoluţia raselor, de mitul Marelui Penis. Ideile sale, în acea epocă, se bazau pe presupunerea că acţiunea falusului în vagin constituie elementul primordial al plăcerii feminine, chiar dacă intervin şi anumiţi factori afectivi.

În schimb, pe atunci, neglija încă importanţa clitorisului, atât în stimularea, cât şi în realizarea coitului, după cum considera ca secundară şi dispensabilă, mai ales la femei, inducerea manuală a orgasmului. Şi când colo, tocmai el, Miroslav Zmuda, abil masturbator, o cucerise pe viitoarea sa parteneră tocmai în acest mod, la vechea clinică Gloria.

Dar Aniceto a fost cel care a început să modifice în acest sens concepţia medicului. Era tocmai o zi de întâlnire între cupluri. Era 24 iulie. Se aflau acolo cuplurile obişnuite. Se mai aflau Guiomar şi expertul Baeta. Văduva Palhares, însoţită de acel nou partener, tocmai îl indignase cu prezenţa sa, la mai puţin de două luni de la înmormântarea soţului ei. Puţini ştiau cine erau femeia şi însoţitorul său, de aceea nu au trezit un interes special. Baeta, în culmea succesului, nu i-a observat de data aceea nici el.

Dar Aniceto era atent. Privea fix femeile, mai ales pe infirmiere. Îndată a şi ales-o pe una dintre ele, retrăgându-se cu aceasta şi cu văduva Palhares într-una dintre camerele care, conform regulamentului Casei, puteau fi

închise pe dinăuntru. Acea infirmieră îi descrisese doamnei Brigitte, apoi, tot ce se petrecuse.

În timp ce o săruta pe văduvă pe gură, explorându-i cu mâinile tot corpul, capoeiristul îi produsese ei, infirmierei, un orgasm cum nu mai avusese niciodată la acea intensitate în timpul unei penetrări. Culcată pe spate, prostituata simţea că întreaga greutate a lui Aniceto se concentra în pubis şi că, menţinând pubisul cu vigoare peste vulvă, putea mişca din şolduri, introducând penisul cu putere, în timp ce cu aceeaşi forţă îi masa clitorisul.

– Am simţit că mă desfac toată şi nici nu m-am mai putut mişca după aia, şi-a încheiat fata relatarea, nemaigăsind alte cuvinte pentru a descrie acea senzaţie.

Fiindcă era vorba de o prostituată cu o vastă experienţă, Zmuda a dat toată importanţa acelei tehnici. Apoi a şi văzut-o pe viu, câteva luni mai târziu, fiindcă fusese aplicată de Aniceto acelei femei înalte, la petrecerea la care Baeta îl remarcase pe capoeirist pentru prima dată.

Dar nu acea tehnică impresiona cel mai tare la Aniceto, ci atracţia sexuală prodigioasă pe care o exercita.

Faptul că le seducea pe infirmiere poate că nu era ceva foarte dificil, dar, în acel moment, doctorul Zmuda deja ştia că bărbatul nu era tocmai un simplu angajat al lui madame Montfort, că fusese cauza crimei comise de soţia industriaşului şi că reuşea să cucerească destul de uşor şi alte femei fine, ca de pildă pe văduva Palhares şi pe vecina acesteia, pe lângă alte femei pe care le cunoştea la Casa Schimburilor.

Deşi existau excepţii – iar doamna Brigitte făcuse posibilă realizarea unor fantezii de acel gen –, majoritatea femeilor (după cum credea atunci medicul) preferau masculi superiori lor însele şi altor masculi de la acelaşi

nivel social, ceea ce în Rio de Janeiro se confunda cu noţiunea de rasă.

Mai mult decât atât: dacă văduva Palhares sau orice altă femeie sedusă de capoeirist ar fi manifestat deja anterior acea tendinţă – de a le plăcea bărbaţi ordinari, de joasă speţă sau cu o inteligenţă scăzută, ceea ce doctorul Zmuda ar fi considerat a fi o simplă fantezie –, nu ar mai fi fost nici o surpriză. Surpriza consta în faptul că numai el era acceptat de atâtea partenere care îi erau superioare, ceea ce dădea succesului său un caracter cu adevărat excepţional.

Acesta era unul dintre motivele care-l făceau pe Aniceto să fie indispensabil în Casa Schimburilor. Miroslav Zmuda dorea, în primul rând, să înţeleagă metoda acestuia şi apoi să găsească fundamentele ştiinţifice pe care se baza acea putere asupra femeilor.

Al doilea motiv era cel mai important: capoeiristul, pe lângă faptul că era un seducător irezistibil, avea o capacitate incredibilă de a răvăşi minţile feminine şi de a cunoaşte dorinţe sexuale extrem de intime, pe care le scotea la suprafaţă şi le exploata.

Un bun exemplu în acest sens îl constituia modul în care condusese contactul între văduvă şi femeia cea înaltă: Aniceto părea a şti dinainte că amândouă erau atrase de femei, că văduvei îi producea plăcere să fie tratată cu un anume dispreţ, ca figură secundară, că cealaltă prefera să aibă un rol dominator, să-şi umilească partenera în acel tip de relaţie.

Chiar dacă s-ar putea presupune că văduva i-ar fi putut dezvălui preferinţele ei capoeiristului (ceea ce Zmuda credea că era foarte improbabil), în cazul femeii înalte nu exista nici o explicaţie, alta decât o incredibilă întâmplare sau o profundă intuiţie. Medicul înclina spre a doua

posibilitate, în vreme ce-şi revizuia notiţele şi consemna că nici una dintre cele două femei nu mai prezentase acele tendinţe anterior.

Aceasta era cea de-a treia mare temă de cercetare a doctorului Zmuda: constanţa fenomenului pe care el îl denumea simbolizare sexuală şi a cărui descoperire o datora oraşului, doamnei Brigitte şi Casei Schimburilor.

În oraşul Rio de Janeiro, Miroslav Zmuda a constatat sau, mai bine zis, s-a convins pe deplin că orgasmul feminin era foarte influenţat de unele componente simbolice ale atracţiei şi ale actului sexual. Aceste simboluri puteau acţiona numai ca fabulaţii, ca în cazul indivizilor care îşi imaginează în secret anumite scene în timpul coitului. Totuşi, când acele scene deveneau realitate, aveau o mare influenţă asupra gradului de plăcere.

De când ajunsese la această convingere, polonezul se apucase să catalogheze şi să clasifice un mare număr de simbolizări, pe care atât literatura de specialitate, cât şi simţul comun le considerau aberaţii, perversiuni, tare, vicii, depravări şi devieri. Nimeni în afară de Aniceto nu arăta o familiaritate mai mare cu zone atât de obscure ca acestea.

Când Donga a înregistrat, în 1916, la Biblioteca Naţională, partitura intitulată „La telefon” – prima compoziţie numită „samba”, deşi, în realitate, era un *maxixe* –, poate că a făcut o serie de omisiuni sau a spus unele minciuni în privinţa genului, autorilor şi datelor.

Dar în conţinutul textului există aluzii şi la fapte adevărate: şeful Poliţiei ştia, încă de prin 1913, că în zona Jardim Carioca exista o ruletă şi că aceasta se afla în barul numit popular „barul lui Hans Staden”, care era de fapt o tradiţională berărie nemţească ce nu avusese niciodată pe

firmă acest nume şi care, pe timpul său, ajunsese să servească cea mai bună bere artizanală din lume.

Cine intra în acea berărie nu putea să nu observe masa rotundă din marmură, unde erau expuse, pentru uzul clienţilor, pachete de cărţi de joc, zaruri, table şi piese pentru tot felul de jocuri de noroc. Barul era cunoscut ca unul dintre principalele locuri pentru jocuri interzise din oraş şi avea chiar o sală secretă unde se afla ruleta pomenită mai sus.

De aceea, nimeni din bar nu s-a mai simţit în largul lui când şi-au făcut apariţia acolo expertul Baeta şi delegatul districtului întâi de poliţie, care au traversat toată incinta, pentru a se aşeza la o măsuţă din spate, cerând să li se aducă bere, castraveciori muraţi şi cârnaţi.

Invitaţia de a merge acolo, făcută de delegat, îl uimise pe expert. Nu era probabil o chestiune de serviciu, pe care ar fi putut-o discuta la sediul Poliţiei. Era vorba mai degrabă de ceva particular, ceea ce îi dădea lui Baeta o ocazie unică de a aborda problema lui legată de Rufino.

Expertul îşi închipuia că, fiind un personaj sceptic, delegatul nu credea, cum credeau subordonaţii săi, povestea despre comoară. Astfel, se gândea să-l roage pe acesta, fără a-i dezvălui motivele reale, să le ceară agenţilor din subordine să slăbească presiunile făcute asupra bătrânului. I-ar fi vorbit despre acte arbitrare, ar fi menţionat numele şefului Poliţiei, poate chiar pe cel al ministrului Justiţiei. Nu prea ştia însă foarte bine cum să facă toate acestea fără a-şi trăda interesul personal.

De aceea, pentru el, a fost un şoc atunci când delegatul a intrat direct în subiect, după prima gură de bere:

– Am aflat că aţi fost la Santa Teresa, la casa vrăjitorului.

Deci era adevărat: Rufino era supravegheat zi şi noapte de către agenţii districtului întâi. Mişcarea pe care o

simţise expertul la marginea pădurii, înainte de a intra în casa bătrânului, fusese făcută de cineva care spiona locul. Lui Baeta nu-i venise să creadă că însuşi delegatul era cel care coordona acea vânătoare.

– Se întâmplă ceva grav în zona districtului meu. Am dreptul să ştiu ce este.

Era un fel de şah-mat la intenţiile expertului. Baeta nu putea lăsa să planeze vreo suspiciune legată de asasinarea secretarului (şi de aceea nu putea spune că faptele legate de Fortunata se petrecuseră în districtul São Cristóvão, şi nu în districtul întâi, ceea ce probabil ar fi risipit tensiunea). Era nevoit să susţină că nu ştia nimic, că se dusese să-l caute pe bătrân în căutare de dovezi pentru nişte cazuri de furturi de cadavre, pe care le redeschisese. Era o explicaţie cam în doi peri, după cum şi-a dat seama şi delegatul.

– Trebuie să vă daţi seama de ceva: poliţiştii de la districtul întâi sunt ca fraţii.

Baeta a înţeles ameninţarea implicită. În poliţie era bine cunoscută loialitatea unul faţă de celălalt a poliţiştilor de la secţia din piaţa Mauá. Nu pentru că ar fi format o bandă. Nu exista între ei nici un fel de cârdăşie la luare de mită sau ceva asemănător. Ceea ce exista între ei – pe lângă orgoliul de a se crede cei mai buni poliţişti din oraş – era numai un pact de apărare reciprocă, de sprijin necondiţionat, ca în masonerie şi în alte societăţi secrete. Nu este nevoie să menţionăm ce tip de pedeapsă era rezervată pentru trădători şi inamici.

– Dar pe chei ce-aţi căutat, acum cincisprezece zile?

Baeta a făcut un gest de aroganţă dispreţuitoare, afirmând că problema lui cu derbedeul era una personală. Îndată ce a dat acest răspuns, însă, a înţeles că nu

spusese o minciună, că el, Baeta, chiar avea o problemă personală cu Aniceto.

Delegatul era, însă, un bun poliţist. Şi a spus ceea ce gândea: că expertul făcea investigaţii în zona care era sub jurisdicţia sa, că exista o anumită legătură între Rufino şi capoeirist, că exista o legătură între Rufino şi femeia numită Fortunata şi că exista o relaţie şi între femeie şi Aniceto, ceea ce închidea cercul. Iar acel cerc cuprindea, desigur, o poveste foarte complexă.

– Şi dacă tot vorbim despre o poveste complexă, de ce i-aţi dat înapoi bătrânului cerceii?

Baeta a citit în zâmbetul comandantului o suspiciune. Şi a răspuns cu o privire similară. Delegatul, care ştia şi el să citească expresii faciale, s-a grăbit să replice:

– În secţia noastră nu se fură.

Expertului i-a luat câtva timp până să înţeleagă la ce se gândea colegul său: poliţiştii de la secţia din Mauá credeau că el, Baeta, îi returnase cerceii bătrânului ca să servească drept momeală. Rufino – despre care toţi ştiau că are o comoară – urma să se ducă îndată să-i ascundă, împreună cu alte piese de preţ primite de la numeroşii săi clienţi, în acelaşi loc în care păstra restul tezaurului.

Asta aveau, asta au avut de la bun început contra lui cei de la districtul întâi.

Expertul, însă, avea un spirit esenţialmente matematic: lui îi era mai greu să creadă în minuni concrete, aşa cum era presupusa comoară a lui Rufino, decât în entităţi abstracte, precum punctul, dreapta, cercul şi celelalte figuri geometrice inexistente în natură, care compun universul fantastic creat de Euclid.

Astfel, explicaţia pe care i-a dat-o delegatului a fost aceea că nu era pe urma nici unei comori, pentru că ideea existenţei ei i se părea cu totul absurdă.

Interesant cum operează acel tip de fascinaţie asupra oamenilor: delegatul nu a acceptat explicaţia expertului, pur şi simplu fiindcă cine crede în existenţa unei comori nu poate admite că alţii o neagă.

– Şi atunci v-aţi dus la bătrân mai exact de ce?

La această întrebare Baeta nu avea cum să răspundă, iar insistenţa pe acest subiect l-a iritat. Poate delegatul nu ştia, nu pricepuse că lui nu-i plăceau intimidările. El era suficient de bărbat ca să nu se teamă nici măcar de o întreagă echipă de poliţişti. După asta, înainte să se ridice, a fost mai rapid decât delegatul şi a luat cu furie ultima bucăţică de cârnat, lăsându-l pe celălalt cu scobitoarea în aer.

– Cine invită plăteşte.

Tocmai făcuse o declaraţie de război.

Una dintre întâmplările inventariate de doctorul Zmuda, de a cărei punere în scenă s-a ocupat doamna Brigitte – şi care ilustrează bine modul în care Casa Schimburilor proceda în cazuri similare –, a debutat cu o scrisoare anonimă primită de patroana casei, în care autoarea (căci era vorba cu siguranţă de o femeie) descria fantezia pe care dorea să şi-o realizeze, spunând că nu-şi va dezvălui identitatea decât dacă obţinea aprobarea administratoarei.

Dona Brigitte şi-a dat acordul, specificând preţul şi dând indicaţii despre cum să-i fie trimise câteva lucruri necesare pentru realizarea planului, precum şi banii – într-o zi anume, la o anumită oră, unui curier care avea să fie îmbrăcat într-un anume fel şi care avea să se afle într-un anume loc din piaţa Machado.

Câteva zile mai târziu, după ce condiţiile au fost îndeplinite, s-au petrecut următoarele: pe o stradă întunecoasă care traversa plaja Flamengo, în cartierul

Catete, lângă o anumită femeie cu o siluetă zveltă, îmbrăcată într-o rochie de muselină şi cu pălărie cu pene, care mergea cu paşi măsuraţi, a oprit un cupeu, pentru ca vizitiul, politicos, să-i pună o întrebare oarecare.

Neliniştea femeii era vizibilă, dar, fiind abordată într-un mod atât de civilizat, s-a relaxat şi tocmai se pregătea să răspundă, când, de pe o alee apropiată, a apărut un bărbat care, apucând-o cu brutalitate pe femeie, a forţat-o să intre în cupeu.

Iar cupeul şi-a continuat drumul din Catete până în centrul oraşului, nu în zona Bulevardului Central, ci în partea cea mai rău famată a străzii Alfândega (care corespunde vechii Quitanda do Marisco), unde s-a oprit. Femeia, care în timpul călătoriei fusese supusă la insulte şi chiar la abuzuri fizice, a fost târâtă până la o căsuţă veche şi îmbrâncită pe scări până la etaj, unde a fost împinsă într-o cameră în care se afla un alt bărbat, care, fără nici o ezitare, urma să abuzeze de ea.

Dar înainte de a spune ce s-a întâmplat mai departe, să vorbim despre primul bărbat, cel care o răpise pe femeie. Acesta era un tânăr de 22 de ani, un fel de colaborator extern al Casei Schimburilor, folosit pentru servicii riscante şi ceva mai insolite.

Nu ştiu dacă am clarificat suficient faptul că, deşi avea şi bărbaţi angajaţi, aceştia nu îşi aşteptau clienţii în interiorul Casei, ca infirmierele. Dona Brigitte îi convoca atunci când era necesar şi, în funcţie de împrejurări, puteau aştepta pe strada Imperador, mereu foarte discreţi, înconjurându-se de riguroase procedee de siguranţă, dar, cel mai adesea, mergeau în case închiriate, pe vechile străzi din Centru.

Herminio – prostituatul care o dusese pe femeie în trăsură – nu era dintr-o familie bogată, dar ar fi putut fi jurnalist, sau vânzător într-un magazin, cum erau tatăl şi

fraţii săi. Prefera viaţa pe care o ducea fiindcă îi plăcea riscul şi fiindcă nu înţelegea noţiunea de muncă.

Deşi deja participase de mai multe ori la încăierările dintre galerii pe stadioanele de fotbal şi de aceea aprecia acest sport, cel mai mult îi plăceau regatele şi chiar vâslise pentru clubul São Cristóvão. Banii şi-i cheltuia în salonul secret al berăriei Hans Staden sau la jocurile de noroc din vecinătatea Gării Centrale.

De asemenea, putea fi adesea văzut şi la partidele de cărţi de pe străzile din apropierea pieţei Mauá, la care nu participau numai derbedei.

Tocmai capacitatea lui de a pendula între ruletele din camerele secrete din piaţa Carioca şi mesele de lemn improvizate din speluncile cartierului Gamboa a fost cea care a contribuit la formarea sa pentru marile misiuni ale Casei Schimburilor. Herminio se exprima corect, ştia să se îmbrace la patru ace şi impresiona prin statura sa de fost canotor, dar, în acelaşi timp, stăpânea şi limbajul derbedeilor, deşi nu era capoeirist şi nici nu umbla pe la adunările de samba.

Astfel, deşi era cel ales în mod exclusiv de clientela sofisticată – capitalişti, militari, înalţi funcţionari publici –, acţiona şi în culise, organizând, printre altele, puneri în scenă elaborate, închiriind maşini, camere, corupând pe cine trebuia, luând măsuri de precauţie care garantau anonimatul.

Herminio fusese cel care, de exemplu, reuşise să convingă trei indivizi fără căpătâi să-l însoţească până la căsuţa de pe strada Alfândega, unde au găsit disponibilă o femeie mascată şi care reuşise să-şi păstreze anonimatul numai prin străduinţele lui Herminio, într-atât de mare fusese râvna cu care cei trei se năpustiseră peste ea. Tot el fusese cel care o convinsese pe o doamnă care

rămăsese falită să-şi cedeze fiica pentru două mii de reali. Şi tot Herminio fusese cel care descoperise, pe dealul Cachoeirinha, o femeie de dimensiuni enorme şi destrăbălată, posesoarea unor adevărate labe, care de atunci devenise fascinaţia adoratorilor de picioare de la Casa Schimburilor.

Obişnuit cu sarcini de acest fel, Herminio a rămas dezamăgit după ce a terminat de citit o scrisoare pe care i-o trimisese doamna Brigitte, pe data de 1 octombrie, prin care i se cerea să facă un lucru ciudat, şi anume să obţină cât mai multe informaţii despre un anume vrăjitor pe nume Rufino, despre care se spunea că era binecunoscut în zona cartierului Lapa. Nu i se dădea nici o explicaţie în ceea ce privea motivele, deferenţă pe care el considera că o merită. Se menţiona numai nevoia de maximă confidenţialitate, pentru a nu fi pusă în pericol siguranţa Casei Schimburilor.

Era o lume în care Herminio nu intra, şi anume lumea caselor de *candomblé* şi a acelor *macumbeiro*. De asemenea, nu obişnuia să îngenuncheze în biserici, nici să apeleze la preoţi. Credea că aleatoriul vieţii era incompatibil cu ideea de Dumnezeu. Îi repugna orice raţionament care implica superstiţia şi niciodată nu făcea pariuri bazate pe vise, ci după un principiu logic pe care îşi imagina că se bazează orice fel de joc.

Dar scrisoarea fusese semnată de însăşi doamna Brigitte, deci trebuia să facă ceea ce îi cerea. Totuşi, în loc să se ducă în Lapa pentru a strânge informaţii despre acel personaj obscur fără să atragă atenţia, a preferat să rămână în propriul său mediu. Şi, într-o noapte în care se jucau jocuri de cărţi interzise, într-o bodegă discretă de pe uliţa Liceului, unde se bea whisky, iar principalele victime erau ofiţerii de marină britanici, Herminio a crezut că unul

dintre partenerii de joc, prin profesia lui, ar fi putut şti câte ceva despre numitul Rufino şi a făcut imprudenţa să întrebe.

– Şi de ce anume vă interesează acest om?

Persoana care-i răspunsese lui Herminio cu o altă întrebare era unul dintre agenţii de poliţie de la secţia din piaţa Mauá.

Şi a mai avut loc şi o a treia crimă, care ar merita titlul de *Stratagema atuului de treflă*, crimă pe cât de nefericită, pe atât de indispensabilă. Pentru că, dacă pe de o parte a fost o nenorocire pentru oraş, care a suferit singura sa înfrângere militară, pe de altă parte a permis salvarea a poate celui mai valoros document aflat până atunci în mâini străine: harta lui Lourenço Cão.

Dar să povestim cazul, aşa cum s-a întâmplat el. Cel mai vechi pachet de cărţi de joc găsit în Rio de Janeiro datează din perioada regelui Filip. Cărţile de joc în sine probabil că nu au stârnit mare interes printre locuitori. Cu toate acestea, fiindcă jocurile erau interzise, plăcerea incertitudinii a început să crească.

Iar atracţia pentru cărţi a devenit definitivă şi irezistibilă începând cu anul 1655, când un val de ţigani a inundat oraşul. Prezenţa lor a fost propice pentru Rio de Janeiro, iar Rio de Janeiro le-a fost atât de propice lor, încât au abandonat nomadismul milenar şi s-au stabilit aici.

Dispreţuiţi, fiindcă de multe ori erau folosiţi pe post de călăi şi pentru că se mai ocupau şi cu traficul de negri, ţiganii erau renumiţi pentru anumite îndeletniciri: domesticirea cailor, falsificarea monedelor, răspândirea cărţilor de joc şi a zarurilor, dezvoltarea artelor magice şi divinatorii.

Marea contribuţie a ţiganilor, însă, a fost împământenirea în oraş a noţiunii de noroc. De aceea,

şahul nu a fost niciodată apreciat aici, fiindcă este un joc la care se câştigă prin calcule foarte obositoare. Nici biliardul nu a prea avut adepţi printre noi, cerând un talent şi o tehnică mai potrivite climatului din São Paulo.

Noţiunea de noroc este atât de înrădăcinată în mentalul locuitorilor din Rio de Janeiro, încât jocurile cele mai populare sunt loteria animalelor şi jocul grămezii. Amândouă sunt interzise şi, tocmai de aceea, au atâta succes.

Nu ştim când, dar ştim că a apărut între ţigani şi apoi s-a răspândit prin oraş jocul atuului de treflă. Era, evident, un joc de cărţi, numai că în el s-au infiltrat repede, în mentalitatea ţigănească, concepţiile arhaice ale indigenilor, iar pentru indieni miza jocului este însăşi viaţa.

Dar să trecem imediat la reguli: participanţii erau un număr egal de fete şi de băieţi, toţi potenţial dezirabili ca parteneri şi de toate condiţiile sociale, singurii exceptaţi fiind cei căsătoriţi sau sclavii (şi se spune că tocmai excluderea celor din urmă a stimulat crearea capoeirei).

Numărul total de jucători trebuia să fie obligatoriu divizibil la patru, numărul semnelor din pachetul de cărţi. Durata jocului era de un an, între un Paşte şi Paştele următor, când se distribuiau cărţile. Exista o regină a jocului, o ţigancă ce făcea extragerile, folosind două pachete absolut identice: unul pentru bărbaţi, celălalt pentru femei, care conţineau, în ordinea crescătoare a valorii, aşii, doiarii, treiarii, pătrarii, cinciarii, şesarii, şeptarii, valeţii, damele şi regii.

În timpul Săptămânii Mari, începând de la Florii, ţiganca trăgea la întâmplare câte o carte pentru fiecare fată şi câte o carte pentru fiecare băiat. După aceea, de obicei în ziua de Paşte, era expusă o altă carte, în vârful unui cort dintre cele din şatră – care se afla pe locul unde astăzi

este Campo de Santana –, carte care era extrasă dintr-un al treilea pachet şi care determina atuul.

De exemplu, dacă acea carte din vârful cortului era un trei de pică, cartea cea mai valoroasă devenea treiarul, indiferent de semn, iar cel mai valoros semn era pica. Orice altă pică lua cărţile de alt semn, orice treiar lua orice carte cu altă valoare, chiar şi un rege. Dar alt treiar de pică nu era cartea cea mai valoroasă. Acest privilegiu îl avea mereu atuul cel mai valoros dintre toate, şi anume trefla, adică, în cazul de faţă, treiarul de treflă.

Aici ar fi nevoie să facem o paranteză: pentru ţigăncile din Rio de Janeiro, semnele pachetului de cărţi reprezentau, între altele, cele patru virtuţi masculine. Iar virtutea fundamentală pentru ele, simbolizată de treflă, era soarta, căreia îi asociau răutatea, abilitatea de a minţi. De aici venea puterea atuului de treflă.

În această ierarhie, pe locul următor era caroul, care însemna bani, putere, onoare, posesia de bunuri materiale şi abstracte, capacitatea de a fi influent. Urmau pica, semnul forţei pure, îndemânarea sau orice altă calitate fizică, precum curajul, şi cupa, desemnând eleganţa, gentileţea, şarmul, înclinaţia spre arte şi cunoaştere.

Regula de bază a jocului poate părea incoerentă: băiatul care deţinea atuul de treflă devenea maestrul de ceremonii şi pretendentul fetei care primise aceeaşi carte – fără a avea, însă, dreptul de a se atinge de ea. Am spus pretendent, pentru că premiul suprem al jocului era chiar acea fată care primise atuul de treflă.

Intenţionez să scriu o nuvelă (sau – cine ştie? – poate un roman plicticos) despre această incitantă tradiţie carioca. Deocamdată, cititorul care nu este familiarizat cu jocul de cărţi şi căruia îi e greu să înţeleagă regulile se poate lămuri urmărind firul povestirii şi asistând la partida care a

început în ziua de Paşte a anului 1710, când regina ţigancă a extras şi a expus în vârful cortului asul de caro.

Este suficient să urmărim ce i s-a întâmplat unui jucător, Fernão da Moura – tânăr student, fiul unui chirurg care avea case pe care le închiria într-o zonă mai puţin nobilă a oraşului, unde locuiau sclavi eliberaţi. Tatăl era văduv şi în vârstă, dar tristeţea lui era că nu fusese făcut cavaler al Ordinului lui Cristos, fiindcă avea sânge evreiesc şi un defect fizic moştenit. Lui Fernão nu-i păsa, desigur, de asemenea bagatele.

Problema lui Fernão da Moura era, în acel moment, ghinionul său: fusese unul dintre primii flăcăi care reuşiseră să se apropie de ţigancă şi trăsese, din păcate, doiarul de cupă. Pe lângă faptul că nu-i căzuse o treflă, pe lângă faptul că nu-i căzuse nici măcar un as sau un caro – fiindcă atuul era asul de caro –, cartea sa, doiarul de cupă, avea valoarea cea mai mică dintre toate cărţile.

Drama lui Fernão era aceasta: ca orice alt jucător, pentru a câştiga o fată, ar fi trebuit, mai întâi, să câştige dreptul de a sta singur cu ea. Dacă reuşea o astfel de ispravă, dar fata ar fi avut o treflă sau o pică, nu s-ar fi putut atinge de ea. Dacă fata aleasă ar fi avut caro, adică atu, el ar fi trebuit să plătească o penalitate şi putea chiar să fie temporar suspendat, în cazul în care cartea sa ar fi fost luată. Şi chiar dacă ar fi avut norocul ca acea fată să aibă o carte de cupă, el tot nu ar fi avut nici o şansă, având un doiar, cartea cu valoarea cea mai mică, mai mică şi decât asul.

Nu-i rămânea decât ca, într-o înfruntare, să câştige cartea unui adversar. Fernão da Moura îşi ţinea, însă, firea. În loc să lanseze provocări în stânga şi-n dreapta, cum făceau alţii, el prefera să analizeze comportamentul celorlalţi, deoarece era încredinţat de adevărul că

deţinătorii de cărţi se identificau fiecare în parte cu cartea pe care o avea. Cei care se grăbeau să facă provocări erau, în general, cei care nu aveau nici trefle, nici aşi sau caro. Cei care aveau unul dintre atuuri – singurii care le puteau face propuneri fetelor, indiferent ce cărţi ar fi avut acestea – se şi năpusteau pe ele cu toată aviditatea. Cei care aveau trefle – şi care aveau cele mai mari şanse de câştig – adoptau de obicei o strategie defensivă, fiindcă erau şi cei care erau cel mai adesea provocaţi de alţii, care aveau nevoie de treflă pentru a obţine marele premiu. Esenţa regulii consta în aceea că un atu de treflă nu putea fi învins decât de altă carte de treflă.

Fascinaţia jocului nu rezida numai în duelurile pentru câştigarea cărţilor: marea artă era reprezentată de intrigile, aranjamentele şi şiretlicurile (dacă erau considerate legale) care se făceau. Femeile, de exemplu, deşi erau potenţial disponibile, aveau dorinţele lor, simpatiile lor şi preferau să aleagă, evitându-i pe cei antipatici şi nearătoşi. Fernão da Moura, răbdător şi calculat, le observa şi pe ele, mai ales ca să o descopere pe cea care avea atuul de treflă.

Astfel, primul pas al lui Fernão a fost să-l spioneze pe jucătorul care îndeplinea rolul de maestru de ceremonii şi pretendent al posesoarei atuului de treflă până la sfârşitul jocului, când avea să o câştige, câştigând astfel şi jocul. Acesta era singurul personaj care trebuia să-şi dezvăluie situaţia, fiind în acelaşi timp şi singurul care ştia care erau cărţile trase de ceilalţi (informaţie pe care o primea de la regina ţigancă).

Maestrul de ceremonii mai avea şi îndatorirea de a anunţa tuturor condiţiile pe care le punea cea care avea atuul de treflă. Pe lângă deţinerea cărţii potrivite cu care putea fi cucerită, jucătorii trebuiau ca, mai întâi, să

îndeplinească acele condiţii, iar cei care încercau să candideze fără a îndeplini una sau alta dintre condiţii erau imediat eliminaţi din joc. De obicei, deţinătoarea atuului de treflă stabilea patru sarcini preliminare, fiecare conform naturii celor patru semne.

În acel aprilie al anului 1710, maestrul de ceremonii Estêvão Maia – din puternicul clan al familiei Maia şi duşman al lui Fernão, fiindcă această familie fusese cea care se opusese primirii bătrânului Moura în Ordinul Cavalerilor lui Cristos – a anunţat condiţiile celei care avea atuul de treflă. În august, însă, a avut loc o răsturnare de situaţie în joc şi în viaţa oraşului, odată cu invadarea acestuia de către piraţii comandaţi de Jean du Clerc.

În lupta care s-a dat, au murit patru sute de francezi şi şaptezeci de cariocas. Căpitanul du Clerc a căzut prizonier, nu înainte de a fi contribuit la câteva dintre cele şaptezeci de morţi, printre care şi la aceea a sublocotenentului Gaspar d'Almeida, care fusese deţinătorul valetului de treflă.

Deşi, până la un punct, unele tertipuri erau permise, maestrul de ceremonii nu ar fi acceptat cu uşurinţă câştigarea de către cineva a cărţii care aparţinea unui om ucis, fără argumente solide şi martori credibili. Cu toate acestea, în cazul lui Gaspar d'Almeida, mort în bătălie, lucrurile erau mult mai simple: toţi ştiau că ucigaşul fusese unul dintre piraţi, unii spuneau că însuşi du Clerc, iar piraţii francezi evident că nu participau la joc.

De aici, însă, începea misterul: fratele lui Gaspar – un cadet care, la joc, trăsese şeptarul de caro – fusese primul chemat să-şi ajute fratele rănit. El nu a putut să facă acest lucru imediat, fiindcă francezii atacau în forţă. Când a ajuns lângă fratele său, acesta deja murise. Primul lucru pe care a avut grijă să-l facă, pentru a păstra secretul

jocului, a fost să caute cartea lui Gaspar (pe care acesta, conform regulilor, era obligat să o aibă asupra sa). Deşi i-a cercetat hainele din cap până-n picioare, nu a găsit-o.

Acum toţi voiau să ştie ce se întâmplase: fie sublocotenentul pierduse pur şi simplu cartea, fie încălcase regulile (ceea ce era foarte improbabil), fie cineva apelase la un şiretlic ce trebuia descoperit. Atunci a fost adusă la cunoştinţa tuturor marea noutate: maestrul de ceremonii a declarat că deţinătoarea atuului de treflă înlocuia cele patru sarcini preliminare cu una singură, aceea de a se descoperi unde se afla sau cine avea valetul de treflă.

Viaţa lui Fernão da Moura – care se ridicase din infern până la ceruri – se întorcea în infern, fiindcă tocmai el era posesorul valetului de treflă. Ca să înţelegem cum s-au petrecut lucrurile, trebuie să revenim la scena luptelor: în toiul bătăliei, Fernão da Moura, ascuns în spatele zidurilor unei biserici aflate în construcţie (viitoarea biserică a Rozariului), a fost martor la uciderea lui Gaspar d'Almeida. Îndată ce francezii s-au îndepărtat, în urmărirea inamicilor, Fernão a ieşit din ascunzătoare şi s-a apropiat, fără ca nimeni să bage de seamă, până la trupul sublocotenentului, luând cartea de joc a acestuia.

Socoteala pe care şi-o făcuse fusese aceea că sustragerea cărţii urma să fie considerată legală, fiindcă nu omorâse pe nimeni şi urma să aibă şi martori în acest sens. Dar, de teama reacţiei lui Estêvão Maia, a amânat să povestească cele întâmplate cu adevărat, însăilând o relatare care să nu-l dezonoreze şi în care nu a menţionat ascunzătoarea din spatele zidurilor bisericii.

Odată anunţată decizia posesoarei atuului de treflă (prin care devenea clară existenţa unei suspiciuni), Fernão da Moura s-a văzut într-o mare încurcătură: putea fi

suspectat, iar Estêvão Maia l-ar fi putut acuza că îl găsise pe sublocotenent încă în viaţă şi că-l omorâse pentru a-i fura preţioasa carte.

În timp ce căuta un prilej pentru a putea susţine printr-o poveste credibilă deţinerea valetului, Fernão da Moura a fost provocat la două întreceri: o dată de cineva care avea o pică (pe care a câştigat-o, chiar spre propria lui surprindere, la un joc de aruncat cu cercul la ţintă de pe cal) şi a doua oară de posesorul unei cupe (pe care l-a învins la o întrecere de cunoştinţe de gramatică latină).

Şi partida a ajuns în anul 1711. Până atunci, fuseseră deja câştigate vreo douăzeci de fete, care ieşiseră din joc (fiindcă îşi dăduseră cărţile băieţilor, pentru calcularea din final a punctelor). Deci, prin eliminare, mulţi îşi vor fi dat deja seama cine era cea care avea atuul de treflă. Fernão da Moura, însă, nu avea suficiente date pentru a face aceste calcule. Dar o anumită atitudine a maestrului de ceremonii a revelat tuturor cine era aceasta.

Estêvão Maia, care obişnuia să meargă la liturghie la capela Sfânta Cruce a Militarilor, fiind cadet şi fiindcă familia lui era în vrajbă cu iezuiţii, a început, în mod uimitor, să frecventeze vechea biserică a Colegiului iezuiţilor, la Castel.

Ei bine, la aceeaşi biserică, în aceeaşi perioadă, a început să meargă, contrar propriilor ei obiceiuri, şi o prea frumoasă fată: Brígida, micuţa Brígida, fiica locotenentului Castro e Torres, aliatul politic al clanului Maia.

Fernão da Moura (ca şi alţii) nu a avut nici o îndoială că Brígida era cea care avea atuul de treflă. Ţigăncile spuneau că virtutea cea mai mare a unui bărbat era norocul, iar norocul s-a întors în favoarea lui Fernão atunci când piratul Jean du Clerc, ţinut prizonier mai întâi la Colegiul iezuiţilor, a fost transferat, în urma propriilor şi

insistentelor sale rugăminţi, la reşedinţa locotenentului Castro e Torres.

Lui Fernão, acela i s-a părut a fi un plan pus la cale de Estêvão Maia: fiindcă locuinţa locotenentului (un mic palat cu trei etaje), şi deci casa micuţei Brígida, era acum păzită de o patrulă de soldaţi. Mai mult: între fată şi pirat părea a fi ceva necurat, lucru tolerat în mod nepermis de către maestrul de ceremonii (poate fiindcă pe el îl interesa numai cartea fetei).

Oricum, prezenţa în acea casă a lui Jean du Clerc, ucigaşul sublocotenentului Gaspar d'Almeida, era o ocazie pentru Fernão da Moura, care nu trebuia decât să găsească un mod de a pătrunde acolo.

Iar fiul chirurgului a raţionat după mentalitatea ţiganilor: în acel joc îşi dovedise deja meritele câştigând o cupă şi o pică. Episoadele cu uciderea sublocotenentului şi cu transferul lui du Clerc dovedeau că merita trefla. Mai rămânea doar să-şi dovedească talentul şi la caro.

Să nu vă închipuiţi, însă, că Fernão da Moura intenţiona să corupă santinelele. El i-a cerut unei sclave a locotenentului un mic favor: să lase deschisă o fereastră de la mansardă, la care se putea ajunge de pe un acoperiş vecin, invocând o chestiune amoroasă.

Scena care a urmat e clasică şi, într-o oarecare măsură, banală: noaptea târziu, Fernão da Moura, înarmat cu un pumnal, după ce a sărit de pe un acoperiş pe celălalt, a dat buzna în camera în care l-a surprins pe pirat gol, în braţele tinerei Brígida.

Jean du Clerc era un asasin, un duşman al oraşului, iar micuţa Brígida, o trădătoare, insidioasă şi perfidă, nu numai fiindcă se culcase cu un pirat, ci şi pentru că le era interzis categoric jucătoarelor să se dăruiască unor bărbaţi din afara jocului.

Astfel, Fernão da Moura l-a înjunghiat pe du Clerc. Ar fi putut să o violeze şi pe micuţa Brígida, fiindcă avea dreptul la asta, deoarece simplul fapt că avea valetul îndeplinea simultan cele două condiţii: cea a atuului şi cea a condiţiei preliminare, putând spune că descoperise cartea lui Gaspar d'Almeida în posesia piratului, pe care îl omorâse pentru a-l răzbuna pe sublocotenent. Micuţa Brígida nu era atât de nebună încât să povestească adevărul şi nici Estêvão Maia nu avea să-şi mărturisească complicitatea.

Atunci, micuţa Brígida, care se înfăşurase într-un cearşaf în timpul luptei, s-a dezvelit, oferindu-se învingătorului. Nu se aştepta la o asemenea umilinţă:

– Nu vreau decât atuul de treflă.

Desigur că Fernão da Moura a fost gentil, s-a comportat ca un adevărat cavaler: a dus trupul piratului în camera lui şi a dat o mână de ajutor să fie îmbrăcat.

Povestea cu asaltul unor oameni mascaţi, în care se crede până în ziua de azi, fusese ideea micuţei Brígida. Şi, pentru ca totul să fie credibil, a trebuit să facă pierdute toate documentele francezului. Printre acestea se afla şi harta lui Lourenço Cão.

S-a mai ivit o ocazie când, întâmplător, destinele lui Baeta şi Aniceto s-au încrucişat din nou. Desigur, scena s-a petrecut la Casa Schimburilor. Era 21 august, o zi de joi, dedicată petrecerilor în grup.

Naraţiunea poliţistă s-ar fi putut dispensa de acest episod, dar el are importanţa sa sub alt aspect relevant al cărţii, şi anume cel privitor la teoriile despre sex ale polonezului, contrazise de unele aspecte care constituiau „problema Aniceto".

Cititorii îşi amintesc, desigur, cum era împărţit etajul superior al Casei Schimburilor: pe lângă salonul oval (care

funcţiona ca hol de primire şi vestiar), exista salonul din faţă, unde musafirii puteau bea şi conversa, înainte de a-şi alege partenerii. Cele două aripi laterale erau ocupate de camere care puteau fi încuiate sau nu pe dinăuntru. La dreapta, se afla sala de spectacole (unde am văzut ce s-a petrecut între Aniceto, văduva Palhares şi femeia înaltă). La stânga, era ceea ce se numea salonul de muzică, o încăpere spaţioasă, în care puteau încăpea mai multe cupluri care doreau să întreţină relaţii sexuale în paralel.

Am menţionat deja că invitaţii apăreau deghizaţi, pentru a-şi ascunde – pe cât posibil sau cât de mult doreau – identitatea. Cu toate acestea, fiecare mască sau glugă era unică şi purta ca semn distinctiv un desen cusut cu fir aurit, reprezentând un animal, o plantă sau o figură abstractă, ca, de exemplu, un turn, un urs furnicar, un crin, un colibri, o coroană, o spadă, o spirală.

Dona Brigitte ordona, desigur, ca la fiecare întâlnire distribuirea glugilor să fie aleatorie, iar invitaţilor le spunea – şi ei credeau – că acele însemne contau ca element de referinţă numai pentru ei, între ei.

Însă adevăratul motiv era altul: infirmiera care înmâna fiecare glugă nota numele celui care o purta, pentru ca doctorul Zmuda să poată apoi nota în carnetele sale comportamentul exact al fiecărui client.

În acea zi, Baeta purta pe mască desenul unui arbore de cocos, iar Guiomar pe cel al unui leopard. Se sărutau, strâns îmbrăţişaţi, lângă un alt cuplu, urmărind, ca de obicei, ca Guiomar să acţioneze ca un fel de nadă pentru ca Baeta să se apropie de cealaltă femeie, care purta semnul unei porumbiţe. Lucrurile se desfăşurau tocmai în acest sens, când de ei s-a apropiat, puţin câte puţin, un alt grup.

Erau două cupluri, dar felul în care interacţionau era puţin ciudat: unul dintre bărbaţi – care se afla acolo pentru a treia oară şi purta de această dată semnul unui diamant – părea că se apropie ameninţător de celălalt cuplu, mai ales de femeie, care purta semnul unui nufăr şi avea o atitudine de teamă, ca şi cum, în realitate, ar fi vrut să fugă.

Soţul sau partenerul ei o urma pe măsură ce ea se retrăgea, fără a reacţiona în vreun fel. Deodată, dându-şi frâu liber nerăbdării, diamantul a înşfăcat trupul nufărului şi l-a întors, făcându-l să se sprijine cu mâinile de perete. Ridicându-i cu un gest abrupt tunica, a posedat-o ca şi cum ar fi călărit-o, simulând inclusiv lovituri de bici pe fese şi smucituri de ham.

Cele petrecute le-au atras atenţia lui Baeta, Guiomar şi celuilalt cuplu. Guiomar l-a privit cu insistenţă pe bărbatul care-şi impunea voinţa în acel mod dominator. Exact în momentul în care era privit, diamantul şi-a aţintit şi el privirea, adânc, în ochii ei.

Baeta nu şi-a dat seama, fiindcă îşi reluase tentativele de a o cuceri pe porumbiţă. Dar a auzit-o pe Guiomar cerându-i, din aceeaşi poziţie ca a nufărului, să o pătrundă şi el pe ea.

Baeta n-ar fi refuzat, dar ideea de a-l copia pe altul îl stânjenea, fiindcă el se născuse ca să fie protagonist. În acel moment, au auzit un zgomot mai puternic de lovitură cu palma, în timp ce diamantul, rău, răzbunător, părăsea căile naturale şi intra pe cele care au făcut faima Sodomei. Atunci, Guiomar nu s-a mai putut abţine şi şi-a implorat soţul:

– Bate-mă!

Lui Baeta, însă, acest apel nu i-a picat bine. Poate că nu voia să o facă pe Guiomar să se coboare la acel nivel în

public. Nu imaginea de femeie degradată îl atrăgea la ea, ci, dimpotrivă, aerul arogant cu care refuza alţi bărbaţi îl excita cel mai mult, era trăsătura cea mai atrăgătoare a sexualităţii ei.

Polonezul, desigur, urmărea îndeaproape scena. Şi, cum îşi cunoştea profund clienţii, nu i-a scăpat reacţia lui Guiomar, care contrazicea tendinţele, până atunci dominante, ale erotismului său.

Dar nu a făcut imediat o asociere între acel comportament şi bărbatul care purta semnul diamantului, nimeni altul decât Aniceto. A luat în considerare numai stimulul scenei, independent de actorii săi.

Câteva minute după aceea, Aniceto i-a dat alte motive de reflecţie doctorului Zmuda, când a reuşit performanţa rară de a-i produce nufărului un orgasm pe acea cale – orgasm atât de intens şi atât de sincer, încât i-a contagiat şi pe cei din jur, inducând o serie de alte orgasme, inclusiv lui Guiomar.

Reprezentările simbolice sau fanteziile sexuale pe care Miroslav Zmuda le considera ca potenţatoare de orgasm feminin, deşi erau specifice fiecăreia, puteau fi împărţite în patru categorii, plus o a cincea, pe care încă nu o înţelegea bine.

Prima dintre ele – poate cea mai importantă – era constituită de reprezentările care simbolizau violenţa. Aici trebuie să fac o paranteză, pentru ca cititorul să poată înţelege bine gândirea medicului.

Polonezul pleca de la presupunerea sau de la ideea preconceptă că omul, fiinţa umană în starea sa naturală, aflat la stadiul de viaţă tribală şi primitivă, avea o sexualitate foarte simplă, foarte elementară, în mod contradictoriu tocmai fiindcă era foarte liberă.

Civilizaţia, prin coerciţia sa morală, ridicând familia la nivelul de celulă a societăţii, a fost cea care a silit sexul să devină sofisticat.

Zmuda credea, deci, că interdicţia, cenzura erau fundamentale pentru obţinerea plăcerii. Tocmai aceste constrângeri la care a fost supusă dorinţa au fost cele care au dus, în istoria umanităţii, la dezvoltarea anumitor tehnici de stimulare sexuală, ca de exemplu sărutul cu fricţiune lingual㠹 care desigur, spunea cu ironie polonezul, nu putea figura printre practicile sexuale ale sălbaticilor indigeni.

Studiind diferite colecţii de artă erotică primitivă şi comparându-le cu cele ale vechilor civilizaţii mediteraneene sau ale Extremului Orient, Zmuda ajunsese la concluzia că masturbarea, felaţia, cunnilingusul şi sodomia au apărut la popoarele evoluate, fiind contemporane cu inventarea scrisului.

Miroslav Zmuda – slav şi arian – era admiratorul entuziast al civilizaţiei. Ajunsese să susţină, într-unul dintre acele articole care erau mereu criticate, că fetele virgine, în interesul familiei, ar trebui să practice, ca manifestări ale civilizaţiei avansate, sexul manual, oral şi rectal, evitând astfel sarcini nedorite şi ruşinea unei nopţi a nunţii fără surprize.

Însă, în privinţa sexualităţii umane, în special a celei feminine, marea moştenire a civilizaţiei constă în crearea condiţiilor pentru dezvoltarea fanteziilor. Iar simbolistica violenţei – prima dintre categoriile lui Zmuda – ilustra acest lucru foarte bine.

Pentru polonez, simpla penetrare deja reprezenta în sine un act agresiv. Şi nu erau puţine femeile care apreciau mişcările viguroase, contondente, care le făceau să se simtă dominate, aproape violate.

În lumea primitivă, asemenea scene erau probabil ceva obişnuit. Sălbaticii, barbarii îşi tratau femeile exact în acest mod, cu brutalitatea specifică lor, conform opiniilor lui Zmuda.

Prin urmare, dorinţa femeii civilizate de a fi posedată în mod violent reprezintă, în fond, nevoia ei de a se elibera de înseşi constrângerile şi limitele impuse de civilizaţie. Era, deci, o plăcere de origine atavică. Dona Brigitte şi Rio de Janeiro îi revelaseră doctorului Zmuda că majoritatea femeilor aveau nostalgia barbariei.

Fanteziile sexuale care implicau scene de violenţă – descrise de către infirmiere şi organizate de doamna Brigitte – cuprindeau un vast repertoriu, de la femeile care doreau să fie legate, până la cele cărora le plăcea să fie bătute (plăcere manifestată, în mod surprinzător, şi de Guiomar, la reuniunea de pe 21 august).

Unele apreciau poziţia câinelui, asociată cu alte maltratări din partea bărbatului, altele preferau umilinţele verbale. Chiar şi practica felaţiei sau a sodomiei putea induce o atmosferă de abuz şi supunere feminină, mai ales în relaţia anală, care presupunea, cel puţin teoretic, un anumit grad de durere.

În unele cazuri, acea durere fizică reală era necesară şi puteau fi folosite, pentru aceasta, diferite accesorii, precum bicele, zgărzile, cătuşele.

Printre dorinţele cele mai frecvente se număra aceea de a fi seduse sau chiar posedate de către necunoscuţi – în general, bărbaţi de condiţie inferioară, mai ales cei puternici, grosolani şi brutali, ca hamalii, marinarii sau bandiţii. Doamna Brigitte organiza puneri în scenă de acest fel, avându-l ca protagonist pe Herminio sau chiar indivizi plătiţi anume pentru acest scop.

Femeile adorau să se pună în postura de prostituate şi pentru asta mergeau de la folosirea unei vestimentaţii intime tipic obscene până la a oferi bani. Fortunata fusese un exemplu extrem: dorise să devină o prostituată adevărată (doar aşa putea să înţeleagă doctorul Zmuda faptul că ea era virgină atunci când venise la Casa Schimburilor).

Fantezia prostituţiei era, pentru medic, foarte simptomatică. Şi asta pentru că prostituţia nu era o instituţie primitivă, un obicei de sălbatic, ci, dimpotrivă, pentru el, Zmuda, ea reprezenta una dintre cuceririle supreme ale culturilor dezvoltate. Pentru a înţelege această aparentă imoralitate, era nevoie de o studiere a simbolului.

Într-adevăr, prostituatele sunt, simbolic, persoane de care te foloseşti şi care se pun la dispoziţia oricui le doreşte şi poate să le plătească. Dar şi în lumea barbară femeile erau la dispoziţia bărbaţilor, erau câştigate de masculul cel mai puternic, care, în societatea actuală, este reprezentat de cel care plăteşte.

Devenea clar pentru Zmuda că simbolurile violenţei includeau ceea ce s-ar putea numi violenţa morală sau umilirea, adică toate situaţiile în care femeile se plasau la un nivel de înjosire, de abandon de sine în relaţiile cu bărbaţii.

Una dintre fanteziile care confirmau această idee, prin opoziţie, era aceea a femeilor care preferau să comande ele sau să agreseze. Pentru doctorul Zmuda, acestea erau nişte personalităţi răzbunătoare periculoase: erau femei care se răzbunau pe sexualitatea barbară, inversând rolurile.

Cea mai bună dovadă în sprijinul acestei idei era faptul că, aproape întotdeauna, asemenea femei refuză

penetrarea, căci cel care penetrează este cel care domină. Femeile care-şi expuneau picioarele adoratorilor lor acţionau exact ca acelea care loveau sau umileau bărbaţii. Probabil, se gândea Zmuda, secretarul nu o penetrase pe Fortunata în ziua fatidică a crimei.

Prima femeie moartă a apărut pe dealul Pinto, în locul cunoscut încă sub numele de rampa lui Nheco, într-o sâmbătă, pe 13 septembrie, dar, oficial, la primele ore ale dimineţii zilei de 14, de vreme ce, în calendarul carioca, ziua începe odată cu răsăritul soarelui.

Poliţia a fost anunţată duminică, ziua în care fusese găsită victima, o fată de vreo cincisprezece ani care, ieşind sau fugind pe furiş din casa în care locuia, pe strada Senador Eusébio, se dusese, pe data de 13, la o samba la care participaseră tot felul de derbedei şi nu se mai întorsese acasă în dimineaţa următoare, când a fost găsită moartă de nişte hamali, care, recunoscând-o, o anunţaseră pe mama sa.

Primele complicaţii ţineau de faptul că trupul fusese luat de la locul unde fusese găsit încă de pe la ora patru dimineaţa, fiind dus la intrarea în biserica Santa Teresa, una dintre relicvele oraşului, ridicată pe culmea dealului, în jurul anului 1760. Acolo, în faţa acelui monument, trei sau patru femei au vegheat-o şi s-au rugat pentru sufletul ei, până la venirea autorităţilor.

Este necesar să se menţioneze două fapte perfect contradictorii: primul ar fi acela că toate persoanele audiate vorbeau de omucidere, deşi nu exista nici o probă sau mărturie directă.

Cu toate acestea, raportul legistului constata că fata murise din cauze naturale, adică nu fusese vorba nici de accident, nici de sinucidere şi cu atât mai puţin de crimă.

Ceea ce nu înseamnă că această moarte nu-i surprinsese, totuşi, pe medicii legişti: pe lângă constatarea că exista spermă în ductul vaginal (indicând o copulare recentă), cadavrul prezenta o atât de puternică contractură a muşchilor faciali, a sfincterului, a cvadricepsului şi a muşchilor gluteali, încât fata părea a fi fost surprinsă de moarte exact în momentul extazului. Acesta era aspectul ei: chipul imortaliza rictusul orgasmului şi nici măcar femeile care se rugaseră lângă ea nu reuşiseră sau nu îndrăzniseră să-i modifice expresia, lăsând-o chiar şi cu ochii deschişi.

Dar nu se constatase prezenţa nici unei răni, examenele toxicologice fuseseră negative şi nu putuse fi avansată nici ipoteza unei morţi prin sufocare (de exemplu, cu o pernă), fiindcă acea expresie de extaz de pe faţă o contrazicea.

Este important ca acest lucru să rămână clar: obscenitatea acelui chip era incompatibilă cu expresia cuiva care şi-ar fi presimţit (şi, în cazul în care ar fi fost un asasinat, ar fi făcut-o) apropierea sfârşitului.

Mai mult decât atât: acel fenomen contrazicea toate legile tanatologice cunoscute, fiindcă, chiar şi după ce trecuseră mai mult de douăzeci şi patru de ore de la deces, muşchii menţionaţi rămăseseră rigizi. Unul dintre medicii legişti s-ar părea că îi spusese mamei victimei ceva foarte dur, chiar sfâşietor, şi anume că fiica ei murise cu plăcere.

Când expertul Baeta a primit primele informaţii despre acest caz, chiar înainte de efectuarea necropsiei, a renunţat să mai examineze scena posibilei crime, nu numai pentru că fusese alterată, prin mutarea corpului, ci mai ales pentru că moartea avusese loc în celebrul *muquiço* al lui Jereba.

Merită să întrerupem naraţiunea pentru a explica ce este, de fapt, un *muquiço*. Chiar în cele mai bune dicţionare, cuvântul e scris cu „o” şi este dat drept sinonim cu „cocioabă”. În realitate, sensul are foarte puţin de-a face cu aspectul locuinţei denumite *muquiço*. Funcţia pe care o are casa, în mediul în care se află, e cea care o caracterizează ca fiind o casă cu porţile deschise.

Acest *muquiço* este, prin urmare, o negare a înseşi noţiunii de casă, deoarece nu are uşi, deci poate intra oricine. În timp ce casele se definesc ca spaţii intime închise, construcţia numită *muquiço* atinge contradicţia supremă de a fi un adăpost pentru intimitatea publică. Este important, de asemenea, să nu fie confundată cu o casă cu camere închiriate, fiindcă într-un *muquiço* nu există nici cel mai mic loc intim.

Din motive istorice, un *muquiço* a fost întotdeauna şi continuă să fie o construcţie precară. Deşi a apărut în zone care urmau să fie asfaltate, a răsărit pe dealurile favelelor din Rio de Janeiro. Şi cel mai emblematic a fost cel al lui Jereba.

Iniţial, Jereba închiriase casa din rampa lui Nheco pentru a face din ea o locuinţă, şi, în acelaşi timp, un sediu al mult visatei sale Ferme a Brunetelor. Era o casă spaţioasă, deşi avea un aspect rustic. Din păcate, Jereba nu reuşea să achite chiria. Vecinii, prietenii, tovarăşii de pahar erau cei care îl ajutau să o poată păstra. Nu era în acel ajutor nici o intenţie explicită, dar generozitatea de acel fel atât de spontan l-a făcut pe Jereba să primească din ce în ce mai multă lume în casă, până când aceasta a devenit cu adevărat o casă cu porţile deschise permanent.

Noaptea, fie că Jereba era sau nu acasă, reşedinţa lui era frecventată de cupluri care mergeau acolo pentru a practica amoruri interzise. Nu existau schimburi de

parteneri, nu aveau loc acolo orgii. Prin asta, era diferită de stabilimentul comercial conceput de doamna Brigitte şi de medicul Zmuda.

Perechile care mergeau la acel *muquiço* nu făceau altceva decât să profite de impenetrabila întunecime a casei pentru a se ascunde, Jereba neavând nici un mijloc de a o lumina. De multe ori se întâmpla să se afle acolo, în acelaşi timp, un soţ şi o soţie cu respectivii lor amanţi, fără să ştie că înfăptuiau aceeaşi crimă, împărţind acelaşi spaţiu.

Baeta, care cunoştea casa aceea de la treisprezece ani, ştia că, odată mutat corpul din poziţia sa iniţială, era inutil să mai strângi amprente digitale sau alte probe, mai întâi pentru că ar fi avut o listă de suspecţi de sute de persoane, iar apoi pentru că nici măcar eventualii martori, chiar aceia care ar fi mărturisit că se aflaseră acolo, nu ar fi reuşit să spună cine fusese partenerul fetei moarte. Iar certificatul medico-legal care atesta moartea naturală a fost punctul final al poveştii.

La secţia de poliţie a districtului întâi, însă, această soluţie a fost primită cu ostilitate. Poliţiştii de acolo nu-i priveau cu ochi buni pe cei de la sediul central al Poliţiei din strada Relação, încă de la episodul cu eliberarea lui Rufino, din ordinul şefului Poliţiei (şi trebuie amintit că întâmplările narate acum sunt anterioare conversaţiei între Baeta şi delegatul primului district, la berăria Hans Staden, care transformase antipatia în război). Astfel, cei de la secţia din Mauá se străduiau să contrazică toate opiniile superiorilor.

De aceea, agenţii continuau să o incite pe mama victimei împotriva judiciariştilor, pe lângă faptul că patrulau zona, punând întrebări, făcând interogatorii, ca să

afle cine o văzuse pe fată şi cu cine fusese văzută, înainte de a intra în *muquiço*.

Asupra partenerului victimei nu a spus nimeni nimic, deşi probabil că unii îl cunoşteau. Cei mai puţin timizi, care recunoşteau că fuseseră în *muquiço*, insistau pe un detaliu: răposata gemuse într-un mod nefiresc tot timpul actului, dând, la sfârşit, un ţipăt sfâşietor, pe un ton şi cu o intensitate nemaiauzite, care îi făcuseră pe toţi să amuţească de uimire.

Şi ceea ce a urmat a fost o tăcere totală, absolută. Iar apoi s-a auzit o voce de bărbat care murmura ceva, ca şi cum ar fi vrut să trezească pe cineva din somn, după care s-au auzit nişte zgomote care indicau că bărbatul se ridicase şi ieşise. Jereba fusese cel care o găsise pe fată, după ce toţi ceilalţi plecaseră.

Ţipătul, acel ţipăt era elementul care îi făcea pe toţi să creadă că fusese un asasinat, în ciuda faptului că pe corp nu existau urme.

Cititorul îşi aminteşte, desigur, că, pe data de 11 septembrie, la Casa Schimburilor, Baeta îl recunoscuse pe amantul văduvei Palhares în persoana lui Aniceto şi că rămăsese tulburat nu numai de succesul repurtat de acesta în faţa asistenţei, ci şi de o anumită privire pe care Guiomar i-o aruncase rivalului.

De fapt, criza maritală apăruse cu două săptămâni mai înainte, când Guiomar îşi exprimase acea dorinţă de a fi bătută, pe care soţul nu i-o satisfăcuse.

Guiomar era o femeie fascinantă, nu numai pentru că era frumoasă, ci şi fiindcă era foarte senzuală şi focoasă până la limita libertinajului. În acelaşi timp, era însă fidelă, neconcepând să-şi înşele soţul nici cu gândul. Deja am descris cum funcţiona fantezia cuplului Baeta, la Casa Schimburilor.

Guiomar nu lucra. Prietenele – fine sau vecine – o ajutau să-şi petreacă timpul fără să se plictisească şi să treacă mai uşor peste imprevizibilitatea vieţii de soţie de poliţist.

Femeile vorbesc mult despre sex între ele şi asta făceau şi prietenele lui Guiomar. Asemenea subiecte, desigur, le alimentau imaginaţia şi uneori depăşeau anumite limite prin excesele despre care vorbeau, actul naraţiunii funcţionând şi ca un fel de compensaţie pentru unele dorinţe frustrate.

Una dintre fine, de exemplu, într-o după-amiază pe care o petreceau împreună, după data de 21 august, i-a destăinuit că i-ar plăcea să se dăruiască unui bărbat celebru, bogat, blond şi înalt, care să ştie să vorbească în franceză (limbă pe care ea nu o cunoştea). Ea, pentru el, nu ar fi fost decât încă o femeie oarecare, dar ar purta o lenjerie intimă dintre cele mai excitante, din dantelă, ca ale artistelor de cabaret.

Iar el s-ar apropia de ea, vorbindu-i în franceza sa de neînţeles, îmbrăcat într-un frac impecabil, şi ar poseda-o fără a se dezbrăca, scoţându-şi numai organul necesar. Iar ea i-ar mângâia fracul, delectându-se cu atingerea maiestuoasei texturi a stofei scumpe şi ar simţi crema de pe pantofii lui cu tălpile ei goale. Şi ar atinge amândoi extazul fără nici un strop de sudoare, învăluiţi în mireasma unui parfum de import.

O altă prietenă, o vecină, nutrea proiecte mai naive: să fie surprinsă de soţul ei în timp ce se masturba sau ca acesta s-o audă spunând în somn numele unui alt bărbat şi să se supere, s-o trateze a doua zi cu asprime, fără să comenteze, însă, incidentul.

Guiomar, care era întotdeauna cea mai tăcută sau spunea numai lucruri care nu ar fi putut fi considerate o extravaganţă – deşi era singura dintre ele care realmente

le practica –, a mers într-o zi ceva mai departe, mărturisind:

– Mie îmi plac bărbaţii cu adevărat puternici.

Iar expertul Baeta era într-adevăr un bărbat puternic. Această declaraţie (care, ca de obicei, nu spunea chiar totul) nu era de mirare, fiindcă Guiomar îşi dorea chiar să primească şi câteva palme, evident de la propriul ei soţ, credeau vecinele. Noutatea la Guiomar, în fraza respectivă, era pluralul subtil, care a trecut neobservat.

Mai târziu, în legătură chiar cu aceste conversaţii, una dintre finele lui Guiomar – care era îndrăgostită până peste cap – a rugat-o să o însoţească într-o vizită secretă la o chiromantă, pe strada Marrecas. Nici eu, care scriu cartea, nu ştiu de ce Guiomar a dorit şi ea o consultaţie.

Se spune că ghicitorii în general – chiromanţii, cartomanţii, necromanţii, astrologii, cabaliştii, sacerdoţii lui Ifá, vizionarii, profeţii, prezicătorii – au darul de a prevedea viitorul. Nimeni nu discută astăzi adevărul conceptului de destin, al faptului că există o linie a vieţii, anterioară timpului, pentru fiecare individ.

Totuşi, în Rio de Janeiro (iar acesta rămâne un mister al oraşului), nici un ghicitor nu prevede, nu anticipează evenimente viitoare. Face ceva mai mult: modifică destinul, schimbă cursul vieţii celui care îl consultă. Este vorba mai degrabă de un joc, decât de o profeţie. Joacă cine vrea să rişte, cine vrea să-şi schimbe existenţa, fără să ştie pe ce cale o s-o apuce după aceea.

Iar Guiomar a auzit, cu palma întinsă, sub privirea acelor ochi aproape orbi, dar care zăriseră, totuşi, anumite linii foarte bine conturate:

– Peste linia vieţii e o cruce; lângă ea, cinci linii: două deasupra, trei dedesubt. Dumneata eşti pe cale să-ţi înşeli bărbatul.

Era realmente o neruşinare. Guiomar a părăsit cămăruţa, regretând că intrase acolo, că se lăsase copleşită de curiozitate; şi a lăsat, dezamăgită, zece mii de reali în coşuleţul de răchită de pe comodă.

Dar apoi a venit ziua de 11 septembrie, când Guiomar, care uitase deja prevestirea ghicitoarei, a răspuns timp de o secundă privirii lui Aniceto, fără să ştie cine era acel bărbat care trecea, plin de aroganţă, la braţul altei femei.

Sâmbăta următoare, când se aflau la ei acasă, Guiomar se aranjase, se făcuse frumoasă şi, aproape dezbrăcată, în pat, se oferea. Baeta s-a apropiat mai mult sau mai puţin cu acel aer al bărbatului care se pregăteşte să ia ceea ce este al său, cum făcea întotdeauna, când ea şi-a arătat corpul de parcă ar fi vândut o marfă:

– Cât plăteşti pentru asta?

Expertul nu a intrat în joc, dar ea a insistat:

– Cât mi-ai oferi dacă aş fi o femeie care se vinde?

Baeta – bun amant, bărbat cu experienţă – nu ar fi dat înapoi dacă ar fi fost altă femeie. Dar era iremediabil Guiomar. În acel moment a simţit că pierduse ceva. Şi a intuit (nu-mi cereţi să spun cum) că acel comportament inedit avea o legătură cu ceea ce se petrecuse pe data de 11 septembrie.

Şi şi-a tratat soţia în maniera degradantă în care ea dorea, dar nu a făcut-o fericită, ceea ce pentru un bărbat este ceva foarte grav. Iar când ea, în joia următoare, pe 18, se pregătea, plină de entuziasm, pentru a merge la petrecerea de la Casa Schimburilor, expertul a fost şi mai grosolan, spunându-i cu asprime că nu vor merge. Chiar şi aşa, în acea noapte, Guiomar a fost cea care a avut iniţiativa împăcării, spunându-i:

– Bate-mă! Poţi să mă baţi!

A bate o femeie este o artă. Şi, de data asta, Baeta chiar a încercat să o facă. Dar nu forţa era cea care îi lipsea, ci atitudinea potrivită.

În ziua următoare, la sfârşitul orelor de program, expertul Baeta – care o iubea cu adevărat pe Guiomar – a umblat la piesele care făcuseră obiectul examinării sale de specialitate, pe care le ţinea într-un dulap masiv, la care nu avea decât el cheie. Nu toate obiectele ridicate de la scena crimei din Casa Schimburilor constituiau probe semnificative şi indispensabile pentru identificarea ucigaşului. De aceea, pentru a satisface voluptăţile soţiei, sub imperiul unui impuls de moment, a luat, pentru a-l duce acasă, biciul cu mâner de argint.

Altă poveste fantastică dintre cele care au influenţat reîntâlnirea lui Baeta cu lumea sa primitivă a avut loc pe dealul Formiga. Cazul s-a bucurat de o mare faimă în toată zona de nord a oraşului şi, dacă ar fi o povestire independentă, ar purta numele de „Răspântie pe costişa Timbau”.

Pe dealul Formiga nu mai există acum coasta Timbau. În acea epocă – între 1910 şi 1912 – era sinistră acea pantă. Se termina pe vârful dealului printr-o răspântie care nu ducea nicăieri, părăsită, sumbră, bântuită de memoria tristă a celor care mergeau acolo pentru a muri. Răspântia era şi un loc unde credincioşii *umbanda* lăsau ofrande.

Povestea are două personaje principale: Tião Saci – zurbagiu, arţăgos, bârfitor, care locuia pe dealul Querosene – şi Lacraia – practicant de *jongo*, adept al religiei *batuque* şi vrăjitor, născut şi crescut în munţii Madureira, dar care se mutase pe dealul Formiga datorită unei femei, Deodata, Deó, Datinha, care îl primise în casa ei.

A-l numi pe Tião şi Saci[37] era, în fond, o răutate: Tião avea ambele membre inferioare, deşi îşi târa piciorul stâng. Nu era o persoană îndrăgită, nu era stimat, dar nici nu era o persoană rea. Şi, în hălăduielile sale pe dealuri, a ajuns să cunoască şi casa lui Deó.

Este o minciună grosolană că Tião Saci a vizitat-o pe Datinha pentru că l-ar fi interesat femeia, adevărul fiind că auzise poveşti despre Lacraia şi ajunsese în acea casă pentru a-l cunoaşte pe el.

Cunoscătorii ştiu că *jongo* e misterios, că este un dans fondator. Un vers de *jongo* nu spune niciodată ceea ce spune: este întotdeauna un mesaj cifrat, pe care chiar şi un experimentat practicant de *jongo* poate să nu-l priceapă. În roata în care se dansează, când cineva leagă un nod, adică spune un vers enigmatic, acesta este cântat până când altcineva spune alt vers care dezleagă nodul, adică dă o interpretare enigmei celui dintâi.

Lacraia, un bărbat firav, avea însă darul de a dezlega nod după nod, când participa la dansuri *jongo* în munţii Madureira. Cunoştea subînţelesurile cuvintelor, ghicea tot ce se ascundea în spatele lor. Era un talent înnăscut, o moştenire primită de la spiritele strămoşeşti.

Pe amatori îi impresionează mult obiectele ezoterice, fetişurile, riturile şi simbolurile mistice, imaginile demonice, animalele sacrificate. Habar nu au că adevărata magie este cuvântul, limbajul uman.

De aceea, fiind un interpret de *jongo* atât de prodigios, dominând secretul cuvintelor, Lacraia a putut deveni şi o poartă între lumi. Am făcut tot acest preambul pentru a spune un lucru simplu: în spatele casei lui Deó, în curte,

---

[37] Personaj din folclorul brazilian, care în nordul ţării reprezintă un negrişor ce şi-a pierdut piciorul într-o luptă de capoeira.

construiseră o baracă, unde Lacraia încorpora o entitate tenebroasă.

Înainte de celebrul edict al caboclului Sete Encruzilhadas, care a fost dat în municipiul São Gonçalo, în 1908, spiritele *umbanda* erau toate anonime. Prin urmare, nu ştim exact ce spirit cobora în corpul lui Lacraia.

Tião Saci mergea de multe ori să-l consulte pe descărnatul care cobora în trupul lui Lacraia. Deşi continua să fie şchiop şi să-şi târască piciorul stâng, şi-a rezolvat multe alte buclucuri. Numai că totul are un preţ.

Şi a venit o zi, de fapt o noapte, în care se aflau toţi trei în baraca din fundul curţii. Ca să fiu mai exact, se aflau Tião Saci, Deodata şi descărnatul, pentru că Lacraia avea sufletul suspendat între lumi şi era total inconştient de ce se întâmpla. Datinha era mediumul. Tião Saci stătea, tremurând, pe jos şi asculta:

– Fii atent cu calul meu.

Tonul sepulcral al avertismentului, venit din partea unei entităţi atât de terifiante, i-a înspăimântat pe cei doi ticăloşi.

– Calul meu deja v-a înfulecat.

Era, deci, adevărat ceea ce se spunea pe la colţuri: Tião Saci se amorezase de Datinha, iar ea de el. Ceea ce uimea, ceea ce era respingător nu era faptul că Tião era şchiop, ci trădarea pe la spate, chiar în casa lui, a unui binefăcător.

Tião Saci avea, însă, conştiinţa curată: nu-i datora nimic lui Lacraia, ci descărnatului. Şi a fost însăşi acea entitate cea care l-a prevenit:

– El va dori să-ţi întindă o cursă. Acolo, sus, la răscrucea de pe costişa Timbau.

Şi a spus ziua, ora şi cum se vor petrece lucrurile, dar nu şi motivul, fiindcă acesta era deja cunoscut. Dar

menţionarea costişei a panicat-o pe Deó. Era un loc foarte macabru, iar ea a presimţit că se va întâmpla o nenorocire. Îl privea pe descărnat, dar vedea chipul lui Lacraia, congestionat, schimonosit, de nerecunoscut. Era de mult medium, dar niciodată nu auzise asemenea lucruri. Iar, într-un anume sens, felul în care descărnatul vorbea despre cal, avertizând un duşman că el, calul, avea dreptul legitim de a-l omorî, o absolvea pe ea de orice vină. Deodata ajunsese să-l prefere pe şchiopul Tião firavului jucător de *jongo*.

Cunoaşterea reprezintă mereu un avantaj: Datinha era convinsă că Lacraia nu ştia că ea deja aflase. Şi a înţeles că el devenise din ce în ce mai lipsit de răbdare cu ea şi mai acru cu Tião Saci. Puţin timp după aceea, Deó a surprins o conversaţie între cei doi bărbaţi. Şi, în ziua următoare, l-a descusut pe amant.

– Mi-a cerut să merg cu el pe costişa Timbau.

Justificarea era că Lacraia avea nevoie de ajutor pentru a sacrifica un ţap la acea răspântie şi îi trebuia cineva care să ţină animalul. Tião Saci era şchiop, dar avea braţe puternice. Problema o constituiau data şi ora, care coincideau cu cele prezise de descărnat. Spiritul chiar vorbise de un obiect de fier: cel care urma să înjunghie ţapul îi era destinat şi lui Tião Saci.

Datinha i-a spus să nu se ducă, să mintă că are altă treabă, altundeva. Dar bărbatul era prea trufaş pentru a da înapoi şi atunci a plănuit o altă trădare.

În ziua stabilită, Tião Saci, înarmat cu un revolver pe care-l luase cu împrumut (lucru dificil în acea epocă), a bătut la poarta lui Deó. Lacraia a apărut, dar a spus că Datinha nu se simţea bine şi de aceea urma să întârzie. Tião Saci, intuind că femeia se prefăcea pentru a-i uşura lui capcana pe care urma să o întindă, s-a arătat gata să o

ia înainte, ducând ligheanul, pumnalul, lumânările şi rachiul. Pe animal nu putea să-l târâie el până pe coastă, din pricina piciorului.

Lacraia a fost de acord. Şi celălalt a plecat. Răscrucea de pe costişa Timbau era teribilă, pentru că, după cum am mai spus, dădea spre drumuri fără ieşire. Iar la acea oră liniştea era atât de profundă, întunecimea atât de mare, încât lui Tião Saci i-a fost frică să nu rateze atunci când urma să tragă.

Astfel, deja prevenit, a hotărât să arunce pumnalul, pentru a evita vreo lovitură din partea lui Lacraia. A intrat pe unul dintre drumuri, pe pipăite, şi, de acolo, a azvârlit cât a putut mai departe pumnalul care ar fi trebuit să-l înjunghie pe ţap şi, probabil, apoi, pe el însuşi.

Când a ajuns la răscruce, erau deja şi ora şi locul prezise.

– Pune banii jos şi coboară fără să te întorci, a auzit în spatele său.

Tião Saci nu şi-a dat seama cine era, dar a dedus de unde venea vocea, care nu era sigur cea a lui Lacraia. Cum nu ştia cine este, cum nu ştia despre ce era vorba, a făcut o mişcare discretă, cu mâna dreaptă, spre brâu, unde avea arma.

Necunoscutul, totuşi, a tras primul.

Mai târziu, însăşi Datinha, însăşi Deó – chiar dacă îşi reţinuse bărbatul în casă cea mai mare parte a nopţii – a fost cea care a răspândit zvonul că aceea fusese o crimă pusă la cale de spiritul perfid al şiretului Lacraia.

Pe dealul Formiga, însă, circula proverbul că Dumnezeu este Diavolul întors cu spatele. Prin urmare, nu a fost crezută. Oamenii erau obişnuiţi cu lucrăturile descărnaţilor. Ştiau că se întâmplă lucruri ciudate, mai

ales în locuri blestemate ca acela, la o răspântie, pe o costişă ca aceea de la Timbau.

Au mai rămas puţine zile înainte de sfârşitul poveştii. Acesta e, fireşte, punctul în care naraţiunea se precipită şi întâmplările se întrepătrund, de aceea cea mai bună tehnică este cea a dispunerii faptelor în ordine cronologică, exceptând vreo două cazuri, ca să nu afectăm, să nu ştirbim marele efect al ultimei revelaţii.

Dificultatea mea, ca autor, este de a alege primul incident la care să mă refer, dintre trei care sunt fundamentale, întâmplate între 7 şi 9 octombrie, toate ţinând de cronica poliţistă a oraşului.

Să începem, la întâmplare, având în vedere cazul celei de-a doua femei moarte. De data aceasta nu era o fată săracă, ci o doamnă care se ocupa de comerţ pe strada Ouvidor. A fost găsită în propriul ei magazin, dezbrăcată, pe podeaua unei încăperi de la primul etaj, unde se aflau magazia şi un mic birou. Avea aceeaşi expresie orgasmatică pe faţă şi aceeaşi caracteristică stranie: contractura sfincterului, a glutealilor, a muşchilor coapselor şi a celor faciali, chiar dacă trecuseră mai mult de douăzeci şi patru de ore de la deces.

Nu avea răni pe corp şi nu existau urme de forţare a uşii, din magazin nelipsind nimic. De asemenea, nu au putut fi găsiţi martori: nimeni din clădirile învecinate nu a văzut şi nu a auzit nimic.

Se ştia că, fiind franţuzoaică, avea un amant, chiar sub nasul soţului. Amantul era un derbedeu, un capoeirist care apăruse la magazin cu trei sau patru luni înainte, oferindu-şi serviciile de paznic, în special împotriva hoţilor. Câştigase postul şi, puţin după aceea, şi pe proprietăreasă. Desigur că ne referim la Aniceto şi la madame Montfort.

Totuşi, scena crimei nu a fost expertizată, fiindcă, tehnic vorbind, nu avusese loc o omucidere şi fiindcă amprentele sau alte dovezi ale prezenţei indivizilor care puteau intra în magazin fără să-l spargă (precum Aniceto sau soţul) nu ar fi dus nicăieri.

Legiştii se gândeau că cele două femei – fata cea săracă şi doamna cea bogată – luaseră probabil vreun drog capabil să provoace acele simptome surprinzătoare, dar examenele toxicologice nu au detectat nici o substanţă cunoscută.

Din păcate, medicii din Rio de Janeiro erau încă orbiţi de superstiţiile ştiinţei şi, deşi în oraş persistau credinţele africane şi native, deşi existau încă mulţi vraci care vindeau diferite preparate, toate aceste cunoştinţe milenare de folosire a ierburilor, frunzelor şi rădăcinilor nu se încadrau în canonul acceptat oficial, ceea ce limita expertiza tehnică.

Astfel, atenţia tuturor s-a îndreptat în altă direcţie, pentru că, în paralel, izbucnea un mare scandal în cercurile Poliţiei, atunci când nu a mai putut fi ascunsă ştirea că un comisar şi doi agenţi de la districtul întâi dispăruseră. Delegatul secţiei a fost chemat pentru a declara motivul pentru care nu comunicase cazul superiorilor săi şi, cu multă neplăcere, a spus că preferase să acţioneze în secret, pentru că simpla comunicare a faptului ar fi provocat, cum de altfel deja provoca, toată acea agitaţie care putea periclita succesul investigaţiei.

La nivelul de conducere a Poliţiei, chestiunea a fost tratată ca una de o extremă gravitate, mai ales după ce expertul Baeta, pe data de 9, se prezentase personal la cabinetul şefului, pentru a denunţa anumite atitudini neobişnuite din partea poliţiştilor de la secţia din Mauá şi pentru a informa că reşedinţa sa din cartierul Catete, o

casă fără etaj, cu faţada la marginea străzii, fusese prădată.

Chiar el, Baeta, îl surprinsese pe agentul Mixila, în timp ce acesta părea a supraveghea casa, într-o duminică. Traversase strada şi-l interpelase pe agent, care-i dăduse o explicaţie evazivă şi o replică neobrăzată, înainte de a se retrage.

În momentul respectiv nu luase nici o măsură de prevedere, fiindcă nu ar fi putut concepe să se ajungă la o îndrăzneală de acel calibru. Aceasta era, clar, o acuzaţie directă. Iar convingerea expertului era întărită de faptul că nu fuseseră lăsate alte amprente, în afară de cele ale lui şi ale soţiei sale – conform propriilor lui examinări –, nici pe fereastra a cărei deschidere fusese forţată, nici pe sertarele comodei, care fuseseră răscolite şi de unde fuseseră sustrase o cutie de bijuterii a lui Guiomar şi o sumă de bani.

Într-adevăr, în Rio de Janeiro, în 1913, aproape nimeni nu avea cunoştinţă de existenţa dactiloscopiei şi nici de revoluţia pe care această tehnică o reprezenta în criminalistică. Numai nişte poliţişti ar fi fost capabili să comită o asemenea infracţiune fără să lase urme, pentru că probabil folosiseră mănuşi.

Aceste fapte fuseseră suficiente pentru a provoca, în poliţie, o adevărată criză instituţională. Expertul nu mărturisise, însă, şi faptul că, printre obiectele dispărute din casa sa se afla şi biciul cu mâner de argint – una dintre probele din cazul crimei de la Casa Schimburilor.

Cea de-a doua categorie propusă de doctorul Zmuda se referea la reprezentările simbolice ale infidelităţii. În această privinţă, e important să se facă distincţia – pe care o făcea şi polonezul – între adulterul rezultat în urma insatisfacţiei (când partenerul iniţial nu are un

comportament adecvat sau este sexual nedotat) şi fantezia adulterină propriu-zisă, care e un element necesar, constitutiv, al relaţiei de bază. Fanteziile legate de infidelitate chiar presupun o relaţie primordială, fără de care nu ar avea sens.

Zmuda împărţea femeile care nutreau această fantezie în două grupuri distincte, aproape fără nici o legătură între ele. Primele erau cele care doreau să profite de o asemenea plăcere în secret, pentru că a avea un astfel de secret, a-l purta în intimitatea lor le dădea o senzaţie de putere. Acestea erau femeile care trădează de plăcere, pentru că asta le excită.

Deşi doctorul nu se dedicase foarte mult studiului fanteziilor masculine, avea date şi asupra acestora şi putea face comparaţii. După opinia sa, bărbaţii infideli se justificau de foarte multe ori prin nevoia de a fugi de rutină. În cazul femeilor adulterine, lucrurile stăteau cu totul altfel. În această privinţă, fanteziile feminine erau chiar foarte elaborate.

În general, era vorba de locuri, parteneri sau circumstanţe foarte specifice: să fie singure acasă, în compania unor străini sau a unor persoane interzise, să seducă tineri imberbi sau bărbaţi în uniformă, să se lase seduse de nu ştiu ce mare dansator (genul de artist căruia doamna Brigitte îi atribuia cea mai mare putere de seducţie), să se afle pe o plajă solitară sau pe cărările întunecoase ale unei păduri, să cunoască pe cineva în timpul unui voiaj într-un oraş unde nu aveau să se mai întoarcă niciodată.

Deşi se poate spune că noţiunea de gelozie a existat dintotdeauna – şi primitivii, câteodată, se luptau între ei pentru posesia unei femei –, civilizaţia a făcut ca adulterul să fie supus unei cenzuri morale riguroase, definitive.

Astfel, fantezia infidelităţii la femei sau, mai bine zis, la această primă categorie de femei decurgea dintr-o nostalgie faţă de barbarie.

Existau şi femeile care preferau să fie centrul atenţiei, iar soţii să le vadă (de acest lucru obişnuia să profite Baeta). Acestea erau de două feluri: cele care doreau să-şi umilească soţul – fiindcă făceau sex cu altul în faţa acestuia – şi cele care, făcând acelaşi lucru, transmiteau un alt mesaj, şi anume că ele erau cele mai seducătoare, cele mai interesante, cele mai dorite, cele mai sălbatice, cele mai senzuale, iar bărbaţii ar fi trebuit să fie mândri de ele şi de ei înşişi, fiindcă ele făceau numai nişte experimente pasagere, dar, până la urmă, tot la ei se întorceau, fiindcă ei erau cei mai buni. Este ciudat cum aceeaşi temă putea fi înţeleasă în maniere atât de antagonice.

Şi nu lipseau nici acelea care voiau să fie cu doi bărbaţi în acelaşi timp: destrăbălate, puternice, nimfomane, canibale, devoratoare de bărbaţi, incarnând mitul primitiv al vaginului cu dinţi.

Ca o variantă a acestei reprezentări simbolice, existau şi femeile care doreau să se afle în mijlocul unuia sau mai multor cupluri, până se ajungea la ceea ce polonezul denumea drept orgie deplină: toţi cu toate, făcându-se schimburi neîntrerupte de parteneri.

Ceea ce Miroslav Zmuda considera interesant la fanteziile în grup (pe lângă faptul că amestecau mai multe simboluri, de pildă violenţa şi infidelitatea, în cazul unei femei care făcea sex cu doi bărbaţi) era că, în acel caz, nu mai era vorba de o nostalgie după barbarie.

Deşi la popoarele primitive existau practici incredibile – cum ar fi cedarea, împrumutul, răpirea sau violarea femeilor –, sexualitatea umană era, în principiu, o

chestiune privată. Întotdeauna a existat simţul pudorii, iar orgiile, când aveau loc, erau legate de ritualuri foarte speciale şi cu un caracter excepţional.

Doctorul Zmuda nu reuşea să asemuiască aceste fantezii orgiastice decât cu comportamentul animalelor, care, desigur, nu au sentimentul ruşinii. Iar aceasta era cea de-a treia categorie stabilită de medic, cea a reprezentărilor simbolice ale indiscreţiei sau ale publicităţii.

Orgiile, schimbul de parteneri, relaţiile în trei erau fantezii compozite, simbolizând cel puţin indiscreţia şi infidelitatea, câteodată şi violenţa. Dar exista şi forma pură a acestei categorii: femei cărora le plăcea să fie observate în timpul actului sexual.

Era o scenă clasică: o femeie, în alcov cu soţul ei, vede trecând o infirmieră sau un văr, persoane care îi observă printre faldurile întredeschise ale alcovului. Sau ceva mai îndrăzneţ: o fată, de exemplu, care se expune în timp ce se dezbracă, făcându-se că nu ştie că este văzută.

Primele trei categorii de reprezentări simbolice stabilite de Miroslav Zmuda spuneau mult despre natura sexualităţii feminine: acele fantezii constituiau o regresiune, o involuţie. Era vorba despre impulsuri contrare civilizaţiei: fie o întoarcere la sălbăticie, fie o reintegrare în regnul animal.

Dealul Castelului, în Rio de Janeiro, unde s-au ridicat prima catedrală, primul colegiu, prima închisoare şi primul depozit de mărfuri, a fost şi locul unde a fost transferată crucea de piatră reprezentând marca fondării oraşului, în 1567.

După cum se ştie, Rio de Janeiro a fost fondat, cu statutul de oraş, în 1565, fiind situat aproape în mijlocul unei mlaştini, între dealurile Cara de Cão şi Pão de Açúcar.

După războiul în care indienii *temiminós* i-au învins pe indienii *tamoios*, în care Estácio, fondatorul, a fost rănit mortal, Mem de Sá le-a poruncit locuitorilor să migreze pe dealul Castelului.

Acest transfer, prin natura simbolului material reprezentat de crucea de piatră, semnifică mult mai mult decât o simplă schimbare de loc, semnifică o nouă fondare, fondarea unui oraş nou, omonim.

Iar dealul Castelului a avut un destin insolit. Parţial demolat în 1905, cu ocazia construirii Bulevardului Central, a fost definitiv distrus în 1921, în timpul administraţiei prefectului Carlos Sampaio, o parte din pământul dislocat servind pentru asanarea terenurilor inundate dintre dealurile Pão de Açúcar şi Cara de Cão.

Astfel, Rio de Janeiro este poate unicul oraş fondat de două ori, unde mormântul fondatorului a fost violat de două ori şi care a distrus peisajul originar al celor două temelii ale sale.

De aceea, sunt mulţi cei care îl acuză pe Carlos Sampaio că a fost un trădător de patrie, pentru că, sub pretextul de a construi o vastă esplanadă pentru a ridica acolo marea expoziţie a centenarului Independenţei, a vrut, de fapt, să profite mai mult de briza marină şi, în acelaşi timp, să-i alunge de pe dealul Castelului pe locuitorii săraci, care constituiau populaţia majoritară în acel loc.

Pentru mine, însă, Carlos Sampaio a fost un mistic: mai întâi pentru că, distrugând temeliile originare, a ratificat condiţia atemporală a oraşului, Rio de Janeiro fiind o aşezare care există dintotdeauna, nu doar începând cu 1565; în al doilea rând, pentru că, nivelând dealul Castelului, a dovedit că era convins de existenţa mai mult decât legendarului tezaur al iezuiţilor.

Este uimitor cum faima unei comori o umbreşte mereu pe cea a predecesoarelor ei. În ciuda febrei cu care a fost căutată cea dintâi (iar Lima Barreto a scris mult pe acest subiect), presupusa comoară a lui Rufino, fascinaţia crescândă pe care o provoca au făcut să se stingă vechea legendă iezuită.

Poate că acesta este misterul, strategia spiritelor tutelare ale bogăţiilor: iminenţa găsirii unei comori face să reverbereze istoria unei noi comori, iar cea a lui Rufino a avut exact această funcţie.

De aceea, agenţii, comisarul şi însuşi delegatul districtului întâi erau obsedaţi de vrăjitor şi, după reuniunea din vechea bodegă de la colţul fundăturii Cachorros, au hotărât să organizeze o operaţiune de vânare a bătrânului.

Fiindcă bănuiau că ascunzătoarea comorii se afla în Cimitirul Englezilor, prima victimă a fost, evident, şeful echipei groparilor. Omul a fost agresat şi ameninţat şi, pe parcursul aproape întregii luni iulie, a fost nevoit să profaneze morminte şi să răscolească pământul prin tot cimitirul.

Munca a fost extenuantă, pentru că fiecare mormânt şi fiecare groapă săpate noaptea trebuiau acoperite, fără să se observe urme, până dimineaţa, fiindcă orice suspiciune pe care ar fi stârnit-o groparul i-ar fi putut aduce moartea.

La rândul său, bătrânul părea că ghicise că totul se putea întoarce împotriva sa, de aceea nu s-a mai dus nici la Cimitirul Englezilor şi nici la vreun alt cimitir din oraş, contrar obiceiului său. Şi-a păstrat numai rutina de a merge prin anumite locuri: strada Misericórdia, piaţa Lapa, biserica Rosário, Pedra do Sal. Acolo îşi vindea rugăciunile, leacurile, poţiunile magice şi micile servicii de vrăjitor. Nimic altceva.

Grupul de poliţişti îl supraveghea îndeaproape. Iar unii agenţi, mai anxioşi, mai fascinaţi de ideea comorii, au comis chiar ticăloşia de a-l bate şi a-l tortura la el acasă, după cum însuşi Rufino îi povestise expertului Baeta.

Cu toate acestea, nu maltratările îl incomodau cel mai mult pe bătrân, care parcă dobândise chiar forţe proaspete, ci supravegherea insistentă, permanentă.

Dar aceasta era strategia poliţiştilor: mai devreme sau mai târziu, credeau ei, Rufino avea să-i ducă la locul ascunzătorii. Iar planul poate că ar fi dat rezultate, dacă Baeta nu şi-ar fi băgat nasul şi dacă, două zile mai târziu, Hermínio nu s-ar fi interesat şi el de bătrân.

Aceste două incidente – întâmplate la date diferite – au reaprins furia poliţiştilor. Reacţia lor poate părea inexplicabilă, dar cine vânează o comoară nu se gândeşte la nimic altceva; cine vânează o comoară nu se poate gândi că alţii s-ar putea gândi la altceva.

Văzând că Rufino cobora din ce în ce mai rar în oraş şi că se ducea foarte des în adâncurile pădurii, un comisar şi doi agenţi au hotărât să-l urmărească, convinşi că drumul spre comoară era tocmai printre acele hăţişuri.

Cititorii mai puţin avizaţi poate că nu au idee cum arată mai exact o pădure. Aceasta, mai ales noaptea, este un adevărat labirint, unul chiar mult mai confuz, mai plin de capcane decât oricare alt labirint clasic, de pildă cel al Minotaurului, construit de Dedal, sau cercurile infernului descrise de Dante şi chiar decât deşerturile, oceanele şi întinderile de gheaţă. Despre acestea chiar s-a spus că ar constitui tipul de labirint perfect, fiindcă simbolizează nimicul. Pădurea este tocmai contrariul, este semnul absolutului, adică, simultan, şi haosul, şi finitudinea.

Dacă, într-un deşert, călătorul sau cel rătăcit are mereu în faţa ochilor aceeaşi scenă, având, astfel, experienţa

golului, într-o pădure, un peisaj anume nu se repetă niciodată. Pădurea, mai ales una plantată, cum era pădurea Tijuca, este un labirint cuantic: cine devine prizonierul ei intervine în înseşi cărările sale, îndepărtând de sine însuşi calea spre ieşire.

Putem spune că Rufino a plănuit acea urmărire, şi-a atras adversarii în profunzimile desişurilor, teritoriu pe care el îl cunoştea ca-n palmă, la fel cum ştia fiecare plantă pe care o folosea pentru leacurile sau vrăjile sale.

De asemenea, ştia şi locurile unde poposeau spiritele păsărilor, aflate sub puterea fermecătoarelor nopţii, doamne primordiale ale universului, care niciodată nu au fost înfrânte şi care pot încă să intervină în desfăşurarea destinelor, incapabile să distingă răul de bine.

Astfel, în adâncul pădurii, în toiul nopţii, poliţiştii au pierdut urma lui Rufino. Apoi s-au pierdut unul de altul şi, în cele din urmă, s-au pierdut de ei înşişi, dispărând pentru totdeauna. Bătrânul se aştepta la acest deznodământ şi s-a retras şi el în pădure, într-un fel de exil, aşteptând ca poate altă legendă, a unei alte comori, să se răspândească şi să ia locul aceleia.

Totuşi, un incident care a avut loc în ziua de 14 octombrie – care va fi povestit pe îndelete – a schimbat planurile vrăjitorului: un anume om, care făcuse un anume semn pe trunchiul unui anume ficus, într-un anume loc din pădure şi care fugea de poliţie a căutat refugiu în pădure, exact în locul în care făcuse semnul şi, fără să vrea, l-a atras după sine pe agentul cunoscut sub numele de Mixila. Iar Mixila a dispărut şi el.

A doua zi, poliţiştii de la primul district nu mai aveau motive de aroganţă şi de megalomanie. Delegatul şi-a recunoscut neputinţa în acţiunile de căutare în pădure şi s-a dat bătut. I-a mărturisit şefului său că oamenii săi

intraseră, poate că intraseră, auzise că era posibil să fi intrat în desişurile pădurii Tijuca. Astfel, a fost organizată o mare expediţie, cu mai mult de o sută de poliţişti, care, în timpul zilei, urmau să bată pădurea în lung şi-n lat.

Rufino a fost capturat undeva în vecinătatea cartierului Laranjeiras. Pe una dintre pantele pădurii au găsit trupul comisarului, căzut într-o groapă şi împuns de mulţimea de ţepe din acea groapă. Ultimul trup descoperit (pentru că altul nu au mai găsit) a fost cel al agentului Mixila, tot umflat şi vânăt, sprijinit de trunchiul unui arbore *sumauma* şi având semne vizibile de muşcături de şarpe veninos.

Naraţiunea se întoarce din nou în timp, până pe data de 10 octombrie, când a fost găsită moartă o a treia femeie. Mutăm, de asemenea, scena pe locurile îndepărtate unde, mai târziu, căpitanul Richard avea să construiască străzile bucolice din cartierul Grajaú. Una dintre frumoasele şi întinsele ferme de pe marginile vechiului drum Cabuçu era locul unde murise femeia. Femeie este un cuvânt exagerat, fiindcă era vorba de o fetişcană de paisprezece ani. Avea pe faţă aceeaşi expresie obscenă, aceeaşi contractură lascivă a muşchilor de natură să provoace reacţii de stupefacţie. Nu fusese sufocată sau otrăvită, nici nu avea pe corp vreo rană care ar fi putut provoca moartea.

În timp ce mama plângea şi, de ruşinea vederii acelei expresii pe faţa fetei, spunea că nu putea admite ca aceasta să fie expusă într-un sicriu deschis, tatăl zbiera, cerând pedepsirea asasinului. Legistul urma, desigur, să anunţe că nu era vorba de o omucidere. Totuşi, pentru că era al treilea caz cu asemenea caracteristici atât de ciudate, a fost tratat cu o atenţie specială.

Astfel, expertul Baeta a fost nevoit până la urmă să o apuce pe drumul Cabuçu, pentru a examina locul în care

avusese loc acea moarte. Am vorbit despre reacţiile mamei şi ale tatălui, dar încă nu am pomenit nimic despre sora defunctei. Aceasta era o fetiţă de numai treisprezece ani, dar lumea vorbea pe la colţuri că ea văzuse totul, că era cu sora ei atunci când se întâmplase totul. În noaptea aceea, după ce se auzise un ţipăt ascuţit, care a încetat imediat, dar care i-a făcut pe câini să urle prelung, lumina s-a aprins în casa mare şi fata cea mică a intrat în fugă, s-a dus în camera ei şi s-a închis acolo. Numai după ce sora ei a fost găsită moartă, cu rochia ridicată şi semne că îşi pierduse virginitatea, a izbucnit într-un plâns cu sughiţuri şi atât de disperat, încât a leşinat. Nici tatăl, nici mama, de teama adevărului, nu au întrebat-o nimic.

Însă, sub presiunea întrebărilor servitorilor şi ale expertului, care era şi el acolo, după ce i s-a promis că părinţii nu vor afla nimic, a povestit ce se întâmplase. Fuseseră amândouă în compania unui bărbat, într-un colţ ferit al curţii, sub un tamarin. Pe bărbat îl cunoscuseră într-o zi când fuseseră la plimbare şi la cumpărături şi se îndepărtaseră un pic de mama lor, pentru a gusta nişte dulciuri ale unui vânzător ambulant. Atunci el se apropiase şi intrase în vorbă cu ele, făcându-le să râdă cu conversaţia lui. Părea că le ghicea gândurile, ştiind că ele se jucau pe ascuns de-a îndrăgostiţii şi simulau ce vor face atunci când vor avea de-adevăratelea un iubit. Le spusese că el va fi iubitul lor, iar ele rămăseseră încântate de el, dându-i imediat adresa fermei şi stabilind ziua în care avea să le viziteze. Lor le era un pic frică, dar nu au avut curajul să refuze vizita. Când el a ajuns la fermă, toţi dormeau deja. Ele îl conduseseră până la tamarinul din curte. Atunci el o aşezase pe sora ei culcată pe o parte, se aşezase în spatele ei, îi ridicase rochia şi le arătase cum se făcea. O pusese pe ea să se culce în faţa celeilalte, să o sărute pe

gură, să închidă ochii şi să pipăie ce se mişca între picioarele surorii. A mai spus că sora ei nu simţise nici o durere, dar că, deodată, a dat acel ţipăt şi a părut că leşinase. Bărbatul devenise foarte nervos şi o trimisese în casă. Ea l-a ascultat, fără să înţeleagă ce se întâmplase, şi abia după aceea a aflat de moartea surorii ei.

Baeta a insistat ca fata să dea mai multe detalii, vrând să înţeleagă cum de fusese posibil ca acele două copile să fie seduse atât de repede, dar nu a reuşit să obţină o explicaţie raţională. Inutil să menţionăm că expertul dedusese cine era bărbatul, deşi, evident, nu a menţionat acest lucru. Aniceto deja era pentru el, în mod asumat, un caz personal.

Măcar acolo se produsese, totuşi, o crimă, chiar dacă nu fusese un asasinat, şi anume deflorarea unei minore, iar Baeta i-a lăsat pe poliţiştii de la districtul al douăzecilea să încerce să descopere identitatea bărbatului. El descoperise un nasture de haină, aproape de tamarin, şi, pe baza acestei unice dovezi, şi-a făcut un plan de acţiune.

Expertul a aşteptat căderea nopţii în ziua următoare, sâmbătă, 11 octombrie. Ştia că Aniceto umbla prin apropierea cheiului, participând la cercuri de *pernada*, şi că, în asemenea ocazii, nu se îmbrăca elegant, preferând hainele neglijente ale derbedeilor.

Atunci, în jurul orei opt, Baeta a traversat piaţa Harmonia şi a bătut la uşa pensiunii portughezei. Proprietara s-a speriat văzând arma expertului. Baeta a împins-o, închizând uşa, pentru a se asigura că nu aveau să fie văzuţi.

– Vreau să văd camera lui Aniceto. Dacă el sau altcineva află că am fost aici, vă ucid.

Se spune că o casă este oglinda locatarului său, iar acea cameră vorbea mult despre cel care o ocupa, în primul

rând curăţenia. Expertul, care se aşteptase să găsească pantofi murdari de noroi, i-a găsit pe toţi curaţi şi lustruiţi. În al doilea rând, era un contrast între eleganţa fracului şi a celor trei costume şi restul ambianţei.

Baeta a observat îndată că unuia dintre costume, încă pe jumătate murdar de pământ jilav la un cot şi pe partea laterală a pantalonului, îi lipsea un nasture de la haină, chiar cel pe care îl avea el şi care era identic cu ceilalţi.

Aceasta era dovada. Ar fi trebuit să ia imediat în mod formal proba şi să solicite un mandat de arestare. În loc să facă acest lucru, expertul a preferat, totuşi, să continue să răscolească intimitatea rivalului.

Aniceto era superstiţios: avea pe perete o imagine cu Sfântul Expedit, în costum de centurion, având în mâini o sabie şi o cruce. Pe un cufăr (singura mobilă în afară de pat, fiindcă hainele erau agăţate de o bară), se aflau o miniatură de ghips reprezentându-l pe Sfântul Sebastian, două sticle cu ierburi şi ramuri într-o soluţie alcoolică – probabil nişte preparate de la vreun vraci, poate de la bătrânul Rufino – şi două lumânări legate cu panglici, pe lângă alte câteva mărunţişuri.

Nesatisfăcut de cele găsite, Baeta a îndepărtat lucrurile de pe capacul cufărului şi l-a deschis. Înăuntru a găsit imediat un fişic de bani, probabil mai mult de cinci sute de mii de reali, pus sub un teanc de diferite piese de rufărie albe şi, spre uimirea sa, trei volume foarte prost imprimate: *Cartea neagră a sufletelor din Évora*, o foarte rară ediţie a *Invocării lui Lucifer* şi una a *Sfântului Ciprian cu mantie neagră*.

Atunci expertul a ridicat una dintre cărţi şi acesta a fost gestul care l-a pierdut. Sub acea carte a găsit biciul cu mâner de argint care fusese furat din locuinţa sa.

Clasificările lui Miroslav Zmuda aveau o anexă, care cuprindea o serie de simbolisme ce reprezentau, după el, dorinţe foarte obscure. Deşi se încadrau tot în tendinţele de regresie, acestea nu mergeau doar în direcţia barbariei sau a regnului animal, ci erau o căutare a antinaturii. Printre ele, polonezul includea incestul şi, în legătură cu acesta, apărea prima mare divergenţă faţă de colegul său de la şcoala din Viena, celebrul Sigmund Freud.

Este nevoie să menţionăm ceva care să salveze reputaţia doctorului nostru: Zmuda, în această materie, nu dispunea de multe date. Cele ale austriacului, la rândul său, deşi erau mai numeroase, nu decurgeau din observaţia directă, pe lângă faptul că porneau de la falsa presupoziţie că grecii au concentrat, în scrierile lor, toate cunoştinţele mitologice universale.

Freud a fost unul dintre mulţii gânditori care credeau în povestea miracolului grec, potrivit căreia grecii au fost poporul cel mai inteligent din istorie, creatorii civilizaţiei occidentale. De aceea a dat mitului lui Oedip statutul de adevăr, considerând incestul drept unul dintre stâlpii afectivi ai condiţiei umane.

Doctorul polonez, dimpotrivă, după ce observase cu atenţie câinii, nu admitea nici la animale incestul ca pe ceva natural, pentru că la ei avea loc în mod accidental, nu prin propria voinţă.

Rămâne ca fiecare cititor să decidă: Freud şi-a petrecut viaţa la Viena şi şi-a conceput teoria studiind cazuri de isterie. Probabil că nu se culcase cu nici măcar o sută de femei. În schimb, Miroslav Zmuda avusese o experienţă cu totul diferită la Rio de Janeiro.

Incestul, pentru Zmuda, era o încercare de rupere de natură, iar asemenea fantezii erau foarte rare la femei. Toată această a cincea categorie a sa era constituită din

fenomene rarisime ale sexualităţii feminine. De exemplu, nu a întâlnit nici măcar un caz de pedofilie, care nu trebuie confundată cu atracţia faţă de băieţi imberbi, adevăratul ei obiect fiind copiii înainte de pubertate.

De asemenea, nu a întâlnit nici un caz de necrofilie printre femei; şi chiar la bărbaţii care veneau la Casa Schimburilor numai o dată a avut ocazia să îndeplinească o asemenea dorinţă morbidă, când Hermínio a reuşit să sustragă un cadavru de la morgă, cazul fiind cea mai bănoasă afacere pe care o realizaseră vreodată.

Zoofilia era şi ea reprezentată de un singur episod: o anumită femeie, ungându-şi zona genitală cu sos de carne, îşi dresase câinele de talie foarte mare în practica cunnilingusului, dar, într-o zi, gelos pe soţul femeii, dulăul a atacat-o, mutilându-i organele intime.

Tot în acest domeniu, povestirea populară „Femeia şi calul”, deşi foarte răspândită în oraş, nu prezenta o întâmplare despre care să existe documente reale, fiind numai un exemplu literar al Mitului Marelui Penis.

Dar Zmuda a reuşit să izoleze o a patra categorie, compusă şi ea din simbolizări contrare civilizaţiei şi naturii umane, doar că acestea nu erau tendinţe de regresie, ci de ascensiune. Era vorba despre fanteziile homosexuale.

La Casa Schimburilor (şi Zmuda presupunea că era, de fapt, un fenomen răspândit în general), aceasta era manifestarea care producea cea mai mare fascinaţie. Multe cupluri se implicau, de fapt, în permutări numai ca pretext pentru practicarea homosexualităţii feminine, la care bărbaţii participau numai ca spectatori.

Iar când aveau loc contacte între femei, aproape toţi cei prezenţi, de ambele sexe, se adunau pentru a observa. Un exemplu de acest fel fusese spectacolul lui Aniceto cu văduva şi cu femeia cea înaltă.

Printre infirmiere, printre toate prostituatele în general, aceasta era fantezia cea mai răspândită, aproape universală. O explicaţie ar fi putut fi aceea că, fiind supuse la degradări constante, forţate de multe ori să facă lucruri împotriva preferinţelor lor, căutau una la alta un erotism pur, lipsit de pata virilităţii.

Polonezul înregistrase un caz pe care îl considera extrem de important din punct de vedere teoretic, adeverindu-i opinia, şi de aceea trebuia să fie inserat în această a patra categorie. Era vorba despre o femeie care îi ceruse doamnei Brigitte o întâlnire cu un băiat homosexual.

Cel ales nu putea fi Hermínio, care era foarte masculin. Clienta dorea un bărbat delicat, cu maniere feminine. Nu urmărea să-l umilească, nu intenţiona să-şi asume faţă de el rolul de mascul, ci dimpotrivă; ceea ce voia era, în viziunea ei, fiinţa perfectă: un bărbat care să nu fie viril.

Nu putem uita că Zmuda era arian, slav, polonez şi, deci, catolic. Şi celor mai mari oameni de ştiinţă le este greu să se elibereze de injoncţiunile metaforice suferite în copilărie. Nimic nu exercită o presiune mai mare asupra inteligenţei decât moştenirea literară şi poetică fondatoare a mitologiilor individuale. Iar cea a polonezului era, desigur, moştenirea biblică. Miturile biblice au fost cele care, chiar dacă numai în mod inconştient, au influenţat gândirea lui Zmuda.

Or, deşi are, mai ales în cărţile vechi, atitudini foarte masculine, foarte patriarhale, dumnezeul biblic este un spirit asexuat sau, mai corect, hermafrodit, având în vedere că a creat fiinţa umană după chipul şi asemănarea sa, iar această fiinţă se subdivide în două sexe.

Aceste două creaturi, bărbatul şi femeia, deşi sunt complementare din punct de vedere sexual, nu au avut contact sexual decât după alungarea din rai. Iar episodul

alungării este foarte semnificativ: abia în exil, pe pământ, bărbatul şi femeia au procreat, ea trebuind să treacă prin durerile facerii, iar el trebuind să treacă prin suferinţa cu care smulgea pământului mijloacele de trai ale familiei.

Astfel, în mitul biblic, înmulţirea speciei – posibilă numai prin heterosexualitate – este asociată cu durerea, cu pedeapsa, cu căderea, cu răzbunarea lui Dumnezeu.

Există o interpretare îndrăzneaţă care cred că se află în subconştientul tuturor creştinilor, şi anume că mânia divină pe cuplul primordial a fost, de fapt, manifestarea inauguralã a geloziei. Acel dumnezeu asexuat, hermafrodit nutrea fără doar şi poate o iubire homosexuală atât faţă de bărbat, cât şi faţă de femeie.

De aceea, în funcţie de aceste simboluri, Zmuda considera fantezia homosexuală ca fiind o simbolizare perfectă a transcenderii civilizaţiei şi condiţiei umane, pentru că este similară memoriei paradisului.

Cineva ar putea obiecta astfel: fiind un zeu hermafrodit, iubirea sa pentru creaturile umane ar fi tot heterosexuală. Logic vorbind, e adevărat. Dar nu este adevărat pe planul simbolurilor, pentru că atracţia între sexe – atât de banală încât nu poate fi numită fantezie – nu s-a născut ca urmare a voinţei divine, ci din perfidia pe care a ticluit-o şarpele.

Acest animal – care este un simbol falic, puternic relaţionat cu pământul, mai ales că pe el se târăşte – reuneşte în sine metaforele răului şi ale virilităţii. Şi este suficient să mai amintim faptul că bărbatul este cel care fecundează, penetrând, fie femeia, fie pământul.

Şi astfel ciclul se încheie: odată cu căderea din paradis, creaturile divine pierd darul tinereţii veşnice. Iar virilitatea este şi ea încă una dintre metaforele morţii.

Dacă ar fi ştiut detalii despre cazul femeilor moarte, Miroslav Zmuda ar mai fi dat o turnură „problemei Aniceto”.

Nu ştiu ce asociaţii de idei au putut face cititorii mei atunci când au asistat la descoperirea biciului cu mâner de argint printre lucrurile lui Aniceto. Dar pot spune la ce s-a gândit Baeta: dacă Aniceto atinsese biciul, amprentele sale erau pe el. Prin urmare, răzbunarea expertului putea fi colosală, putea ţinti spre o pedeapsă mai mare decât cea prevăzută de Legea 267 pentru infracţiunea probată cu ajutorul nasturelui şi hainei şi care era numai de maximum patru ani.

Simulând o reexaminare a probelor, putea afirma că Aniceto se aflase la locul crimei a cărei victimă fusese secretarul, iar capoeiristul ar fi fost încadrat cu uşurinţă în Legea 294 şi ar fi căpătat vreo treizeci de ani de închisoare; sau, probabil datorită secretului în care era învăluit cazul, ar fi fost executat sumar, la ordinul şefului, fără proces.

Dar era sâmbătă. Expertul trebuia să aştepte ziua de luni pentru a se întoarce la serviciu şi a da poveştii indispensabila verosimilitate. Cum nu avea motive de grabă, expertul s-a apucat să răvăşească încăperea, a stricat încuietoarea ferestrei şi a băgat fişicul de bani în buzunar, pentru a simula un furt. Portugheza nu va spune nimic, desigur, iar derbedeul avea să suspecteze numai mâna unui hoţ.

Apoi, apucând de partea de piele a biciului, fără să atingă mânerul de argint şi ascunzându-l în haină, s-a strecurat până la piaţa Harmonia, de unde a luat o maşină de piaţă care l-a dus acasă.

Poate că nu aş rezista tentaţiei – dacă acesta ar fi un roman psihologic sau existenţialist – de a face îndelungi

consideraţii despre felul cum funcţionează mintea umană, care la primul impuls este mereu înclinată spre rău.

Dacă aceea ar fi fost o zi de lucru, Baeta s-ar fi dus direct la laboratorul său, pentru a-şi pune tenebrosul plan în practică. Era, însă, după cum am spus, o sâmbătă. Şi, pe drumul spre casă, după ce primul impuls spre răzbunare se mai răcorise, expertul s-a gândit mai bine.

Dacă oamenii de la primul district îi supravegheaseră casa pentru a-l intimida şi fuseseră implicaţi în furtul biciului de către capoeirist, asta indica o legătură, care până atunci fusese de neconceput, între acesta şi poliţiştii din piaţa Mauá. Din păcate, el, expertul, nu-i putea acuza de aceste lucruri, fiindcă ar fi trebuit ca mai întâi să mărturisească faptul că luase biciul acasă.

De fapt, Baeta nu prea ştia ce să creadă. Vor fi fost acele acte fără nici o legătură unul cu altul? Aniceto îi pătrunsese cumva în casă din proprie iniţiativă? Dar, dacă fusese iniţiativa lui, ce l-a făcut să evite să-şi lase amprentele prin casă?

Această ultimă cugetare l-a condus pe expert spre o a treia ipoteză, una înspăimântătoare. Aniceto cu certitudine că nu ar fi putut să ştie nimic despre dactiloscopie. La Rio de Janeiro, în 1913, doar poliţiştii şi unul sau altul dintre membrii Guvernului sau ai puterii judecătoreşti aveau cunoştinţă despre acea noutate în criminalistică. Mai exista, totuşi, cel puţin încă o persoană din afara cercului de poliţişti care ştia exact în ce consta acea tehnică: era nimeni alta decât însăşi nevasta expertului, fidela şi mult dorita Guiomar.

Adevăratele spirite ştiinţifice rezistă bine chiar şi la cele mai mari drame personale. Baeta a intrat în casă şi a ascuns biciul, în aşteptarea zilei de luni. Gândul că Aniceto ar fi putut-o lovi pe soţia lui cu acel obiect (deşi pe ea nu

văzuse nici o urmă) îi producea adevărate spasme de ură şi dorinţa de a se răzbuna pe toată lumea, reacţie pe care, însă, inteligenţa lui o controla imediat. Dar ajunsese la o concluzie: nu putea locui în acelaşi oraş cu un bărbat ca acela, care era în stare să seducă până şi copile, să o seducă probabil până şi pe Guiomar.

Calitatea amprentelor de pe mânerul de argint, după cum expertul a putut să constate cu ochiul liber, când a ajuns la laborator, era excelentă. Una dintre ele – cea a unui policar – era în mod special clară şi Baeta a început cu ea, presărând cu grijă praful negru, la a cărui invenţie contribuise împreună cu colegii săi din Los Angeles.

Forma amprentei era dintre cele mai rare, în formă de arc, prezentă la numai aproximativ zece la sută dintre indivizi. Identificarea a fost mai uşoară decât îşi imaginase: amprenta coincidea perfect cu cea de pe fişa lui Aniceto, pe care o luase chiar Baeta.

Acel lucru era suficient pentru ca expertul să-şi pună în practică răzbunarea. Dar el mai avea de lămurit o îndoială: avea nevoie să afle cu siguranţă dacă Guiomar fusese cea care îi dăduse biciul capoeiristului. Pentru asta, era necesar să verifice şi alte amprente, nu atât de bine conservate, e adevărat, dar vizibile, care rămăseseră pe mânerul de argint.

Spre uşurarea expertului, examinarea a permis excluderea lui Guiomar: soţia lui avea amprente cu desene în spirală, iar cele prezente pe mâner erau rotunde.

Acele amprente ar fi putut aparţine vreunui agent de la primul district, complice cu capoeiristul la spargerea casei lui, ceea ce nu putea dovedi decât dacă recunoştea că dusese biciul acasă.

Baeta ar fi putut să se oprească la această fază cu cercetarea, dar spiritul ştiinţific, deşi rezistă la dramele

personale, câteodată ne impulsionează să descoperim mai mult decât ceea ce este strict necesar. În capul lui Baeta s-a născut suspiciunea că acele amprente ar fi putut coincide cu cele pe care le examinase la Casa Schimburilor, cu ocazia asasinării secretarului.

Iar expertul, dorind să investigheze această ipoteză, a deschis arhiva şi a scos fişa victimei, cu amprentele acesteia, precum şi fotografiile amprentelor Fortunatei – sau cele presupuse a fi ale ei, fiindcă erau singurele care difereau de cele ale victimei, găsite pe sticla de vin, pe pahare şi pe mânerul biciului.

Şi, după o examinare comparativă meticuloasă, a constatat un detaliu interesant: policarul drept al Fortunatei avea şi el un desen în arc, ca al fratelui său Aniceto. Mai mult decât atât: avea două trăsături caracteristice, aproape de centrul degetului, care făceau ca asemănările dintre amprente să fie mai mari decât ar fi fost normal.

Puse una lângă alta, cele două amprente erau, la prima vedere, identice. Expertul, tulburat de această descoperire, a procedat la o examinare şi mai amănunţită, pentru a exclude orice posibilitate de eroare. După ce a observat douăzeci şi unu de detalii de la cele două policare – număr care ar fi fost considerat excesiv de către orice specialist, care ar fi socotit suficiente douăsprezece sau şaisprezece detalii –, Baeta a tras concluzia că era vorba despre una şi aceeaşi amprentă, oricât de absurd ar fi fost acest lucru. Dacă fratele şi sora aveau amprente identice, acesta ar fi fost primul caz cunoscut de indivizi cu amprente digitale care coincideau perfect.

Dactiloscopia – deşi îi convinsese pe cei mai mulţi dintre oamenii de ştiinţă în ceea ce privea capacitatea sa infailibilă de identificare, fiind acceptată oficial în ţări

precum Argentina (unde s-a înregistrat primul caz de crimă soluţionată prin examen dactiloscopic în 1892) şi Statele Unite (cu alte cazuri celebre, precum procesul Crispi, rezolvat în mod spectaculos de către expertul Joseph Faurot, în 1911) – era încă, în 1913, o ştiinţă în curs de dezvoltare. Iar principalul postulat al dactiloscopiei, acela conform căruia nu există două persoane cu aceleaşi amprente, nici dacă sunt gemeni, nu era încă o chestiune consensuală.

Cei care erau sceptici în privinţa acestei tehnici aveau, trebuie s-o recunosc, un argument valabil: nimeni nu demonstrase încă, în termeni strict teoretici, acea axiomă. Ceea ce exista era numai fortuita inexistenţă a unei probe contrarii. Nu se înregistrase niciodată cazul în care doi indivizi să aibă amprente identice, dar asta nu însemna în mod necesar că, în întreaga lume, nu ar fi putut exista o asemenea coincidenţă, fie şi numai una, iar descoperirea acesteia putea fi numai o chestiune de timp.

În opinia lui Baeta, însă, chestiunea trebuia tratată ca o problemă de statistică. El însuşi, în 1910, ajunsese la concluzii foarte asemănătoare cu cele ale francezului Balthazard, calculând probabilitatea ca două persoane să aibă cincisprezece detalii ale amprentelor identice şi situate în acelaşi loc. Acest număr era atât de mic, de infim, încât, între virgulă şi prima cifră semnificativă, erau patruzeci şi patru de zerouri.

Iar dovada practică a acestui lucru fusese revelată cu ocazia judecării procesului Crispi, când juraţilor li s-au arătat amprentele diferite a doi fraţi gemeni.

Prin urmare, expertul – care era unul dintre cei mai străluciţi specialişti în dactiloscopie şi care a inclus Rio de Janeiro printre oraşele-pioniere în recunoaşterea şi

folosirea acestei tehnici – nu putea crede în acea coincidenţă.

Primul lucru care i-a trecut prin minte a fost că, la momentul examinării locului crimei de la Casa Schimburilor, observase că strangularea secretarului, prin forţa care fusese exercitată asupra gâtului victimei, era mai compatibilă cu ideea că făptuitorul fusese un bărbat, şi nu o femeie.

Al doilea lucru la care s-a gândit a fost legenda care circula încă, potrivit căreia Casa Schimburilor, care fusese a marchizei de Santos, avea un pasaj secret, care o lega de Quinta da Boa Vista.

Baeta avea acum o poveste foarte solidă şi bine fundamentată pe dovezi. A-l plasa pe Aniceto la locul crimei, pe baza probelor descrise, nu mai era o fraudă motivată de răzbunare, ci descoperirea adevărului faptelor.

Probabil, cu conivenţa doamnei Brigitte şi a doctorului Zmuda (sau chiar a vreunei infirmiere), capoeiristul intrase în casă prin legendarul pasaj secret, care era situat exact sub scară, unde polonezul improvizase o cramă.

Conform martorilor, Fortunata fusese să ia o sticlă de vin tocmai din acea cramă. Amprentele erau, însă, cele ale lui Aniceto. Între el şi Fortunata era o mare asemănare, erau gemeni. Probabil că Aniceto fusese cel care se întorsese în cameră, cu sticla, deghizat în hainele Fortunatei.

Când, în Casa Schimburilor, au anunţat prezenţa expertului, reacţia doamnei Brigitte a fost una de o spaimă de nedescris. Iar reacţia medicului nu a fost foarte diferită, ducându-se imediat să închidă sub cheie faimoasele carnete cu coperte negre. În mod special în acea zi, Baeta era ultima persoană pe care şi unul, şi celălalt doreau s-o

vadă. Iar motivul – pe care cititorul îl va afla la momentul potrivit – era de nemărturisit.

Zmuda şi Brigitte, în realitate, erau speriaţi din cauza unor probleme pe care Aniceto le provocase în acele zile. Mai întâi, la întâlnirile colective care se petreceau joia, începuseră să aibă din ce în ce mai puţini participanţi. Soţii, partenerii masculini (iar Baeta era un exemplu) renunţaseră la vizite pentru că întreaga atenţie a femeilor era captată de capoeirist. Numai cei care se mulţumeau să asiste la infidelitatea soţiilor – iar aceştia nu erau majoritari – continuau să frecventeze petrecerile.

Pe lângă asta, mai preocupantă fusese ipoteza, enunţată de una dintre infirmiere şi care a fost foarte convingătoare, că Aniceto era rudă cu Fortunata, erau probabil fraţi, pentru că asemănarea fizionomică dintre ei era enormă.

Doamna Brigitte, atunci, a hotărât să-i mărturisească lui Miroslav Zmuda povestea cu scrisoarea – pe care o ţinuse secretă, pentru a nu-l supăra – prin care i se dezvăluise că Fortunata nu fusese prietenă cu Cássia, deşi aceasta o recomandase, ci că o făcuse la cererea unui vraci bătrân, un personaj care se spunea că este foarte cunoscut în oraş, un anume Rufino.

Brigitte, care îi ceruse lui Hermínio să investigheze cine era acel om şi să descopere ce interese ar fi putut avea în acea intervenţie în favoarea Fortunatei, nu avea veşti bune: Hermínio nu reuşise să-l întâlnească personal pe bătrân şi aflase că acesta se ascundea prin pădure, fugind de poliţie.

Această relatare l-a tulburat foarte tare pe Zmuda, pe lângă faptul neplăcut că, puţin timp după ce acolo avusese loc o crimă, un posibil frate al asasinei începuse să frecventeze Casa. Era, de asemenea, un ghinion că acel

personaj era tocmai Aniceto, cel care pentru el era un fenomen pe care-l studia cu interes şi care-i dăduse ocazii nesperate de a-şi perfecţiona teoriile.

De aceea, când au primit vizita expertului, polonezul şi doamna Brigitte se aşteptau la tot ce putea fi mai rău.

– O să fiu direct: dumneavoastră ştiaţi că Aniceto (care este fratele Fortunatei) s-a aflat în această casă, în ziua asasinării secretarului, chiar în camera victimei?

Nu acesta era subiectul de care se temeau Brigitte şi Zmuda. Şi totuşi, întrebarea nu i-a ajutat să se simtă mai liniştiţi. Au recunoscut că deja aveau suspiciunea că cei doi erau fraţi, datorită asemănării fizice dintre ei, dar nu şi că ar fi avut motive să creadă că acţionaseră în complicitate. Credeau că era imposibil ca el să fi intrat în casă în ziua crimei.

Expertul le-a amintit de legenda cu pasajul secret. Atunci polonezul a desfăcut braţele:

– Să fim serioşi, Baeta!

Dar Baeta nu s-a lăsat convins şi au fost nevoiţi să-l ducă până la cramă, sub scară. Evident că nu au găsit nici un pasaj. Dar expertul nu a renunţat la teoria sa şi le-a chemat din nou pe infirmiere la interogatoriu. Dorea să afle dacă vreuna dintre ele o văzuse pe Fortunata luând efectiv sticla de vin sau dacă nu cumva cea pe care au văzut-o ar fi putut fi de fapt un bărbat deghizat în femeie.

Memoria oamenilor, în general, mai ales după un anumit timp şi sub influenţa unei anumite sugestii emoţionale, poate foarte bine să devină confuză. Iar unele dintre infirmiere, aflate în faţa unui bărbat atrăgător şi care întotdeauna se purtase frumos cu ele, care, pe deasupra, mai era şi o persoană ilustră, şef al unui cabinet de investigaţii criminaliste, care afirma atât de categoric verosimilitatea acelei versiuni a poveştii, au început să

încline spre această variantă şi să admită că persoana pe care au văzut-o trecând cu sticla în mână putea să nu fie, ba nu, sigur nu fusese Fortunata.

Baeta părea satisfăcut. Şi a revenit la stăpânii casei.

– Interesul meu nu este să vă fac vreun rău. Mai târziu vom descoperi cum a intrat el aici. Acum este important ca fetele să dea noi declaraţii.

Doamna Brigitte şi doctorul Zmuda nu mai puteau contramanda o anumită programare, un anumit serviciu pe care se angajaseră să-l presteze, de aceea au menţinut obişnuita discreţie asupra acestui fapt. Cu toate acestea, văzând că intenţiile lui Baeta erau într-adevăr prietenoase, au hotărât să-l trateze cu aceeaşi amabilitate şi i-au dezvăluit un alt lucru, care putea fi relevant: conţinutul scrisorii trimise de către veterană.

Expertul, totuşi, a părut a nu da nici cea mai mică importanţă acelei informaţii.

Romanul este pe sfârşite şi încă nu am acordat o atenţie suficientă personajului meu preferat: frumoasa, fidela, dorita Guiomar. Puţine femei au putut să reunească în sine în mod atât de desăvârşit spiritul unui oraş. De aceea, datorită faptului că era atât de potrivită cu personalitatea urbei, Guiomar a fost şi ea, ca femeie, născută de două ori.

Prima Guiomar a fost cea pe care o cunoaştem bine: soţia expertului Baeta, femeie care stârnea pasiuni, dar care la Casa Schimburilor avea plăcerea paradoxală de a nu accepta să-şi schimbe bărbatul cu altul. A doua Guiomar s-a născut la o dată precisă – 21 august 1913 – în aceeaşi Casă a Schimburilor, când a simţit dorinţa irezistibilă de a fi bătută de soţul ei, incitată de virilitatea unui necunoscut, care, la câţiva paşi distanţă, bătea o altă femeie.

Această Guiomar definitivă este cea care va precipita acţiunea finală, acţiune care a fost prevăzută sau provocată de chiromanta de pe strada Marrecas.

– Peste linia vieţii, o cruce; lângă ea, cinci linii: două deasupra, trei dedesubt. Dumneata eşti pe cale să-ţi înşeli bărbatul.

Indignarea lui Guiomar spunea totul. Simţea ceva nou înăuntrul său, care o schimba. Iar ea înţelegea – deşi nu dorea, deşi nu voia să admită – că Baeta nu va avea nici un rol în momentul în care urma să aibă loc marele ritual de trecere.

Asta nu însemna că expertul nu fusese important în acel proces: a lui fusese ideea de a aduce acasă biciul cu mâner de argint, deşi nu ştiuse să-l folosească în maniera precisă în care ea îşi dorea să fie folosit.

Baeta fusese întotdeauna, totuşi, un foarte bun amant. La Casa Schimburilor ea însăşi asistase, extaziată, la scena în care soţul ei o bătuse şi o scuipase pe o femeie. Problema nu era Baeta; de asemenea, problema nu era nici Guiomar. Problema era rolul pe care fiecare dintre ei îl avea în cuplul lor.

Şi astfel, în fatidica zi de 11 septembrie, Guiomar a cunoscut omul dorit şi l-a fixat cu privirea timp de câteva secunde. Bărbatul, personajul ales, i-a răspuns şi el cu o privire. Dacă nu ar fi fost vorba de Aniceto, poate că povestea ar fi avut un alt deznodământ.

Când Guiomar a aflat în joia următoare, pe 2 octombrie, că nu vor mai merge la Casa Schimburilor – singurul loc unde avea speranţa de a-l revedea pe necunoscut –, şi-a pierdut minţile. Nu există un exemplu mai grăitor despre puterea devastatoare a „fenomenului” Aniceto.

Mă întorc aici la acea poveste pe care am întrerupt-o cu câteva pagini în urmă. Mă refer la femeia care, pe o stradă

întunecoasă, transversală pe plaja Flamengo, în zona cartierului Catete, fusese împinsă într-un cupeu care o dusese până pe strada Alfândega, în dreptul locului cunoscut înainte sub numele de Quitanda do Marisco, unde fusese încredinţată unui bărbat care aştepta, într-o căsuţă cu etaj, pentru a se folosi de ea.

Am spus, mai înainte, că Hermínio fusese cel care o răpise. Acum toţi pot ghici că femeia era Guiomar. Nu este greu de ghicit cine era bărbatul care o aştepta.

Dacă unii dintre cititori au rămas uimiţi de o asemenea îndrăzneală, este pentru că nu ştiu de ce fusese ea în stare, cu câteva zile mai înainte: Guiomar îi scrisese doamnei Brigitte, menţionând un anumit bărbat care făcuse cutare şi cutare lucruri cu două femei, la ultima petrecere la care ea fusese prezentă, pe 11 septembrie. A cerut în scrisoare o întâlnire cu acel bărbat şi a sugerat şi folosirea biciului. Iar doamna Brigitte, după cum am văzut, a fost o organizatoare strălucită.

Apoi Guiomar a simulat furtul din casă pentru a plăti, cu banii sustraşi, serviciul cerut şi pentru a justifica dispariţia biciului. Vecinii nu s-au mirat văzând-o forţând propria ei fereastră (care ar fi putut fi înţepenită). Înăuntru, a fost uşor să răscolească sertarele şi să dea verosimilitate minciunii.

Un amănunt al întâmplării este chiar amuzant: deşi Guiomar cunoştea postulatele de bază ale dactiloscopiei, nu s-a gândit să ia nici o măsură în privinţa amprentelor care ar fi trebuit să fie prezente la scena crimei.

Această greşeală, însă, l-a făcut pe expert să-i suspecteze pe poliţiştii de la primul district, care supravegheau casa, fără ca ea să fi observat asta. Din păcate pentru Guiomar, aceştia au avut şi ei un rol în toată povestea.

Am spus că vecinii nu au considerat ciudat să o vadă pe Guiomar forţându-şi propria fereastră. Dar Mixila nu era vecin, era poliţist. El a remarcat agitaţia şi anormalitatea gesturilor şi a urmărit-o pe soţia expertului când aceasta s-a dus în piaţa Machado şi i-a dat unei persoane bani şi biciul. Acea persoană era însuşi Hermínio.

Poliţiştii de la primul district nu aveau o mare consideraţie faţă de femei. Însuşi delegatul obişnuia să spună că femeia fidelă din Rio de Janeiro era aceea care murea înainte să-şi înşele bărbatul sau iubitul. Dar, în acele circumstanţe, nu s-au gândit la adulter. Pentru ei era clar că acel lucru avea legătură cu comoara lui Rufino, mai ales după ce Hermínio îi pusese întrebări despre bătrân agentului Mixila. Iar Guiomar era soţia unui om care se ştia că era implicat în chestiunea comorii.

Poliţiştii de la districtul întâi, însă, mai ales după dispariţia a trei dintre ei în pădurea Tijuca, nu aveau efective suficiente de oameni pentru a putea supraveghea permanent şi simultan toată banda formată din Rufino, Baeta, Guiomar, Hermínio şi poate şi alţii.

Dacă ar fi surprins momentul în care Hermínio îi dăduse biciul lui Aniceto, povestea ar fi avut poate alt deznodământ. Ceea ce Mixila şi colegii lui observaseră au fost deplasările omului aflat în slujba doamnei Brigitte, când a închiriat casa cu etaj de pe strada Alfândega, vineri, pe data de 10.

Certitudinea că acolo se petrecea ceva în stil mare a crescut atunci când, până în noaptea de luni, nici Hermínio, nici altcineva nu a intrat în acea casă. Aşteptarea s-a încheiat însă pe data de 14, când a intrat mai întâi capoeiristul (după cum ştim, fără bici) şi, o jumătate de oră mai târziu, soţia expertului, îmbrâncită, tratată de Hermínio precum o vagabondă.

Îndată ce acesta a ieşit din casă, s-a văzut în faţa a trei pistoale care l-au silit să se întoarcă, urmat de Mixila şi de alţi doi poliţişti, care, în acel moment, încă nu înţeleseseră ce se întâmpla. Dacă ar fi avut răbdare să mai aştepte, ar fi văzut mai multe.

Dar ei au dat buzna pe uşă, cu uriaşa înfrigurare pe care numai comorile o stârnesc, şi au surprins scena abia la început: Guiomar, pe jumătate dezbrăcată, cu sânii goi, înlănţuită cu un braţ de Aniceto, care cu mâna cealaltă îi trăgea părul în jos, dezgolindu-i gâtul pe care îşi plimba limba.

Poliţiştii au făcut prostia să-l împingă pe Hermínio pe pat, intrând în cameră toţi trei. Lui Aniceto nu i-a trebuit mult timp ca să-l trântească, cu o mişcare de capoeira, pe unul dintre poliţişti peste altul şi să o ia la sănătoasa pe scară. Hermínio, care a profitat de situaţia confuză pentru a încerca să pună mâna pe un revolver care căzuse, i-a uşurat de fapt fuga lui Aniceto, pentru că a fost nevoie de doi dintre poliţişti ca să-l imobilizeze. Cum s-au sfârşit lucrurile ştim deja: Mixila a luat-o pe urmele capoeiristului, ştiind că acesta avea să-şi caute refugiu la casa lui Rufino din Santa Teresa, şi a sfârşit prin a se rătăci şi a pieri în desişul pădurii.

Deşi este una dintre metropolele cele mai studiate din lume, în istoria lui Rio de Janeiro mai sunt multe evenimente obscure. Această carenţă este gravă pentru secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea, foarte gravă în legătură cu a doua jumătate a secolului al XVI-lea şi alarmantă în privinţa întregii perioade anterioare.

Astfel, daunele care decurg din această situaţie sunt imense pentru mitologia locală. De exemplu, există astăzi în Niterói o impunătoare statuie a lui Arariboia, care

priveşte ostentativ către Rio de Janeiro, ca şi cum ar fi un conchistador străin al oraşului.

Deşi acest erou – primul indian care a îmbrăcat veşmântul lui Cristos – primise pământ în proprietate prin părţile orientale ale Guanabarei, el a rămas un conducător *tupi* carioca, în cea mai legitimă accepţiune a cuvântului, fiindcă se născuse şi trăise în Paranapuã, veche insulă a Pisicii (sau, mai exact, a Leopardului), actuala insulă Guvernador.

Şi este posibil ca indieni *temiminó*, denumiţi şi leoparzi, să fi locuit deja pe litoralul de nord al oraşului şi în insulele din vecinătate. Ca dovadă că „satul Martinho” – după cum apare pe o veche hartă portugheză, desenată înainte de 1580 – nu este altul decât satul Arariboia (botezat Martim Afonso), ridicat dincolo de dealul São Bento, între Prainha şi Alferes. Faimosul *auto*[38] al lui Anchieto, datând din 1587, a fost reprezentat în acest loc, şi nu pe cealaltă margine a golfului.

Ce să mai spun despre alte mari personaje uitate, precum Cunhambebe, Guaixará şi Aimbiré? Acesta din urmă cel puţin, care a fost principala căpetenie a coaliţiei franco-*tamoio*, merită să fie amintit fie şi numai prin scena clasică, tipică pentru spiritul oraşului, în care, fiind rănit de moarte, o alege pe cea mai frumoasă dintre cele vreo douăzeci de femei ale sale, splendida Iguaçu, şi o duce înot prin mare până la plaja Ipanema, pentru a o salva de duşmani, după care îşi dă sufletul.

Alt atentat la memoria mitică a oraşului au fost devierile şi canalizările râului Carioca, pe care, până la urmă, l-au făcut să curgă pe sub pământ de-a lungul a aproape întregii sale văi, apărând numai pe o infimă porţiune, la

[38] Piesă teatrală în versuri, de origine medievală, pe teme religioase şi profane.

Cosme Velho, în vecinătatea pieţei Boticário. A fost un râu cu ape atât de limpezi, atât de pure, că, spuneau indienii, dădeau forţă bărbaţilor şi înfrumuseţau femeile, ceea ce confirmă că aici va fi existat o fântână a frumuseţii, care era marcată pe harta pierdută a lui Lourenço Cão.

Nimeni nu ştie care este originea toponimului Rio de Janeiro şi asupra acestei chestiuni există multe controverse. Teza lui Varnhagen – care implică nişte calcule nautice foarte complicate – afirmă că o expediţie de recunoaştere pe coastă, comandată de un căpitan anonim, ar fi descoperit ceea ce presupuneau a fi estuarul unui mare râu, pe data de 1 ianuarie 1502.

Totuşi, cum este vorba despre o deducţie logică, fără să se bazeze pe documente, cei mai conservatori preferă anul 1504, când flota lui Gonçalo Coelho îşi aruncase ancorele pe coastele Guanabarei.

Mai există un puternic curent istoriografic, potrivit căruia numele de Rio de Janeiro nu apare în cartografie înainte de 1520. Dovada adusă este faptul că Magellan, care a trecut pe aici în călătoria sa în jurul lumii, a dat locului numele de Santa Luzia, necunoscând alt nume.

Împotriva acestei teorii se invocă harta turcului Piri Reis, din 1513, în care conturul golfului Guanabara apare foarte clar şi este legat de legenda misterioasă care conţine cuvântul „Saneyro” scris cu caractere arabe. Mai sunt şi unii care menţionează călătoria corabiei Bretoa sau expediţia lui João Dias de Soliz.

Toată această controversă dovedeşte un singur lucru: că a avut loc o mare circulaţie de europeni – poate chiar de turci – în regiunile din apropierea Guanabarei, în prima jumătate a secolului al XVI-lea, că e probabil că aceştia au pătruns în golf şi că nu ştim nimic despre aceste lucruri.

Una dintre puţinele menţiuni concrete referitoare la aceste prezenţe este curioasa poveste a trădătorului Lopes Carvalho, marinar portughez în slujba regilor Spaniei.

După cel puţin două surse (jurnalul lui Pigafetta şi declaraţia lui Martim de Aiamonte), trădătorul Carvalho a venit la Rio de Janeiro pentru a-şi regăsi un fiu pe care îl avusese cu o negresă, cu care trăise aici între 1512 şi 1517.

Însă, dintre toate aceste mistere, cel mai ciudat, cel mai impresionant, cel mai important de dezvăluit este cel al existenţei, în Rio de Janeiro, a unui trib de amazoane.

Cercetări arheologice recente, făcute în regiunea masivului Pedra Branca (Jacarepaguá, Bangu, Realengo, Campo Grande, Guaratiba), au identificat o serie de locuri unde s-au găsit urme ale civilizaţiei *tupi*, cum ar fi ceramica smălţuită, cu ornamente policrome lineare şi tipicele lor obiecte făcute din argilă amestecată cu nisip şi cochilii pisate.

Locurile unde s-au găsit rămăşiţe umane ajung să dateze de acum trei mii de ani şi au următoarea particularitate: toate cele o sută şaizeci şi nouă de schelete aparţineau unor indivizi de sex feminin.

La această incredibilă descoperire se adaugă un alt fapt notabil: femeile adulte erau sistematic îngropate în vase de lut, împreună cu câte un flaut de os şi un artefact rar, un inel greu din piatră lustruită cu tăiş circular. Era vorba de o teribilă şi cunoscută armă de război numită *itaiça*, folosită pentru a zdrobi capete (fapt atestat prin documente despre populaţia *guaranis* din Rio Grande do Sul).

În gropi mai existau şi alte obiecte: vârfuri de săgeţi din os, care, însă, fiind foarte groase la bază ar fi putut servi mai degrabă ca vârfuri de lăncii.

Scheletele de bărbaţi găsite nu ar fi putut avea mai mult de două mii de ani. Şi ce era interesant la ele era faptul că în acele gropi, deşi ceramica era identică, nu existau *itaiças* şi nici vârfuri de lance, ci numai flaute de os.

Tot din acea perioadă provin şi primele topoare, potrivite pentru muncile agricole.

Tipul de ceramică nu lasă loc de îndoieli: toate aceste aşezări au aparţinut locuitorilor *tupi*. Ceea ce specialiştii nu îndrăznesc să spună este că, în primul mileniu, a existat o societate *tupi* constituită numai din femei războinice, numite *itatingas*, nume care s-a transmis până în zilele noastre. Ele confecţionau ceramica (pentru că aceasta a fost întotdeauna o activitate feminină), vânau, cu siguranţă strângeau miere şi fructe, dar nu desţeleneau pământul şi nu-l semănau.

Şi, de asemenea, aveau un simbol prestigios: flautul de os, cu care erau înmormântate. Se pare că bărbaţii luaseră de la ele această prerogativă.

Una dintre temele mitice recurente în toată America de Sud este originea dominaţiei masculine. Populaţiile din Ţara de Foc, Pantanal şi Amazonia explică prin poveşti similare felul în care bărbaţii au dobândit puterea asupra femeilor. Iar versiunile *tupi* (precum cea a indienilor *mundurucus* sau *camaiurás*) povestesc că, la început, femeile au descoperit secretul spiritelor care locuiesc flautele şi prin ele îi dominau pe bărbaţi. Când, în sfârşit, bărbaţii au reuşit să cucerească acele instrumente sacre, a avut loc o răsturnare definitivă a situaţiei.

Istoria repetă astfel mitul, în sens contrar. De la amazoanele despre care scrie părintele Carvajal, până la

indiencele *icamiabas* despre care relatează Cristóbal de Acuña (şi scuzaţi-mă dacă omit şi alte surse, fiindcă, la faza la care am ajuns cu romanul, nu mai am timp să consult şi alte cărţi), femeile au fost cele care au îndrăznit să repete aventura indiencelor *itatingas* din Rio de Janeiro: s-au izolat de bărbaţi, s-au înarmat şi au recâştigat dominaţia asupra spiritelor flautelor, pentru a fi libere.

Şi e clar că între ele au existat contacte amoroase, fiindcă era imposibil să se menţină caste timp de un mileniu. Întrebarea tulburătoare este următoarea: de ce s-au supus din nou bărbaţilor?

Dovezile arheologice sunt clare: bărbaţii care au apărut printre ele nu erau neapărat mai puternici, nu aveau arme mai multe sau mai bune: nici nu ştiau să folosească mortala *itaiça* şi nu foloseau lăncii în lupte.

Indiencele *itatingas* trăiseră cel puţin un mileniu singure. Sigur că nu aveau copii: probabil că răpeau fete din triburile vecine, pe care cu siguranţă le dominau, având în vedere superioritatea lor în luptă, şi le jefuiau de porumbul şi de maniocul pe care ele însele refuzau să le cultive.

Şi nu-mi veniţi cu prostia că bărbaţii au, în mod natural, o mai mare forţă fizică şi că sunt mai agresivi: indiencele *itatingas* au petrecut un mileniu vânând singure, înfruntând aceeaşi faună, acelaşi mediu sălbatic, fără să aibă nevoie de bărbaţi.

Enigma probabil că nu poate fi dezlegată pe plan strict arheologic. Totuşi, unii sugerează că indiencele *itatingas* – după ce au trăit timp de un mileniu într-o formă superioară de civilizaţie – au fost atinse, în final, de o nostalgie atavică: cea de a experimenta din nou barbaria.

Baeta a reuşit, în cele din urmă, să fie primit de şeful Poliţiei, pe strada Relação, pe la ora şase. Agitaţia expertului era justificată: tocmai rezolvase, pe plan strict

logic, prin procedee pur ştiinţifice, crima din Casa Schimburilor.

Şi Baeta a relatat versiunea sa, omiţând câteva fapte care nu impietau asupra stabilirii definitive a realităţii: reexaminând probele, comparând din nou amprentele găsite pe sticla de vin şi pe mânerul biciului cu cele de pe fişa lui Aniceto, ajunsese la concluzia că erau identice. Astfel, Aniceto nu numai că fusese prezent la scena crimei, ci fusese însuşi asasinul secretarului, fiindcă mâinile care atinseseră sticla aveau aceleaşi dimensiuni ca cele care sugrumaseră victima.

Această concluzie elimina inclusiv problema primei obiecţii pe care el însuşi, Baeta, o ridicase, şi anume faptul că forţa folosită la strangulare era excesivă pentru a putea fi atribuită unei femei.

– Dar nu erau amprente şi pe pahare?

Era adevărat. Expertul uitase acel amănunt. Obiecţia şefului Poliţiei era simplă: dacă Aniceto, deghizat în hainele Fortunatei (cum presupunea expertul), intrase în cameră cu sticla de vin şi paharele şi apoi, profitând de circumstanţa că secretarul era deja legat de pat şi la ochi, comisese crima, cum se explică prezenţa amprentei victimei pe pahar şi pe sticlă?

– Sincer, nu cred că secretarul a ciocnit un pahar cu vin cu asasinul, înainte să moară.

Baeta aproape că a râs de acea ingenuitate. Poliţiştii tradiţionali, acei oameni buni ai vechilor generaţii chiar aveau viciul de a crede că asasinatele erau opere literare şi căutau coerenţe psihologice atunci când probele obiective, ştiinţifice indicau altceva.

Pentru a-şi întări teoria, expertul a menţionat că unele infirmiere deja admiseseră că i-ar fi putut confunda pe

Fortunata cu Aniceto şi că persoana care urcase cu vinul ar fi putut fi un bărbat.

Şeful Poliţiei, care era vizibil jenat de conversaţie, insista să înţeleagă înainte de toate cum pătrunsese Aniceto în casă. Şi de ce anume ar fi trebuit să intre, când însăşi prostituata, după ce îl legase pe secretar, ar fi putut să-l omoare. Voia să înţeleagă de ce fusese Aniceto cel care se dusese după sticla de vin, mărind riscul de a fi descoperiţi.

Răspunsurile la aceste întrebări, în viziunea expertului, făceau parte din sfera speculaţiilor. Exista o dovadă materială: amprentele lui Aniceto erau pe sticlă, iar amprentele mâinilor de pe sticlă se potriveau cu urmele de pe gâtul secretarului. Prin urmare, Aniceto îl sugrumase pe secretar.

Baeta nu excludea ipoteza ca toată acea punere în scenă – legăturile de la mâini şi picioare, eşarfa de pe ochi, un bărbat travestit în femeie şi o sticlă de vin – să aibă de-a face cu opţiunile sexuale ale victimei. Şi şi-a încheiat raţionamentul cu o frază care ar fi putut fi a doamnei Brigitte sau a lui Miroslav Zmuda:

– În casa aceea este posibil orice.

Şeful Poliţiei era foarte circumspect. În fond, avea o mare admiraţie pentru expert, considerându-l unul dintre specialiştii foarte preţioşi ai Poliţiei carioca. Şi vedea angoasa teribilă în care se zbătea acesta, credinţa sa sinceră în acea versiune, în acea fabulaţie absurdă conform căreia Aniceto şi Fortunata erau fraţi gemeni, pe care o susţinea numai pentru că nu cunoştea un fapt esenţial.

– Trebuie să-ţi relatez un fapt.

Baeta a presimţit că urma ceva serios.

– Îţi aminteşti că, în timp ce dumneata îl urmăreai pe Aniceto, noi investigam latura politică a cazului?

Baeta a confirmat. Chiar el sugerase să se procedeze astfel, în primul său raport.

– Secretarul chiar îşi făcuse unii duşmani, afectase unele interese particulare şi îl întorsese pe mareşal împotriva anumitor personalităţi. Unul dintre aceşti, să le spunem inamici, se afla pe lista de clienţi ai Fortunatei, pe care dumneata ai obţinut-o de la doctorul Zmuda. Am mai primit informaţii că el o frecventa în São Cristóvão, dar nu am reuşit s-o identificăm, fiindcă probabil folosea, cum adesea fac asemenea femei, un nume fals. Atunci mi-am amintit de raportul dumitale, în care spuneai că numita Fortunata era soră geamănă cu acel Aniceto Conceição. Era suficient să verificăm registrele de naşteri. Am fost la Primărie şi am verificat înregistrarea lui Aniceto: fiul unui tată necunoscut şi al unei anume Maria Conceição dos Anjos. Dacă acesta avea o soră geamănă, dacă mama înregistrase fiul, era suficient să vedem cine era fiica, născută de aceeaşi mamă, în aceeaşi zi.

În acel moment a făcut o mică pauză.

– Problema, Baeta, este că acea înregistrare nu există. Aniceto Conceição nu are, nu a avut niciodată o soră geamănă.

Greu de descris uimirea care l-a cuprins pe expert, precum şi umilinţa pe care o simţea, fiindcă, în acel caz, omisese să aplice principiul pe care el însuşi îl susţinea, şi anume acela al indiscreţiei continue şi exhaustive. Dacă ar fi insistat să verifice toate firele, ar fi descoperit el acel lucru.

Iar şeful Poliţiei a continuat: i-a spus că verificaseră toate primăriile pentru a găsi înregistrarea vreunei fiice a Mariei Conceição dos Anjos, cinci ani înainte sau după data naşterii lui Aniceto. Nu a fost găsită nici o soră. Nu exista nici o Fortunata Conceição.

Stupefiat, expertul a ajuns să ia în considerare ipoteza că Aniceto era de fapt Fortunata, deghizată în haine bărbăteşti – poate pentru că mama comisese nebunia de a-şi înregistra copilul cu sexul contrar. Şi se pregătea să articuleze ceva, când la uşă a bătut un funcţionar care aducea un mesaj important:

– Domnule Baeta, delegatul districtului unu a telefonat, cerându-vă să mergeţi neîntârziat la adresa aceasta de pe strada Alfândega. Se pare că e vorba de o mică problemă cam gravă în privinţa doamnei Guiomar.

Să nu vă treacă prin cap că expertul a găsit o femeie umilită şi suspinând în casa de pe strada Alfândega. Guiomar îşi revenise şi nu era arestată. Sigură pe ea, chiar dacă era ţinută sub ameninţarea pistoalelor, nega totul, susţinând că fusese victima poliţiştilor. Iar Hermínio, derbedeu dat naibii, îi susţinea afirmaţia. Agenţii erau năuciţi: ştiau că Guiomar fusese bruscată de fostul canotor şi chiar de însuşi Aniceto şi aşteptau cu nerăbdare ca Mixila să se întoarcă, aducându-l pe capoeirist, pentru a confirma adevărul.

Cazul era complex, dat fiind precedentul său: Baeta, pe data de 9 octombrie, făcuse o plângere la şeful Poliţiei împotriva poliţiştilor de la districtul întâi, menţionându-l în mod expres pe Mixila. Iar acum, poftim situaţie. Fără a le permite lui Hermínio şi lui Guiomar să răspundă la întrebarea delegatului asupra motivelor care îi aduseseră acolo, expertul a pus el o întrebare:

– Din ce motiv aţi urmărit-o pe soţia mea?

Aceasta era, în fond, o acuzaţie, fiindcă strada Alfândega se afla în afara jurisdicţiei districtului întâi. O acţiune poliţienească acolo nu se justifica decât dacă investigau un delict comis în zona pieţei Mauá. Intervenţia agenţilor era, deci, ilegală şi demonstra că el, expertul, era

adevărata ţintă a acelei urmăriri, încă de când avusese acea discuţie cu delegatul, la berăria Hans Staden.

De puţine ori am avut ocazia să văd un om reacţionând astfel. Baeta intuise adevărul, de fapt cunoscuse adevărul dinainte, de când îi trecuseră anumite gânduri prin cap, pe drumul de întoarcere de la pensiunea unde stătea Aniceto, despre acesta, nevasta sa şi biciul cu mâner de argint.

Relatarea despre prezenţa capoeiristului în acea casă era dovada crasă că Guiomar îl înşelase. Mai târziu, avea să revadă în minte toate faptele şi să deducă cine fusese cea care simulase furtul din casa lor.

Deocamdată, însă, vanitatea sa era enormă. Nu putea să admită, în faţa inamicilor săi, nici o pată pe reputaţia soţiei sale, chiar dacă aveau să-l bârfească pe la spate. De Aniceto urma să se ocupe singur, pentru a răzbuna ultragiul (chiar dacă, în sinea lui, renunţase să mai încerce să câştige pariul cu acesta). Cu Guiomar va rezolva problema acasă: simţea atâta pasiune şi atâta ură faţă de ea, încât nu excludea ipoteza de a-i da câteva scatoalce.

Atitudinea lui Baeta, atât de neaşteptată, a sfârşit prin a-i înspăimânta pe poliţiştii de la primul district, şi asta pentru că, poate, recunoşteau în el acum, intuitiv, un adevărat capoeirist, dacă nu altfel, cel puţin prin atitudinea sa morală. Baeta se împăcase, în sfârşit, cu originile sale.

Astfel încât, patru zile după aceea, când l-au prins pe Rufino şi au găsit, în locuri diferite din pădurea Tijuca, trupurile lui Mixila şi al unuia dintre comisari, numele expertului a fost primul menţionat la sediul Poliţiei din piaţa Mauá.

Operaţiunea de căutare în pădure fusese organizată de însuşi şeful Poliţiei. Cu toate acestea, după prinderea vrăjitorului şi deoarece victimele erau poliţişti de la primul

district, conducerea anchetei i-a revenit respectivului delegat.

Baeta a fost chemat pentru a opina dacă Mixila şi comisarul fuseseră – aşa cum se suspecta – asasinaţi. Asupra lui Mixila, al cărui corp prezenta urme clare de muşcături de şerpi veninoşi, nu se putea afirma cu certitudine nimic.

În ceea ce-l privea pe comisar, care căzuse într-o groapă plină de ţepe, erau semne evidente că fusese vorba de o capcană, de un act criminal comis conştient şi deliberat.

Rufino a mărturisit că el însuşi săpase şi umpluse groapa de ţepe, acoperind apoi totul cu ramuri uscate. Totuşi, susţinea că nu făcuse asta pentru a-l omorî pe comisar: pusese acolo ţepele în urmă cu mai bine de patruzeci de ani, pentru a se apăra de vânătorii de sclavi fugari, atunci când el, Rufino, era şeful *quilombo*-ului Cambada.

Delegatul a vrut să ştie dacă se putea face o expertiză care să stabilească de când data capcana. Iar Baeta a vrut să vadă locul. Atunci, unul dintre poliţişti a spus:

– Pierdem timpul degeaba, şefule. Bătrânul ăsta nu minte.

În acel moment, ceva care îl sufoca pe dinăuntru pe expert a explodat. A întins braţul, cu degetul arătător îndreptat spre bătrân, ca şi cum ar fi vrut să-l împungă, şi a spus:

– Ei bine, aflaţi că acest bătrân minte! Şi am dovada!

Nimic nu putea fi, pentru Rufino, mai jignitor. Indignat, l-a provocat pe expert să spună care era dovada.

– Ai minţit când ai spus că Fortunata era sora geamănă a lui Aniceto. Aniceto n-a avut niciodată nici o soră.

Bătrânul a scos un hohot de râs atât de cavernos, încât i-a lăsat pe toţi năuciţi:

– Eu n-am spus niciodată că-s fraţi şi cu atât mai puţin gemeni. Am spus numai că au crescut în acelaşi pântece.

De data asta, agenţii au fost cei care au izbucnit în râs.

– Şi asta nu e oare acelaşi lucru?

Cu o expresie sarcastică, plină de un dispreţ milenar faţă de toată acea falsă cunoaştere, vrăjitorul a rostit răspicat răspunsul:

– Nu, nu este acelaşi lucru, domnilor. Au crescut în acelaşi pântece pentru că sunt una şi aceeaşi persoană.

Pentru interpretarea finală, mai putem prezenta o ultimă crimă din timpuri de demult, care s-ar putea intitula „Revolta împotriva amazoanelor”.

Ne aflăm în anul 1531, anul în care Martim Afonzo de Souza, cel care primise ca donaţie São Vicente, a intrat cu navele sale şi cu patru sute de oameni în golful oraşului Rio de Janeiro, pentru a se aproviziona cu apă, ancorând aproape de gurile de vărsare ale râului Carioca, pe actuala plajă Flamengo. Până la urmă, Martim Afonzo a sfârşit prin a sta în golf timp de trei luni. Intenţia reală a acestei şederi este dezvăluită de însuşi fratele său, Pero Lopes de Souza, în jurnalul de bord pe care l-a ţinut şi în care a înregistrat fiecare fază a călătoriei. Într-un cunoscut pasaj al acestui jurnal, stă scris că Martim Afonso a trimis în *sertão*[39] patru oameni, că aceşti oameni au umblat o sută cincisprezece leghe şi că s-au întors, două luni mai târziu, cu cristale de cuarţ şi informaţii că existau argint şi aur în râul Paraguay.

Martim Afonso a plecat, desigur, spre sud. Nu se ştie dacă a găsit aur sau argint, dar ceea ce este sigur e că, din ordinul său, jumătate dintre corăbii au plecat spre Portugalia. Aceste corăbii erau comandate de Pero Lopes,

[39] Zonă aridă din interiorul Braziliei.

care, se presupunea, avea o misiune secretă şi care a făcut din nou escală la Rio de Janeiro.

Ce au făcut la Guanabara între 24 mai şi 2 iulie nu a fost notat în jurnal. Aici intervin eu, pentru a completa acest gol, fiindcă eu ştiu exact ceea ce s-a întâmplat.

Ca şi la prima şedere, câţiva oameni au fost trimişi în *sertão*, însoţiţi, ca întotdeauna, de o escortă indigenă. De data aceasta erau trei aventurieri, trei exilaţi din Portugalia, care petrecuseră mulţi ani în *sertão* şi cunoşteau bine limba locuitorilor.

Nu era nevoie să parcurgă aceleaşi distanţe ca şi cei dintâi, nici nu aveau nevoie să stea două luni prin desişurile pădurilor: expediţia nu trebuia să dureze mai mult de cincisprezece zile şi se limita la oraşul originar, mărginit de cele două golfuri: Guanabara la răsărit şi Sepetiba la apus.

Dar exilaţii nu erau oameni de încredere. Pero Lopes conta numai pe loialitatea indigenilor. Totuşi, fiindcă nu ştia limba, n-a înţeles că exista o anumită tensiune, o anumită neînţelegere între autohtonii care erau membri ai grupului.

Au intrat pe o veche cale aborigenă, pe jumătate paralelă cu litoralul, care ducea la Angra dos Reis. Când au ajuns, însă, în apropierea locului denumit Marambaia, indienii pur şi simplu s-au oprit.

Nu a avut loc o ceartă propriu-zisă: pur şi simplu susţineau că, dacă ar fi continuat să meargă pe acea rută, ar fi ajuns într-un loc unde sigur nu ar fi fost bineveniţi. Exilaţii insistau să ştie ce era în acel loc şi, până la urmă, un indigen i-a spus: pe acel drum ar fi ajuns foarte aproape de un sat de indieni stăpânit de femei, care era mai bine să fie evitat. Menţionarea femeilor, a unor femei

suverane, a înfierbântat probabil fantezia aventurierilor, predispuşi, prin firea lor, spre risc.

Până la urmă, au ajuns la următoarea înţelegere: indienii rămâneau pe loc, în aşteptare, în timp ce exilaţii mergeau să vadă despre ce era vorba.

Satul chiar exista, pe o ridicătură de teren, încercuit şi protejat de mangotieri. Sălaşul principal – pentru că nu era o casă propriu-zisă –, combina elemente europene cu cele autohtone: era înalt şi larg, acoperit cu frunze şi ar fi putut adăposti vreo sută de oameni. Intrarea se făcea printr-o singură uşă, centrală şi scundă. Dar structura era făcută din linii drepte şi exista un interval între pereţi şi tavan, pentru ventilaţie şi lumină. Nu ştiu dacă am clarificat bine faptul că întregul sat era constituit din această locuinţă.

Exilaţii, însă, nu au dat atenţie acestor lucruri. Sălbaticii le vorbiseră despre un sat de femei. Iar acolo existau şi bărbaţi. Cu excepţia poate a unei treimi dintre femei, care erau indience, mai erau şi mulatri, mameluci, oameni de tot felul. Deşi o parte dintre femei umblau goale, vestimentaţia celorlalţi, atât femei, cât şi bărbaţi, era făcută dintr-un fel de manta groasă, cu o gaură la mijloc pentru cap, care cădea în faţă şi în spate ca un şorţ şi era legată în dreptul mijlocului cu un şnur simplu.

Ştiau câteva cuvinte în portugheză, dar nu înţelegeau fraze complete în această limbă. Spuneau că descind din *perós*, care veniseră din partea cealaltă de mare într-o canoe uriaşă. Şi cei trei au fost duşi pe plajă, până la un fel de loc sacru, unde se aflau resturile a ceea ce au recunoscut că fusese o caravelă.

Într-unul dintre colţurile enormului sălaş, exilaţii au putut vedea resturi din acel naufragiu – cărora mamelucii nu le dădeau nici o întrebuinţare şi care erau păstrate ca simple relicve: instrumente nautice, piese de îmbrăcăminte,

cizme cu carâmb înalt, un pieptar de lână groasă, arme, precum un iatagan şi o archebuză olandeză, şi alte mărunţişuri: un fragment de oglindă, cârlige de prins peşte, diferite obiecte metalice, căni, suporturi pentru lumânări şi monede, multe monede de cupru şi de argint.

Aventurierii erau fascinaţi de această descoperire. Dar mai era un lucru care îi intriga: indigenii menţionaseră că acel grup era guvernat de femei, dar ei nu le văzuseră decât pe ele muncind, la tors, la pregătirea mâncării şi chiar la muncile câmpului, de unde se întorseseră la sfârşitul zilei aducând fasole.

Marea surpriză a venit chiar la acel ceas al zilei: înainte ca ei să se poată opune, mamelucii, cu expresii imperative şi gesturi energice, după ce i-au dezarmat pe străini, i-au împins pe toţi trei în acel sălaş, unde le-au legat mâinile şi picioarele şi i-au lăsat pe jos.

Şi aparenta linişte a zilei a fost înlocuită, noaptea, de o mare agitaţie şi agresivitate, de discuţii aspre şi certuri între femei şi bărbaţi, fără deosebire.

Era lună nouă şi întunericul făcea scena şi mai insuportabilă. Mamelucii, nu se ştia de ce, nu aprinseseră focurile, iar în acea atmosferă exaltată şi aspră exilaţii au fost cuprinşi de frică. Tocmai când îşi închipuiau că urma să se întâmple ceva mai grav, s-a şi întâmplat.

Toţi cei din sălaş, cuprinşi de o stranie expectativă, copleşiţi de nelinişte, s-au retras fiecare în hamacul său, într-o linişte apăsătoare, tulburată numai de zgomotul respiraţiilor. Vocea pe care au auzit-o, care a făcut să tremure o sută de persoane a venit de afară:

– *Ajaguajucá jeibé! Äé reriguara ixé!*

Este greu de descris spaima exilaţilor, care înţelegeau cuvintele, dar nu ştiau ce vrea să spună de fapt străinul prin ele.

În acelaşi timp, însă, disperarea fizică – care îşi dădeau seama că îi cuprinsese pe mameluci – le arăta că nu erau singurii care se aflau în pericol. Nu au înţeles, totuşi, reacţia femeilor, care strigau cu glas înăbuşit:

– *Possupara ojur! Possupara ossyk!*

Iar vocea care se auzise de afară – guturală, sălbatică, ameninţătoare, fascinantă – a răsunat şi înăuntrul sălaşului, făcând ca groaza să ajungă la paroxism.

Nu se putea vedea, evident, cine era, dar era un bărbat care parcă purta zdrenţele a ceea ce cândva fusese un costum nobil de navigator, deşi avea prins la spate un enorm guler din pene indigen. Iar acest bărbat, această fiară, care venea adulmecând, amuşinând, apropiindu-se chiar destul de mult de locul unde se aflau exilaţii, s-a aruncat deodată pe unul dintre hamacuri.

Nu le venea să creadă celor trei aventurieri ceea ce simţurile le spuneau: în timp ce celelalte femei păreau a piui ca nişte *macucos*[40] înainte să se urce pe leaţ, zgomotele care veneau dinspre hamac erau acelea de împerechere – violentă, feroce, animalică. Şi era clar că femeia aleasă de vizitator nu avea un comportament de victimă.

Nu încăpea nici o îndoială: satul mamelucilor, descendenţi din *perós* naufragiaţi, era atacat, ori de câte ori era lună plină, de către acest vizitator, pe care aventurierii au constatat după aceea că femeile şi-l disputau.

Cine era, de unde venise, nu le-a spus nimeni. Iar acest lucru i-a indignat şi mai tare pe exilaţi, care nu înţelegeau acea moliciune, acea lipsă de bărbăţie a soţilor şi taţilor, care ar fi fost vreo treizeci împotriva unuia singur.

---

[40] Specie de păsări asemănătoare cu găinile.

Se înşală cine crede că aventurierii au mai rămas în sat încă o lună pentru a încerca să sustragă monedele. Indienii din escortă nu au mai vrut să aştepte şi au fost de părere că cei trei fugiseră. Ca şi cum ar fi fost o misiune secretă, Pero Lopes a omis aceste lucruri din jurnalul său.

Acolo, în Marambaia, aventurierii au aflat cine comanda în sat, fiindcă invitaţia a pornit de la femei: dacă doreau să rămână, urmau să le primească drept soţii pe primele trei fete virgine care urmau să aibă menstruaţie.

Anumite instincte masculine sunt, totuşi, previzibile: exilaţii au acceptat propunerea, dar, în sinea lor, nu erau de acord cu clauza tacită care impunea vizita necunoscutului.

Astfel, cu o săptămână înainte de viitoarea lună nouă, aventurierii – fără să facă zarvă – au început să depună un efort surd de convingere, om cu om, plantând în fiecare bărbat sămânţa răzvrătirii, pregătind planul simplu de asasinare a vizitatorului. Se pare că bărbaţii doreau acea moarte, dar ascultau ceea ce li se spunea cu privirile în jos, fără curajul de a acţiona. Totuşi, pentru exilaţi era suficient consimţământul lor.

Dacă s-ar fi apucat să ascută iataganul, ar fi ridicat suspiciuni. De aceea, au obţinut de la mameluci corzi groase, cu care puteau imobiliza şi strangula inamicul. Mai era o singură problemă: la momentul potrivit, aveau nevoie de un sâmbure de lumină.

Când a venit noaptea cu lună nouă, scena s-a repetat, în toate amănuntele sale: vizitatorul şi-a anunţat prezenţa – „astăzi am omorât o panteră, dar sunt mâncător de stridii” – şi a intrat în locaş, mirosind, amuşinând, pentru a alege un hamac.

În acel moment, s-a aprins un mănunchi de pănuşi uscate, iar aventurierii s-au repezit spre necunoscut.

Nimeni nu ştie care dintre cei trei a murit primul: s-au auzit zgomotele a trei săgeţi, trei săgeţi trase de femei, care i-au doborât la pământ.

Mamelucul care aprinsese pănuşile a murit mai târziu, împreună cu toţi cei care conspiraseră şi pregătiseră funiile. Dar asta s-a întâmplat în ziua următoare, când vizitatorul plecase, după ce-şi alesese femeia care-i era pe plac.

Rufino a dovedit că nu minţea. Dus în pădure de către un întreg alai de poliţişti, printre care se aflau şi expertul şi delegatul, au urmat cărarea care ducea la ficusul uriaş, arborele fundamental, punct de întâlnire sau adăpost ale teribilelor spirite nenumite ale nopţii, păzitoarele misterelor laturii stângi a lumii, incapabile de a discerne între bine şi rău. Şi, adaug eu, bărbatul de femeie.

Acolo, lângă acel ficus, unde aduceau ofrande, presupunea bătrânul că s-ar fi refugiat Aniceto, fiindcă era probabil singurul loc dintre desişurile pădurii unde ar fi reuşit să ajungă fără să se rătăcească.

– Când a ajuns acolo, probabil că şi-a găsit şi moartea.

Era adevărat. Dar nu labirintul pădurii îl omorâse pe Aniceto: căzuse de pe o pantă, dar în cap avea o gaură de glonţ tras de agentul Mixila, care nici el nu a mai reuşit să iasă viu din pădure.

Cadavrul capoeiristului a fost dus la sediul din strada Relação şi nu mai este necesar să adăugăm că vechimea ţepelor din groapa în care murise comisarul devenise secundară.

– El e ca un căluţ de mare. Despicaţi-l cu cuţitul şi-o să vedeţi.

Nu se ştie din ce motiv, dar nu l-au lăsat pe Rufino să asiste la autopsia pe care el însuşi o recomandase. Asta nu modifică, însă, faptul crucial şi inexplicabil pe care l-au

constatat: Aniceto nu era hermafrodit. Dar avea uter şi în uter se afla un făt.

Un asemenea fenomen a provocat, desigur, multe speculaţii printre medicii legişti. Dar cazul a avut destinul tuturor marilor adevăruri, al adevărurilor care ne sunt insuportabile: a devenit, probabil exclusiv, o simplă legendă.

Cum vechile idei ale lui Baeta asupra prezenţei presupuşilor fraţi Fortunata şi Aniceto în Casa Schimburilor circulaseră – nu ştiu prin cine –, a revenit în forţă povestea cu pasajul secret; iar comoara lui Rufino a fost ca printr-o minune uitată, fiind înlocuită de o prezumtivă comoară a marchizei de Santos.

Nu era o comoară ireală, aşa cum nici una dintre comorile oraşului Rio de Janeiro nu a fost. Ceea ce nimeni nu-şi imagina era faptul că acea comoară consta, de fapt, în caietele cu coperte negre, scrise în germană şi păstrate, după moartea doctorului Zmuda, într-un compartiment secret, sub scară, în spatele unui perete de piatră, într-un tunel care, cândva, lega casa marchizei de Quinta da Boa Vista.

După autopsia lui Aniceto, Baeta trăia o angoasă teribilă: îşi amintea ce făcuse în pat cu Fortunata, fără să ştie că era un bărbat. O sărutase pe gură şi în locuri intime, care nu mai avea siguranţa că erau acelea. Expertului îi lipsea, de fapt, clarificarea completă a misterului: cum de putuse exista acel corp ambiguu, dacă el existase?

Şi, pentru a încerca să înţeleagă aceste lucruri, a intervenit pe lângă şeful Poliţiei şi a reuşit să obţină eliberarea lui Rufino, deşi condiţionată. Şi bătrânul, fostul sclav fugit, fosta căpetenie a *quilombo*-ului Cambada, a cedat în faţa ofertei de libertate a expertului.

Aniceto, a povestit bătrânul, începuse să urmeze linia *ijexá* din *candomblé*, în casa lui *babalaô* Antônio Mina.

Acest Antônio Mina fusese primul care-i spusese capoeiristului poveşti despre bărbaţi care erau în acelaşi timp şi femei. Iar lui Aniceto, format în etica capoeirei, i-a intrat în cap ideea puterii sexuale a unui bărbat mascul, care ar fi trecut, fizic, prin experienţa de a avea un trup de femeie.

Dar cei care urmau cultul lui Antônio Mina, deşi fuseseră dintotdeauna guvernaţi de regine, păstrau limite foarte stricte: Antônio Mina nu i-a permis niciodată lui Aniceto să ajungă la acel punct şi chiar a refuzat să-l iniţieze ca *babalaô*, de teama secretelor pe care le-ar fi aflat.

Atunci a fost momentul în care capoeiristul a căutat linia *macumba*. Iar el, Rufino, a pregătit ritualul, care a început cu un pact încheiat sub un anume ficus din pădurea Tijuca cu doamnele nopţii, posesoarele spiritelor păsărilor.

Şi, într-o vineri de 13 ale lunii, bătrânul l-a dus pe Aniceto la Cimitirul Englezilor. Baeta, care deja nu se mai îndoia de nimic din ce auzea, a rămas impresionat de acea povestire: după ce incinerase hainele şi administrase nişte băuturi speciale, vrăjitorul, chiar cu sacul pe care îl purta la piept, l-a sufocat pe capoeirist până ce acesta a murit.

Probabil că avea o forţă extraordinară acel bătrân, fiindcă nu se poate ca Aniceto să nu se fi zbătut, deşi consimţise el însuşi la acel sacrificiu. Apoi bătrânul a coborât trupul într-o groapă, unde mai era cel puţin un corp recent îngropat.

După ce a trecut termenul de paisprezece miezuri de noapte, paisprezece Cruci ale Nopţii, Rufino a deschis din nou mormântul, dezgropând-o pe Fortunata. Asta se întâmplase cu trei ani în urmă.

Vineri, 13 iunie 1913, ceea ce făcuse bătrânul fusese numai realizarea, la cererea ei, a procesului contrar: Fortunata a fost omorâtă şi îngropată în acelaşi mod, pentru a renaşte, după Crucea Nopţii, pe data de 26, ca Aniceto.

Problema fusese deshumarea gropii comune, pe data de 23.

Pe fundul gropii, corpul unei persoane intra foarte repede în descompunere şi recăpăta, de asemenea, cu rapiditate forma anterioară, numai sexul fiind cel care se schimba. Esenţialmente rămânea aceeaşi persoană. De aici (a tras concluzia expertul) amprentele digitale şi caligrafia, pe lângă asemănarea fizică.

Baeta a recunoscut că Aniceto exploatase foarte bine acele asemănări. Iar biletul de adio, în care menţiona numele secretarului, faptul că nu îi dăduse biletul doamnei Brigitte pentru a nu o compromite pe cea care o recomandase, la care se adăugau toate minciunile bazate pe fapte reale din biografia sa, îl făcuseră pe Baeta să nu bănuiască nimic.

Dar exista o problemă legată de deschiderea gropii comune: metamorfoza, după cum spunea Rufino, avea nevoie de întuneric deplin, de o scufundare profundă în sub-lumea morţii.

Cadavrul care a fost scos la suprafaţă, pe data de 23, deşi era cel al unui bărbat, după cum constataseră şi medicii legişti, suferise o scurtă întrerupere a ciclului transformării. Iar defectul care decursese de aici se manifestase mai târziu: Aniceto avea dureri, trebuia să ia permanent leacuri, fiindcă avea înăuntru un uter şi un făt mort, mumificat, în corpul său de bărbat.

Baeta şi-a amintit toate frazele pe care i le spusese bătrânul şi nici una dintre ele nu era o minciună: persoana

care îi dăduse cerceii fusese un bărbat, iar el niciodată nu dezgropase un cadavru în Cimitirul Englezilor.

În acel moment, Baeta putea deja să intuiască intenţia lui Aniceto sau a Fortunatei, atunci când alesese acel fel de viaţă, în Casa Schimburilor.

Rufino a confirmat numai: persoana, bărbatul care se cufundă în experienţa critică a morţii şi trăieşte, apoi, ca femeie, pătrunde profund în latura stângă a lumii, ajunge să cunoască secretele feminine, capătă darul magiei – numai că la un nivel atât de profund, încât acel bărbat, acel om dobândeşte puterea de a fermeca, de a vrăji, de a fascina, de a seduce, de a intui şi a cunoaşte exact ce se întâmplă în intimitatea obscură a femeii.

Vrăjitorii care-l învăţaseră această magie pe Rufino îl preveniseră asupra pericolului pe care îl reprezenta, pentru că acel bărbat, înzestrat cu acea putere, putea avea toate femeile de pe lume. Mai mult, ar ajunge să le omoare, dacă ele ar atinge, cu el, orgasmul maxim, când intensitatea acestuia ar ajunge să fie insuportabilă.

– Dacă plăcerea ar fi împărţită în o mie de părţi, nouă sute nouăzeci şi nouă ar fi ale femeii.

Expertul nu înţelegea un singur lucru: de ce Fortunata sau Aniceto îl sugrumase pe secretar, exact în ziua în care urma să facă ritualul de revenire.

– Când se apropie ora, devin foarte violente. Ca şi cum masculul din ele s-ar revolta.

Baeta şi-a amintit că martorele vorbiseră de comportamentul nervos şi agresiv al prostituatei, în ajunul crimei. S-a mirat numai de faptul că Rufino folosise pluralul.

– Am făcut vraja asta de multe ori, domnule.

Iar bătrânul, intuind exact ceea ce expertul urma să-l întrebe, i-a luat-o înainte:

– Aniceto era vanitos. Voia să fie cel mai bun dintre bărbaţi. Dar înainte de el, niciodată. Nimeni. Nici una dintre ele nu a mai vrut să redevină bărbat.

Rufino nu a apucat să vorbească despre vechile tradiţii africane care asociază bărbatul cu lumina, cu numerele impare, cu pădurile şi cu latura dreaptă a lucrurilor. Feminine sunt noaptea, numerele pare, profunzimile acvatice şi latura stângă. Este vorba, după cum e limpede, de lumi care nu comunică între ele.

A existat, totuşi, în timpurile primordiale, o excepţie: un vânător, un fel de Oxóssi[41]*, vrăjitor crud şi puternic, ce a făcut un pact cu Doamnele Nopţii şi a căpătat darul de a se transforma în femeie, adoptând emblema căluţului de mare.*

Această divinitate locuieşte în păduri, dar şi în râuri, mai ales în zonele mlăştinoase, unde apele se amestecă cu pădurea.

Iar Rio de Janeiro, oraş întemeiat pe mlaştini şi terenuri inundate de râuri şi de mare, de la primele sambaquis *ale indienilor până la palisadele grosiere ale lui Estácio de Sá, a fost predestinat să fie sub puterea acestui vrăjitor, a acestui vânător. De aceea reproduce aceeaşi aventură: lupta imemorială a umanităţii pentru a-l controla pe celălalt, pentru a stăpâni orgasmul, care, astăzi o ştim, este puterea supremă.*

Există o scenă pe care încă nu am povestit-o: când Rufino şi-a terminat relatarea, ştiind că Baeta tânjea după acelaşi dar ca al lui Aniceto, i-a oferit expertului acea posibilitate, l-a întrebat dacă nu voia să treacă prin

[41] Divinitate supremă a pădurilor în religia *candomblé*, sub înfăţişarea unui vânător.

aceeaşi experienţă. Totuşi, înainte ca celălalt să-i răspundă, iată că se termină cartea.

Pentru că – fiindcă şi eu sunt Baeta, fiindcă eu însuşi sunt Baeta – nu îi voi permite personajului să rişte dincolo de împrejurările timidităţii noastre.

Astfel, nu-mi rămâne decât să le mulţumesc oraşului şi duhului său, cel care mi-a permis să trăiesc şi, mai ales, să fantazez – forma cea mai periculoasă de a experimenta viaţa.

Şi, dacă omul are dreptul la o ultimă dorinţă, fie ca trupul meu să rămână şi să se dizolve în acest pământ fabulos, care este cel al tuturor acestor oxóssis*, cabocli ai desişurilor şi ai Sfântului Sebastian.*

Rio de Janeiro,
între 1 martie 2010
şi 20 ianuarie 2011

MULŢUMIRI

lui Joãoziho, primul care a ascultat şi discutat povestea din această carte, înainte de a începe să fie scrisă;
lui Elaine, pentru inspiraţia continuă şi activă;
lui Nilton da Silva Nascimento, exemplu de funcţionar public, ce mi-a fost ghid prin Casa Marchizei de Santos, astăzi Muzeu al Primului Regat;

lui José Minervino, care m-a condus printre pietrele funerare şi mormintele fascinantului Cimitir al Englezilor, unde doresc să fiu îngropat;
lui Edu Goldberg şi lui Paulo Klein, pentru informaţiile şi indicaţiile privitoare la sursele despre istoria administrativă a Poliţiei civile din Rio de Janeiro (nefiind responsabili de micile mele libertăţi ficţionale);
lui André Luiz Lacé Lopes, pentru sugestiile bibliografice şi pentru a-mi fi reîmprospătat amintirea *capoeirei* din adolescenţa mea;
lui Fred Mussa, maestru în *capoeira* angolană şi frate drag, pentru a-mi fi împărtăşit cunoştinţele sale despre tradiţiile din trecutul *capoeirei*;
lui Luiz Carlos Fraga şi lui Ronald Cavaliere, al căror bagaj de lectură şi imens entuziasm pentru ficţiunea poliţistă a fost un mare stimulent pentru mine;
lui Miguel Sanches Neto, pentru impresionanta sa capacitate critică şi profundele sale cunoştinţe literare;
lui Stéphane Chao, pentru indispensabila sa erudiţie în domeniul mitologiei;
tuturor persoanelor care, direct sau indirect, şi cu mare afecţiune au contribuit şi vor contribui la aventura acestei cărţi: Adriana Fidalgo, Ana Lima, Ana Paula Costa, Andréia Amaral, Beatrice Araújo, Bruno Zolotar, Camila Dias, Carolina Zappa, Cecília Brandi, Cecília Maggessi, Elisa Rosa, Fátima Barbosa, Gabriel Máximo, Guilherme Filippone, Ivanildo Teixeira, Juliana Braga, Leonardo Figueiredo, Leonardo Iaccarino, Livia Vianna, Magda Tebet, Márcia Duarte, Maria da Glória Carvalho, Regina Ferraz, Sérgio França, Tatiana Alves, Vivian Soares;
şi Lucianei Villas-Boas, ca întotdeauna, pentru tot.